Annem

Jorge Fernández Díaz

Çeviren: İdil Dündar

Bilgi

Annem

Jorge Fernández Díaz

Çeviren: İdil Dündar

Çeviri Editörü: Volkan Ersoy

Editör: Biray Üstüner

Düzeltmen: Gönül Ekici

Kapak Uygulama: Yusuf Efe Temiztürk

Kapak Tasarımı: Penguin Random House Grupo Editorial

Orijinal Adı: *Mamá*

© Jorge Fernández Díaz, 2002

Türkiye'de yayın hakları Kalem Ajans aracılığıyla Bilgi Yayınevi'ne aittir.

Kapakta yer alan fotoğraf yazarın kişisel arşivinden alınmıştır.

ISBN: 978-975-22-1118-6

Haziran 2022

BİLGİ YAYINEVİ • 7876

Meşrutiyet Cd., No: 46/A Yenişehir 06420/ANKARA

Tlf.: (0-312) 434 49 98/ 434 49 99/ 431 81 22 Faks: (0-312) 431 77 58

www.bilgiyayinevi.com.tr

Sertifika No: 15033

Baskı ve Cilt: Ertem Basım Ltd. Şti.

Başkent Organize Sanayi Bölgesi 22. Cad., No: 6

Malıköy, Temelli/Ankara Tlf.: (0-312) 640 16 23

Sertifika No: 48083

Bu kitabın tüm yayın hakları Bilgi Yayınevi'ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın kitaptan alıntı yapılamaz,
tümü veya belli bir bölümü kopyalanamaz, çoğaltılamaz,
yayımlanamaz, dağıtılamaz.

Jorge Fernández Díaz

ANNEM

Roman

İspanyolcadan Çeviren: İDİL DÜNDAR

BİLGİ YAYINEVİ

Kahramanım Marcial'a.

Tüm "Arjanyollara," o tuhaf şehitler ırkına.

Bana kılavuzluk eden yazar Oscar Conde'ye.

Ve bu hikâyenin görünmez kahramanları olan iki Ana'ya.

"Konu gerçekti; bütün karakterler de gerçekti.
Her şeyi hatırlamak hiç zor değildi çünkü hiçbir şeyi
uydurmamıştım."

TRUMAN CAPOTE

1

Mimí

"Böyle devam ettik, akıntıya karşı mücadele eden gemiler gibi, sürekli geçmişe doğru çekilerek."

FRANCIS SCOTT FITZGERALD

Annem artık o mektuplara ağlamıyor. Ancak onları ne zaman, nereye sakladığını veya onları neden kayıp kabul edip aramaktan vazgeçtiğini de hatırlayamıyor. Mimí'nin mektupları: Asturias'ın, León kentine ne çok yakın ne de çok uzak olan unutulmuş bir köşesinden –savaş sonrasında kıtlık bölgesi ilan edilen sarp ve sessiz bir dağda yer alan, otuz evle yüz çiftçiden ibaret Ingeniero Lartigue köyünden– gönderilen mektuplar.

Mimí'nin halası vaat edilmiş topraklarda şansını deneyenlerdendi. Adı Herminia'ydı, Perón'un Arjantin'inde yaşıyor, yeğenlerinin Atlantik'i aşıp Amerika'ya gelmelerini hararetle tavsiye ediyordu. Mimí ile Jesús, ailenin onları sefaletten kurtarmak için son bir çaba göstermek adına cesurca verdiği bir kararla, yedi kardeş arasından, sevgi dolu ama pragmatik bir yaklaşımla seçildiler. 1948'de bandırası belirsiz bir gemiye binip yirmi gün sonra, sahte olduğunu çok geçmeden anlayacakları bir refaha demir attılar: Herminia çocuk sahibi olamıyordu, ev kadınıydı, kocası ise tramvay makinistiydi. Yirmi yıl boyunca yoksul Palermo'nun çok kiracılı ucuz apartmanlarından birinde, avlunun sonundaki beş metreye beş metrelik tek göz evde dördü birlikte yaşadı.

Jesús kısa boylu ve yapılıydı, kendini büyük bir hevesle gastronomiye adamıştı. Mimí ise güzel sayılabilecek, narin bir kızdı. Halasıyla eniştesinin hem kızı hem hizmetçisi hem de hemşiresi olmuştu. Ayrıca Santa Fe ile Bonpland caddelerinin köşesindeki Sporteco takım elbise atölyesinde dikişçi olarak çalışıyordu. Saat altıda içeri giriliyor, bir zil sesi duyuluyor ve insanın içine korku salan bir adam olan patron bir dakikalık gecikmeye bile göz yummuyor, girişteki büyük bankodan işyerindeki her bir fısıltıya kulak verip çalışanlardan biri kaytarıyorsa ustabaşını peşinden tuvalete gönderiyordu. Mimí ceket bölümünde dikişçilik yapıyordu, annem ise pantolon bölümünde. Bir paydosta tanışmış, ortak noktalarının çok olduğunu fark etmişlerdi. İkisi de gençti, bekârdı, İspanyoldu ve ikisi de akrabalarının hizmetçiliğini yapıyordu. Aileleri denizi aşıp yanlarına gelemeyeceğinden, uçurumun diğer tarafında mahpus kaldıklarından, kapının onlara kapandığından, talihlerini deneyip kaybettiklerinden şüphelenmeye başlamışlardı. Yakın arkadaş oldular. Dertlerini ve hayallerini birbirleriyle paylaştılar. Unutulamaz olanı unutmak ve melankoliden kurtulmak için birbirlerine tekrar tekrar söz verdiler. Cangas de Narcealılar Derneği'nin dans salonunda *pasodoble* dansı ve vals yapabilmek için uğraşıp didinerek kendilerine yeni elbiseler, yeni ayakkabılar satın aldılar.

Annem, babamla o nostaljik dans salonlarından birinde tanışırken, Mimí'nin payına birkaç hevessiz talip düşmüştü. Tahmin edilebileceği gibi Mimí vaftiz annem oldu. Beni beyaz bir battaniyeye sarınmış halde kucağında tuttuğu, arkasında Rosario Kilisesi'nin göründüğü gri ve solmuş bir fotoğrafımız

da var. O sıralar Sporteco çoktan iflas etmişti, makinist enişte aniden bir fenalık geçirip ölmüştü, Herminia yaşlanmıştı, Jesús ise Diagonal Norte Bulvarı'ndaki bir kafede iyi para kazanıyordu. Son derece tutumlu olan iki kardeş, oturdukları bina satıldığında kiralık evlerinden çıktılar ve başlarını dik tutup iki daire satın aldılar. Jesús, halasıyla birlikte Guatemala ve Arévalo sokaklarının birleştiği o harap köşedeki küçük daireye taşındı. Diğeri ise Miserere Meydanı'na iki yüz metre mesafede, Rivadavia Bulvarı üzerinde eski ve geniş bir daireydi.

Mimí burada, yoksul ve edepli işçi kadınların ama hepsinden çok fahişelerin tuttuğu birbirine bitişik odalara, en dipte de mutfak ve banyoya sahip bir "kadınlar oteli" işletmeye başladı. Eve sürekli polis gelir, sürekli bir skandal çıkardı. Bazen, On Bir'de[1] iş tutan kızlardan biri gecenin ayazında devriye arabalarından kaçıp o çaresizlikle Mimí'nin ziline basardı. O zaman Mimí geceliğinin üzerine bir sabahlık geçirip dik merdivenleri iner, kızı kolundan çekip içeriye sokar ve aynasızları bazen konuşarak, bazen bağırıp çağırarak, bazen de rüşvet vererek savuştururdu. En fazla sekiz yaşında olsam gerek, o fahişeleri ev halleriyle hatırlıyorum: Üstlerinde sabahlıkları, ayaklarında terlikleri, saçlarında bigudileri, çıplak bacaklarla ortalıkta dolanırlardı. Yüzleri badana gibi boyanmış olurdu, cırtlak kırmızı ruj sürdükleri dudaklarının arasında sigara, ellerinde ise kırmızı ojeli tırnaklarını düzelttikleri törpü eksik olmazdı. Elbette ben fahişe olduklarını bilmiyordum. Konuşmaları, bakışları, hareketleri ve gülüşleri hayatımdaki iki kadın olan annemle Mimí'den farklıydı. Ama

henüz çocuktum ve bu farklılıkları onların milliyetlerine atfetmiştim: Arjantinli kadınlar neşeliydi, İspanyol kadınlar ise hüzünlü.

Jesús işletmeyi yönetiyor ama geceleri Palermo'da kalıyordu. Mimí dikbaşlı fahişeleri hizaya sokmaya, dostlarıyla ve pezevenkleriyle başa çıkmaya çalışırken giderek sertleşmişti. Galiçya doğumlu bir erkek arkadaşı vardı ama Jesús'la Herminia işi aceleye getirerek adamı sıkıştırıp gözünü korkuttular: "Niyetin nedir, tarihi ne zaman kararlaştıracaksın?" Galiçyalı tuzağı fark ettiğinde koşarak uzaklaştı. Mimí de bir kız kurusuna dönüşüp kendini fahişelere bakmaya adadı.

Tüm bu süre içinde iki kardeşin hissettiği büyük acı giderek basit bir yaraya dönüştü. Sonra o yara kabuk bağladı, ardından da geriye sadece bir yara izi kaldı. Bilindiği gibi, halk arasında eski yaraların sadece yağmurlu günlerde sızladığı söylenir. Aldıkları mektuplarda İspanya'daki ailelerinin durumunun düzelmekte olduğu, bir zamanlar sefalet içinde olan yerlerin refaha kavuştuğu yazıyordu. Ancak artık vatanlarına dönmek için de bu ülkede kalmak için de karar vermekte çok geç kalmışlar gibi görünüyordu. Bu yüzden uzun yıllarını arafta kalmış gibi, yavaş yavaş eski kimliklerini kaybedip bu ülkedeki yeni kimliklerine bürünmek durumunda kalarak geçirdiler.

Ve hiç beklemedikleri bir gün, Arjantinli olduklarının farkına vardılar.

Herminia Hala, gündelik alışkanlıkların dışına çıkmadığı, yalnızlıklarla geçen bir yaşamın ardından giderek güçten düşüp öldü. Mimí'yle Jesús yaşlandılar, emekli oldular, oteli

sattılar ve parayı faize yatırdılar. Palermo'da, Cortázar'ın "Ele Geçirilen Ev" adlı hikâyesinde tasvir ettiği, aseksüel bir evlilik yapmışçasına birlikte yaşlanan o iki kardeş gibi yaşıyorlardı ve bazen onları kol kola girmiş ama tuhaf bir biçimde birbirlerine mesafeli bir şekilde sokakta yürürken görüyordum.

Devalüasyonlar, hiperenflasyon ve Başkan Menem'in saçmalıkları biriktirdikleri parayı eritti. Kırk beş yıl boyunca devlete vergi ödedikten sonra her birinin eline yüz elli peso ancak geçiyordu. Yokluğa alışkın olan Mimí, açlıktan ölmemeleri için mutfakta kırk takla atıyordu. Jesús, Norma Plá'yı[2] arkadaş edindi ve Arjantinli emeklilerin umutsuz davasının bir neferi oldu. Her çarşamba polisle ve milletvekilleriyle dalaşmak için şehir merkezine gidiyordu. Norma öldüğünde, Jesús bayrağı devralıp hiçbir yere varmayan o mücadeleyi sürdürdü; bu arada diğer eylemciler ihtiyarlıktan, soğuktan ve çaresizlikten ölmeye devam ediyordu.

Bir hayatın ne zaman mahvolacağını kimse bilemez. Gerçek hayat bir labirenttir ve herhangi birimiz, dikkatimizin dağıldığı bir anda yanlış yola girip sonsuza kadar kaybolabiliriz. İki kardeş yokluktan kaçıp "Latin Amerika'nın Parisi'ne" göçmüşlerdi ama kiralık tek göz bir evde başlayan bu hayatta vardıkları yer yine açlıktı. Bu paradoksların ortasında gençliklerini, birilerine âşık olma olasılığını ve mutluluğun coşkusunu kaçırmışlardı. İspanya'daki akrabaları Ingeniero Lartigue'ye geri dönmelerini teklif etti. Cömert ama içler acısı bir teklifti. Bunun için bir kez daha kök saldıkları

yerden kopmaları ve daha önce yitirip de tekrar kazandıkları şeyi –ulusal kimliklerini– bir kez daha terk etmeleri gerekiyordu. Ruhlarını kaybetmiş, yenik düşmüş ve fakirleşmişlerdi, kendilerini yaşayan ölüler gibi hissediyorlardı.

Belki tuhaf bir yanlış anlama veya hakaret olarak alınan bir söz yüzünden, belki bir davete çağrılmadıkları için, belki de eften püften bir saçmalık nedeniyle Mimí'yle Jesús annemle görüşmeyi kesmişlerdi. Sokakta yürürlerken onu gördüklerinde kaldırım değiştiriyorlardı. Ancak bir akşamüstü, bir köşede annemle karşılaştıklarında, Jesús nemli gözlerle ona, "Carmina, geri dönmek zorundayız" dedi. Ona "Carmina" diyordu; zira annemin adı Carmen. Böylece tekrar sık sık görüşmeye ve dertlerini paylaşmaya başladılar.

Harap haldeki o daireyi satışa çıkardılar, birkaç hafta içinde de satmayı başardılar. Ancak son işlemleri tamamlamaya cesaretleri kalmamıştı. Bu yüzden konsolosluğa, büyükelçiliğin çalışma dairesine ve biletleri satın almaya giderlerken Carmen onlara eşlik etmek zorunda kaldı. Mimí sakindi ama Jesús darmadağın olmuştu. Elli iki yılın ardından belli şeylerden vazgeçmek ve geldikleri yolu gerisingeri dönmek zorundaydılar. Onca zaman sonra onları nasıl karşılayacaklarını ve evlerinden uzakta başlarına ne geleceğini düşünmek Jesús'u dehşete düşürüyordu.

Günü geldiğinde annem bir taksi tutup onları almaya gitti. Evleri, kimisi ağlayan kimisi gülen arkadaşlarıyla doluydu. Mimí içini çekerek, "Bir parça da olsa umudum var" dedi. Kelimeler boğazında düğümleniyordu. Belki gergin

olduğundan, belki o telaş ânının sarsaklığı yüzünden, belki de sadece ilaçlarını koyduğu çanta ondan bile yaşlı olduğundan çantanın fermuarı yırtıldı ve yola çıkmalarına birkaç dakika kala içindeki her şey yatağın üzerine saçıldı. Carmen hemen evine koşup gardıroptan en iyi çantasını aldı ve tam zamanında geri dönüp Mimí'ye verdi. Sokağa çıktıklarında komşular onlara sarılıp alkış tuttular. Ezeiza'ya doğru giderlerken ağızlarını bıçak açmıyordu: Üçü de korkudan ölmek üzereydi.

Ezeiza'da vedalaşmaları kısa ama acıklı oldu. Getirdiklerinden çok daha azıyla dönüyorlardı. Annemin hatırında kalan son şey epey acıklı: Jesús ile Mimí kol kola girmiş ağlaşarak yolcu bekleme salonunun yürüyen merdiveninden ebediyen bir hiçliğe doğru ilerliyorlarmış.

Annem Palermo'ya geri döndü; Sporteco'da çalıştıkları günler, Cangas de Narcea'da yaptıkları danslar aklına geldikçe ağladı. Babam ise onu böyle şeylere ağlarken gördükçe sinirleniyordu.

İki kardeşin evliliğe benzeyen birlikteliğinin sona ermesi sekiz günü bulmamış. Mimí ailenin erkekleriyle yaşıyormuş, Jesús ise yine aynı köyde, evli kız kardeşi ve yeğenleriyle birlikte başka bir evde.

Akşamüstleri eski sevgililer gibi buluşup ikinci sıla hasretliklerinin pişmanlığını paylaşıyorlarmış. Mimí'nin Carmen'e yazdığı ilk mektuplar hoşgörülüydü. Köy çok değişmişti ve üzerlerinde olumlu bir izlenim bırakmıştı: Evler yeniydi, bazılarının arabası bile vardı. Görünüşe bakılırsa gençler köyü terk etmişti ama yaşlılar besi hayvanlarıyla, kira

gelirleriyle, tarımla ve özellikle de dolgun İspanyol emekli maaşlarıyla rahatlıkla geçiniyorlardı. Huyunu suyunu bilmedikleri, kuşkusuz çok bilmiş iki ihtiyar olmalarına, onlara dağa geri dönmüş iki şehir böceği gözüyle bakmalarına rağmen çok iyi karşılanmışlardı.

Öte yandan ekim ayı geldiğinde, Mimí gerçekleri yazmaya cesaret etti. Hâlâ kar yağıyordu ve geldiklerinden beri bedeni sıcak yüzü görmemişti. Kardeşlerinin evinin Avrupa'nın en konforlu evlerinden eksik kalır yanı yoktu, bütün gününü çamaşır yıkayarak, ütü yaparak, yemek pişirerek geçiriyordu ama doğaüstü bir soğuk kemiklerine işliyordu. "Yetmiş iki yaşındayım ve ayaklarımın üşümesine katlanamıyorum. Evimde olmak istiyorum. Burada herkes Tanrı'ya küfrediyor." İki hafta sonra, uykusuz geçen bir geceyi anlatıyordu: "Dün gece bir inek doğurdu. Ben yukarıda, evdeydim, buz kesmiş ayaklarımla daha yeni yatağa girmiştim ki kardeşlerimin Bakire Meryem'e küfrettiğini ve bağırarak veteriner çağırdıklarını işittim. Buralardan gitmezsem birkaç hafta içinde öleceğim. Kederden ölüyorum Carmina."

Mektubun sonuna yazdığı not acıklı ve rahatsız ediciydi: "Bana yazarsan rica ederim bunlardan bahsetme. Ablam mektuplarımı okuyor."

Başka mektuplarında kardeşlerinin nazik ve cömert olduğunu söylüyor ama kısa süre içinde öleceğinden emin olduğunu tekrarlıyordu. Bu satırlara canı sıkılan Carmen, bunun bir ölüm kalım meselesi olduğuna inanarak sosyal hizmetler bürokrasisiyle zahmetli, dişe diş bir mücadele başlattı. Böylece alçaklara yağan kar, geldiği gibi gitti:

Asturias'ta bir avukat, İspanyol makamlarının istediği belgeleri hazırlamalarına yardımcı oldu; birkaç ay sonra da tünelin ucundaki ışık göründü. O beş para etmez Arjantin emeklilik sisteminden cazip İspanyol emeklilik sistemine geçtiler ve yaşlı iki kardeş, hiç ilgisi yokken "küçük Buenos Aires'imiz" adını verdikleri, iki bin nüfuslu bir belde olan Belmonte de Miranda'da mobilyalı bir daire kiraladılar.

İspanyol Devleti hayat boyu sosyal haklarımızı ücretsiz karşılayacağına garanti veriyor. Üstelik geriye dönük bir yıllık emeklilik maaşımız olan altı yüz bin pesetayı ödediklerinde kendimizi cennete düşmüşüz gibi hissettik. Jesús birkaç arkadaş edindi, benim de artık ayaklarım üşümüyor Carmina. Ama oradaki mahallemizi, sokakları, sesleri aklımızdan çıkaramıyoruz. Bu duyguyu içimizden atabileceğimizi hiç sanmıyorum. Bu hiç mümkün değil.

Annem artık o mektuplara ağlamıyor. Ancak onları ne zaman, nereye sakladığını veya onları neden kayıp kabul edip aramaktan vazgeçtiğini de hatırlayamıyor.

Buenos Aires'in Corrientes Bulvarı civarındaki bölge, burada On Bir Eylül Meydanı bulunduğu için halk arasında "On Bir" (İsp.: Once) olarak adlandırılır. [ç.n.]

Norma Beatriz Guimil de Plá (1932-1996): 90'ların başında, emekli maaşlarının artırılması için Arjantin'de çeşitli yürüyüşler düzenleyen ve bir protesto biçimi olarak bu ülkede ilk kez işlek caddelerin önünü kesen Arjantinli eylemci. [ç.n.]

2

Annem

"İyi romancılara iyi evlatlardan daha ender rastlanır."

OSCAR WILDE

Annem herhangi bir anda, herhangi bir nedenle ağlama krizine girebiliyordu. Ama belirtilere önem vermiyor, kendini başkalarının sorunlarıyla meşgul etmeyi sürdürüyordu. Nihayet mezun olup doktor çıkan karım, muhtemelen depresyon geçirdiğini söyledi ve onu korkutmamaya çalışarak bunun psikiyatristlerin alanına giren bir mesele olduğunu anlattı. Onu ikna etmeyi nasıl başardığını hâlâ bilmiyorum. Annem tüm önyargılarının üstesinden gelerek psikolojik bir muayeneden geçmeyi, ardından da orta yaşlarda bir kadın psikiyatriste görünüp her hafta ona o küçük hikâyesini anlatmayı kabul etti.

Psikiyatristin yazdığı mucizevi hap ruh halini epey düzeltti. Depresyonu hafifledi, tedavi seanslarının ardından da tamamen ortadan kalktı. Öte yandan ben o psikiyatrist koltuğuna uzandığında gerçekte nelerin olup bittiğini çok merak ediyordum. Asturiaslı inançsız bir ihtiyarla Freud'un kültürlü, çok bilmiş bir müridi kadar birbirine ters düşen başka iki şey düşünemiyordum. Bir gün ona bunu doğrudan sordum. Soruma temkinli bir şekilde, "Doktor hanım çok akıllı ve anlayışlı" diye cevap verdi.

"Ona bütün o sıkıntılarını anlattığında ne diyor?"

"Bazen gözleri doluyor."

"Kimin?" Şaşırmıştım, yanlış duyduğumu sandım.

O akşamüstü, Rivadavia markalı bu kareli, sert kapaklı defteri satın aldım ve ilk cümlemi yazdım: *Psikiyatristini ağlatan kadın.*

3

María

"Büyük Romancının, yani Tanrı'nın hoşuma giden tarafı,
yan karakterlere gösterdiği özendir."

G.K. CHESTERTON

O gece anneme rüyasında bir şey malum olmuş. Yine rüyasında María del Escalón'u görmüş: Annem Vigo Rıhtımı'nda bir vapurun iskelesini tırmanıyormuş; çok zayıf ve korkmuş bir halde vapurun güvertesinden annesine beyaz bir mendil sallarken, annesi de çaresiz bir sesle ona sesleniyormuş. Yakarış veya çığlık gibi bir sesmiş bu. Annem bu rüyanın gerçek anlamını çok, çok uzun yıllar sonra çözebildi. Ancak milenyumun sona erdiği o sabah, tuhaf bir kehanete benzeyen bu rüyadan tüyleri diken diken uyanmıştı ve bütün gün rüyasında gördüklerini söze dökmeye cesaret edemeden ortalıkta dolaşıp durmuştu –ta ki aynı tuhaf cumartesi gününün akşamı Otilia Teyzem arayıp María del Escalón'un öldüğünü haber verene kadar.

Annemi, *"Hiç acı çekmedi"* diye teselli ettiler. On yılı aşkın süredir yaşlılıktan bunamış haldeymiş, birkaç rahibe gece gündüz bakımıyla ilgileniyormuş, doksan dokuz yaşını kutlamasına ramak kala öylece uyuyakalmış ve bir daha uyanamamış. Ama annem hiç ortalığı velveleye vermeden, yüreğinde hissettiği acıyla içine kapandı. Mimí birkaç gün sonra cenazeyi anlatmak için babamı aradı: "Köy arabalarla doluydu Marcial. Hemen oracığa, şapelin arkasındaki

mezarlığa gömdüler. Hüzünlü bir filmdeymişiz gibi sürekli yağmur yağıyordu."

***

Anneannem María 1902'de doğmuş. Babası Manuel, Madrid'de çalışan bir istasyon görevlisiymiş ama sürekli Almurfe'ye gitmenin hayalini kuruyormuş: Bir karayolundan, bir dereden ve kırlardan başka bir şeyi olmayan, Asturias'ın yeşilliklerinin ve dağlarının kayıp bir köşesinde hâlâ varlığını sürdüren, doksan hanelik basit bir köy. Manuel, annemin anneannesi Teresa'ya âşık olup onu hamile bırakmış. Sırasıyla gitmek gerekirse, büyük-büyükannem uzun boylu, ince yapılı ve muhtemelen güzel bir kadınmış, uzun ve gri saçlarını topuz yapar, sürekli matem giysileri giyermiş: Yerlere kadar uzanan pileli siyah bir etek, simsiyah bir bluz ve siyah bir önlük. Nehrin öbür yakasında, herkesin Escalón'un Evi dediği, orta büyüklükteki bir evde oturuyormuş: Domuzları kesmek ve sert kış aylarında inekleri kapatmak için bir ağılı bulunan iki katlı bir ev. Teresa çiftliğin ve tarlanın tüm işlerini çekip çevirirken, istasyon görevlisi Manuel başkentte üç-beş peseta bir şey kazanıyormuş. Öte yandan Manuel içip içip sarhoş oluyor, sonra bir robot gibi Asturias trenine biniyor, farkında olmadan sızarak son durağa kadar gidiyormuş. Çok geçmeden kocasının erken ölümünün yasını tutacak olan Teresa onu azarlıyor, ayıltıyor, sabah da tekrar işe gönderiyormuş.

María del Escalón herkes gibi toprakla uğraşıyormuş. Okuma yazma öğrenmeden büyümüş ama Aguas Mestas'ta yemek pişirmeyi öğrenmiş. Bölgede düzenlenen şenliklerde, yemekli toplantılarda ve düğünlerde bir dana kesip, yöresel

yemeği yapması için anneannemi çağırıyorlarmış. María gerek yemek pişirmede gerek başka işlerde tam bir efsaneymiş. Ebelik de yapıyor, yüzlerce doğuma yardım ettiği söyleniyormuş; ayrıca evinde Asturias usulü o leziz domuz sosislerinden de yapıyormuş. Annem, kasabın ateşteki domuzun kanını pıhtılaşmasın diye karıştırmasını, anneannemin ise bağırsağı nehirde yıkayıp ardından o eski tip sosis doldurma makinelerinde içlerini soğan ve iç yağıyla doldurmasını ne zaman hatırlasa midesi kalkıyor.

María hayatı boyunca Teresa'yla aynı kasvetli elbiseleri giymiş ama çok huysuzmuş. İçine kapanık ve mesafeli bir kadınmış, sesini yükselttiğindeyse evin temelleri sarsılırmış. Yıllar sonra bir gün, babam onun yattığı yataktan demirci dükkânında havlayan iki vahşi köpeğini bağırarak tehdit ettiğini duymuş: "Yemin ederim, o köpekler anneanneni duyunca korkudan viyaklamaya başladılar."

Gelgelelim, anneannem ısrarla ona yanaşmaya çalışan kuzenine karşı koyamamış ve on altı yaşında hamile kalmış. Kuzeninin adı José'ydi; tam bir baş belasıydı ve bir marangoz ve değeri anlaşılmamış bir dâhi olan Gumersindo Díaz'ın oğluydu. Almurfe'nin asla yazıya dökülmemiş tarihçesinde, büyük dedemin mucit olduğu ve görenlerin inanamadığı bir "ışık yapma fabrikası" kurduğu yazar. Fabrika dedikleri şey, karayolunun yakınında, marangoz atölyesinin içindeymiş. Sindo bir kuyu kazmış, bir set ve santral inşa etmiş, bütün evlere tesisat döşemiş ve nehrin itici gücünü kullanarak batıl inançlı ve umutlu insanlarla dolu o karanlık mezbeleyi ilk kez aydınlatmış. Kimilerine göre bir melekmiş, kimilerine göreyse

şeytan. Çok geçmeden birileri ona düşmanlık beslemeye başlamış ve bir gece atölyesini ateşe vermişler. Hayatının en büyük eseri olan ışık yapma fabrikası bir saatten kısa süre içinde kül olmuş. Sindo'nun öfkeden veya belki de sadece boş vermişlikten ölmeye başladığı gün, o gündür derler.

Sindo, oğlunun Teresa'nın kızını gebe bıraktığını haber verdiklerinde, José'ye derhal onunla evlenmesini emretmiş. José uzun boylu, yakışıklı bir gençmiş ve sorumluluklarını üstlenmek istemiyormuş. Ancak Sindo oğluna sert çıkınca elma şaraplı, gaydalı bir düğün töreniyle evlenmişler. Genç çift Escalón'un Evi'nde yaşamaya başlamış ama bebek doğduğunda dedem Küba'ya kaçmış. Geri dönmesi de on yılı bulmuş.

Prens beyin altın dönemi olan o sürgün yılları hakkında, baba mesleği marangozlukla ve Havana'nın sevecen fahişeleriyle iştigal ettiği dışında pek bir şey bilinmiyor. Ne mektup yazmış ne de bir haber göndermiş; dolayısıyla oralarda ikinci bir eş almadığına, başka çocuklar yapmadığına veya geri dönmesinin asıl nedeninin, aynı hikâyeyi yeni baştan yaşamaktan kaçmak olmadığına kimse İncil üzerine yemin edemez. Bilinen tek şey, günün birinde önceden haber vermeden döndüğü ve María'nın fazla uzatmadan onu kabul edip kendini hevesle ona adadığı. Dokuz ay sonra da Carmen doğmuş. Çocukluğuna dair ilk hatırladığı şey babasının hep yollarda olduğu. Haftalar boyunca bir köyden diğerine mobilya yapmaya gider ve genellikle cebinde tek kuruş olmadan, yüzünden düşen bin parça ve kurt gibi aç dönermiş.

María annesinin teşvikiyle, José'nin tekrar kötü yola düşmemesi için Tanrı'ya yalvarmış. Ancak bir pazar günü Tanrı'yla arasında geçen bir mesele yüzünden kiliseye bir daha ayak basmamış. Annemin hatırladığına göre, o gün kilise doluymuş ve herkesin tefekküre daldığı bir anmış. Yılda bir kez günah çıkarıp komünyon alan María, Agüera bölgesinin libidosunun yüksek olmasıyla ve spermlerini tüm bölgeye yaymasıyla bilinen rahibinin yanına diz çöküp kulağına eğilmiş bir vaziyetteymiş. Anneannem aniden yıldırım çarpmış gibi ayağa fırlamış ve herkesin önünde bağırmış: "Yatakta kocamla ne halt ettiğim sizi niye ilgilendiriyormuş?" Aldığı bağışlarla şişkolaşmış bir gövdeye ve domates gibi kıpkırmızı bir surata sahip olan rahip, korkudan ve utançtan neredeyse düşüp bayılacakmış. María, Tanrı'nın evine bir daha ayak basmamaya yemin etmiş ve yüksek sesle, "Ne Katolik Yortusu'nda ne Aziz Blas gününde bağış istemek için yanıma gelin!" diye bir uyarı savurmuş. Yıllar içinde Papa'yı ve Vatikan'ı hakir görmeye başlamış, işçi sınıfının mücadelesini benimsemiş ve komünist olmuş.

Sindo kısa bir süre sonra öbür dünyaya göçtüğünde, María ile José sabah akşam durmadan bıkmadan kavga etmeye başlamışlar. Carmen, onu yatağa gönderdikleri bir gece, yattığı yerden birbirlerine hakaret etmelerini dinlemiş. Annesi, "Eve tek kuruş bile getirmiyorsun, çocuklarınla ilgilenmiyorsun, kazandığın paranın hepsini yosmalara harcıyorsun" diye sitem ediyormuş. Kısa ama tehditkâr bir sessizliğin ardından María'nın sesi tekrar gürlemiş: "İndir o elini José! İndir o elini, yoksa baltayı elime alır, kafanı yararım!"

Birbirlerini sürekli aşağılamalarına rağmen José ona iki çocuk vermiş. Ardından Madrid'e gidip üç yıl ortadan kaybolmuş. Sanki yine yer yarılmış da içine girmiş. Geri döndüğünde karısına peş peşe iki çocuk daha vermiş ama María ve Teresa'yla didişmekten de vazgeçmemiş. José'nin bu kadar arsızca davranmasından bıkan büyük anneannem, Escalón'un o sıkıntılı geceleri boyunca ona çıkışmaya başlamış. Çocuklar, içinde masa veya sandalye olmayan o köy mutfağının dört duvarını kaplayan ahşap banka oturmuş, kucaklarına koydukları bir tabaktan mısır lapası yiyorlarmış. Ara sıra mutfağın ortasındaki ocağı körüklüyorlarmış ve alevlerin üstünde, bir zincirle tavana asılmış kapaklı, üç ayaklı demir bir tencere varmış.

Teresa, "Tam bir sefa pezevengisin" demiş bir gece. "Tam bir sefa pezevengi."

Marangoz, ağzı dolu bir halde, "Kes sesini ihtiyar karı, sinirleniyorum bak" diye cevap vermiş. "Kes sesini, sabrım tükeniyor!"

Ama Teresa başının etini yemeye devam etmiş. Dedem aniden patlamış, haykırarak ayağa fırlamış. Tabak bir yana, patatesler bir yana saçılmış, hakaretler bir süre mutfağın duvarlarında yankılanmış. Sonra José de Sindo'nun devasa gölgesi, gözlerinde dehşet ifadesiyle ağızları açık durumu izleyen çocukların üzerine düşmüş.

Alev alev yanan nefret dolu bakışlarını, öfkesini bastırarak mağrur bir şekilde yerinde oturan Teresa'ya çevirip María'nın yüzüne bakmadan, "María, eşyalarımızı topla, bu evden gidiyoruz" demiş.

Yaşlı bir komşu kadının evine taşınmışlar; karşılığında da ona bakmaya, çamaşırlarını yıkamaya ve herkesin kucak kucağa uyuduğu büyük salonun kirasını zamanında ödemeye söz vermişler. Dedem ilk ayın kirasını ödemiş ama ev sahibesinin sonraki isteklerini duymazdan gelmiş. O andan itibaren idareten sürdürdükleri, sıkış tıkış bir göçebe hayatı yaşamaya başlamışlar. Gittikleri yerlerde çoğu kez kiraladıkları bir odada kalmışlar ve kendilerine ait, başlarını sokabilecekleri bir yere hiç sahip olmamışlar. Anneannemin adı María'ydı ve "su katılmamış" bir köylüydü; dedemin adı José'ydi ve marangozdu; ancak annem onlar için Noel'in asla gelmeyeceğini o zamandan biliyormuş.[1]

José de Sindo ortadan kaybolmaya devam etmiş, kimse nerede olduğunu bilmiyormuş. Bazen Gijón veya Oviedo'dan döndüğünde herkesin itiraz etmeden yediği o tatsız yahnileri reddedip kızarmış yumurta istiyor, sonra da aç bilaç çocuklarının karşısına geçip bu lüks yemeği yiyormuş. Kötülük cehaletten gelir derler: Dedem yetenekli bir ahşap ustasıydı ama aynı zamanda zırcahildi. Belki de kötü birisi olduğunun farkında değildi. Cumhuriyetçi olmasına rağmen uzaklardaki işleri kabul etmek ve oralarda keyif çatmaya devam etmek için savaşı bahane gösterirmiş.

***

Falanjistlerin zulmü köyü kırıp geçiriyormuş. Köyün Cumhuriyetçi erkekleri dağa kaçarken Franco yanlısı gruplar ağır tüfeklerle silahlanmış bir şekilde ciplerine binip köyü basmışlar. Evlere zorla girip, tavuklara ve köylülerin kıyamet

korkusuyla kilerlerinde sakladıkları bir parça erzaka el koymuşlar.

Yakınlarda bombalar patlıyor, kafalarının tepesinden savaş uçakları geçiyormuş. Asiler teslim olup savaş sona erdiğinde Díaz ailesi yoksul bile denemeyecek kadar kötü durumdaymış. José de Sindo, iddiasız ama sonuçları vahim numaralar yapan bir sihirbaz gibi bir görünüp bir ortadan kaybolmaya devam ediyormuş. Çocuklar, varlıklı ailelerin ağaçlarından meyve çalıyor ve tarlada sabanın başına geçip iki büklüm çalışıyorlarmış. Annem, José'nin bir yerlere elektrik tesisatı döşemesi karşılığında aldığını ileri sürdüğü, sıska, kemikleri sayılan bir domuzla çıkageldiği zamanı çocukluğunun en mutlu günleri olarak hatırlıyor. María'nın kesip parçalarına ayırdığı domuz neredeyse bir ay boyunca karınlarını doyurmuş. Bir başka mucize, dedemin La Riera'daki dini bayram sırasında arkadaşlarıyla sidik yarışına girerek katıldığı bir panayır açık artırmasından çeşit çeşit kekle, ekmekle, lokma tatlılarıyla dolu bir sepet satın alması üzerine yaşanmış. Lezzet nedir bilmeyen damaklar için nadir ziyafetlermiş bunlar.

Büyük anneannem Teresa'nın nasıl öldüğünü ve o ailenin kaderinin neden sonunda kopacak bir pamuk ipliğine bağlı olduğunu ileride anlatacağım. Şimdi anlatacağım hikâye, José'nin o berbat günlerden birinde María'ya birilerinin onu öldürmek istediğini söylemesiyle ilgili.

Dedem, birkaç köyde ve küçük bir beldede bitirmesinin asla mümkün olmadığı işler için peşin ödeme almış. Tepesi atan bazı kurbanları, dedeme gözdağı vererek onu bıçakla

delik deşik edeceklerine yemin etmişler. Her an kapısını çalabilecekleri için José'nin pılısını pırtısını toplayıp uzaklara gitmekten başka çaresi kalmamış. Daha önce Atlantik'in diğer kıyısına geçen kız kardeşi Consuelo'nun, Buenos Aires adlı o muazzam şehirde düzgün bir hayatı varmış.

Böylece José bir plan yapmış. Sindo'nun evini ipotek ettirip mirasından kendi payına düşeni önceden alacakmış. María da Tineo'daki erkek kardeşinden biraz para isteyecekmiş. Önce dedem kaçak işçi olarak gidip Amerika kıtasına yerleşecek, ardından onlara yanına gelmeleri için yol parası gönderecekmiş. Anneme, "Her şerde bir hayır vardır María, bu bizim ikinci şansımız" demiş. Anneannem koşarak Tineo'ya gitmiş ama kardeşi Rogelio kafası çalışan ve sözünü esirgemeyen biriymiş: "Sana her şeyimi veririm ama o adam için beş kuruş vermem" demiş.

Öte yandan José akrabalarından bir miktar para bulmuş, bavulunu hazırlamış ve Almurfe'li birkaç arkadaşı onu gece evden çıkarıp saklanması için Belmonte'ye götürmüş. Aynı gecenin ilerleyen saatlerinde Oviedo'ya, gündüz de Barselona'ya ulaşmış, bir yük gemisine binmiş ve böylece kellesini kıl payı kurtarmış.

Aylar geçmiş ama José'den bir haber yokmuş. María, iç savaşı takip eden o zorlu dönemde açlıktan bir deri bir kemik kalan ve gıda karneleriyle idare etmeye çalışan çocuklarını birer yetişkin gibi çalışmaya göndermiş, öküz gibi tarlaya koşmuş, bu karanlık sefalet döneminden sağ çıkabilmeleri için elinden geleni yapmış. Birkaç kez Consuelo'yla mektuplaşmış, José'nin birkaç satır da olsa ona yazması için yalvarmış ama

aylar geçmesine rağmen ne bir mektup ne de para gelmiş. Bu şekilde geçen bir senenin ardından José'nin ardında bıraktıklarını umursamadan, dönmemek üzere kaçtığını anlamış.

Bir okulda hademelik yapan gri gözlü, kısır bir kadın olan Consuelo, öz kardeşinin kalpsizliği ve ailesine karşı umursamazlığı karşısında önce şaşkına dönmüş, sonra kendini suçlu hissederek María'ya çocuklarının bakımını üstlenebileceğine dair garanti vermiş. Onları teker teker göndermesini, bu arada José'yi gerekeni yapması için ikna edeceğini söylemiş.

María işi fazla dolandırmadan Carmen'i seçmiş. Annem gemiye binip güverteden ona beyaz mendilini sallarken yabani, üzgün bakışlı, doğru dürüst okuma yazma bilmeyen, on beş yaşında bir kızcağızmış. María del Escalón'un Vigo iskelesinden ona yakardığını duymuş ama ne dediğini anlamamış ve yıllar içinde de onun bu halini unutmuş. Anlaşılacağı gibi, sonunda dünyanın öbür ucunda yapayalnız kalmış ve hayatının sonraki yirmi yılını bir başına geçirirken annesinin anlayışsızlığına ve kalpsizliğine içerler hale gelmiş. Onu hiç umursamadan, bir paketmiş gibi buralara gönderdiği ve sürgünlüğün cefasına mahkûm ettiği için içten içe annesini suçluyormuş. Ancak ateşlendiği bir gece, annesinin o sisli limanda kederle yakarır hali rüyasına girdiğinde, o sert ve haşin kadının aslında bunu ondan vazgeçtiği veya onu umursamadığı için yapmadığını, aksine, onu sevdiği ve kurtarmak istediği için çaresizlikten böyle son derece masum

ve yürek parçalayıcı bir eylemde bulunduğunu nihayet anlamış.

Annem Arjantin'e kansızlık hastalığından mustarip ve raşitizm geçiriyor denebilecek bir halde varmış: Otuz yedi kiloymuş, süt sağmak ve tarla ekmek dışında neredeyse hiçbir şey bilmiyormuş. Bir kenar mahallede oturup marangozluk yaparak geçimini sağlayan José, Consuelo'nun telefonlarına isteksizce yanıt veriyormuş. Zamanının olmadığını söylüyor, bahaneler üretiyormuş. Consuelo bunun üzerine Carmen'i kolundan tutup istasyona götürmüş, birlikte bir trene binmişler. Dedem kiralık evinin bir odasında uyuyormuş: Üstünde bir tişörtle ve ıslak saçlarıyla avluya çıkmış. Uykusunun yarıda bölündüğü yüzünden anlaşılıyormuş.

Gözlerini kısmış, araya bir mesafe koyarak, "Ulan, ne işiniz var burada?" demiş.

Kız kardeşi üzerine doğru yürüyüp, "Seni görmeye geldik" diye cevap vermiş.

Annemse yutkunarak, "Annemin her günü açlık içinde geçiyor" diye durumu açıklamış.

Marangoz dişlerini gıcırdatmış, öfkeden kıpkırmızı olmuş ve boğuk sesiyle bir tehdit savurarak diğer kiracıların uyanmasına neden olmuş. "Benden para koparmaya geldiyseniz hemen buradan defolun ve bir daha da geri dönmeyin!" diye kükremiş. "Anladınız mı? Sakın dönmeyin!" Carmen ağlamaya başlayınca Consuelo küçük bir kız çocuğuymuş gibi onu elinden tutmuş, başları önde, Palermo'ya geri dönmüşler.

María tekrar evlenmedi, eline başka bir erkeğin eli değmedi ve öldüğü güne kadar matem giysileri içinde dolaştı. Bu arada, sahip olduğu toprak ve İspanya'nın kalkınması sayesinde belini biraz olsun doğrulttu. Escalón Evi'ni bölgedeki kamu işçileri için pansiyona dönüştürdü ve kaybettiği kızı için okyanus ötesine kıyafet ile biraz da para gönderdi.

Carmen, 1968'de Arjantinli iki çocuğunu yanına alarak, bir yolcu gemisiyle kısa bir ziyaret için Vigo'ya geri döndü. Ayrılmalarının üzerinden yirmi yıl geçmişti. İki kadın limanın bekleme salonunda ağlaşarak, gözyaşlarına boğularak birbirlerini kucakladılar. Bu dram karşısında şaşkınlığa düşen iki yüz turist etraflarını sarmış onları alkışlıyordu.

José de Sindo dört yıl sonra, yetmiş yaşına gelmiş, yapayalnız ve meteliksiz bir durumdayken bir dizi kalp krizi geçirdi ve annem onu bir hastaneye yatırmak zorunda kaldı. İhtiyarlığın ve yenilgilerin uysallaştırdığı marangoz, geri dönüp Asturias'ta ölmeye niyetli olduğu haberini köye ulaştırdı. Anneannem, Carmen'e bir mektup yazarak José'ye hitaben yazdığı küçük bir paragrafı ona okumasını istedi: "Şimdi ihtiyarlamış ve harap bir haldeyken geri dönmek mi istiyorsun? Buraya gelmeye kalkarsan seni yolun köşesinde elimde av tüfeğiyle bekliyor olacağım. Sonra da tek kurşunla işini bitirip cesedini nehre atacağım. Haberin olsun istedim."

Dedemi, Boulogne'deki köhne marangoz atölyesinin arka odasında yüzüstü yere kapaklanmış halde ölü bulduk. Annem, dedemin kolay para kazandığı cümbüş zamanlarından kalma âşıklarının emeklilik maaşına el koymasını önlemek için epey mücadele etmek zorunda kaldı. Sonunda María'ya geriye

dönük ödemeleri de içeren yüklü bir para gönderdiğinde María telefonda, "Babanın söz verdiği paranın otuz yıl sonra yerine ulaştığına inanamıyorum" demişti.

Anneannem mutluluğun ne anlama geldiğini bilmese de mutlu bir kadındı. Bileğini büktürmeden ve taştan kalbinin derinliklerinde ne taşıdığını kimseye açıklamadan yaşamayı sürdürdü. Annem onu en son 1995'te gördü. Hâlâ dinçti ama parmakları boğum boğum olmuştu, bacakları da varisli damarlarla kaplıydı. Romatizmadan şikâyetçiydi ama bir yandan da muhakeme yeteneğini yitirmeye başlamıştı. Sık sık nerede olduğunu karıştırıyor, kendi çocuklarını ve torunlarını tanımıyordu. Bilinci gidip geliyordu, şimdinin incir çekirdeğini doldurmayacak olayları karşısında kafası felaket karışıyordu, geçmiş söz konusu olduğunda ise güçlü bir hafızaya sahipti.

Carmen, o acıklı veda sahnesini yeniden rüyasında görüp annesinin huzur içinde ölüme yürümesini on dört bin kilometre öteden hissetmesinden beş yıl önce, birlikte geçirdikleri o son akşam annesinin bunamadan kaynaklanan o kendini bilmezlik halini ona karşı gerçeği söyleten bir iksirmiş gibi kullanmış. Yarı şaka yarı ciddi, o nankör adama karşı neden bu kadar sabırlı davrandığını sormuş. María del Escalón hayatında ilk ve son kez kalkanını indirip gülümsemiş: "José peşimden koşuyordu Carmina. Dağda bayırda peşimi bırakmıyordu. Çok yakışıklı bir adamdı. Ona öyle âşıktım ki."

İsa'nın bakire olduğu varsayılan köylü bir kadın olan annesinin ve bir marangoz olan "dünyevi" babasının

İspanyolca isimleri María ve José'dir. İspanyolcada *"virgen"* sözcüğü "bakire" anlamına geldiği gibi "su katılmamış, katıksız, tepeden tırnağa" anlamına da gelir. Ayrıca Noel, İsa'nın doğduğu tarih olarak kabul edilir. Yazar, bu tesadüflere gönderme yapıyor. [ç.n.]

4

Carmina

"Bazen kaybettiklerimizle ne kadar büyük bir rahata kavuşabiliyoruz!"

WILLIAM SHAKESPEARE

Dedemin ailesini terk etme provası sayılabilecek çok hikâyem var ama hiçbiri Busllán dağlarından dönerken yaşadıkları o dramatik hikâye kadar çarpıcı ve geleceği haber verir nitelikte değil. Anlatmakta olduğum ve kuşkusuz tarihin sayfalarında yer almayı hiçbir şekilde hak etmeyen bu küçük hikâyeler, 20. yüzyılın ilk yarısında, Avrupa'nın güneydoğusunda, İber Yarımadası'nın kuzeyinde, Greenwich meridyenine göre 42 derece 54 dakika ile 43 derece 40 dakika kuzey enlemleri ve 4 derece 31 dakika ile 84 dakika batı boylamları arasındaki bağlık bir bölgede geçiyor. Asturias, küçük kıyı düzlükleriyle, dar ve derin vadilerle, dağlarla, sıradağlarla, kayın, meşe ve kestane ormanlarıyla kaplı 10.565 kilometrekarelik bir alanda yer alır. O zamanlar Busllán dağları kestane ağaçlarınca zenginmiş ve dedem José'nin de aldığı bir siparişi yerine getirmek için birkaç ton kestane ağacı kerestesine ihtiyacı olmuş. María del Escalón ve kızı Carmina, Teresa'dan üç sarı inek ödünç almışlar, sahip oldukları biricik ihtiyar ineklerini de aralarına katıp gıcırdayarak ilerleyen, köhne bir kağnı arabasına koşmuşlar. Yanına *guichada* denilen, ucu bıçakla sivriltilmiş uzun bir değnek alan evin erkeğinin emriyle gün doğmadan Almurfe'den ayrılıp sessizce yola koyulmuşlar. José, saat öğlen vaktini biraz geçerken

patronla el sıkışıp kalın kütükleri kağnı arabasına yüklemiş. María yükü görünce tereddüt etmiş ama kocası kalayı basınca ağır ağır dönüş yolunu tutmuşlar.

Dedem öndeki iki ineğin, anneannem arkadaki iki ineğin arasında giderken, annem hepsinin önünde boyunduruğu tutuyor, ineklerin patikadan ayrılmamasını sağlıyormuş. José değneğini Carmina'ya uzatıp inekleri sertçe dürtmesini emretmiş. María, "O bayırı çıkamazlar" diye mırıldanmış ama dedem onu tersleyince ilerlemeye devam etmişler. Carmina yedi yaşındaymış, ineklerin her birini adıyla tanıyor, canlarını acıtmak istemiyormuş ama yokuşu tırmanmaları için onları birkaç kez dürtmek zorunda kalmış. İnekler dilleri dışarıda, ağızları köpürerek yürekleri çatlarcasına yokuşu tırmanmışlar. Ancak nehri geçmeye çalışırlarken arabanın tekerlekleri nehir yatağındaki taşlara takılmış. Hayvanlar, dünyanın tüm yükü boyunduruklarının üzerindeymiş gibi kemikleri çatlarcasına, kasları yırtılırcasına kağnıyı hareket ettirmeye çalışıyormuş.

José, María'nın uyarılarını dinlemeden, kendinden geçmiş bir şekilde tehditler yağdırıyormuş. Hayvanlara ve büyük kızının zayıflığına sinirlenmiş bir halde ineklerin arasından çıkmış ve değneği kızının elinden çekip almış. Yana doğru tükürüp sarı ineklerin sırtlarına ve kaba etlerine çıldırmış gibi vurmaya başlamış. Carmina'nın yüreği daralmış, gözyaşlarını silerek, "Baba, ne olur yapma" demiş. O an sanki dünya durmuş. Sadece dağdaki nehrin çağlayışı, değnek darbelerinin sesi ve ineklerin acı dolu böğürtüleri duyuluyormuş. María bu eziyete dayanamayıp, "Öldüreceksin hayvanları!" diye bağırmış ama José hayvanları kan revan içinde bırakmaya

devam ediyormuş. Bunun üzerine anneannem kağnıdan bir başka değnek alıp havaya kaldırmış; ürkütücü bir sesle, "Durmazsan canına okurum, sonra da neyin ne olduğunu anla diye boyunduruğu senin boynuna geçiririm!" diye gürlemiş. Dedem yerinde donakalmış. María'nın gözünü kan bürüdüğü çok belliymiş.

Annem, José de Sindo'nun yüzünün birbiri ardına aldığı ifadeleri çok iyi hatırlıyor. Önce şaşkınlıktan nefesi kesilmiş, ardından yüzünde bir korku ve utanç ifadesi belirmiş, sonra kendini toparlayarak gücenmiş bir ifade takınmış. Değneği suya atmış, nehrin karşı yakasına geçmiş ve onları yerinden kımıldamayan kağnıyla, acı içindeki ineklerle nehrin ortasında bırakarak, arkasına bile dönüp bakmadan, uzun adımlarla yürümeye koyulmuş.

Ana kızın sakinleşip kafalarını toplamaları epey bir zaman almış. Nihayet dağın başında öylece bir başlarına kaldıklarını anlamışlar: José'nin, Almurfe tavernasında bir şişe şarabın başına oturana kadar durmayacağı belliymiş. María yüzünü ve saçlarını ıslattıktan sonra kızına seslenmiş. Ona doğru eğilerek, "Beni iyi dinle" demiş. "Öne geç de ineklere adlarıyla seslen. Ben arkaya geçeceğim. Sen onlara seslen, beni düşünme." Carmina sümüğünü koluna silip başını sallamış. Bacakları titriyormuş, olanlara bir anlam veremiyormuş ama annesinin istediğini yapmış. Bu sırada annesi de omzunu ineklerin kıçına yaslamış, bir yandan bağırıp diğer yandan tüm gücüyle, fıtığı çıkarcasına itmeye başlamış. Kan revan içindeki inekler Carmina'nın sözünü dinleyip öne doğru atılmışlar. Carmina tatlı bir sesle, "Hadi, hadi" diyormuş. Bir-

iki denemeden sonra nihayet kağnıyı tekerin önünü kesen taşın üzerinden atlatmayı başarmışlar. Anneannem eliyle diğer taşları kenara çekmiş ve tekrar omzuyla inekleri itmeye koyulmuş. María del Escalón o an anneme dört ineğin toplamından daha güçlü gibi görünmüş. Doğaüstü bir güce sahip gibiymiş. Kağnı hareket etmiş, nehrin öbür yakasına ulaşıp toprak yola çıkmış. Carmina yol boyunca inekleri yavaşça yürütmüş ve böylece zifiri karanlıkta köye ulaşmışlar. Ana kız nefeslenmek için bir anlığına yolun kenarına oturduklarında, María, kızına sonradan cidden pişman olacağı bir şey söylemiş: "Babanın o nehirde ölmesi gerekirdi."

Ama dedem o nehirde değil, Boulogne'deki köhne atölyesinde öldü ve annem ondan her zaman korktu. José de Sindo'nun Escalón Evi'ne yaklaşan adımlarının sesi bazı geceler hâlâ rüyasına girer: "Gelirken hep öksürür, boğazını temizlerdi; biz de korkuyla yerimizde büzüşürdük" diye anlatır. "Biz" dediği Carmina ve kardeşleri: María başkalarının tarlasında çalışmaya gittiğinde annem kardeşlerine bakıyormuş. Büyük anneannem sonradan ufacık bir araziyi onlara patates ve mısır eksinler diye ödünç vermiş. Ama aslına bakılırsa, Teresa kızlarının en narin olanına, kendisi gibi bekâr bir anne olan Josefa'ya düşkündü. Josefa'nın sevgilisi, Díaz'ların lanetinden nasibini almış gibi sorumluluğunu yerine getirmekten kaçmıştı ve sonunda Quintanallı varlıklı bir kızla evlenmişti. Benim tanıdığım Josefa, ufak tefek ve az konuşan bir kadındı. María'nın tam tersine, genç yaşta Avustralya'ya, oradan İngiltere'ye, oradan da Birleşik Devletler'e göç eden tek evladının yolunu ölene dek gözledi. Annemin teyzesi her gece yatağının yanında diz çöker,

oğlunun başına bir hastalık, bir talihsizlik gelmemesi için bütün bir tespihi tamamlayana dek dua ederdi. Falkland Adaları Savaşı devam ederken, Arjantin ordusu İngilizlere karşı savaşmak üzere askere çağırmasın diye benim için de dua etti. Agüeralı o rezil rahip yüzünden Tanrı'yla arası bozuk olan María, kız kardeşinden kendi adına İsa Mesih'e dua etmesini istemişti. Josefa sıcak çatışmaların devam ettiği o yetmiş gün boyunca sabah saat tam sekizde Almurfe şapelinde iki mum yakıyor ve gece saat onda, Güney Atlantik'teki çatışmaların haberlerini dinledikten sonra, bir kere Göklerdeki Babamız, iki kere de Selam Sana Ey Meryem duası okuyarak mumları söndürüyordu.

Annem büyüyüp yetişkin bir kadın olduğu zamanlarda, Asturias'taki evine yaptığı ziyaretlerden birinde, teyzesini ona ait şampuan ve kozmetik ürünlerini incelerken yakalamış. Annemin saçını her gün yıkadığına inanamıyormuş. Kendisi ise kimyasallar zarar verir diye korktuğundan otuz beş yıldır saçına su değdirmiyormuş. Annem saçının dökülmeyeceğine dair yeminler ederek bir hafta uğraştıktan sonra, ezelden beri başından eksik etmediği o örtüyü çıkarması, saçlarını sabunlayıp durulamasına izin vermesi için onu ikna etmeyi başarmış. Josefa, içinde dindarca bir korku olmasına rağmen yeğeninin onu mutfak lavabosuna götürmesine ses çıkarmamış. Meğer teyzesinin omuzlarından aşağı dökülen beyaz saçları muhteşem bir güzelliğe sahipmiş ve ipek gibi yumuşakmış. Annem o saçları güneşte tararken, María ağzı bir karış açık kız kardeşine bakıyormuş. Mutluluk işte böyle bir şeydir: Aniden gelip çatlaklardan sızan, ortalığı ışığa, güzel kokulara, kahkahaya ve temiz havaya boğan bir şaşkınlık

ânıdır. Söylemek istediğim şey, bu mutluluğun uzun zamandır arzulanan bir uzlaşmanın mükâfatı olduğu. Çocukken açlığın etkisiyle doğru dürüst akıl yürütemeyen annem, Josefa'yı sadece kendi oğlunu düşünen, bencil ve iltimas geçilen bir kadın olarak değerlendirmişti. Bunda yanılıyordu. Büyük anneannem iyi bir çoban gibi tüm ilgisini sürünün en zayıf üyesine yöneltmişti ve Tanrı, herkese kendi yükünü veriyordu. Yani taşıyabileceği kadarını.

Kendi yükünü sırtlanmış olan María, her şeyin yanı sıra başkaları için yemek pişiriyor ve doğum zamanı gelmiş kadınlara ebelik yapmaya gidiyormuş; annem ise bu zorlu hayat uğraşında onun peşinden ayrılmıyormuş. Başka çocukların surat asıp şımarıklık yapmayı öğrendiği yaşta o tembihler eşliğinde süt sağmayı öğrenmiş. Sızlanmalara ayıracak vakti olmayan annesi, ters bir tavırla onu ineğe –o devasa ve sağı solu belli olmayan canavara– saygı duymaktan vazgeçmeye zorlamış. Carmina, her sabah erken saatte yürüyerek dört kilometre uzaktaki bir ahıra gidiyor, alaca ineği sağıp kardeşleri için süt getiriyormuş. Ardından ahırdaki tezekleri temizlemek ve Teresa'nın ineklerinin ekili tarlalarda otlamasını önlemek için geri dönüyor, öğle vakti atsinekleri inekleri ısırıp huzursuz etmeye başladığında onları tekrar ahıra sokuyor ve yemliklerini otla dolduruyormuş. Ana kız tarlayı çoğunlukla çıplak ayakla sürüyormuş ama Rogelio Dayısının nadiren onlara birer çift espadril hediye ettiği de olurmuş. Buenos Aires'deki halası Consuelo ise kırk yılın başı onlara, Santa Fe Bulvarı'yla Carranza Caddesi'nin kesiştiği yerde kendisinin saygıdeğer hademesi olduğu, annemin ilkokulu bitirdiği ve benim de yazı yazmayı, satranç oynamayı

ve daktiloyla yazmayı öğrenme şansına sahip olduğum Vicente Fidel López İlkokulu'nun öğrencilerinin anneleri tarafından bağışlanan giysilerle dolu bir paket gönderirmiş. O kullanılmış giysiler ve onarılmış külotlu çoraplar, Escalón Evi'nin çocuklarının gözünde muhteşem hazinelermiş.

Zira o dönemde açlık bir metafor değilmiş. Emaye tabaklarda her gün aynı şeyi yiyorlarmış: *Cuecho*, yani sade suya sütsüz mısır unu lapası. Arada bir bezelye, patates ve nohut türlüsü pişiriyorlarmış ama un bulmak zor olduğundan ekmeğin neredeyse sadece adını biliyorlarmış. María çalışmaya gittiği evlerde hamur yoğurulduğuna denk gelirse ödemesini küçük ekmek somunları olarak almayı tercih ediyor, bunları kulpsuz fincanlara koyduğu sütün yanında çocuklarına veriyormuş. Ancak bu sadece şenlik günlerinde olan bir şeymiş. Carmina, kardeşleri ve arkadaşları çoğu kez midelerini ovalayıp duruyor, yiyebilecek bir lokma bulabilmek için ellerinden geleni yapıyorlarmış. Annem kedi gibiymiş: Komşuların elma ve armut ağaçlarına tırmanıyor, dallarını sallıyormuş. Ardından önlüğünü meyveyle dolduruyor, komşular fark etmeden sıvışıyormuş. Elma, armut, ceviz ve kestane aşırıyor, yol kenarındaki çalılıklarda yetişen böğürtlenleri yiyorlarmış.

Savaşın ardından yoksul komşuların bahçesinde meyve ağacı bile kalmamış. Bu yüzden Carmina, varlıklı komşuların kaygısızca sergiledikleri, bazen toplamayıp çürümeye bıraktıkları leziz yemişlere dadana dadana usta bir meyve hırsızına dönüşmüş.

Bir gün, dört müzmin bekâr kardeşin bostanından meyve yürütürlerken, kardeşlerden biri elinde bir orakla dışarı çıkmış. Öfkeden kıpkırmızı kesilmiş halde, "María del Escalón'un çocukları, bacaklarınızı keseceğim sizin!" diye bağırmış. Annem kaçmaya başlamış ama beş yaşındaki kısa pantolonlu kardeşi Chelo'nun arkasından seslendiğini duymuş. Kardeşi, "Carmina, beni burada bırakma!" diye bağırıyormuş. "Beni burada bırakma, bacaklarımı kesecek!" Annem yerden yuvarlak bir taş alıp onları kovalayan adamın karşısına dikilmiş: "Atarım bak" diye uyardıktan sonra taşı adama fırlatmış. Taş, oraklı adamın ayağına çarpınca adam tökezleyip kıç üstü düşmüş. Bu arada Carmina, Chelo'nun elini yakalamış, bayır aşağı koşarak göz açıp kapayıncaya dek gözden kaybolmuş.

Köyün çocukları yalınayak ve kaba saba olduğu için annemle alay ediyorlarmış. Onlar gibi okula gitme fırsatı olmayan annem, kendini yumruklarıyla ve ısırarak savunuyormuş. On bir yaşındayken küçük bir orman hayvanından farksızmış. "Korkuyordum ama aynı zamanda karnım da çok açtı..." diye hatırlıyor hâlâ. "Ve açlık insanı cesur ve utanmaz yapıyor." O sıralar María del Escalón kadar yoksul olan Benigna adında bir kadın, köy köy dolaşıp dilencilik yapıyormuş. Annem, "İzin ver de ben de dileneyim anne" diye yalvarmış. Anneannem, tuhaf bir prensip anlayışıyla, "Dilenciliği asla kabul etmem" diyerek reddetmiş. Benigna bir çarşamba günü bastonuna yaslanmış ve Carmina'yı birkaç kişinin önünde kendisinden yakacak odun çalmakla suçlamış. Oradakiler arasında bulunan María, hiç oralı olmamış; omzunu silkerek, "Git kızımla konuş" diye

cevap vermiş. O babasız evde her şey gibi iyi yakacak odun da kıtmış. Carmina çaresiz bir ifadeyle, "Nereden bulayım?" deyince annesi de "Yarat" dermiş. Bunun üzerine Carmina da "yaratırmış." Yani başka bir yol bulamadığında bir yerlerden çalarmış. Hatta bir seferinde Benigna'nın çitle çevrili otlağından odun çalmışlığı bile varmış ancak bu sefer masum olduğu için çok alınmış. Tüm Almurfe bu yalan söylentiyle çalkalanıyormuş. Babasından miras aldığı öfkeyle kan beynine sıçramış: Düşmanının evine bakan tepeciğe çıkmış, soba büyüklüğünde bir kayayı bir hamlede havaya kaldırmış ve dışarı çıkıp o yalan iddiayı tekrarlaması için Benigna'ya meydan okumuş. Köylüler bu şahane gösteriyi seyretmek için yolun kenarında toplanırken Benigna dışarı çıkmış ve o yabani çocuğu devasa bir kayayı havaya kaldırmış halde görünce dışarı çıktığına çıkacağına pişman olmuş, bir çığlık atarak fare gibi içeri kaçmış. Annem bir komşunun yolun kenarından ikna edici bir sesle, "Onu öldürme Carmina" diye seslendiğini duymuş. Annem kayayı elinden bırakmış, kaya yamaçtan Benigna'nın kapalı kapısına kadar yuvarlanmış. Annem de María del Escalón'un sırtına, kaba etlerine ve bacaklarına altı kez kırbaçla vuracağı evinin yolunu tutmuş.

***

Annemin tüm çocukluğu, José de Sindo'nun yokluğunun ve sürekli bir evden diğerine taşınmalarının gölgesinde geçmiş. Gittikleri yerde bir evin odasını veya salonunu kiralıyorlarmış, hiçbir şey onlara ait değilmiş: Ne başlarının üzerindeki çatı, ne yakacak odun, ne meyveler, ne de tarla. Bir ağacın altını veya bir çukuru tuvalet niyetine kullanıyorlarmış. Yazın

giysileriyle nehirde, kış geldiğinde ise bir küvette çıplak halde yıkanıyorlarmış. Hiç oyuncakları olmadığı gibi Noel Baba veya Üç Müneccim Kral efsanelerinden de haberdar değillermiş. María, sadece sürekli kar veya yağmur yağdığında kızının kol gücüne ihtiyaç duymuyor, böyle durumlarda onu öğretmen hanımın evine yolluyormuş. Orada, pek bir sonuç alamadan ona aritmetik ve güzel yazı öğretmeye çalışıyorlarmış.

Annem henüz gelişip serpilmemiş ama ışıl ışıl bir yüzü varmış. Bir seferinde María onu boş bir şişeyle Almurfe tavernasına göndermiş. O an orada taverna sahibinin oğlu dışında kimse yokmuş. Dalgın bir tavırla, "Annem doldursun dedi" demiş. Delikanlı bir şarap tulumu alıp anneannemin ara sıra iş aldığı müşterilerinden biri için istemiş olduğu kırmızı şarabı şişeye aktarmaya başlamış. Delikanlı işini bitirdiğinde şişeyi tezgâhın üstüne koymuş, parasını almış, sonra bir sıçrayışta kapıyı içeriden sürgüleyip anneme askıntı olmaya başlamış: "Çok güzelsin, biliyor musun?" Carmina şişeyi havaya kaldırmış, kendinden pek de emin olmayan bir sesle, "Bunu kafanda paralarım bak!" demiş çünkü bunu yapsa annesinin kendi kafasını kıracağını biliyormuş. Oğlan, annemin ona karşı duramayacağı düşüncesiyle ellerini onun omuzlarına koymuş. Annem, oğlanın niyetini pek anlamasa da testislerine sıkı bir tekme atmış. Oğlan, nefesi kesilmiş ve dizlerinin bağı çözülmüş bir halde, "Tam bir hayvansın, Escalónlardan olduğun çok belli" diye sızlanıyormuş. Carmina olanları annesine anlattığında, María'nın yüzünde bir kartal ifadesi belirmiş ve tavernanın sahibinin yüzüne iki çift laf

etmeye koşmuş. Tavernadan çıktığında, baba oğulun korkudan beti benzi atmış durumdaymış.

Böylece María kızının aniden büyümeye başladığını fark etmiş. Diğer aileler tarlalarında saban sürmesi için onu çağırıyorlarmış; hatta bir hafta süreyle bir dağ köyüne buğday başağı toplamaya bile gitmiş. Yemeğini onlar veriyor, gündelik olarak da on peseta ödüyorlarmış. Geceleri samanlıktaki bir ot şiltenin üzerinde, battaniyeye sarınarak uyuyormuş. Patates çuvallarını ve ağır ot balyalarını taşırken sık sık belini incitiyormuş. "María, bu kızcağızı öldüreceksin" diye söylenen Teresa, gizli gizli Carmina'ya ekmek ve lokma tatlısı veriyormuş. Annemin zarafeti, büyük ninemden ona kalan bir mirastır. Arjantin'deyken ölüm haberini aldığında çok üzülmüştü. Teresa beyin kanaması geçirmişti; vadesi dolana dek, bir on yıl kadar daha vücudunun yarısı felç halde yaşadı. Carmina, Teresa'yı hep ailenin onu Amerika'ya gönderme kararına karşı çıkmasıyla hatırlıyor. María'nın ona, "Hepimiz gideceğiz" dediğini de hatırlıyor. İhtiyar kadın bu söz üzerine acı acı gülmüş: "O martavalcı herife hâlâ nasıl inanıyorsun, hiç anlamıyorum!"

Büyük ninemin büyük kızı Rosario Madrid'de yaşıyormuş. Bir pansiyon işletiyormuş, oğlu da matadormuş. Kız kardeşine, "Çok bunaldın María, Carmina'yı bana gönder, ben ona bakar, karnını doyururum" diye bir teklifte bulunmuş. María sürekli, "O zaman bana kim yardım edecek?" diyormuş ama aylar geçtikçe bu fikre ısınmaya başlamış. Carmina, "Gitmek istemiyorum" diye sızlansa da anneannem, "Git kızım" diye ısrar etmiş. "Git de miden yemek yüzü görsün.

Sana yeni bir elbise de alırlar." Onu trene yalnız bindirmiş ve uzun yolda sürekli değişen manzaranın kızının gözünü nasıl kamaştırdığına tanık olamamış. Annem, "Dünya ne kadar da büyük" diye düşünmüş; Madrid'e vardığında panik halindeymiş. Teyzesinin pansiyonu, Florida Caddesi'nde, Kuzey İstasyonu'nun karşısındaymış. Dedesi Manuel'in bir zamanlar çalıştığı, yolcuların valizlerini trene yüklediği işte bu istasyonmuş. Katı kurallara sahip ama konforlu bu hapishanede bir tutsak gibi yaşamaya başlayan Carmina, sürekli o perona bakar, bulduğu ilk fırsatta kederli bir uyurgezer gibi memleket hasreti çekerek sarhoş sarhoş Asturias ekspresine binen dedesini düşünürmüş.

Teyzesinin işlettiği yer esasen bir öğrenci pansiyonuymuş. Bir binanın muazzam büyüklükteki giriş katında yer alıyormuş ve çok sayıda odası varmış. Rosario enerjik bir kadınmış. Hiç uyarmadan Carmina'nın eteğini kaldırarak genç kızın nutkunun tutulmasına neden olmuş. Muzaffer bir tavırla, "Tam bir felaket!" deyip gelinine durumu açıklamış: "María'nın evinde her zamanki gibi külot giymiyorlar." Aslına bakılırsa yalan da söylemiyormuş: Ne Carmina ne de annesi siyah eteklerinin altına külot giyiyormuş ve genç kız genel görünüm itibariyle acınası haldeymiş. Teyzesi ona üç külot, bir elbise, bir saç bandı ve bir çift mavi sandalet satın almış. Carmina'nın pansiyonda garson olarak çalışmasına, pansiyonda kalanlarla mümkün olduğu kadar az konuşmasına ve yemek odasındaki masanın üstünde uyumasına karar vermiş. Günün sonunda herkes odasına çekildiğinde masanın üzerine bir şilte açılıyor, María del Escalón'un kızı da şafak sökene kadar dinleniyormuş. Sonra hızlı bir şekilde masayı

boşaltıyor, masa örtüsünü seriyor ve kahvaltı servisine başlıyorlarmış. Ardından Carmina fırçayı ve sabunu alıp dizlerinin üstünde yerleri temizliyor, bir toz beziyle mobilyaları siliyor ve yatakları yeniden yapıyormuş. Ardından yemek pişiriliyor, yemek odası yeniden servis için hazırlanıyor ve bu rutin günbegün aynı şekilde devam ediyormuş.

Aslında durumu o kadar kötü değilmiş –özellikle de açlıktan kurtulmak için gelen biri için. Ancak annem hayatını mahveden o memleket hasreti virüsünün ilk belirtilerini orada hissetmeye başlamış. Cehennemden gelen birinin ateşi özlemesi inanılır gibi değildir ama annem yıllar yılı bu kadar macera yaşayıp bu kadar badire atlattıktan sonra, bugün bile memleketini özlüyor. Annem o pansiyonda kendini yalnız hissediyor, sonsuza dek yalnız kalacakmış gibi geliyormuş. Ve Madrid'de absürt bir şekilde bir masanın üstüne uzandığı o yalnız gecelerde, elinde bir erikle kırlarda koştuğunu, kardeşleriyle *jota* dansı yaptığını, ardından onlarla bir muzırlığa kalkıştığını hayal ediyormuş.

O çekingen kızın nerede uyuduğundan habersiz olan pansiyon müşterileri, yemek sırasında onunla sohbet ediyor, hatta yaptığı hataların bile üstünde durmuyorlarmış. Bir sabah Rosario, Endülüslü bir genç için bol yağda iki yumurta kızartmış. Carmina tabağı iki eliyle tutarak mutfakla yemek odası arasındaki uzun koridoru geçip tabağı masaya koymuş ama Endülüslü, "Yumurtalarım nerede, tatlı kız?" diye sormuş. Annem bakışlarını aşağı indirdiğinde tabağın boş olduğunu görmüş. Panik içinde, "Yumurtalar!" diye bağırmış. Yemek salonunda patlayan kahkahaların eşliğinde, yerlere baka baka

geldiği yoldan geri dönmüş. Meğer yumurtalar tabaktan kayıp yer karolarının üzerine kapaklanmış. Teyzesi de onu çiğ çiğ yiyecek kadar sinirlenmiş. Bu anekdot giderek bir klasiğe dönüşmüş ve en mesafeli davranan pansiyonerler bile ona karşı sempati duymaya başlamış: Artık bu iyi huylu ve yontulmamış Asturiaslı kıza birkaç haftada bir gizlice küçük bir bahşiş vermeyi ihmal etmiyorlarmış.

Annem bir teneke kutu bulup kumbara yapmış. Bu kumbara da bir hayale dönüşmüş. Kendi parasını her sabah beline bağladığı kalın bir kuşakta saklayan Rosario, Escalónların kızının yeterince para biriktirip günün birinde Almurfe'ye kaçmasından korkuyormuş. Teyzesi, genç kızın yarım ağızla dile getirdiği bu isteği ilk birkaç sefer reddetmiş ama Carmina soğuktan titrediği, ateşinin çıktığı ve zatürre belirtileri gösterdiği bir gece, masanın üstünde büzüştüğü yerden dişleri birbirine vurarak teyzesine içinden geçeni nihayet tüm açıklığıyla söylemeye cesaret etmiş: "Teyze, daha fazla dayanamıyorum, köye dönmek istiyorum." Rosario bu nankörlük karşısında şaşkına dönmüş. "Annen seni bunun için gönderdi, katlanacaksın!" demiş ama o andan itibaren tetikte durmaya başlamış. María'nın kız kardeşi kendi mantığınca bu zavallı yetim kızın hayatını kurtardığına inanıyormuş ve yapısı elvermediği için genç kızın içindeki bu varoluşsal yarayı anlayamıyormuş. Geri kalmışlık ve yokluk içinde büyüyen yeğeninin, kendisi için neyin iyi olduğunu ayırt edebilecek durumda olmadığını düşünüyormuş. Ona göre Carmina için iyi olan o kasvetli köy değil Madrid'miş; bu yüzden ayın sonunda bir perşembe günü ondan teneke kutuyu getirmesini istemiş. Sadece "zorunlu harcamaları karşılamak için borç

alacağım" demiş. Carmina, teyzesinin biriktirdiği parayı elinden alarak geri dönüş bileti alma şansını da yok ettiğinin farkındaymış ama parayı yine de vermiş çünkü onu nasıl reddedeceğini bilmiyormuş.

Madrid'de geçirdiği on bir ay boyunca, bir vagona atlayıp vadileri, dağ yollarını aşarak derin bir sefaletin yanı sıra vahşi bir sevincin onu beklediği kişisel cennetine kavuşmanın hayalini kurmadan geçirdiği bir gün bile olmamış. Belki de annemin tüm varoluşunun merkezinde bu paradoks yer alıyordu. Berbat bir hayata sahip olduğu o küçük ve geri kalmış köye göbeğinden bağlıydı ve dünya üzerinde Almurfe'nin onun için taşıdığı anlama yaklaşabilecek nitelikte başka bir yer yoktu. Düştüğü bu çukurdan kurtulması için el uzatanlar eksik değildi. Ama Rosario'nun yeğeni fütursuz bir inatçılıkla onları reddediyordu. Bazı insanların tek bir yere ait olduklarının canlı kanıtı gibiydi: Ne hayatın onlar için planladıkları ne araya giren zaman ve mesafe ne de baştan çıkarıcı şeyler onları ilahi bir mıknatıs gibi kendisine çeken bu yerden ayrılmalarını sağlayabilirdi. Annemin memleketinden ayrı kaldığı her an onun için sürgünde geçirilen zaman demekti, dolayısıyla acı vericiydi. Memleketine döndüğü kısa aralıklar hariç yıllara uzanan bu zaman, toplamda annemin hayatının yarım yüzyılı aşkın bir kısmını çaldı.

Annem, Bayan Rosario'dan ve pansiyonerlerinden gizli gizli bir köşeye çekilip ağlıyor olsa da Madrid'deki o pansiyonda hayat boyu gurbetlik acısı çekeceği aklına bile gelmiyormuş. Kalbini sadece teyzesinin gelinine, çocuklarını Madrid sokaklarında gezmeye çıkardığı o duyarlı kadına açıyormuş.

Matadorun karısı, kızcağızın çektiği acıyı görünce, "Biraz sabretmen gerekecek" demiş. "Yazın Asturias'a tatile gitmeyi planlıyorum. Kayınvalideme bir yardımcıya ihtiyacım olduğunu söylerim. Beni kıramaz. Almurfe'ye vardığımızda da ortadan kaybolmuş olursun. Seni görsem bile görmemezlikten gelirim."

Annem, tüm umutlarını bağladığı bu planın gerçekleşmesi için gece gündüz dua etmiş. İzin günü yokmuş ama haline üzülen Cuevas'lı yaşlı bir adam, pansiyonun sahibesinden izin isteyerek onu Aziz Isidro'nun onuruna düzenlenen şenliklere götürmüş; annem de orada *pasodoble* dansı yapıp çikolata yemiş. Bu şenlik, annemin iç karartıcı bir dönemin ortasında hiç olmazsa iki-üç akşamlığına mutlu olmasını sağlamış. Ardından matadorun karısı tatile çıkma isteğini nihayet kayınvalidesine açmış, o da gönülsüzce de olsa kabul etmiş. Carmina, tren Kuzey İstasyonu'ndan ayrılana kadar gülümsememek için kendini zor tutuyormuş. Oviedo kentine, oradan da María del Escalón'un evine ağzı kulaklarında varmış. Annesine sarılmadan önce, "Oraya bir daha dönmem" demiş. Anneannem, "Sen de pek hassasmışsın" diye cevap vermiş. "Hayat kolay sanıyorsun." José de Sindo'nun bıçakla delik deşik edilmemek için gece yarısı köyden kaçtığı ama çok geçmeden asıl amacının yine ailesini terk etmek olduğunun anlaşıldığı o yıl hiçbir şey kolay değilmiş.

İç karartıcı pek çok badire atlattıkları bu dönemin ardından, José de Sindo'nun kız kardeşi Consuelo Díaz'ın mektubu anneannemi ikna etmeyi başarmış. Consuelo, Marcelino Calzón diye bir adama âşık olmuştu. Marcelino beş

yıllık zorunlu askerlikten yırtmak için ülkeden kaçtığında, Belmonte de Miranda Belediyesi'ne başvuran Consuelo, Marcelino'dan aldığı vekâletle onunla evlenmiş ve kocasının peşinden dünyanın öbür ucuna gitmişti. Orada, dünyanın öbür ucunda, Buenos Aires vardı. Annemin halası 1920'de evin geçimine yardımcı olmak için iki metreye iki metrelik bir odada dışarıya dikiş dikiyor, enişteysiye oto yıkama işinde çalışıyormuş. Ardından, Arjantin'in *Belle Époque*[1] dönemi hâlâ devam ederken, Barrio Norte'deki görkemli bir malikânede kâhya ve şoför olarak işe başlamak için tavırlarını kibarlaştırmaları gerekmiş. Consuelo bir doktora ait olan bu malikânede Fransız yemekleri pişiriyormuş, Marcelino ise zamanla doktorun özel sekreteri olmuş. Ancak ev sahipleri çok talepkâr ve titiz oldukları gibi verdikleri maaş da çok düşükmüş. Consuelo, "Zenginler az yiyor" diyormuş. "Bize de artanları veriyorlar."

Öte yandan, bu onlar için eğitici bir deneyim olmuş. Görgülerini artırmışlar, parfümler ve giysiler hakkında bir şeyler öğrenmişler ve önemli insanlarla tanışmışlar. Çok geçmeden de Arjantin vatandaşlığı edinip bir devlet okulunda kapıcı olarak çalışmaya başlamışlar. Fidel López İlkokulu'nun avlusunun arka tarafında, küçük bir bahçenin arkasında, kapıcılar için yapılmış küçük bir evde yaşıyorlarmış. Tertemiz önlükler giyiyorlarmış, sosyal statüleri öğretmenlerinki gibiymiş ve o dönemde orta-üst sınıfa ait öğretmenler onlara merasimli bir saygıyla davranıyorlarmış. Marcelino, İspanyol aksanını neredeyse fark edilmeyecek kadar bastırmayı başarmış. Yelekli takım elbise giyip cep saati takıyormuş;

başında da geniş kenarlı, gri bir fötr şapka varmış. *La Prensa* gazetesi okuyan, yolda durup Alfonsina Storni[2] ile sohbet eden, son derece görgülü bir Arjantin beyefendisi olmuş.

Gülünç duruma düşmekten korkuyor, sürekli başkaları ne der diye düşünüyor ve karısını tamamen kendi hâkimiyeti altında tutuyormuş. Maaşlarını birleştirip *"bıyıklı"* bir Ford T[3] ve Emilio Ravignani Sokak, No. 2323 adresinde asırlık bir ev satın almışlar. Ben, giriş holü, avlusu, salonu, yatak odası, bodrum katı, çatı katı ve terası olan o evde doğdum. Annemin halasıyla eniştesi yaz aylarında evin önündeki kaldırıma birer tabure koyup Palermo'nun bu gölgeli ve serin sokağında mahallede olup bitenlerden bahsediyorlarmış. Consuelo'ya miyom ameliyatı yapan doktor sonunda yumurtalıklarını da almak zorunda kaldığından, İspanya'dan bir kız evlat edinmeye karar vermişler. Consuelo, kardeşi José'nin ondan haber bekleyenleri duymazdan geldiğini görünce, María del Escalón'a o meşhur mektubu yazmış. Ondan bir kız istemiş ve anneannem seyahat edebilecek duruma gelene kadar ona bakacağına, eğiteceğine ve bu arada da José de Sindo'yu pes etmeye ikna edeceğine söz vermiş. Başka bir açıdan bakılırsa, belki de Consuelo'nun için için bir umut beslediği ve annelik içgüdüsü çok güçlü olduğu için Tanrı'nın bu dileğini yerine getirdiği söylenebilir. Öte yandan Marcelino bu durum karşısında son derece özverili davranmış. Borges'in dediği gibi, bir beyefendi sadece ümitsiz davaları savunmalıdır.

***

Annem ne kadar düşünürse düşünsün, o seyahat piyangosunun nasıl olup da ona vurduğunu tam

hatırlayamıyor. Görünüşe bakılırsa anneannem ablası Delia'yı seçmiş ama kısa bir tereddüt ânında Carmina ne yaptığının hiç farkında olmadan öne çıkıp, "Tamam, ben giderim" demiş. Hemencecik kabul etmişler ve bir anda kendilerini Gijón'daki Arjantin konsolosluğunda gerekli evrakları hazırlarken bulmuşlar. Hemen ertesi gün de Vigo limanında birbirlerini kucaklayarak vedalaşmışlar. Annem bu sahne yaşanırken, limanın kirli sularında onu bekleyen Tucumán adlı o heybetli geminin karşısında sanki uyuşmuş gibiymiş. Eğer o an bir şey düşünmüşse, herhalde durumun o kadar korkunç olmadığını, María'nın birkaç ay içinde çocuklarıyla birlikte gemiye bineceğini, orada, uzaklarda yeniden bir araya geleceklerini, yeni bir hayata başlayacaklarını ve her şeyin yoluna gireceğini düşünüyor olsa gerek.

Gelgelelim, eskilerin güçlü ve sert kadınlarının son temsilcisi olan annesinin bile gözyaşı dökmeye başladığını görünce, göğsünde içini ürperten bir boşluğun soğukluğunu hissetmiş. Liman kalabalıkmış. Limandakiler, bir mucize için kendi sıralarının gelmesini bekliyorlarmış gibi zaman geçiriyorlarmış. Sonra bir düdük sesi duyulmuş ve anneannem, "Haydi, gemiye binmenin zamanı geldi" demiş. Son bir kez kucaklaşmışlar ve Carmina kulaklarında o tarifsiz yakarışla gemiye binmiş. Ardından, palamarlar çözülürken, annem limandaki bağırışların arasında bir feryat duymuş: "Kızım benim, in gemiden, gitme!" Gemi çoktan manevrasını tamamlayıp limandan ayrılmakta olduğu için ciddiye almamış ama annesinin ona bu şekilde seslenişi içine dokunmuş. Birlikte geçirdikleri on beş yıl boyunca annesi ona hiç "kızım benim" dememiş.

Artık her şey için çok geç olduğundan, sözlük boyutundaki mukavva valiziyle küpeşteden çekilmiş ve gemideki diğer on yedi çocuğun yanında sıraya girmiş. Bir yoklama yapılmış ve her gün kaptan köşküne uğrayıp yoklama vermeleri istenmiş. Annem o çocuklardan hiçbirini tanımıyormuş ama kafasını kaldırdığında, kendisi de dahil olmak üzere on sekiz çocuğun da ağladığını görmüş.

Onları ranzalarla dolu bir kamaraya götürüp cinsiyetlerine göre ayırmışlar. Anneme ranzanın üst katında bir yatak düşmüş ve gece boyunca kusmuş. Kahvaltıda sütlü kahve içmiş ve olduğu gibi geri çıkarmış. Sonra cesetten farksız bir halde güverteye oturmuş. Bir süre sonra hoparlörlerden bir kız çocuğunun adının söylendiğini duyar gibi olmuş; ardından birkaç denizcinin etrafta María del Carmen Díaz diye birini sorduklarını görmüş. Yanındaki şezlongda deniz havası almakta olan bir hanımefendi korkuyla, "Saatlerdir aradıkları o kız nerede acaba? Denize düşmüş olmasın?" diye mırıldanmış. Annem gerçekten endişelenerek, "Güverteden aşağı atladıysa ne korkunç" diye düşünmüş. María del Carmen Díaz'ın kaptan köşkünden beklendiği hoparlörlerden duyurulmaya devam ediyormuş ama çocuk hâlâ ortada yokmuş ve tüm gemi çalkalanıyormuş –ta ki annem aniden yerinden sıçrayıp yanındaki kadını irkiltecek şekilde bağırana kadar: "Ay, o benim, benim!" En yakındaki denizci onu kolundan tutmuş, neredeyse sürükleyerek, uzun bir sakala ve göz korkutucu bir üniformaya sahip olan Arjantinli kaptanın köşküne götürmüş. Kaptan onu baştan aşağı süzmüş ve ağır ağır piposunu yakmış.

Yumuşak bir sesle, "Söyleyin kızım, neredeydiniz ve neden çağrılarımıza cevap vermediniz?" diye sormuş. "Aklımıza kötü şeyler gelmeye başlamıştı."

"Benim adım öyle değil de ondan, efendim."

"Nasıl? Siz María del Carmen Díaz değil misiniz?"

"Hayır ama evraklarda öyle yazıyor, efendim. Ama benim adım Carmina. Beni başka şekilde hiç çağırmadılar Kaptan Bey."

Kaptan düşünceli bir şekilde başıyla onaylamış, tütünün grimsi dumanının dürbünlerle, haritalarla ve lombozlarla dolu kaptan köşkünü kaplamasını izlemiş. Ardından piposunun ağızlığını ona doğru sallayarak, "Beni iyi dinleyin, küçük bayan. Şu andan itibaren adınız María del Carmen Díaz. Carmina bitti, beni duyuyor musunuz? İşte tam burada Carmina diye bir şey kalmadı" demiş.

Belle Époque (Fr.): "Güzel Dönem" anlamındaki bu terim Fransa'nın 1880 ile Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı 1914 yılları arasında sanat, kültür, mimari, teknoloji ve bilim alanlarında atağa geçtiği refah ve iyimserlik dönemini ifade ettiği gibi, aynı yıllar arasında Arjantin'de yaşanan benzer bir dönem için de kullanılmaktadır. Birinci Dünya Savaşı'nda tarafsız kalan Arjantin'de bu dönemin etkileri 1920'li yılların sonuna kadar devam etmiştir. [ç.n.]

Alfonsina Storni (1892-1938): Arjantinli modernist şair ve oyun yazarı. O dönemde erkeklerin hâkimiyeti altındaki Arjantin edebiyat dünyasında başarıya ulaşan ilk kadın edebiyatçılardan biridir. [ç.n.]

1908-1927 yılları arasında, orta sınıfların bütçesinin yettiği ilk

ekonomik otomobil olarak üretilen Ford Model T, Arjantin'de –ve diğer bazı Latin Amerikan ülkelerinde– halk arasında "bıyıklı Ford" (Ford bigotudo) diye anılırdı. [ç.n.]

5

Consuelo

"Hayatımın her günü, ama sahte ama gerçek, rüyamda o evde olduğumu gördüğüm duygusuyla uyanıyorum."

GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ

Gerçek hayat, tıpkı ucuz romanlarda olduğu gibi, bel altı vuruşlarla ve klişelerle doludur. Tevazu sahibi hiçbir ciddi romancının, hiçbir kurgu işçisinin, benim anlatmakta olduğum şeyleri anlatmayacağını biliyorum. Daha ileride bahsedeceğim babaannem Valentina, gerçek hayata tehlikeli bir şekilde benzedikleri için pembe dizileri çok severdi –tek fark, mutlu sonların gerçek hayatta nadir görülmesiydi. Saf gerçeği değil, annemin psikiyatristine anlattığı, bir miktar çarpıtılmış gerçeği, defterime not edebildiğim monologları, ailemin sözlü geleneğini ve çocukluğumun anılarını anlatıyorum –hakikatin kırık parçalarını; gazetecilere özgü bir şekilde yeniden kurgulanmış bir hayatı; romansı olaylardan ve muğlak duygulardan süzülüp gelen bölük pörçük hatıraları; kırık dökük ve onarılmış şeylerin gerçek hikâyesini.

Annem o gemideki altı yüz kişi arasında bir hiçmiş; hiçbir şeyden haberi olmayan, geminin herhangi bir limana ulaşmasıyla ilgili hiçbir beklentisi olmadan o güvertede bekleyen, on beş yaşında bir köylü kızıymış. Yetişkinler gemide dolaşıyor veya geminin salonlarında dans ediyorlarmış; Carmen ise bu geçit törenini dışarıdan seyreden, duvarlardan ve koridorlardan bir hayalet gibi geçen, ağzını açıp tek kelime söylemeyen, görünmez biri gibiymiş.

Diğer yolcular gibi ona da gayet iyi pişirilmiş yahniler, biftekler sunuyorlarmış ama Carmen bir fincan kahve içip bir dilim kızarmış ekmek yese bile kusuyormuş. Onca baş dönmesinin ve mide bulantısının ardından midesi hiçbir şeyi kabul edemez hale gelmiş. Kamarada kalmak onda klostrofobiye neden olduğu için on gün boyunca yanına bir battaniye alıp pruvadaki bir şezlongun üzerinde, açık havada uyumuş.

Arjantinli bir garson, "Küçük hanım, yemek yemezseniz öleceğinizi biliyor musunuz?" diye sormuş. "Peki açık denizde ölen yolcuları ne yaptığımızı biliyor musunuz? Bir rampadan denize atıyoruz, köpekbalıkları da onları parçalayıp yutuyor."

Annemin şikâyet edecek hali bile yokmuş. Beti benzi atmış, saçı başı darmadağınık bir halde bir köşeye büzüşmüş. Bedeninde can kalmamış, salt düşünceden ibaret bir varlık gibi sürükleniyormuş. Yolculuk ilerledikçe annem bir şey yememeyi sürdürdüğü için garson endişelenmeye başlamış: "Dünyanın tüm lezzetleri arasından size ne hazırlayabilirim küçük hanım?" Annem midesini Asturias'ta unutmuş gibiymiş. Dünyanın tüm lezzetleri arasından seçtiği leziz Río Negro elmaları onu hayatta tutmuş ama iki haftada neredeyse on kilo kaybetmiş.

Korkunç bir gecede limana ulaşmışlar ve annem son inenlerden biri olmuş. Kusursuz bir şekilde giyinerek annemi karşılamaya gelen José ona sarıldıktan sonra, "Ama sen ne kadar zayıfmışsın Carmina" demiş, o kadar. Başına çiçekli bir eşarp takmış olan Consuelo hızla durumu kontrolüne almış; şapkasını kaşlarına kadar çeken Marcelino da bir taksi

çağırmış. Consuelo sıcakkanlı davranmaya çalışarak, "Biz senin halanla enişteniz, bizim evimizde kalacaksın" demiş. Annemin dişleri birbirine çarpıyormuş. Marcelino hemen Ravignani'ye dönmek için sabırsızlanıyormuş. Evde onları patatesli et yahnisi bekliyormuş. José yemeğini yemiş, sorumluluğunu yerine getirmiş olduğu düşüncesiyle ortadan kaybolmuş. Halası, *"Burada bir daha hiç aç kalmayacaksın, tatlım"* diye fısıldamış. Yemek odasındaki bir dolabın içindeki katlanır küçük yatağı açmış ve Carmen, uzun süredir ilk kez on saat boyunca kesintisiz uyumuş.

Consuelo onu kruvasanlı bir kahvaltıyla uyandırmış, banyo yaptırmış, bitlerinden arındırmış, yeni giysi ve ayakkabılar verip neden sutyen takmadığını sormuş. Annem, "Çünkü göğüslerim çıkmadı" diye itiraf etmiş. Halası yine de ona iki sutyen almış ve onu kuaföre götürmüş. Orada, bir tür nasırın saç derisinin altında kafatasını çepeçevre sardığını dehşet içinde fark etmişler. İlk başta sadece basit bir yara kabuğu sanmışlar ama ne alkolle ne gazyağıyla ne de solventle temizleyebildiklerini görünce endişeyle okulun doktoruna başvurmuşlar; o da taç şeklinde bir yara izi olduğunu söylemiş. Doktor gözlüklerini çıkararak, "Söyle bakalım küçük hanım" demiş. "Bu doğuştan mı böyle?" Doğuştan değilmiş. María del Escalón'un yedi yaşından itibaren ona taşıttığı ot balyalarının ve son derece ağır odun sepetlerinin bıraktığı yuvarlak izmiş. Doktor bir merhem hazırlamış; Consuelo da bir azize sabrıyla, sefaletin izi silinene kadar bir yıl boyunca her gece ıslak bir tülbentle o yara izini silmiş. Öte yandan doktorun muayenesi daha endişe verici bir durumu da ortaya koymuş: Carmen'de akut bronşit varmış, yetersiz

beslenmeden dolayı yeterince gelişmemiş ve muhtemelen raşitizm geçiriyormuş. Doktor alması gereken şurup ve vitaminleri yazmış, demir ve kalsiyumca zengin bir beslenme programı önermiş.

Bu beslenme programına uyması için ona en çok ısrarda bulunan kişi Marcelino'nun ağabeyiymiş. Adı Mino'ymuş; eskiden vatmanlık yapan bu sempatik gaydacı artık üst katta, üzeri saç levhayla kapatılmış, zemini uyduruk bir suntadan ibaret olan odada yalnız yaşıyormuş. Mino, yazları sıcak, kışları soğuk olan ve Ravignani Sokak'taki eski evin terasında hâlâ varlığını sürdüren o odada Carmen'i Consuelo'nun pişirdiği ciğer yemeğini yemeye teşvik ediyor, bir yandan da ondan memleketinin şarkılarını söylemesini istiyormuş: *"Asturias, patria querida. Asturias de mis amores. Quién estuviera en Asturias en todas las ocasiones."*[1] Annem yemeğini bitirince gayda eşliğinde şarkı söylemeye koyuluyormuş ve çekingen bir İspanyol olan Marcelino bu gösteri karşısında utançtan yerin dibine giriyormuş. Günün birinde komşuların söylenmeye başlayacağından korkarak durumu kökünden halletmeye karar vermiş ve Carmen'e avluda şarkı söylememesini, Mino'ya ise gayda çalmaktan vazgeçmesini emretmiş. Mino bu yüzden kardeşi evde değilken karı kocanın yatak odasına giriyor, yatağın altında gizli olan ve bodrum katına ulaşan kapağı açıyor, beş basamağı iniyor, ışığı yakıyor, kapağı kapatıyor ve saatler boyunca gizlice gaydasını çalıyormuş.

O ihtiyar adamın kimliğine sahip çıkmak için yeraltına inmek zorunda kalması Carmen'e çok dokunuyor, ona karşı

büyük bir şefkat hissetmesine neden oluyormuş. Evin kapalı kapıları arkasında yaşanan bu gibi dramların hem kurbanı hem de birbirlerinin yoldaşı olmuşlar. Sonra Mino kısmi bir felç geçirip iyileşmiş ama ardından bir felç daha geçirince altı yıl boyunca Alvear Hastanesi'nde bitkisel hayatta kalmış. Hiçbir uyarıya tepki vermiyormuş ama annem onu ziyarete gidip elini tuttuğunda Mino'nun yanağından bir damla yaş süzülüyormuş.

İlk günler geçtikten sonra, Marcelino ona Consuelo aracılığıyla bir mesaj göndermiş: Carmen'in sabah beşte uyanmasını, kahvaltılarını hazırlayıp yatağa getirmesini istiyormuş. Ardından onlarla birlikte okula gidecek, okulun avlusunu temizleyecek, sınıfları süpürecek, merdivenleri fırçalayacak, mermerleri silecek ve müdür odasında yerleri cilalayacakmış. Bu işleri bitirince ona verdikleri parayla Guatemala Sokağı'ndaki pazara gidip alışveriş yapacak, ardından bütün evi temizleyecek ve yemeği hazırlayacakmış. Sonra okuldan verilen ev ödevlerini yapıp akşam saat altıda Fidel López İlkokulu'nda yetişkinler için açılan akşam derslerine girecekmiş. Bu son görevi yerine getirebilmek için bir sınavdan geçirilmesi gerekmiş: On altı yaşında onu üçüncü sınıfa yerleştirmişler.

Annem o okula devam ederken ilk kez ayrımcılıkla tanışmış. Okulda herkes, marazi bir merakla bu "Galicialı ufaklığın" kim olduğunu soruyor, kendinden yaşça büyük, kötü niyetli sınıf arkadaşları cehaletiyle alay ederek eğleniyor, hayatını iyice zorlaştırıyormuş. Disiplinli ve iyi kalpli bir öğretmen olan Bayan Valenzuela elindeki işaret değneğiyle

onları susturuyor, köylü kızın sınıfa uyum sağlaması için elinden geleni yapıyormuş. Ama bu kolay bir iş değilmiş. Carmen zar zor da olsa okuyup yazmayı ve dört işlemi biliyormuş ama ülkenin coğrafyasından ve tarihinden bihabermiş. Haritaları ve özellikle de bağımsızlık savaşlarını ilk sınıfların yaptığı gibi, hangi taraf iyiymiş, hangi taraf kötüymüş, beyazlar kimdenmiş, siyahlar kimdenmiş diye sıfırdan öğrenmek zorunda kalmış. İyiler Arjantinlilermiş, kötüler de İspanyollar. Bu büyük başarıyı, kazanılan savaşlarla övünerek ve o aşağılık istilacılardan nefret ederek, coşkuyla benimsemesi gerekiyormuş. Annemin kafası karışmış ve utanmış. José de San Martín hakkında bir kompozisyon yazması söylendiğinde ise eve ağlayarak dönmüş. Ravignani Sokak'taki evin mutfağında, "Hala, daha önce adını bile duymadığım biri hakkında ne yazabilirim ki?" demiş. "Kim bu San Martín? Neden Arjantinlilere o kötü şeyleri yaptık?"

Consuelo adının hakkını vermiş[2] ve koruması altındaki kız başarısız olursa öğretmenlere karşı mahcup duruma düşeceğinden korkan Marcelino da onu yalnız bırakmamış. Annemin halası sabahçı öğretmenlerden birinden gizlice bir milli kahramanın biyografisinin özetini yapmasını istemiş ve yeğeninin bu metni kendi üslubunca kopyalamasını sağlamış. Bayan Valenzuela da kandırıldığını anlamasına rağmen annemi temkinli bir şekilde tebrik etmiş. Ancak üçüncü kompozisyonda artık dayanamamış. Öğretmen annemi masasına çağırıp sesini alçaltarak, "Bunu kim yazdı?" diye sormuş.

Carmen mahvolmuş bir halde, "Halamın bir arkadaşı öğretmenim" diye itiraf etmiş.

Öğretmen kâğıdın üzerini çizerek, "Pekâlâ" diye fısıldamış, "bu son olsun."

Annem yutkunarak başını sallamış ve eve yine gözü yaşlı dönmüş. Onca aritmetik işlemi, onca nehir ve yarımada ismi, onca tarih ve ülkesi için fedakârlıklar yapan onca vatanseverin ismi bir türlü kafasına girmiyormuş. Ne öğrendiklerini özümsemeye alışkınmış ne de okuduklarını daha iyi anlayabilmesi için neler yapması gerektiğini anlatan biri olmuş. Ne zaman tahtaya kalksa veya bir soruyu cevaplasa, sınıf arkadaşları hatasını yüzüne vuruyor, koyu köylü aksanını kahkahayla veya alaya alarak karşılıyorlarmış. Sanki ayaklı bir Galiçya fıkrası gibiymiş. Bu küçük İspanyol kızı, sarsaklığıyla akşam okuluna giden yetişkinlerin eğlencesi oluyor, kendini tekrar tekrar küçük düşürüyormuş.

Anlayamadığını fark edince annem bu sefer ezberlemeye koyulmuş ve belleğin biraz antrenmanla güçlenen bir adeleye benzediğini keşfetmiş. Her dersi tuhaf bir dilde yazılmış gibi kelimesi kelimesine öğrenmiş ve bu arkaik yöntemle aşama kaydetmesi onun için o kadar zor olmamış. Anayasa'nın önsözünü, *Aurora*'nın,[3] San Lorenzo Marşı'nın, Arjantin Milli Marşı'nın sözlerini baştan sona ezberlemiş ve bunları Marcelino'nun sansürüne uğramadan, evimizin avlusunda hevesle söylüyormuş.

Birkaç kızla iyi kaynaşmış, ona çok sorun çıkaran bir kızı da teneffüste saçlarından tutup zorla yeri öptürmüş. Erkek çocuklar gibi güçlüymüş ama olgunluk seviyesi on iki

yaşındaki bir kız gibiymiş. İlk utangaçlığı geçtikten sonra José de Sindo ve María del Escalón'un aksi damarı yüzeye çıkmış; altı ay sonra artık kimse ona bulaşmaya cesaret edemiyormuş.

Yıl sonunda öğretmen gösterdiği fedakârlığı ödüllendirmek için onu bayrak taşıyıcı olarak seçmek istemiş ama bir grup veli, düşük notlara sahip, zekâsı kuşkulu bir yabancının ulusun kutsal bayrağını taşımasına izin verilmemeli düşüncesiyle okul yönetimine şikâyette bulunmuş. Bayan Valenzuela tahtanın yanına geçmiş, tek tek tüm velilerin gözünün içine bakmış ve ortalık biraz yatışınca da itirazlarını not ettiğini, bu mesele hakkında uzun uzun düşündüğünü ve geri adım atmamaya karar verdiğini söylemiş: "Çoğunuzun benimle aynı fikirde olmadığını biliyorum. Ama Arjantinli olmayan ve kültürümüzü öğrenmek için bu kadar çalışan bu öğrenciyi ödüllendirmek istiyorum." Bayan Valenzuela'ya karşı çıkmaya kimse cesaret edememiş ve annem, halasıyla enişte sinin üniformalarını giyinip, göğüsleri Arjantinli olmanın gururuyla kabarmış bir hâlde, tüm ciddiyetlerini takınarak dimdik katıldıkları her törende bayrağı taşımış.

***

Böyle bir jest, zor günler görmüş bir bedene iyimserlik enjekte etmek gibiymiş. Hayatının ilk döneminin en büyük cefası olan açlık, kafatasındaki yara iziyle aynı hızla tarihe karışıyormuş. Açlık aniden sadece anılarda kalan bir şeye dönüşmüş. Tabağı her zaman doluymuş ama alışkanlıktan içine baktığı çöp kutuları onu şaşırtıyormuş: Arjantinliler inanılmaz ziyafetleri çöpe atıyormuş, kaldırımlarda ise neredeyse hiç dilenci yokmuş. Yine de hasmane bir dünyada

bir yabancı olduğu duygusunu bir türlü içinden atamıyormuş ve José de Sindo'yu görmeye gittiklerinde babası alelacele onu yanından kovunca, annesine mektup yazıp onu köyüne geri aldırmasını söylemek istemiş.

Ancak halası ile eniştesi María'yı endişelendirmemesi gerektiğini, ihtiyaçlarını ve eğitimini zevkle üstlenmeye devam edeceklerini söylemişler. Ayrıca o andan itibaren, mutsuz bir hayat sürdürdüğünü yansıtacak bir şey olmasın diye mektuplarını kontrol etmeden göndermemişler. Velinimetleri, sabah saat beşe doğru yataktan ona sesleniyormuş: "Carmen, kalk da bize sütlü çay ve bisküvi getir." Annem onlara o kadar minnettarmış ki ona evlatlıkla yatılı hizmetçi arası tuhaf bir rol biçilmiş olduğunu fark edene kadar yıllar geçmiş.

Öğretmenlerle, komşularla, sınıf arkadaşlarıyla, halasıyla eniştesinin akrabalarıyla ve Almurfe'den ve çevresinden gelmiş bazı göçmenlerle arada bir görüştüklerinde hep aynı şeyi söylüyorlarmış: "Ne kadar şanslısın Carmen." Ve Carmen, Consuelo'nun tatlı bir kadın, asil tavırları nedeniyle herkesin "Don Marcelino" dediği eniştesinin ise onurlu biri olduğundan gerçekten eminmiş. Ancak bu dış görünüş, çoğu kez eniştesinin evinin kapalı kapıları ardında sergilediği küçük tiran tavırlarıyla uyuşmuyormuş. Consuelo'yu kuklası yapmış; kendi iradesini soğuk bir öfkeyle evdekilere kabul ettiriyor, alçak sesle herkesi eleştiriyor ve kendisinden habersiz adım attırmıyormuş. Küçük hatalar karşısında sinir krizleri geçirdiği gibi, astım hastalığı peşini bırakmadığı için, halayla

yeğen ikide bir onu Kızıl Haç dispanserine götürmek zorunda kalıyormuş.

Aynı anda hem cimri hem de cömertmiş. Hizmetçiliklerini yapması gerekmediğinde anneme bir prenses gibi davranıyorlarmış: Marcelino komedileri seyretmek için onu sinemaya ve tiyatroya veya dans edip eğlensin diye *Compañía Española de Romerías*'a[4] götürüyormuş; Consuelo ise annemi dinliyor, ona anlayış gösteriyor ve kent hayatına dair bilgiler veriyormuş ama kocasının keyfi hareketlerinin sözünü hiç etmiyormuş. Uzaktan bakıldığında, evlatları için her fedakârlığı yapan mutlu bir aile gibi görünüyorlarmış.

Bir gün evde kimse yokken Marcelino annemi sıkıştırmaya başlamış. Annem bir yıldan kısa bir süre içinde kilo almış, rengi yerine gelmiş, büyüyüp serpilmiş; artık güzel bir genç kadın sayılırmış. Enişte, yalnız kaldıklarında sessizce peşine takılıyormuş. Ona dokunuyor, kalçalarına ve göğüslerine sürtünüyor, "Çok güzelsin" diyormuş. Annem onun hakkında ne düşündüğünü net bir biçimde dile getiriyor: "Kuzu postuna bürünmüş kurttan başka bir şey değildi" diyor. İlk seferinde, tüyleri diken diken olmuş bir halde, "Ama ne yapıyorsunuz?" demeyi başarmış; bu sırada mobilyaların arasından bir yılanbalığı gibi süzülerek ondan kaçıyormuş. Bu sahneler bu kadar dramatik olmasalarmış komik bile sayılabilirmiş: O asil beyefendi, Mino ve Consuelo'nun evde olmadığı her zaman, Şarlo'nun sessiz filmlerini aratmayacak bir kedi-fare oyunuyla haftalar boyunca yeğenini taciz etmiş. Biri holden dinleyecek olsa, önce ahenkli bir sessizliğin ortasında tabak çanak sesleri duyarmış, bunu ani bir irkilmenin ve kısa bir koşuşturmanın

sesi takip edermiş, sonra bir mırıldanma duyulurmuş, ardından ortalık yeniden sessizliğe gömülürmüş ama bu sefer söz konusu sessizlik ahenkli değil, gergin ve kasvetli olurmuş.

Bu gizlice yürütülen bir sürek avıymış ve avcı, avını ne zaman, hangi köşede sıkıştıracağını çok iyi biliyormuş. Bir gece Marcelino, annemin yemek odasında uyuduğu çekyata oturmuş ve elini nevresimin altına sokmuş. Annem sıçrayarak geri çekilmiş, bacaklarını göğsüne çekmiş ve "Halama söylerim" demiş. Marcelino beyaz ve lekeli kelini sıvazlayarak, "Halan sana inanmaz" demiş. Annem titriyormuş. O anda, bugün bana miras kalan ve bu hikâyeleri yazarken bana eşlik eden duvar saati bir kez çalmış. Marcelino boş bakışlarla, "Consuelo bana inanır" demiş ve odadan çıkmış.

Carmen tiksinti ve dehşet duyguları içindeymiş. Daha önce arkadaşları ve sınıfındaki öğrenciler dahil, kimse ona cinsellikten bahsetmemiş: 40'lı yıllarda herkes utangaç ve masummuş. Elbette köyde hayvanların çiftleştiğini görmüş ve Almurfe'nin bir odasında hep birlikte uyurlarken, anlamadan da olsa, gözleri kapalı halde annesiyle babasının itiş kakışını duymuş. Ama bu işin mekaniği, hele ki cinsel tacizin ne olduğu hakkında pek bir bilgiye sahip değilmiş. Ve evdeki bu korku ortamı genç kızı çok etkiliyormuş. Eniştesi bir vampir gibi hep yakınında olduğundan annem bir gözü açık uyumak ve sürekli hazır, dikkatli ve tetikte olmak durumundaymış. Bazen Marcelino'yla karşılaşınca bir çığlık atıyormuş, Consuelo da şaşkınlıkla gülüyor, "Bu kadar kolay korkman inanılır gibi değil Carmen" diyormuş.

O uğursuz aylar boyunca geçerli olan en önemli soru, Consuelo'nun olanların ne kadarını bildiğiymiş. Halası kocasının psikolojik kölesiydi ama kendi gözünün önünde olanları görmezden geliyor olabilir miydi? Consuelo biliyor ama sesini çıkarmıyor muydu? Şüpheleniyor ama içindeki o trajik önseziyi yüksek sesle dile getirmeye cesaret edemiyor muydu? Consuelo, Carmen'in yeniden kilo kaybetmeye başladığını ve sürekli keyifsiz olduğunu görünce, bir öğle vakti beyaz saçlarla dolu başını yana eğerek, "İyi misin?" diye sormuş.

Annem irkilerek, "Evet, niye sordun?" demiş.

"Bu sıralar yüzün çok asık." Büyük halam o gri gözleriyle annemi süzüyormuş. Carmen birkaç saniye gözlerini kırpıştırarak sessiz kalmış; bunun üzerine Consuelo asıl vurucu soruyu sormuş: "Biri sana bir şey mi yapıyor?"

Annem bir anlık tereddüdün ardından durumu inkâr etmiş, halası da bir iç geçirip konuyu değiştirmiş. Halasının ona inanmayacağı belliymiş. Kimse inanmazmış. Herkes Marcelino'yu bir centilmen, annemi de başına talih kuşu konmuş bir yetim olarak biliyormuş. Annem, şimdilerde pazar günleri çay içmek üzere eski İspanyol arkadaşlarıyla buluştuğu Belgrano'daki kafede bir akşamüstü korkunç sırrını kırk beş yılın ardından ilk kez onlara açtığında, bazı arkadaşlarının inanmaz bakışlarını sineye çekmek zorunda kaldı: Marcelino herkesin hafızasında bir dürüstlük ve iyi kalplilik timsali olarak yer etmişti. Bense, olanları bilmeden, on sekiz yıl boyunca annemin o sevecen enişteşiyle birlikte yaşadım, ona "dede" dedim, o adamı hep çocukluğumun en mutlu anlarıyla

birlikte hatırlıyordum. Düzgün bir adamdı, nazikti ama aynı zamanda canavarın tekiymiş: Bu bana hepimizin aynı anda hem kahraman hem de alçağın biri olabileceğimizi düşündürtmüştür hep.

Küçük sürtünmeler ve tüyler ürperten anlarla dolu bu bitmek bilmez kovalamacanın sonunda, Marcelino bir akşamüstü annemin üstüne atlayınca, annem tecavüze uğrayacağını düşünmüş nihayet. İşte o zaman beti benzi atmış, vahşi bir kız olduğu zamanlarda içinde yanan volkanın lavları yeniden yüzeye çıkmış. Eniştesinin yakasına yapışıp tüm gücüyle ittiğinde adam yere kapaklanmış.

Telaş içinde, "Kendimi öldüreceğim!" demiş. "Consuelo'ya bir mektup, diğer herkese de bir başka mektup yazacağım. Mektupları kendimi Costanera Nehri'ne attıktan sonra bulacakları bir yere saklayacağım. Böylece herkes senin ne boktan bir adam olduğunu öğrenecek."

Arkasına dönmüş, merdivenleri tırmanmış ve temiz havada kendine gelebilmek için terasa çıkmış. Sonra aklına gelen en kötü şeyin olmasını beklemeye koyulmuş ama hiçbir şey olmamış. Bir skandal çıkar korkusu Marcelino'nun ödünü koparmış, annemin peşine takılmayı bırakmış ve Ravignani Sokak 2323 numarada bu konudan bir daha bahsedilmemiş. Carmen de o kâbusun ayrıntılarını hayali bir kutuya saklayıp anahtarını da yutmuş. Otuz yıl boyunca o adamla aynı çatı altında yaşayan babam bu alçaklıktan ancak Marcelino, La Chacarita Mezarlığı'na gömüldüğünde haberdar olmuş.

O biçare ergen kız velinimetlerini sevmekle, onlar da onu yetiştirmekle yükümlüydü. İki tarafın da rolünü harfi harfine

yerine getirdiği ama kendilerini bu role gerçekten adamadıkları söylenebilir. Bazı insanların hayat boyu dışarıya yansıttıkları sahte imaj o kadar net ve inandırıcıdır ki sonunda kendileri de buna inanır. Annemin halasıyla eniştesini çok sevdiği ama aynı zamanda bencillikleri ve çıkarcı sevecenlikleri nedeniyle onlardan nefret ettiği, bu sırada onların da annemi seviyormuş gibi yaptıkları ama aynı zamanda onu hizmetçileri ve evin bir süsü gibi kullanarak ondan faydalandıkları da söylenebilir. Burada söz konusu olan, evlat sevgisi kisvesi altında bilinçsizce kurulan bir tür çıkar ilişkisiydi. Öte yandan bu ilişki, göze olduğundan daha acımasız görünüyor: Çok sayıda harika ilişkinin temelinde böyle üstü örtülü bir fayda alışverişi yatmaktadır ve gerek annemin gerek halasıyla eniştesinin uzun yıllar boyunca birbirlerine karşı hesapsızca sergilediği en az yirmi asil davranışı örnek verebilirim.

En başında da annemin eğitimi belirleyici bir rol oynamış. Halası ile eniştesi ona düzgün bir şekilde konuşmayı ve kendi kendine yetmeyi öğretmişler. Gösteri dünyasına, politikaya, nakış işlerine ve müziğe ilgi duymasını sağlamışlar. Pitman Akademisi'nde daktilo kursuna yazdırıp özel bir öğretmenden de terzilik dersleri aldırmışlar. Marcelino, kendisinin Alfredo Palacios'un[5] sosyalistlerinden biri olduğunu söylüyormuş ve gizliden gizliye Peronculuğa düşmanmış. Annemse okulda *Hayatımın Nedeni*'ni[6] okuyormuş ve Evita kanserden öldüğünde siyah kurdele takmış. Onu okul otobüsüyle Kongre Binası'na götürmüşler; Kongre Binası'nın merdivenlerini tırmanıp o olağanüstü uyuyan bebeği tabutunun içinde

yakından görmüş. Bu konulardan fazla anlamıyormuş ama *kara kafalıların*[7] kendilerini paralarcasına ağladığını görmüş ve evinin oturma odasında sarf edilen küçümser ifadelere rağmen o kadını kafasında görkemle bağdaştırmış. Ayrıca yoksullar onun için gözyaşı döküyorsa aynı duyguları paylaşması gerektiğini düşünmüş. Tabii işler her zaman böyle değildi: Üstü başı dökülen İspanyollar bellerini biraz doğrulttukları an Arjantin'in "zencilerini" küçümsemeye başlıyordu; anavatanda kalan İspanyollar ise Avrupa ekonomisi İspanya'yı iflastan kurtarır kurtarmaz geri dönme cüreti gösteren *sudacaları*[8] küçümsüyordu. Her şey korkunun çocuğudur, insanların aptallığı da öyle.

***

Peroncu devrimin tam ortasındaki Buenos Aires tam bir israf yuvasıymış. Annemin halası ile eniştesi 1952'de, genç sayılabilecek bir yaşta, iyi bir konumda ve cömert bir maaşla emekli olmuşlar. Bunun üzerine annem iş aramak için izin istediğinde, on beş gün boyunca onunla konuşmamışlar. Marcelino bu küslüğün sonunda, "Seni bize eşlik edesin diye getirdik, kendi yoluna gidesin diye değil" demiş. Carmen de, "Eve göndermek için biraz para kazanmak istiyorum" diye cevap vermiş. Şöyle de diyebilirdi: "Dönüş biletimi alabilmek için para biriktirmek istiyorum." Ama böyle dememiş çünkü bir sene önce Almurfe'ye geri dönmek istediğini belli ettiğinde eniştesi kestirip atmış: "O yolculuğun parasını ödeyeceğimizi aklına bile getirme. Babana güvenemeyeceğini de biliyorsun; yani bu konu kapanmıştır." Marcelino her fırsatta José de Sindo'yu kötülese de annemin kulağına sürekli marangoz

babasının işlerini büyütüp artık bol para kazandığı söylentileri geliyormuş ama marangoz atölyesinin bulunduğu Boulogne her anlamda fazla uzakmış. Ve kafasında hâlâ tek bir şey –eve dönmek– olan bu ezelden göçmen kızın sıla özlemini ne ilgisini çeken diğer şeyler, ne eniştesi ve halasıyla münakaşaları, ne aldığı eğitim, ne Peronların görkemi, ne de bir insanın sıcaklığı yatıştırabilirmiş.

Halasıyla eniştesi çalışmasına karşı aldıkları tavrı fazla sürdüremeyince annem Sporteco terzi atölyesine yamak olarak girmiş. Hafta sonlarında da dans etmek için Cangas de Narcea'ya gitmeye başlamış. Biriktirdiği ilk parayla María del Escalón ile çocukları için giysi ve ayakkabı satın almış ve paketi göndermek için Villalonga Furlong'a[2] gitmiş. Ancak o dönemde yeni ürünlerin gönderilmesine izin verilmediği için kullanılmış görünsünler diye sokağa çıkıp ayakkabıların tabanlarını yere sürtmek zorunda kalmış. Vals yapmaya gittiği bir cumartesi gecesi eve yarım saat geç döndüğünde Marcelino onu azarlamalarla, tehditlerle ve suçlamalarla karşılamış. Bağırtısından bütün ev titriyormuş. Annem eşyalarını bir bavula doldurmaya başlamış. Consuelo bir yandan ağlayıp diğer yandan kırışık, küçük elleriyle saçını okşayarak onu sakinleştirmiş. Sesini iyice alçaltarak, "Nasıl biri olduğunu biliyorsun" demiş. "O bir diktatör. Bizi bırakma Carmen, bizi yalnız bırakma." Annem ona sarılmış; birlikte ağlayıp bavulu da birlikte boşaltmışlar.

Her yaz halası ve eniştesiyle birlikte, sakin bir yer bulup mutfaklı bir oda kiraladıkları Tandil'e veya Capilla del Monte'ye gidiyormuş. Consuelo ona bisiklete binmeyi

öğretmiş. Carmen rüzgâra karşı pedal çevirirken sıradağlara ve kırlara bakıyor, Asturias'ta olduğunu hayal ediyormuş. Artık rastlanmayan o ılıman şubat aylarından birinde, bir delikanlı anneme âşık olmuş.

Adı Luis'miş ve Hurlingham'lı bir ailenin oğluymuş. Annesiyle babası Marcelino ve Consuelo'yla memleket meseleleri hakkında sohbet ederken, bu açık tenli, siyah saçlı, sevecen delikanlı annemle iffetli bir şekilde, aceleye getirmeden flört etmeye başlamış. Bir akşamüstü, annem, halası ve eniştesi nehir kenarında dolaşmaya çıktıklarında, her birinin gövdesi çakıyla kazınmış, sıra halinde on okaliptüs ağacıyla karşılaşmışlar: Üzerlerinde sabırlı bir çalışmayla kazınmış bir kalp, bir ok ve "Carmen" ve "Luis" isimleri varmış.

Annem aşk hakkında sadece kulaktan dolma şeyler biliyormuş ve zaman zaman sırılsıklam âşık olduğunu düşünüyormuş ama gerçekte bundan emin değilmiş. Marcelino sözü dolandırmamış: "İyi bir delikanlı olduğunu inkâr edemem Carmen. İyi bir delikanlı ve iyi bir aileden geliyor. Ama ciğerleri sağlam değil; tüberküloz başlangıcı diyorlar... Bu yüzden Córdoba'ya getirdiler. Sana uygun değil. Sonun hasta bakmak olur." Bu sözler Consuelo'yu pek ikna edemese de kocasının sözünü emir belleyerek o da saldırıya katılmış. Böylece her şey başladığı gibi sona ermiş ve ilişkileri bir yaz aşkı olarak kalmış. Yanaktan öpüşerek ayrılırlarken Luis zorlukla konuşarak, "Seni asla unutmayacağım" demiş.

Carmen, deneyimsiz kız evlat rolünü üstlendiği bu oyunda, yıllar boyu halasıyla eniştesine onun için neyin iyi neyin kötü

olduğuna karar verme yetkisi vermişti. Ardından, tüm çocukların yaptığı gibi, bir gün bu otoriteye başkaldırdı ve o sözleşmeyi yırtıp attı. Sonunda halasıyla enişte sinin annesi gibi bir şeye dönüşmüştü ama son perdeye kadar onlar tarafından kullanılmaktan da kurtulamadı.

Halayla enişte zamanla ihtiyarladılar. Consuelo damar sertliğinden mustaripti, muhakeme yeteneğini de kaybetmişti. Doktorlar, Marcelino'ya da prostat kanseri teşhisi koydular. Hala, evde tehlike oluşturmaya başlamıştı: Ocağı veya evin kapısını açık unutuyordu. Carmen ile Marcelino onun kendisine bir zarar vermesinden, sokağa çıktığında bir otobüsün altında kalmasından ya da Palermo labirentinde sonsuza kadar kaybolmasından korkuyorlardı. Sanki bir boşlukta yaşıyordu. Enişteyi hastaneye yatırmaları gerektiğinde annem işten izin aldı ve aylar boyunca aynı anda iki felaketle ilgilenerek yaşadı.

Annem Marcelino'ya İspanyol Hastanesi'nde bir yatak ayarlamayı başardı ve enişte si omurgasında oluşan metastaz yüzünden acıyla inlerken gece gündüz ona refakat etti. Ardından Consuelo'yu bir geriatri kliniğine yatırdı; tüm ruhunu ve bedenini o ikisine adayarak bir zombi gibi oradan oraya koşturdu.

Bir gece, endişeli ve karamsar bir ruh haliyle Arévalo'da tren raylarından karşıya geçecekken birilerinin iki kelime bağırdığını duymuş. Dört-beş kişi, kenardan çaresiz bir koro halinde ona sesleniyormuş ve o iki kelime de "Dikkat, hanımefendi!" imiş. Tıpkı Tucumán'ın güvertesindeki o ilk gün olduğu gibi kendine seslenildiğini anlamamış ama aniden

gözlerini açtığında yerinde donakalmış: Bir ejderha gibi kükreyerek, sıcak nefesini üfleyerek annemi sersemleten tren, alnını sıyırıp geçmiş. O lanet olası kavis yüzünden o raylarda yüzlerce insan öldü. Ama o gün annemi teğet geçen ölüm, çok geçmeden Marcelino'ya merhamet edip ona son darbeyi vurdu.

Babam beni almak için askerliğimi yapmakta olduğum Palermo garnizonuna gelmişti. Bölüğe kadar girmesine izin verdiler ve o da bana haberi verdi. Beni deniz kenarında beklemesini söyledim ve bölük komutanımın kapısını çaldım. Komutan içeri girmemi söyledi; topuklarımı birbirine vurup bir selam çaktım. Sonra, "Çıkmak için izin istiyorum komutanım. Dedemin öldüğünü haber aldım" dedim. Konuşmaya devam etmem gerekiyordu ama zeytin yeşili üniformamın içinde oldukça yapılı ve güçlü, oldukça haşin görünmeme rağmen komutanın karşısında hazırolda beklerken bir ağlama krizi beni sert bir rüzgâr gibi sarstı. Komutanın yüzü kızardı ve çıkış iznimi verdi.

Marcelino 1980'de öldü ama Consuelo bunu hiç bilmedi. Tamamen kafası karışmış bir halde bize birinin eksik olduğunu söylüyordu. Bir gün Carmen'e, "Erkek kardeşim eksik" dedi, kendinden emin bir tavırla. Marcelino hayatı boyunca onun için başat bir erkek kardeş gibiydi. Annemin halası bir yıl sonra tıpkı Mino gibi kısmi felç geçirip konuşma yetisini kaybetti; canının bedeninden akıp gitmesi kırk sekiz günü buldu.

Annem, pek çok kez olduğu gibi, duygularını tanımlamayı bilemedi. Halası ve eniştesi için ağladı. Öte yandan hem ona

çektirdikleri ve fesatlıkları hem de asilce davranışları aklına geldi ve gerçek hayatın ne düz ne de adil olduğu izlenimine sahip oldu. Tıpkı yeryüzü gibi gerçek hayat da yuvarlaktı, insanlar farklı yüzlerle karşımıza çıkıyordu hem ışık hem de gölge vardı ve yeryüzü gibi sürekli dönüyordu.

Çektiği bunca ıstıraptan ve bunca başsağlığı dileğinden uzaklaşıp biraz dinlenmek için kendini kanepeye attı ve gözlerini kapattı. Gözlerinin önünde Marcelino ile Consuelo belirdi: Ravignani'deki evin salonundaydılar. En ufak detaylara varıncaya kadar görüyordu. Krem rengi deri koltuklarda oturuyorlardı; bir yandan sade kahvesini içip diğer yandan ağır hareketlerle kollarını sallayan bir misafirin sözlerini dikkatle dinliyorlardı. Uykuya dalmak üzere olan annem gözlerini kırpıştırdı. Misafir çekici bir adamdı, sinema oyuncusuna benziyor ve samimi konuşuyordu. Sanki onu istemeye gelmişti. Annem şimdiki zamanda neredeyse uyumak üzereydi ama geçmişte Pitman'dan geç dönmüştü ve üçünü sobanın etrafında oturmuş, onun geleceği hakkında konuşurken bulmuştu.

Marcelino Calzón'un duvar saati, zamanın iki yakasından birinde, son kez çaldı. Sonra annem, o adamın Marcial olduğunu fark etti.

(İsp.) "Asturias, sevgili memleketim. Sevdiceğim Asturias. Kim hep Asturias'ta olmak istemez?" [ç.n.]

Consuelo, İspanyolcada "teselli" anlamına gelir. [ç.n.]

Arjantin'de bayrağı selamlamak için söylenen marş. [ç.n.]

Kelime anlamı "İspanyol Hac Kumpanyası." Katolik İspanyolların hac ziyaretinde bulunduğu kutsal bir yerin

yakınlarında, dini bayramlarda veya bir azizin gününde düzenlenen danslı, yemekli panayır eğlencelerine "romería" adı verilir. [ç.n.]

Alfredo Lorenzo Palacios (1880-1965): Arjantin Kongresi'ndeki ve Amerika kıtasındaki ilk sosyalist parlamenter. Cinsel istismara karşı Palacios Yasası diye bilinen yasanın çıkarılmasını sağlamış, çocuk ve kadınların çalışma koşullarının, çalışma saatlerinin ve pazar tatillerinin düzenlenmesine yönelik diğer bazı yasaların çıkarılmasına katkıda bulunmuştur. [ç.n.]

Eva Peron'un 1951'de yayımlanan otobiyografisi. 1952'de öldüğünde Arjantin Kongresi bu otobiyografinin okullarda ders kitabı olarak kullanılmasını istemiştir. [ç.n.]

Cabecitas negras (İsp.), Arjantin'de işçi sınıfından siyah saçlı, esmer tenli insanlar için kullanılan aşağılayıcı ifade. [ç.n.]

Sudaca (İsp.), Güney Amerikalılar için kullanılan aşağılayıcı ifade. [ç.n.]

Arjantin'de 90'lı yıllara kadar faaliyet gösteren taşımacılık ve lojistik şirketi. [ç.n.]

6

Marcial

Okyanus böylesine zalimken kuşlar, sözgelişi
kırlangıçlar neden öyle ince, zayıf yaratılmış?

ERNEST HEMINGWAY

Şimdi emekli olduğu ve hiçbir şeyi umursamadığı için kendisini meteliksiz bir milyoner sayıyor. Birçok tuhaf özelliğinin arasında kesinlikle şaşırtıcı olan bir özelliği şimdilerde öne çıktı: Çok az şeyle mutlu olmayı öğrendi. Annemi çileden çıkaran bu kanaatkârlık pasifliğe o kadar benziyor ki ancak bir uzman ikisini birbirinden ayırt edebilir. Hiçbir zaman iş dünyasında bir şahin olmadı ve sahip olduğu her şeyi, "önemli olan fedakârlıktır" inancına sadık kalarak kol gücüyle ve gemiyi fırtınanın ortasından güvenli bir limana ulaştıran Carmen'in girişimci vizyonu sayesinde elde etti. Annem bunun için kendi geçmişinin hayaletini dolaba kaldırmak, tavırlarını, konuşma tarzını değiştirmek ve yeni bir kültürü benimsemek zorunda kaldı. Gelgelelim babam Cantábria Denizi kıyılarında bir erkeğe dönüştüğü zamana ve o zamanın deyişlerine takılı kaldı. Böylece gençliğin efsanevi yıllarını sonsuza kadar yaşamayı seçti. Yaşlı bir adam olduğu bu günlerde, aynı zamanda yüzündeki kırışıkların erişemediği bir genç.

Babam çiftçi bir ailenin torunu ve Normandiya'da öldürülen bir demircinin oğluymuş. Fernándezler ve Garcíalar, kadim zamanlardan beri, çam ağaçlarıyla çevrili tablo gibi bir limanın yakınlarındaki ve Oviedo'ya yüz

kilometre mesafedeki bir balıkçı köyü olan Barcia'da yaşamışlar. Luarca kasabası, plajıyla, devasa bahçesiyle, canlılığıyla, renkli teknelerin uğrak yeri oluşuyla, her şeyden çok da karanfillerin, güllerin, taze tonbalığının ve yılanbalığının kokusuyla hatırlanırken, Barcia daima bu kasabanın adımlarını tembelce takip eden ve tarımla geçinen bir yer olmuş.

Baba tarafından dedem olan Nicasio, önceki evliliğinden üç çocuk sahibi, otuz altı yaşında bir adamken Valentina adında on sekiz yaşında bir kıza âşık olmuş. Babamın üç üvey kardeşi, temkinli bir kadın olan babaannelerinin evinde yaşamaya devam etmişler. Bir üvey kız kardeşi kendi yatağında veremden ölmüş; küçük erkek kardeşi Pepín ise Teruel Muharebesi'nde bir top mermisiyle paramparça olmuş. Hayatta kalan tek kardeşi olan Justa Halamı, sekiz yaşımdayken, annem beni elimden tutup otlarla ve ekili tarlalarla çevrili bir patikadan Barcia'ya çıkardığında tanıdım.

Dedem 20'li yılların ortasında dul bir adamken, bir arkadaşının evini ödünç almayı kabul etmiş, Valentina ile yeni bir hayat kurmuş ve ölü doğan ikizler de sayılırsa, onu dokuz kez hamile bırakmış. Kardeşlerin en büyüğünün adı Ramón'du ve balıkçılık yapıyordu. İkinci kardeş Balbino, Asturias madenlerinde kaptığı bir akciğer hastalığından genç yaşta ölmüş. Üç numara Ángel, güçlü kuvvetli bir adamken erken yaşta kansere yenildi. Marcial, çiftin dördüncü çocuğuymuş ama çocuk yapmaya da devam etmişler.

Nicasio, eski evin bitişiğindeki atölyede panayırlarda satmak için bıçak, orak ve tırpan yaparmış. Geniş omuzlu,

olağanüstü güçlü ve demir yumruklu bu adam hem metale hem atlara istediği gibi hükmediyormuş. Hafta sonlarında sarhoş oluyor ama asla kontrolünü kaybetmiyormuş. Şarap içerek geçirdiği bir cumartesi günü müşterilerinden biriyle onun ehlileşmemiş kısrağına binebileceği üzerine iddiaya girmiş. Yavaşça kısrağın etrafında dolaşmış, yelesinden tutmuş, kulağına birkaç kelime fısıldayıp tek sıçrayışta üstüne binmiş. Kısrağın üzerinde tavernaya dalmış, bağırışlar ve kahkahalar eşliğinde hayvanı bar bankosunun önünde durdurmuş.

Çocukları bu küçük eğlenceleri fırsat bilip işten kaytarıyor ve mısır tarlalarının arasından koşarak plaja gidiyorlarmış. Top oynuyor, uzun uzun denizde yüzüyorlarmış. Nicasio ise her seferinde elinde kemeriyle onları beklermiş. Babamın yüzmeyi öğrenmesi için küçük bir kayıkla denize açılıp onu suya itmişler. Fernández Garcíaların evinde çaresizlik her zaman iyi bir öğrenme yöntemi olarak görülürmüş.

Marcial ergenlik döneminde bir akşamüstü denizin zararsız olmadığını fark etmiş. Bir komşunun tarlasına patates boşalttıktan sonra terlediği için üstünü çıkarıp okyanusa atlamış. Normalde bir kayaya ulaşana kadar bin metre yüzer, orada birkaç dakika dinlenir, nefesini zorlamadan, hatta saçı bile bozulmadan geri dönermiş. Ama o tuhaf günbatımının ortasında, hiçbir kayık ya da insanın olmadığı bomboş denizde, babam kaslarının ona itaat etmediğini ve kayaya asla ulaşamayacağını fark etmiş. Beline bir yük gemisi bağlanmış gibi geri dönmüş ve tüm gücüyle karaya doğru kulaç atmış. Elli kulaç attıktan sonra her tarafına kramp girmiş, nefessiz

kalmış, kimsenin yardımına gelemeyeceği ve boğulacağı kafasına dank etmiş. Ölümü aklına getirmek istememiş ama o sersem ölüm ağzından, burnundan, gözlerinden, kulaklarından içeri giriyormuş. Daha sonraları hayat mücadelesi sırasında da yapacağı gibi, kafasındaki umutları ve kuşkuları bir kenara bırakmış, aklını ona bir faydası olmayacak tüm düşüncelere kapatarak körlemesine ileri doğru atılmış. Bir noktada ayağı yere değmiş ama dalgalara ve kendi dengesine güvenemediği için çabalamaya devam etmiş, çamurun üzerinde emekleyerek kuru kumlara çıkmış ve ancak o zaman kendini sırtüstü yere atmış.

Babamın ölümle oynadığı bu oyundan hiçbir zaman haberdar olmayan dedem, yoksullara yardım eden bir komitenin başkanıymış. İç savaş patlak verdiğinde, Falanjistlerin boğazını kesmek için geleceğinden eminmiş. Quevedo'nun da dediği gibi, bu durumda savaşmaktan başka çare yokmuş. Tüm ailesini bir araya toplayıp çocuklarına, annelerine bakmak zorunda olduklarını anlatmış ve Pepín'e karnını doyurmak için bile olsa askere yazılmamasını tembihlemiş. Pepín cesurmuş ancak Nicasio'nun kaynanası, Francocu fikirlerle beynini yıkıyormuş. Nicasio, bu kadının içinin nasıl nefret dolu olduğunu görmezden gelmiş ve ilk çocuğunun masum fikirlerini değiştirmeye bile çalışmamış. Çantasını omzuna atmış, herkesi kucaklamış, yirmi cumhuriyetçiden oluşan bir gruba katılmış ve hep birlikte dağlara ve savaşa doğru sessizce yürümüşler. Pepín çok geçmeden karşı tarafın ordusuna yazılmış. Baba oğulun muharebe meydanında karşı karşıya gelmemiş olması bir mucize.

Marcial, bir öğle vakti belediye başkanının kötü haberi vermek üzere üvey kız kardeşinin evine girdiğini görmüş. Hemen ardından Justa'nın çıldırmışçasına, korkuyla attığı çığlıkları duymuş. Pepín Teruel'de ölmüş, vücudunun parçaları piyadelerin ilerlediği tüm araziye saçılmış ve Hıristiyan usullerine uygun şekilde gömülmesi bile mümkün olmamış.

Nacasio'nun oturduğu evi ödünç aldığı arkadaşı, başka birçok kişiyle birlikte hapse atılmış. Üstelik her gün dört-beş kişiyi kurşuna diziyorlarmış. Onu yufka yürekli, poliste adamı olan bir kodaman kurtarmış. Çiftliğini hâlâ elinde tutan dedemin arkadaşı, *hórreo*'sundaki her şeyi açlık çekmemeleri için Valentina'yla çocuklarına vermiş. Asturiaslılar, yüksek kazıklar üzerinde kırma çatılı olarak inşa edilen ve toprağın verdiği nimetlerin yerden birkaç metre yüksekte depolandığı ambarlara *hórreo* derler. Hayatımda gördüğüm ilk *hórreo*, Buenos Aires'deki Asturiaslılar Derneği'nde –sürgünde yaşayanların sanki o zamanlarda ve kendi memleketlerinde yaşıyorlarmış taklidi yaptığı o hayali Asturias'ta– sembolik olarak inşa edilen ve derneğin amblemi olarak seçilen, içi boş bir ambardı.

İşte bu *hórreo* sayesinde, yoksulluktan paçavralar içinde dolaşan, Barcia ve civarındaki en sıska aile olan Fernández Garcíalar, savaşın yol açtığı açlığın ve yetimliğin üstesinden gelmişler. Çok sade ve yabani bir hayat yaşıyor, bir derede yıkanıyor, çalıların arasına tuvaletlerini yapıp kıçlarını bitkilerle temizliyorlarmış. Üstelik iç savaştan galip çıkan Franco'nun destekçileri tarafından sürekli taciz ediliyorlarmış.

Pepín'in kız arkadaşı kısa bir matemin ardından bir jandarmayla oynaşmaya başlamış ve Nicasio'nun evini tekrar tekrar araması için onu gizlice teşvik ediyormuş. Sevgilisi de tüfeğini ve küçük bir birliği yanına alıp onun isteğini yerine getiriyormuş. Her hafta Fernández Garcíaları çağırtıyor, ailenin eksik üyesini soruyormuş. Bunca taciz karşısında eli ayağı bağlanan Valentina günün birinde kocasının cepheden gönderdiği mektup ve fotoğrafları yanına alıp tacizcisinin komutanıyla konuşmak istemiş. Komutan, dedemin dağda saklanmadığını veya zaman zaman dönüp kendi evine sığınmadığını anladığı gibi jandarmanın kişisel bir nedenden böyle davrandığını fark etmiş. Ona aileyi rahat bırakmasını emretmiş, böylece o akbaba da kendine eğlence olarak başka avlar seçmiş. Bir gece bir kayalıkta birkaç dağ köylüsüne dalaşmış, onlar da jandarmayı döverek öldürüp bir köprüden aşağı atmışlar.

Nicasio'nun yazdığı ilk mektup, "Sizleri düşünmediğim bir an bile yok" diye başlıyormuş. Bunlar alelacele yazılmış, sevgi dolu, etrafındaki kuşatmayı hafife alan mektuplarmış ve eli silah değil alet tutan bir adam olduğunu ortaya koyuyorlarmış: Köprüler dikiyor, tabanca ve süngüleri onarıyor ve tüm İspanya'nın asilerinden gelen eritilmiş demiri işliyormuş. Daha sonra, yenilgiye uğradıklarında, peşine düşen askerlerden kaçmak için diğerleriyle birlikte sınırı geçmiş ve bir Fransız çiftliğine sığınmış. İkinci Dünya Savaşı ve Normandiya Çıkarması onu orada yakalamış. Günün birinde mektuplar kesilmiş ve Barcia köyünde Nicasio'nun öldüğü varsayılmış. Birkaç yıl sonra bir avukat, cesedinin çıkarmanın yapıldığı kıyıdan birkaç kilometre uzaktaki bir

toplu mezara gömüldüğünü babaanneme doğrulamış. Uzun işlemlerin ve yılların ardından Alman Devleti sorumluluğunu kabul edip Valentina'ya emeklilik maaşı bağlamış.

Ama o uğursuz dönemde hiç kimse hiçbir şeyi garanti edemiyormuş. Mücadeleye katılmak için evden ayrılan bir Luarcalı, ortadan kaybolduktan birkaç yıl sonra ölü kabul edilmiş. Onun cennette olduğunu düşünen karısı başka bir Asturiaslıyla evlenmiş. İlk kocası geri dönüp talihsizliği öğrenince, kadere boyun eğerek pılısını pırtısını toplamış ve işleri daha da berbat etmemek için çekip gitmiş. Melodramlara çok düşkün olan babaannem Valentina, bunu bana vücudundaki eski bir benin yeniden çıktığını anlatır gibi lakayt bir tavırla, bir yandan da elindeki armudu soyarak anlattı.

Dedemin ailesi, Oviedo'nun geri alınmasını veya León'un ele geçirilmesini her Cumhuriyetçinin evinin önünde durup tehditler ve galiz hakaretler yağdırarak kutlayan eski ve yeni Franco yanlılarının gösterilerine elinden geldiğince katlanmış. Galip tarafın çocukları, mağlupların çocuklarını sokakta, okulda, kırlarda veya denizde ne zaman görseler bir lakap takarak aşağılıyorlarmış. Onlara, "Kızıllar!" diye bağırıyorlarmış. Babam ve kardeşleri kendilerini ne kızıl ne de beyaz hissediyorlarmış; Marksizm-Leninizme Arjantin'e oldukları kadar uzaklarmış; ancak kendilerine yönelik saldırılara yumruklarıyla, tekmeleriyle, dirsek darbeleriyle karşılık veriyorlarmış. Marcial, onlarca kişinin sırt sırta, ağız burun kırarak yaptığı toplu kavgaları, ardından da neşeyle ve kanlar içinde kırlardan geri dönerken söyledikleri şarkıları

hatırlıyor: *"Dört kişiydiler, bizse sekiz. Ne biçim sopa attık, ne biçim sopa attık... Ama az da dayak yemedik."*

Marcial on beş yaşındayken Luarca'nın devasa fidanlığına okaliptüs ağaçları dikiyormuş; on altı yaşında ise Orman İdaresi'nin maaşlı elemanı olarak büyük çam ağaçlarını dikmek için çukur açıyormuş. On yedi yaşındayken, onu demiryolu işçisi olarak işe alsınlar diye Falanjist bir ustabaşına korkudan titreyerek reşit yaşta olduğu yalanını kıvırmış. Önce kazma kürekle çalışmış, ardından sondaj ustasının çırağı olmuş. Bu iş heyecan vericiymiş: Dinamit kullanmayı öğrenmek ve granit kayalarla kaplı dağlarda tüneller açmak gerekiyormuş. Marcial fitilleri ateşleyip koşmaya başlıyormuş, hemen ardından da dünyanın altı üstüne geliyormuş: Toz bulutları ve taşlar ona kadar ulaşıyor, kulakları patlayacak gibi oluyormuş. Ciğerlerindeki kronik lezyon ve pek gizlemeyi beceremediği sağırlığı bu oyunlardan ona hatıra kalmış.

Ustabaşının hesabını yanlış yaptığı bir sabah patlama toprak kaymasına neden olunca, babam ve onun gibi fitilleri ateşlemekten sorumlu bir arkadaşı göçüğün altında kalmışlar. Her yer bir anda kararmış, acı içindeymiş. Marcial'ı alnında bir kesik ve kafatasında bir yarıkla çıkarmışlar. Sersemlemiş bir halde olmasına rağmen arkadaşının hâlâ göçük altında olduğunu fark etmiş ve onu aramak için bir fenerle tekrar tünele girmiş. Karanlıkta bağırışlarını duymuş, ardından bacaklarını görüp çekmeye başlamış. Arkadaşının hayatı kurtulmuş, şanslı olduğuna da sevinmiş ama belki aldığı darbeler yüzünden, belki de o dönemde kullanılan uyduruk

maskelerin engelleyemediği zararlı silis tozu yüzünden kısa süre sonra ölmüş.

Babam çok yakışıklıymış; iyi dans eder, tüm köylerdeki kızları büyülermiş; ancak iyi bir koca adayı olarak görülmediği için bir aşama katedemiyormuş. O, Valentina'nın oğlu Marcial'miş ve bunun o bölgede tek bir anlamı varmış: Sırf görünüşten ibaret biri. Babam da donanmaya katılmış, iki aylık acemi eğitiminin ardından 175 metre uzunluğundaki 650 mürettebatlı Galicia kruvazörüyle iki yıl denizlerde dolaşmış. Afrika kıyılarını, İspanya'nın, Kanarya Adaları'nın ve Portekiz'in bütün limanlarını görmesini ve elbette vurdumduymaz film kahramanlarınınkine benzeyen karakterinin yumuşamasını bu maceraya borçluymuş. Şunu da belirtmeden geçmemem lazım: Babam, *Kan ve Kum*'un trajik matadoru, *Siyah Kuğu*'nun çevik kılıç ustası Tyrone Power'a hayrandı ve ona benziyordu. Pelerin giymiyor, *muleta*[1] veya kılıç taşımıyordu ve hiçbir zaman Rita Hayworth'a âşık olmamıştı ama mavzer kullanmayı öğrenmişti, Diego de la Vega tarzı bıyık bırakmıştı ve Vigo, La Coruña, Cádiz, Ferrol gibi liman kentlerinde gerçek bir kahraman gibi karşılanıyordu. En keyifli anlarını saati on beş pesetalık randevu evlerinde yaşadığı doğruydu ama bembeyaz üniforması ona klas kazandırmıştı ve o andan itibaren istemediği kadar kız arkadaşla ve duygusal sorunla başa çıkması gerekecekti.

Gemide ona "Asturias" adını takmışlar. Birkaç Basklıyla boks antrenmanı yapıyormuş ve bir gün alt güvertede onu kışkırtan bir Galiçyalının çenesini kırmış. O iki yıllık süre

boyunca Galicia gemisinde korkuyu sadece bir kez hissetmiş. Tam da Galiçya kıyılarındaymışlar. Marcial köprüde nöbetçiymiş ve şiddetli bir fırtına devasa dalgalara yol açarak gemiyi yan yatırmış. Kuvvetli rüzgâr o devasa savaş gemisini denizin dibine gönderecekmiş gibi eserken, geminin zincirleri kırılmış ve mürettebat saatler boyu bir o yana bir bu yana savrulup durmuş. Babam bulunduğu yerden yan filikalardan birinin yerinden kurtulmasını, rüzgârın filikayı kolayca havalandırıp kaptan köşkünün camlarına çarpmasını ve camların tuzla buz olmasını izlemiş. Saatler boyunca süren bu macera ona günler, hatta haftalar gibi gelmiş ama nihayet tehlike uzaklaşmış ve deniz geçmelerine izin vermiş.

Askerden döndüğünde La Terma A.Ş.'deki işi hazırmış ama kız kardeşi Luisa –ve dolayısıyla annesi– sahip oldukları üç-beş parça eşyayı satıp Río de la Plata[2] kıyısında giderek büyüyen o malum şehirde kendilerini bekleyen teyzesinin izinden gitme fikrine sıcak bakıyormuş. Diğer kardeşler bu fikri kabul etmiş ama evli olan Ramón hiçbir yere gitmeyeceğini söylemiş. Ramón, Asturias'ta kaldı ve pek çok kez Fransa kıyılarına torik avlamaya gitti: Balıkçılık onun hayatıydı. Artık öldü ama bir seferinde, sabahları ve akşamları martıların ziyaret ettiği bir falezin kenarında yer alan o muhteşem evinde kaldığımı söyleyebilirim.

Seyahat için tüm hazırlıkları yapıp artık geri dönüşü olmayan bir yola girdiklerinde, Arjantin konsolosluğu vize konusunda titizlenmeye başlamış. Her saat yüzlerce Asturiaslıyla ilgileniyorlarmış ve saçma itirazlarda bulunma lüksleri varmış. Bu itirazlar o kadar saçmaymış ki rüşvet için

yem atılıyor gibi duruyormuş. Konsolos, Valentina'nın sol elindeki bir parmağın kesik olduğunu fark edince bunun çalışmasına engel olacağı, dolayısıyla göçmenliğe uygun olmadığı kararına varmış. Yeterli paraları yokken ve zamanları iyice daralmışken, Marciel o çaresizlikle valinin yanında aşçı olarak çalışan yeğeninden yardım istemiş. Vali de alicenap ve işbitirici bir adam çıkmış. Konsolos geri adım atmış, gönülsüzce de olsa evrakları imzalamış ve böylece yük gemisi Entre Ríos onları dünyanın öbür tarafına götürmüş.

Tüm aile Palermo semtinde, giriş katındaki bir daireyi sıkış tıkış paylaşmaya başlamış ve bir yandan da acilen iş aramaya koyulmuşlar. Kardeşlerin bazıları gastronomi alanında iş bulmuş. Luisa, Bonpland ve Honduras caddelerinin köşesinde yer alan Reina Cristina çorap fabrikasına girmiş. Babamsa, Bieckert'te[3] bir süre kasa yükleme işinde çalıştıktan sonra boru yapmayı öğrenmiş, ardından Arévalo Sokağı'ndaki bir tesiste kalorifer üretim sorumlusu olmuş.

İlk göçmen dalgasında Calabrialı ve Napolili göçmenlerin istilasına uğrayan Palermo, 40'lı yıllarda İspanyolların oluşturduğu o büyük göçmen ailesine kucağını açmış. Carmen ile Marcial'ın Cangas de Narcea'da karşılaşıp bu hikâyenin yönünü değiştirmesi kısmen bu sayede gerçekleşmiş. Ama Nicasio'nun dul karısıyla çocuklarının bellerini doğrulttukları ilk anda Mataderos semtine kaçıp Montiel Sokağı'nda geniş bir daire kiraladıkları da bir gerçek. Eski mahallede sadece kalorifer üreten babamla Córdoba ve Niceto Vega kafelerinde hâlâ bir efsane olan Ángel Amcam kalmış. Ángel uzun yol kamyon şoförüydü ve kavgacı bir tip

olmakla bilinirdi. Bir keresinde bir İtalyan şoförle tartışıp İngiliz anahtarıyla suratını dağıtmıştı. İtalyan hastaneyi, amcamsa karakolu boylamış ama ardından yakın arkadaş olmuşlardı. Makarnacı, yüzündeki o berbat yarayı gururla gösteriyordu; birlikte bilardo oynamaya ve Palermo'nun pastoral akşamüstlerinde *fernet*[4] içmeye gidiyorlardı.

Ángel iflah olmaz biriydi. Günde yüz sigara içiyor, bir bahse tutuştuğu için bilardo masasını tek hamleyle havaya kaldırıyor, eve üstünde yırtık ve kanlı bir gömlekle dönüyor, bekçilere isyan ediyor ve şirketi ikide bir onu bir karakoldan almaya gitmek zorunda kalıyordu. İçki içmekten boğuklaşmış sesiyle şeytani kahkahalar atıyor ve sonu akıl hastanesinde bitecek kafası karışık, gizemli bir kadınla o çok kiracılı ucuz apartmanlardan birinde yaşıyordu. Küçükken ona hayrandım ama bir yandan da ondan korkuyordum. Bir bıçakla olağanüstü el sanatı eserleri yaratabiliyordu: Bir gece, en ufak detayına kadar düşünerek yaptığı ahşap gemiye hayran kalmıştım. Kolu uzunluğunda, sabırla beyaz ve mavi renklere boyadığı bir transatlantikti bu. O şiddet eğilimli adam aynı zamanda hassas bir sanatçıydı. Gözlerimi kocaman açtığımı görünce bana hediye ettiği o maketi yıllar boyunca, zamanın kiri ve unutulmuşluğun rutubeti onu küflendirip çürütene kadar, bir hazine gibi sakladım. Amcama ileri derecede kanser teşhisi konulduğunda, eşzamanlı olarak karısına da şizofreni teşhisi konmuştu. Cenazesinde ne söylendiğini hatırlayamıyorum.

Marcial, tüm aşırılıklarını hoş gördüğü kardeşiyle iyi arkadaştı ama ikisi farklı insan türlerine aitti. Babam gündüz

ağır işlerde gündelikçi olarak çalışıyordu, akşamları ise kusursuz bir centilmendi; sosyal etkinliklerin düzenlendiği gecelerde bir prens gibiydi, gündüz bir köle gibi çalışıyordu. Kaderin tıpkı deniz gibi onun adına karar almasına izin veriyor, bireylerin kendi kaderini tayin etme gücünün bir yanılgı olduğunu baştan kabullenerek kendini o denizin akıntılarına bırakıyordu. Bu kaderciliğin bir sonucu olarak oradan oraya savrulmayı, yurdundan anlamsız bir şekilde kaçmayı ve elli yıl boyunca hasret çekmeyi uysallıkla sineye çekti. İnsanın ne kadar bilinçliyse o kadar mutsuz olduğunu ve fazla soru sormaması gerektiğini sezmişti bir kere; çünkü ona göre ölüm hariç etrafımızdaki her şey genelde bir sis bulutunun ardındaydı, kafa karışıklığından ve kandırmacadan ibaretti. Hiçbir şey beklemeden kulaç atmak, kafana çökeceğinden korkmadan graniti delmek ve fırtına hafifleyene kadar geminin köprüsünde dimdik durmak gerekirdi. Biraz şansımız varsa, hayat kıyıda emeklememize ve sonunda güneşin altında sırtüstü devrilmemize izin verebilirdi.

Babam, tüm göçmenler gibi, ilerlemenin yolunun acı çekmekten geçtiğini, dolayısıyla acı çekmenin ilerlemek anlamına geldiğini düşünüyordu. Ama dümeni Tanrı'ya, kadere ve anneme bıraktı, büyük hırslara karşı bağışıklık kazandı ve onu bekleyen baş ağrılarına rağmen asla elinden bırakmadığı o küçük kişisel mutluluklar rehberini nasıl yazacağını iyi biliyordu. Bu yüzden, İspanyollara aşağılayıcı bir şekilde davranan Arjantinlilerden ve tek suçu Asturias olmamak olan Arjantin Cumhuriyeti'nden nefret etmesine rağmen mutluydu. Pazartesi gününden cuma gününe kadar doğduğum ülkenin zorluklarıyla boğuşuyor ama cumartesi ve

pazar günleri kafasında yarattığı kendi memleketine gidiyordu: Babam, Arjantin'deki Asturias kolonisinin kurduğu o hayalet vatanın seçkin bir vatandaşıydı. Asturiaslı Tyrone Power, bu çileli tarikat sayesinde o tarikatın dans pistlerine ve hüküm sürdüğü mekânlara adım attı ve Carmina'yı baştan çıkarmadan önce başka birkaç kızı daha baştan çıkardı.

Babam o dans pistinde hafifçe annemin koluna dokunmuş, böylece gayda, klarnet ve enerjik bir davuldan oluşan Feito Orkestrası'nın şevkle çaldığı *pasodoble* müziği eşliğinde dans etmeye koyulmuşlar. Mimí, Sporteco'dan bir iş arkadaşıyla dans ediyor, arada bir göz ucuyla onları süzüyormuş. Mimí'nin kardeşi Jesús bir gün Carmen'in halasıyla enişte sinin çok katı olduğu, ona çıkaracakları zorluklardan başka bir şey beklememesi gerektiği konusunda Marcial'ı uyarma ihtiyacı hissetmiş. Babam omuz silkerek, "Umurumda değil" demiş. Sanırım haftalar geçtikçe anneme âşık olmuş. Feito Orkestrası *La española cuando besa*'yı[5] çalarken anneme çıkma teklif etmiş. Daha önce hiç öpüşmemiş olan annem, kendinden pek de emin olmayan bir biçimde, "Asla olmaz" demiş. Ve kısa bir süre sonra evlenmişler.

Muleta (İsp.): Boğa güreşinin üçüncü ve son bölümünde matadorun boğaya salladığı kırmızı örtünün açık bir biçimde durmasını sağlayan destek çubuğu. [ç.n.]

Río de Plata (*Gümüş Nehri*) (İsp.): Güney Amerika'nın Río Paraná ve Río Uruguay nehirlerinin denize döküldükleri noktada birleşerek oluşturdukları, 290 km uzunluğundaki, en geniş yeri 220 km'yi bulan haliç. Güneybatı yakasında Arjantin'in başkenti Buenos Aires, kuzeydoğu yakasında ise

Uruguay'ın başkenti Montevideo bulunur. [ç.n.]

Arjantin'in köklü bira üreticilerinden biri. [ç.n]

Amaroya benzeyen, hem tatlı hem acımtırak bir tür İtalyan likörü. [ç.n.]

(İsp.) İspanyol (kadın) öptüğünde. [ç.n.]

7

Mary

"Biz insanlar, hayatımızı zaten bulduğumuz şeyleri arayarak harcıyoruz."

TOMÁS ELOY MARTÍNEZ

O ilk aşk ilanından kırk beş yıl sonra, annemle babamın aynı çatı altında birlikte yaşamaktan başka ortak bir yönü kalmamıştı. Hayatın çarkları onları da yıpratmıştı ve tıpkı diğer birçok yıllanmış çifte olduğu gibi, ilişkileri bir sonbahar dayanışmasının, iler tutar yeri olmayan eski bir alışkanlık olmanın ötesine geçemiyordu. Artık farklı frekanslara sahiptiler ve her biri kendi son yıllarını koşullu bir özgürlük içinde, canlarının istediği gibi yaşıyordu. Öte yandan, Marcial akciğerlerindeki o eskiden kalma lezyon yüzünden Bazterrica Kliniği'ne yatmak zorunda kaldı ve iyilik abidesi Carmen ona daha fazla ilgi ve özen göstermeye başladı. Nekahet döneminde zorunlu istirahat verilen ve *tute cabrero*[1] oyunundan mahrum kalan babam evinde kafese kapatılmış bir aslana benziyordu. 24 Ocak 2001 Çarşamba gününün o uğursuz akşamüstü babam içinde dizginlenemez bir temiz hava alma isteği hissetti ve uzun süredir hiçbir yere tek başlarına gitmedikleri için annem de ona eşlik edip Laz Azucenas Kafe'de bir duble espresso, bir de *cortado* kahve içmeye gitme fikrini kabul etti.

Santa Fe Bulvarı'nda, Humboldt Caddesi'ne birkaç metrelik mesafede yer alan ve birlikte çıkarlarken ikinci el aşk romanları satın aldıkları sigara ve şekerleme büfesinden geriye

bir şey kalmadığını görmüşler. Annem o zamanlar Corín Tellado'nun, babam da Marcial Lafuente Estefanía'nın romanlarını okurmuş. Uyduruk hikâyelerle dolu ucuz aşk romanları. Annemle babam o zamanlar son derece –bugün itiraf edemeyecekleri kadar– mutlularmış. Ve o kara çarşamba günü, kuytu bir masa seçip bu basit eylemle karşılıklı kayıtsızlığın evrensel yasalarını ihlal ederlerken, bu tatlı hatıra akıllarına gelmiş.

Bu duruma hayret eden Tanrı da bir tufan yarattı.

İşte tam o sırada, o bölgeye bir buçuk saat içinde metrekareye seksen milimetre yağış düştü, Maldonado Nehri, Juan B. Justo Bulvarı'nı basarak şehri ikiye böldü, yağmur suları Belgrano R'deki[2] bir yaşlılar evinin bodrum katını bastı ve dört yaşlı boğuldu. Carmen ile Marcial, sadece birlikte biraz vakit geçirip sonra da boş yaşamlarına dönmek istemişler ama Puente Pacífico[3] tam bir kaosa dönüşmüş, sular Las Azucenas'ın merdivenlerini tırmanıp kafenin camlarını kırmış. Kayıp cennette kapana kısılan babamla annemin birbirlerinin yüzüne bakmaktan ve o birkaç saat boyunca eskiden oldukları kişilere dönüşmekten başka çaresi kalmamış.

Sanki yeniden Rosedal'in[4] âşıklarına, dans salonlarının o sırım gibi dansçılarına, sinema matinelerinde Gary Cooper'ın gizemli tavırlarını, Antonio Molina'nın aşırı duygusal iç çekişlerini coşkuyla izleyen gençlere dönüşmüşler: 50'li yılların sonundan kalma serseri âşıklar gibi, uzak bahçelerin çiçekleri gibi...

Annem bugün bile o yakışıklı adam için deli divane olmadığına yemin ediyor ama dünyanın en eski oyununa kendini kaptırdığını da itiraf ediyor: Kötü kalpli akrabaları tarafından hapis tutulan prensesi kurtarmaya gelen beyaz atlı prens. Bunların hiçbiri gerçek ya da inanılır gelmiyor olabilir, her yönüyle bir gençlik hülyasına benziyor olabilir; ancak aşk genelde bu tür gizli ütopyalardan doğar ve o zayıf halkalardan güçlü zincirler ortaya çıkar. Hayatın geçici kusurları ilk başta jöle kıvamındadır, ardından hamur kıvamına gelir, sonra çimentoya ve sonunda da betona dönüşür.

Annemle babam aralarındaki tutkudan çok ne kadar güldüklerini hatırlıyorlar. Her şeye gülüyorlarmış ve o uzun, tasasız, anlaşmazlıklardan uzak flörtleşme döneminde hayat onlara gül bahçesi gibi geliyormuş. Carmen, Marcial'ın teklifi üzerinde düşünmek için birkaç gün süre istemiş ama sonunda kabul ettiğinde Marcial onu belinden ve kolundan tutarak bulutların üzerine çıkarmış.

Bir akşamüstü işler ciddileşmiş. Marcial, Ravignani'deki evin zilini çalarken, Carmen'in her zamanki gibi giyinmiş, kokular sürmüş ve birlikte dolaşmaya hazır bir halde kapıya geleceğini düşünüyormuş ancak karşısında Carmen'in daktilo kursundan dönmekte geciktiğini, biraz sohbet etmek için içeri girmesini söyleyen halasını ve eniştesini bulmuş. Oturma odasına, sobanın hemen yanına oturmuşlar. Yaşlı çift onu soyağacı ve kalorifer üretmenin gizemli faydaları hakkında kibarca sorguya çekmiş.

"Bakın" demiş Marcial, "niyetimin ciddi olduğunu ve Carmen'le evlenmeyi planladığımı bilmenizi istiyorum.

Ancak, anlayacağınız gibi, henüz durumum uygun değil."

Halayla enişte onu iyi anlamışlar. Delikanlının bahsettiği "durum" maalesef maddi durumuymuş. Carmen eve dönene kadar üçü onun hangi yönde ilerlemesi gerektiğini konuşmuşlar ama Carmen geldiğinde konuyu değiştirmişler. Ertesi gün, kahvaltı ederlerken annem onlara delikanlıyı nasıl bulduklarını sormuş. Marcelino bir kez daha lafı dolandırmadan, ciddiyetle konuşmuş: "İyi bir genç ama geleceği yok." Ancak bu sefer Carmen geri adım atmamış ve mesele Marcelino'nun kontrolünden çıkmış: Babam Asturiaslılar Derneği'nde düzenlenen bir yemek sırasında annemi bütün ailesiyle tanıştırmış ve böylece düğün hazırlıkları başlamış.

Consuelo, kocasının direnmek için nesnel bir nedenlerinin olmadığını görmesini sağlamış ama haftalarca durumlarına hayıflanmışlar. Marcelino arada bir yeğenine iyi düşünmesi için yalvarıyormuş, hatta onu María del Escalón'a ayrıntılı bir mektup yazıp durumu tüm açıklığıyla anlatmaya zorlamışlar. Anneannem iki ay sonra gelen cevap mektubunda Carmina'nın ve velilerinin kararına güvendiğini söyleyip bir yastıkta kocamalarını dilemiş.

Annem, o mücadeleli evliliğin bir örümceğin etrafına ördüğü sağlam, görünmez bir ağ gibi olduğunun ve evlilik gerçekleştiğinde ilelebet bu ağın tuzağına düşmüş halde kalacağının neredeyse farkına varmadığını söylüyor. Memleketine dönme hayali, hiç o müphem dönemdeki kadar gözüne gerçekleşmekten uzak görünmemiş. Başımıza gelen şeyleri bazen görmüyor, bazen de görmek istemiyoruz.

Dominonun bir zekâ oyunu olmadığını ve kaderimizde ne varsa başımıza onun geleceğini sanarak taşları sorumsuzca yan yana diziyoruz. Pek çok kişi, kader gibi dominonun da saçma bir oyun olduğunu ve otomatik bir şekilde oynanabileceğini sanıyor. Domino gerçekte bir tür satrançtır. Sonraki beş hamleyi düşünmek ve rakiplerin izleyeceği yolu öngörmek gerekir. Kader, tarihsel bir kesinlikten öte, genellikle gelişi görülen bir tuzaktır. Annem babamın kız arkadaşıyken bir an gözünü kapadığında taşlar teker teker dizilmiş, gözünü açtığında da evli, borç içinde yüzen, iki çocuk sahibi bir kadın olduğunu, hayatı geriye sarıp ait olduğu köye geri dönmesinin artık kesinlikle imkânsız hale geldiğini fark etmiş.

Marcial, tropik yağmurların yağdığı bir gece avludaki taburelerde, yelken bezinden tentenin altında otururlarken, annemin halasıyla eniştesine, artık aralarındaki ilişkinin geri dönüşü olmayan bir yola girdiğini açıklamış. Halayla enişte de yeğenlerinin onları terk etmemesi için dizlerinin üzerine çöküp yalvarmış: "Bizi bırakmayın, ne yaparız, bize kim bakar!" Marcellino göz yaşları içinde, masrafların yarısını üstlenmeleri karşılığında teras katına onlar için bir yatak odası, banyo ve mutfak inşa ettirmeyi önermiş. Tabii, her tür ailevi, duygusal, ticari, mimari ve insani gerekçeyi ortaya koymaktan geri durmamış. Babam tıpkı Ángel Amcam gibi o çok kiracılı ucuz apartmanlardan birinde bir oda kiralama niyetindeymiş ama Carmen pişmanlık içinde halasına sarılmış ve aklının çelinmesine izin vermiş. Marcial ise "kayınpeder ve kayınvalidesiyle" arasının bozulmaması için omuzlarını silkerek bu saldırıya boyun eğmiş.

Ertesi gün el ele tutuşarak Boulogne trenine binmişler ve José de Sindo şaşkınlık içinde ancak alicenaplık göstererek onları gelecek vaadeden marangoz atölyesinde ağırlamış. Şimdiden varlıklı bir adam olmuş. Etkileyici makineler satın almış, emrinde çalışan bir marangoz ordusu varmış ve bir eczane zinciriyle Rocoleta ve Barrio Norte'nin burjuva sınıfı için mobilya üretiyormuş. En pahalı restoranlarda arkadaşlarına yemek ısmarlıyormuş, şoförlü kiralık arabalarla dolaşıyormuş ve metresine bir kazak örme atölyesiyle köşe başında lüks bir ev hediye etmiş. Metresi her şeyin üzerine yapılmasını istemiş ve "María senin eşin değil" demiş.

Carmen'in güzelliğinden ve olgunluğundan etkilenen José, Marcial'a karşı büyük bir hayırsevermiş gibi davranarak yuvalarının mobilyalarını kendi elleriyle yapacağına söz vermiş. Ama aylar geçmiş ve mobilyalar gelmemiş. Bunun üzerine Consuelo düğünde sağdıç olacağını bildirmek için José'yi telefonla aramış; dedem de ekspres kargoyla Longvie marka bir ocak göndermiş. Borç batağında oldukları için beş yıl boyunca buzdolapları olmadan yaşadıkları göz önünde bulundurulursa, bu muhteşem bir hediyeymiş. Babamlar Palermo'da buldukları en ucuz mobilyaları satın almışlar ama bir gece uyurlarken yepyeni yatak kırılıp yere yapışmış.

Hem yoksul hem de matemde oldukları için mütevazı bir düğün yapılmış. Yine madende çalışırken soluduğu silis tozu yüzünden ciğerleri mahvolmuş olan amcam Balbino Fernández önce bitkinlik çekmeye başlamış, sonra da Santojani Hastanesi'nde bir oksijen odasına alınmış. Balbino, tıpkı Ángel gibi bir maceraperestmiş. Güçlüymüş, giriştiği

bütün bilek dövüşlerini kazanıyormuş. Bir sabah açık denizde yol alan büyük bir yük gemisinin kıçından dişlerinin arasında bir bıçakla suya atlamış ve nefeslerini tutarak durumu izleyen mürettebatın dehşete düşmüş bakışları altında pervaneye takılan balıkçı ağını kesmiş. Babam, Ángel'i iflah olmaz kardeşi olarak görürken, Balbino onun kahramanıymış. Doktorlar öldüğünü haber verene kadar ıstırap içinde hastanede yatan kardeşine özenle bakmış. Kötü haberi verdiğinde, çığlıklar içinde kendini yere atan babaannem Valentina'yı birkaç kardeşiyle birlikte tutmak zorunda kalmış.

Gelinlik beyaz ve organze kumaştanmış; annemin ustabaşı olan kadın, özel olarak annem için dikmiş. Carmen Sporteco'da, Marcial ise Arévalo Kaloriferleri şirketinde çalışıyormuş ama iki yıl boyunca kazandıkları para ancak o teras katının duvarlarının ve çatısının inşaatına yetiyormuş. Ancak annem Rosario Kilisesi'nin huysuz rahibiyle pazarlık etmeye gitmiş.

"Tek istediğim şey düğün marşı" demiş.

Rahip, "Müzik olmaz" diyerek onu reddetmiş. "Müzik olursa halı da koymam lazım, o zaman fiyat değişir evladım."

Annem on gün boyunca İsa'nın temsilcisiyle pazarlık etmiş ve sonunda rahip pes ederek annemi ondan yarım saat sonra evlenecek olan varlıklı bir kızla aynı şekilde pazarlık etmeye göndermiş. Böylece annem düğün marşını, halıyı, halı boyunca yerleştirilecek kordonları ve çiçekleri bedavaya getirmiş. Her şey hızlı ve heyecan verici bir şekilde, hayal gibi geçmiş. Çiftin şerefine kadeh kaldırmak için davet edilenlerin sayısı o kadar azmış ki Ravignani'deki evin salonuna rahat

rahat sığmışlar. Şerefe kadeh kaldırılmış ama dans edilmemiş. Böylece yeni evli çift, o unutulmaz cumartesi akşamı saat altıda Capilla del Monte'ye doğru yola çıkıp başka yaz aylarında da gidecekleri otelde kalmışlar.

Annemin turizm amacıyla evcilleştirilmiş yaşlı bir eşeğe binerken görüldüğü sepya bir fotoğrafla babamın nehir kıyısındaki bir kayanın üstünde çömelerek poz verdiği siyah beyaz fotoğraf bir yerlerde olmalı. O fotoğraflarda annem Audrey Hepburn ile Lolita Torres'in bir karışımı gibi görünüyordu ve yaşadığı talihsizliklerin hiçbiri yüzünden okunmuyordu. Babam beyaz gömlek giymiş, vizörlü beyaz şapka ve koyu renkli gözlükler takmıştı, hem üç ağabeyinin bir kopyası gibiydi hem de bir Hollywood yıldızına benziyordu.

Güzel anılarla dolu bu balayını takip eden on beş yıl zorluklarla geçmiş. O üç kuruşluk maaşlarla Marcelino'ya olan borçlarını ödemek işkenceden farksızmış. Ev artık iki bölüme ayrılmış. Yıllar sonra, aradaki üslup ve saygınlık farkı hâlâ çok belirginken, kötü niyetle "Alt katta üst sınıf, üst katta da alt sınıf" diye düşünecektim. Aslında ne alt ne de üst sınıf diye bir şey vardı; hepimiz yoksul Palermo'nun orta sınıfına mensuptuk ama León XIII Lisesi'ne ve ardından Carlos Pellegrini Yüksekokulu'na giderken modern apartman dairelerinde yaşayan sınıf arkadaşlarımı evime davet etmekte zorlanıyor, çok utandığım için holün ötesine geçmelerine izin vermiyordum.

Önceleri Marcelino ile Consuelo ikide bir yukarı çıkıyorlarmış. Yemeğe göz atıyor ve çekmeceleri hiç çekinmeden açıp bakıyor ama Marcial eve geldiğinde ortadan

kayboluyorlarmış. Babamın pek evde olmadığı da bir gerçek: Kısa bir süre sonra Asturiaslı bir adam onu Canning ve Córdoba Caddelerinin kesiştiği yerde kiraladığı bir bara garson ve ortak olarak almayı önermiş ve babam beş yıl boyunca tek bir gün bile izin kullanamamış.

ABC adındaki bar bir zamanlar popüler ve bohem bir yerdi. Osvaldo Pugliese ilk tangolarından birinin prömiyerini orada yapmış; Menem'in modernizasyon dönemi yüzünden ve Galiçyalıların her yerden kolay bıkmalarından dolayı inişe geçtiği zamanlarda bile hâlâ bir efsaneydi. Ama 60'lı yıllar başlarken ABC büyük şöhrete sahip bir kafeydi, üstelik büyük bir gelecek vaadediyordu. Carmen ile Marcial, teklifi uzun uzun düşündükten sonra, sonu belli olmayan bu maceraya atılmaya karar vermişler. Marcelino'ya olan borçları bitmeden bir arkadaşlarından borç istemişler; o da faiziyle geri ödemek koşuluyla istedikleri borcu vermiş. Ayrıca babamın iyi gününde yakaladığı José de Sindo'dan da küçük bir miktar borç almışlar.

***

Babamın bir ay gündüz, bir ay gece işe gittiği beş yıllık süre, yeni başlamış bir aşkın güçlenmesi için fazlasıyla uzunmuş. Babam, yokluk ve çileyle geçen bu beş yıl boyunca gerçek anlamda evde yokmuş. Annem ise sosyal hayatını askıya almış, lime lime olmuş külot ve çorapları bile onarmış, eve giren kısıtlı parayı haftanın günlerine bölüp o kotanın asla aşılmaması için evde tam bir diktatörlük kurmuş. En ucuz etin nerede bulunacağı, manav alışverişinin nasıl daha hesaplı hale getirileceği konusunda uzmanlaştığı gibi, on iki saat boyunca

nefes almaya bile vakit bulamadan hem yakın arkadaşlık kurduğu müşterilere hem de her gün yüksek sesle İspanyol göçmenleri aşağılayan Buenos Aireslilere hizmet ettikten sonra yorgun argın ve morali bozuk bir halde eve dönen Marcial'ı teselli etmiş. O bar kabadayılarından biri bir akşamüstü çizgiyi aştığında Marcial yumruk gücüyle onu bardan dışarı atmış.

Bir cumartesi gecesi, arkadaş grubuyla birlikte danstan dönen bir delikanlı bardakları yere çarpmaya, İspanyolların cehaletiyle alay etmeye ve bağırarak bir bardak su daha istemeye başlamış. Babamın iş arkadaşı yerdeki cam kırıklarını daha önce zaten iki kere süpürmüş. Marcial bara gidip bu onuru kendisine vermelerini istemiş ve üçüncü bardağı tepsisine koymuş. Salonu katedip delikanlının karşısına geçmiş. "Bayım, buyurun suyunuzu" demiş ve suyu yüzüne fırlatmış. Bir an her şey durmuş; şaşkına dönen delikanlının suratından süzülen su dışında hiçbir hareket yokmuş. Ardından babam tepsiyi yere bırakıp gardını almış. Ukala genç, "Sıçtığımın Galiçyalısı" diyerek ayağa kalkmaya davranmış ama eşliğindekiler dövüşe hazır boksör pozunda bekleyen babamın bakışlarında korkutucu bir şey görmüş olsalar gerek, "cesur yürek" arkadaşlarının ayağa fırlamasına fırsat vermeden koluna girip babam canına okumasın diye onu barın Canning Caddesi'ne bakan kapısından yaka paça dışarı çıkarmışlar.

Uzun yıllar boyunca, hayalperestlerin, hayal kırıklığına uğrayanların, düzenbazların ve gevezelerin uğrak yeri olan o yeraltı dünyasında Arjantinliler dünyanın en iyisi, İspanyollar

ise açlıktan nefesi kokan tipler olarak görüldü. Arjantinlilere karşı babamın içindeki kinin zehri kısık ateşte pişti ve babam bu zehri homeopatik ilaçlar gibi düşük dozlarda, azar azar alarak bağışıklık kazanmayı başardı. Panzehri olmayan bu maddeden zehirlenen çok sayıda "Arjanyol"[5] tanıyorum.

Kasım ayında annem hem paniğe kapılarak hem de neşe içinde hamile olduğunu fark etmiş. Marcelino'nun gönderdiği Consuelo onunla açık konuşmuş: "Bize güvenme Carmen. Biz yaşlandık. İşten ayrılman gerekecek."

Carmen, göbeği iyice büyüdüğünde Sporteco'daki işinden ayrılmış ve Rivadavia Hastanesi'nde on dört saat süren sancılı bir doğumun ardından, gece saat on buçukta dört kiloluk bir bebek olarak dünyaya gelmişim. Ravignani'deki evde kimsenin bebekler konusunda bir deneyimi yokmuş; dolayısıyla çiçeği burnunda anne tarifsiz sıkıntılar çekmiş. Marcial ise sonunda José de Sindo'ya borcunu ödemek için gittiğinde, dedem başını dik tutarak onu reddetmiş: "Hadi oradan ulan. O para çocuk için."

Her şey çocuk içinmiş: Marcial'ın sınırlı zamanı, Marcelino ve Consuelo'nun sevgi dolu disiplini, Mimí'nin bütün akşamüstleri ve Carmen'in her saniyesi. O zamanlarda anne olunca zevklerini, cilvelerini, hırslarını, mantıklarını, arzularını, bedenlerini, dargınlıklarını, hatta eski korkularını silip tek ve muhteşem bir şeye –sadece çocuklarına adadıkları bir sevgiye– dönüştüren kadınlar varmış. Annem o kadınlardan biriydi ve bedelini ağır ödedi.

Oyuncak bir telefonla konuştuğum o renkli fotoğraf bir yerlerde olmalı. O fotoğrafın yıllar boyunca Puente

Pacífico'daki bir fotoğrafçının vitrininde sergilendiğini biliyorum. Bileycilik ve şiltecilik mesleklerinin bana büyüleyici geldiğini, babamın beni 47. Cadde'deki hayvanat bahçesine götürdüğünü, Marcelino'nun tavan arasında garip hazineler olduğunu ve bodrum katından sokağın uğultusunun, farelerin tıkırtısının ve Arnavut kaldırımı yolun üzerinden geçen otomobillerin çıkardığı seslerin duyulduğunu da biliyorum.

İlk hatıram muşambayla ilgili. Annem altımı değiştirmek için mutfak masasına muşamba sererdi. Bir gün o korkunç yükseklikten yüzüstü düştüm ve Carmen yarım saatte altı ay yaşlandı. Yine güneşli bir sabah annemin ters bir hareketiyle bir tenceredeki kaynar suyun başımdan aşağı dökülüp sol kolumu yaktığını da hatırlıyorum. Kalın bir yün kazak giyiyordum; annem koşarak beni önce Kızıl Haç'a sonra da Yanık Hastanesi'ne götürdü. Kazağı bisturiyle kestiklerinde kolumun ön kısmında ve pazu bölgesinde üçüncü derece yanık oluştuğunu tespit ettiler. Annemin bir an tökezlemesi yüzünden sakat kalmama ramak kalmış. Deforme olmuş canlı bir dokudan oluşan ve tuhaf bir gül dövmesine benzeyen yara izini hâlâ taşıyorum ve bu iz zaman zaman bana yukarıdaki her kimse ona büyük bir borcum olduğunu hatırlatıyor.

Ama ilk çocukluğumun en şok edici iki olayı Marcelino'yla ilgili. İlkinde ekranı yeşilimsi siyah bir televizyon satın almıştı; daha ileriki yıllarda gerçekleşen ikincisinde ise vicdani bir yükümlülük olarak Fidel López İlkokulu'na kaydolmam gerektiğini duyurmuştu. Televizyon hayatımızın büyük olayıydı. Marcelino'nun salonun bir köşesine yerleştirdiği televizyonu izlerken *Daniel Boone* ve *Maskeli Süvari*

dizilerinin bağımlısı olmuştum. Bu bağımlılık, ileride görüleceği gibi, ciddi sonuçlara yol açacaktı. Okulun ilk gününden geriye sadece el örgüsü çantamla ve ishalim varmış gibi bir suratla okulun kapısında durduğum bir fotoğraf kaldı. Okulun merasim düşkünü kapıcı çifti ve çalışkan yeğenleri aynı kapıdan okula defalarca girip çıkacaktı.

Bütün o fotoğraflar, annemin gururla María del Escalón'a yazdığı mektupların içinde, İspanya'ya gidiyordu. Anneannem, temkinli ifadeler ve suçluluk duygusuyla yazdığı cevapta kendisinin affedilecek bir yanının olmadığını ve geçmişte olanları onarmak zorunda olduğunu söylüyordu. Bir başka sefer de Carmina'nın küçük erkek kardeşi Chelo'nun da Amerika kıtasında şansını deneyeceğini yazdı.

Chelo artık tarladaki başakların arasında orakla biçilmemek için koşturan o kısa pantolonlu çocuk değildi: Annemin yolda görse tanımayacağı, yetişkin bir erkek olmuştu. Annem onu duygulanarak karşıladı ve küçükken yaptığı gibi onunla ilgilenmeye çalıştı. Ama Chelo kendine nasıl bakacağını biliyordu. Bir ara José de Sindo'yla birlikte yaşamayı denedi ama bu işin sonunun birbirlerinin kafasına şişeyi geçirecekleri bir kavgayla biteceğini anlayıp Boulogne'den uzaklaştı. Garsonluk yaptı, güzel ve gösterişli bir İspanyol kadına âşık oldu ama son anda ondan yakasını sıyırıp Asturias'a geri döndü.

Bana üç tekerlekli kırmızı bir bisiklet hediye eden Chelo Dayıma, siyah bıyığını kestiği için çıplak gövdesiyle Ron Ely'nin canlandırdığı Tarzan'a tıpatıp benzeyen babam kadar hayrandım neredeyse. Bir akşamüstü Chelo ile Marcial'ın

derme çatma mutfağımızda muşamba serili masanın üstünde eğlence olsun diye bilek güreşi yapacakları tuttu. Dayım babamın kolunu devirdiğinde utanç ve öfkeyle ağlamaya başladım. Chelo, Arjantin'den temelli ayrılmadan önce babamı karşısına aldı ve "Marcial, bana bir söz vermeni istiyorum. Borçlarınız bittiğinde Carmen'in İspanya'yı ziyaret etmesine izin vereceksin" dedi. Marcial ona bu sözü verdi.

Öte yandan borçlar azalmadığı gibi annem yeniden hamile kaldı. Babam başka çocuk istemiyordu, ben ona yetmiştim. Ancak oğlu kadar başına buyruk yetiştirmediği kızı kalbini yumuşattı. Hâlâ kızına mutlak bir adanmışlıkla bağlıdır. María del Carmen adını verdikleri kızlarını "Carmina" değil, sadece "Mary" diye çağıracaklardı. Aile tam belini doğrulturken ve babam haftada bir günü izin günü olarak kullanmak üzereyken İspanyol Hastanesi'nde doğan kız kardeşim hayatımızı yeni bir dramatik dönemece sokuyordu.

Bir rafta duran siyah telefonun çaldığı ve Consuelo'nun heyecanlı sesini duyduğum anı hâlâ hatırlıyorum: Ayak parmaklarımın ucunda yükselip ahizeyi elime aldım, babam da bana Mary'nin yüzünü, kutsal bir arazinin topoğrafyasını anlatırmış gibi detaylı bir şekilde tarif etti. Kız kardeşim ilk başlarda ona tatlı bir şekilde davrandığımı ama bu durumun uzun sürmediğini söylüyor; ilerleyen zamanlarda onu avludaki merdivenin tepesinden iterek öldürmeye çalıştığımdan da emin.

Doğum kolay olmuştu ama bebek ne uyuyor ne de meme emiyordu. Yirmi beş günlükken annem onu Soler Sokağı'ndaki bir çocuk doktoruna götürdü ve doktor çatık

kaşlarıyla onu incelemeye koyuldu. Çocukluğunda çocuk felci geçirmiş nazik bir adamdı; yıllar sonra, o anda tıp okuduğuna pişman olduğunu itiraf ettiğini duyacaktım. Stetoskopunun ardına saklanan doktor zaman kazanmaya çalışıyor ve aklından, "Bu iyi kadına kızının kalbinde üfürüm olduğunu nasıl söyleyeceğim?" diye geçiriyormuş.

Sonunda akademik cesaretini toplayıp durumu anlattığında annemin dizlerinin bağı çözülmüş. Ağlayarak eve döndü. Evde cenaze havası esiyordu. Mary yediği azıcık şeyi de kusuyordu ve 60'lı yıllarda kalpte üfürüm bir ölüm işaretiydi.

Sonra elektrokardiyogramlar ve tespih çekilerek mırıldanan dualar başladı. Bebek kilo almıyordu; çok saygın bir uzman olan kardiyolog yüzlerce test yaptı ve şüphelerini doğrulamak için onu bir doktordan diğerine gönderdi. Kardiyolog, masasında duran porselen bir kalp üzerinde, anneme hayatın nasıl işlediği üzerine bin bir ders verdi. Ventriküler septal defekt adı verilen o deliğin, o konjenital malformasyonun hayatımızda kurduğumuz onca şeyi yıkabilecek güçte olması inanılmaz görünüyordu.

Mary ne yemek yiyor ne de uyuyordu, çok tedirgindi. Kardiyolog onu sakinleştirmek için damlalıkla verilecek altı ilaç yazmak zorunda kaldı; ayrıca rengi yerine gelsin, enerji kazansın diye B12 vitamini ve süte karıştırılmış mısır unu önerdi. Teşhis çok netti: Ventriküler delik kapanmazsa, er ya da geç ameliyat etmeleri gerekecekti. Bu durum anne babalar için her zaman bir dramdır ama o dönemde gerçek bir trajediydi. Kardiyoloji bilimi henüz emekleme dönemindeydi ve cerrahi müdahale son çare demekti.

O saatli bombaya zincirlenmiş olan annem üzüntüden ne yapacağını şaşırmıştı. İki yıl boyunca uyumadan kızının nefesini dinledi, dua edip durdu ve kızı iyileşirse yapacağı fedakârlıkların sözünü verdi. Bazen annem yatakta sırtüstü yatarak Tanrı'nın onu sınamak için gönderdiği o deliğe odaklanıyordu. Kafasında onu görebiliyor, hatta kalpteki yarığı zorlayan kanın sesini duyabildiğini düşünüyordu. Annem o deliği kapatmaya odaklanıyor, mucizenin gerçekleşmesi için zihnini zorladığı uzun saatlerini uyumadan geçiriyordu. Diğer her şey önemini yitirmişti: Ne sıla hasretinin ne sürgünlüğünün ne o çok zoruna giden açlığın ne halasıyla enişteşinin küçük kötülüklerinin ne babasının umursamazlığının ne acı çekme sanatında ustalaşmasının ne de aşkta aradığını bulamamasının bir önemi kalmıştı.

Kız kardeşim güçsüzdü, sıskaydı, iştahsızdı, sessizdi ve her an ölecekmiş gibi duruyordu. Çocuk Hastanesi'ndeki bir doktor zamanın geldiğini bildirdi. Ancak kardiyolog ameliyata kesin bir şekilde karşı çıktı ve dipsiz deliğin açılmakta değil, kapanmakta olduğunu kanıtladı. Otuz yıl sonra Mary hamile kaldığında, artık ihtiyarlıktan iki büklüm olan aynı kardiyolog açık açık, "Annenizin hayatını mahvettim" dedi. Bugün benden daha sağlıklı olan kız kardeşim anlamadan gözlerini kırpıştırdı. "Artık o üfürümlerin önemsiz sorunlar olduğunu ve yavaş yavaş kapandığını biliyoruz ama o dönemde sanki dünya yıkılıyormuş gibi alarma geçiyorduk. Ben durumu abarttığım için anneniz uzun yıllar boyunca acı çekti."

Mary'yi, Luján Bazilikası'nda başka otuz beş çocukla birlikte vaftiz ettirdik. Ufaklık, onu et suyuyla ve diğer yüksek

kalorili gıdalarla besleyen annemin kusursuz denetimi altında yavaş yavaş iyileşiyordu. Ameliyat olasılığı ortadan kalkmadan üç yaşını doldurdu ancak artık giderek daha canlı, neşeli bir kız olduğunu ve yüzüne kan geldiğini de söylemem lazım. Bunun üzerine annem cüretkâr bir karar vererek hem kendini hem de başkalarını şaşırttı.

Kızı her an gözlerinin önünde uçup gidecekmiş gibi yaşayan bir kadın için ölçüsüz bir karardı bu. Krediyle üç bilet satın alıp gemiyle İspanya'ya gitme cesaretini nereden bulduğu bir sır. Halasıyla eniştesi bu pervasızlık karşısında şoka girmişti ama babam karşı çıkmadı. Babamın ABC'deki işi izne çıkmasına elvermiyordu ama öğretmenim bunun okulda bir yıl kaybetmeme değecek kadar zengin ve eğitici bir deneyim olacağını düşündü. Böylece Marcial'ı geride bıraktık, ben de defterlerimden ve önlüğümden kurtuldum. O dönemde gerek telefon görüşmeleri gerek uçak yolculukları çok pahalıydı ama on beş günde bir yaşlı kıtaya gidip gelen tıpatıp aynı üç İngiliz transatlantiği pek çok nedenle uygun bir seçimdi. Son âna kadar halayla enişte bu plandan vazgeçmesi için anneme baskı yaptılar: "Çocuklarla tek başına nasıl gideceksin? Ya başına bir şey gelirse? Ya kız kötüleşirse?"

Bunlar makul sorulardı ama annemin içindeki tuhaf bir gelgit dalgası onu kocasını, evini, kardiyoloğu ve borçlarını ardında bırakarak uzun ve mantıkdışı bir yolculukla Asturias'a gitmeye yönlendiriyordu. Söylemeye cesaret edemesek de, hepimiz temelli gittiğimizi düşünüyorduk. Ve o alışılmadık kaçışla terk ediş duygusu, babaannem Valentina'nın, halam Luisa ile vaftiz annem Mimí'nin bizimle birlikte gemiye binip

güverteden limana baktığı ve turist sınıfında küçük bir kamarada kalacağımız üçüncü mevkiye kadar bize eşlik ettiği veda gününe egemen oldu. Sonunda üçümüz sancakta yalnız kaldık, gemi demir aldı ve o büyük kütle ışıl ışıl yanan lambaları ve bacalarıyla geriye doğru süzülmeye başladı. Bu sırada yüzlerce akraba ve arkadaş bağırarak vedalaşıyordu.

Annem kız kardeşimi belinden tutmuştu; ben küpeştenin üzerinden sarktım ve rıhtımın bir kenarında babamı fark ettim. Etrafında kimse yoktu; hayatım boyunca onu hiç bu kadar yalnız görmemiştim. Boğazım düğümlendi ve ağlamaya başladım. Annem beni teselli etmeye çalıştı ama başaramadı. O ve kız kardeşim bütün gece kustular. Ertesi gün Uruguay'a, kısa bir süre sonra da Brezilya'ya varmıştık. Ardından gündüzüyle gecesiyle, açık denizde karayı görmeden dokuz gün geçirdik.

Geminin adı Arlanza'ydı; havuzu, kütüphanesi, küçük bir sineması ve dans salonu vardı. Annemin bir uyurgezer gibi yolculuk ettiği Tucumán gemisine hiç benzemiyordu ama kamaramız o kadar aşağıdaydı ki fırtına çıktığında lombozdan dehşet verici sualtı görüntüleriyle karşılaşıyorduk.

Güvertede koşturuyor, okyanus havasını derin derin içime çekiyor, görünmez düşmanlarla kılıç dövüşüne girişiyor, koridorlarda Kızılderililere ve korsanlara ateş ediyor, rütbeli personelin sırmalı şeritlerine bakıyor, tayfaların günlük çalışmalarını izliyordum. Annem her zamanki gibi bir deniz kazası yaşanmasından korkuyordu. Ama ben, bizi takip eden yunuslarla sirenlerini ve düdüklerini öttürerek önümüzden geçen diğer gemileri büyülenerek seyrediyordum.

Genel bir kaza tatbikatı için durup dururken bize turuncu can yelekleri dağıttıklarında ve kız kardeşim şiddetli bir soğuk algınlığına yakalanıp ateşi düşmek bilmediğinde annemin tökezlediğini gördüm. Halasıyla enişte sinin nasihatleri kulaklarında yankılanıyor, her şeyin büyük bir hata olduğunu, Mary'nin zayıf kalbine yenilip gemide öleceğini düşünerek sessizce ağlıyordu. Arlanza'da sunulan İngiliz yemekleri yenilecek gibi olmadığı ve kız kardeşim yediklerini çıkardığı için Santos Limanı'nda ona muzla bal almıştı. O soğuk algınlığını bir felaket gibi görmek için ciddi bir neden yoktu ama arka arkaya gelen bel altı darbeler annemi kırılgan, kaderci bir kadına dönüştürmüştü ve bu muhteşem maceranın sonu kötü bitecek gibi görünüyordu.

Bu bakış açısı ve o abartılı kötü bir şey olacakmış hissi çocukluğumdan başlayıp yetişkinlik hayatımın büyük bir bölümüne kadar bana eşlik etti. Kadercilik, mantıkdışı bir şekilde her şeyin bilinmeyen bir güç –belki Tanrı, belki kader– tarafından önceden belirlendiğini ve biz insanların onun kaprisli ellerinde oyuncak olduğumuzu düşünen birtakım idealistlerin o tuhaf nevrozudur. Keyif aldığımız şeylerin elimizde olmadan bizde suçluluk duygusu uyandırdığı durumlarla sık karşılaşırız ve o ince ince planlanmış olaylar örgüsünün evrensel bir kuralı olarak her şeyin bir bedeli olduğundan şüpheleniriz: İyi bir haberi daima kötü bir haber izler, şansın yaver gittiği dönemler hep kötü şansı çeker, çok gülmüşsek bu çok ağlayacağımızın belirtisidir. Bir Asturiaslı, Escalón'un *hórreosu*'nun altında bir seferinde bana, "Hayal kırıklığına uğramamak için asla umutlanmamak gerek" demişti. Ve memleketine dönme hayalini gerçekleştirmek

üzere olan annem, onu çok mutlu edecek bu ziyaretin karşılığında bir felaketle cezalandırılacağına inanıyordu. Öyle ki Mary hastalandığında veya dalgalar Portekiz açıklarında gemimizi salladığında saatlerimizin sayılı olduğunu düşündü. Ama kız kardeşim iyileşti, sular duruldu ve bir sabah kendimizi dürbünle Galiçya kıyılarına bakarken bulduk.

Anneannem mektubunda kesin bir şekilde, "Seni Vigo'da bıraktım, Vigo'dan alacağım" demişti. Arlanza bütün bandıralarını açıp on hoparlörden yükselen iki gaydanın eşliğinde limana demir attığında, beklediği buluşmanın hemen oracıkta gerçekleşeceğini bilen annemin nabzı hızlanmış, ağzı kurumuştu. Çımacılar gemiyi bağlarken rıhtımda elini kolunu sallayan yüzlerce İspanyol vardı. Annem aniden María'nın bağırtıların arasında gürleyen sesini duydu: "Carmina, neredesin?" Samanlıkta bir iğne gibiydi ama annem sağır edici kalabalığın arasında onu gördü ve çocuklarını yanına çekip sırtlarını göğsüne, karnına bastırırken bir yandan da çaresizlikle nefes almaya, güç toplamaya çalışıyordu. María del Escalón aşağıda ellerini havaya kaldırmış bağırmaya devam ediyor, yirmi bir yıl önce yitirdiği kızının artık tanımayacağı yüzünü umutsuzca onca yolcu arasında seçmeye çalışıyordu. Heyecandan ve korkudan donakalmış annemse defalarca prova ettiği adımı atamadan yerinde titriyordu.

Sonunda Carmen her nasılsa etrafını çevreleyen o yoğun duygudan sıyrıldı, öne doğru eğildi, kollarını kaldırıp kendini paralarcasına bir feryat patlattı: "Anne, buradayım!" María ağzını ve kollarını açtı, sonra ellerini beyaz saçlarına götürdü.

Dili tutulmuş gibiydi; ayakta durabilmek için kulağına bir şeyler fısıldayan Chelo Dayıma yaslanmıştı. Ardından anneannem parmaklarını ısırdı ve etrafa tuhaf bir sessizliğin çöktüğü o anda, "Ay Carmina, seni tanıyamıyorum, seni tanıyamıyorum" dediğini duyduk.

Geminin yan tarafından sıra halinde gümrüğe indik, valizlerimizi, çantalarımızı alıp uyuşmuş bacaklarla ana bekleme salonuna yöneldik. Annemle anneannem pembe dizilerdeki gibi birbirlerine doğru koşarak sarıldılar. Feryat figan halleriyle, çıkardıkları yaygarayla tıpkı iki çingeneye benziyorlardı. İnsanlar Arjantin Konsolosluğu'nun iki ülke arasında düzenlediği bir gösteriymiş gibi etraflarını sarıp alkışlamaya başladılar.

Birbirine yabancı yakınlar olduğumuz hissinden kurtulmak için bir Galiçya restoranında yemeğe gittik, akşamın ilk ışıklarıyla da Madrid'e doğru yola koyulduk. İki insan birbirini bu kadar sevince ve araya bu kadar zaman girince, belli bir tuhaflık duygusu gelip aralarına yerleşir ve o durumdan çıkmak kolay değildir: María ve kızı birbirlerinin gözünün içine doğru dürüst bakamıyorlardı, birbirlerinden bu kadar farklı ve birbirlerine uzak oldukları için utanıyorlardı; nelerden bahsedeceklerini, hikâyelerini anlatmaya nereden başlayacaklarını bilemiyorlardı.

Bütün aile Madrid'de bir araya geldi. Küçük kardeşler birer yetişkin olmuşlardı; çocukları, yeğenleri, enişteleri vardı. Mary ile ben o güçlü aidiyet sendromunu, tuhaf, yabancı bir sisteme kusursuz uyum sağlama duygusunu hemen yaşadık. Yüzler, sesler ve jestler bize çok tanıdık geliyor, bizi evimizde

hissettiriyordu. Gargantua'ya yakışır bir yemeğin ardından aile sohbete dalmışken Carmina balkona çıkıp ve iki büklüm ağlamaya başladı. María peşinden gidip ona sarıldı:

"Niye ağlıyorsun be canım?"

"Bilmiyorum anne."

Gerçekten de bilmiyordu ama dünyanın unuttuğu o yere, Almurfe'ye giden o dolambaçlı yol boyunca da bu kasvetli duyguyu üzerinden atamadı. Sonra bir dağın ardından aniden köy, ev ve nehir belirdi. Annem arabadan inip yola çıktı, yokuşa ve güneşe baktı, eski seslerle kokuların içine nüfuz etmesine izin verdi. Çok geçmeden evin eşiğinden içeriye adım attık; komşular kolay tanınmak için isimlerini söyleyerek gelmeye başladılar, bütün bir günü o salonda karşılıklı nelerin olup nelerin bittiğini anlatarak kutsamalarla, ekmek, domuz jambonu ve sucuk ikramlarıyla geçirdik.

Almurfe, Carmen'in hatırladığından daha küçük, daha yoksul ve daha güzeldi. Benim içinse tam anlamıyla Vahşi Batı'ydı. Gizli patikalarla, akdikenlerle, devasa çıplak kayalarla dolu büyülü ormanlar köyü çevreliyordu, etrafta ata binen soluk benizli adamlar, inekler, danalar, kara kurbağaları, yılanlar, hayaletlerle dolu bir mezarlık ve sessizlik içinde iskambil oynayan müdavimlere sahip bir kahvehane vardı.

Biz türlü haylazlıklar yaparken, María del Escalón'la kız kardeşi Josefa gece yarılarına kadar devam eden sonu gelmez sohbet ve monologlarla annemle hasret gideriyorlardı. Ben eve odun taşıyor, taş atıyor, kayalıklara tırmanıyor, köpeklere ve ineklere sataşıyordum. Bir akşamüstü sinirlenen bir inek beni boynuzlamak için yüz metre peşimden koşturdu:

Kahvehaneye sığınmama rağmen, kahveci gelip onu tekmeleyip uzaklaştırana kadar kapıda dikildi. Başka bir gün de yeni sürülmüş bir tarlaya girdik. Tarladaki kiraz ağaçlarına tırmanıp üç kilo kirazı çekirdeğiyle birlikte yiyince ölümcül bir sindirim sorunundan öte akut apandisit ağrısı şüphesiyle üç gün boyunca Belmonte'de bir hastaneye yatırıldım.

Covadonga'ya gittik, Madrid'de dolaştık, bir geceyi Oviedo'da geçirdik ve dört ay arayla iki kez birer hafta amcamın, bir falezin kenarında yer alan ve Luarca'nın gürüldeyen denizine bakan evinde kaldık. Birkaç kez Barcia'ya çıktık, Justa'nın evinde yemek yedik, Marcial'ın fi tarihinde geçtiği yerlerden geçtik. Bütün o akşamüstlerinden biri aklımda kalmış: Güneş gökyüzünde uyukluyordu; uzaktaki bir ağacın gölgeleri arasındaki Ramón Amcamı babama benzettim. Birbirlerine o kadar çok benziyorlardı ve babamı o kadar çok özlüyordum ki bir an o tarafa döndüğümde çok daha kısa boylu, yüzü daha kırışık olan Ramón'u Marcial sandım –ama bin bir denizin cefasıyla, tuzuyla, rüzgârıyla örselenmiş gibi duran bir Marcial; böyle biri olabilecekken olmayan, arkamızda bıraktığımız Marcial.

Bir gece, "Geri dönmek istemiyorum" dedim. Annem mektup yazıyordu; ağzı açık halde, ne diyeceğimi bekleyerek öylece kalakaldı. İnanması zor biliyorum ama o bir saniyelik tereddütte bütün gücün bende olduğunu ve annemin bir mazerete ihtiyaç duyduğunu hissettim. O bir saniyelik mutlak zihin berraklığı ânında, annemin Ravignani'deki eve, Marcelino ve Consuelo'ya ama aynı zamanda Marcial'a da asla

geri dönmemenin bir yolunu aradığını düşünerek yutkundum. Bu yüzden aceleyle sözlerimi açma ihtiyacı hissettim:

"Babama yaz, her şeyi satıp gelsin. Almurfe'de yaşayalım; hafta sonlarında da alabalık tutalım."

Annem kötü bir rüyadaki gulyabani sahneyi terk etmişçesine başıyla onayladı ve dalgın bir tavırla mektubun gönderen kısmına adını yazdı. On gün sonra vedalaşmalar başladı ve ayrılık acısı yeniden hissedilmeye başlandı. Altmışlı yıllarda İspanya henüz atılıma geçmemişti; ekonomik durumumuz ailenin iki yarısı tekrar bir araya gelene kadar uzun yıllar geçeceğini düşündürüyordu. Anneannem yaşlıydı, o zamanlar doksan dokuz yıl yaşayacağı aklımıza gelmiyordu, dolayısıyla annem bu sefer onunla sonsuza kadar tekrar buluşamayacaklarmış gibi vedalaştı. Chelo bizi Vigo'ya götürdü ve bugün kasvetli, kederli bir yer olarak hatırladığım o şehirde bizi yalnız başımıza bıraktı. Gemi aynıydı; dönüş yolculuğu, tüm dönüşlerde olduğu gibi, daha kısa sürdü.

***

Babam bizi rıhtımın aynı noktasında, üstünde aynı kıyafetlerle, aynı gülümsemeyi takınmış halde bekliyordu. O koordinattan hiç ayrılmadığını, ilk günden beri limanın ucuna kök salmış halde, varlığı sadece bizim varlığımıza bağlıymış gibi bizi beklediğini düşündüm. Soğuğa, açlığa ve yağmura aldırmadan açık havada dikilen bir heykel.

Babam bizi öpücüklere boğdu; Mary'nin sağlıklı, konuşkan ve peltek dilli olarak geri döndüğünü gördüğünde gülmekten yerlere yattı. Annem ona dikkatle sarıldı, âdet yerini bulsun kabilinden iki-üç soru sordu. Eve vardığımızda annemin

halasıyla eniştesi heyecandan ne yapacaklarını şaşırdılar. Mary bir paketi açıp Eski Dünya'dan getirdiği en büyük hazinesini onlara gösterdi: Asturiaslı dansçı kıyafetleri içinde, metalik bir sesle ve belirgin bir İspanyol aksanıyla konuşan, neredeyse kendi boyunda oyuncak bir bebek.

Babam üst kattaki evimize çıkmamız için sabırsızlanıyordu. Evde yaptığı inanılmaz tadilatı gördüğümüzde hayretten donakaldık. Marcial bir sıcak su şofbeni, Spar marka bir aspiratör, formikadan bir mutfak dolabı ve yeni bir ocak satın alıp bunları gizlice monte etmek için altı ay boyunca canla başla çalışmıştı. Diğer odalarla kıyaslandığında NASA uzay araçlarının kabinine benziyordu. Sekiz yaşındaydım ama o anda babamın bir kadının kalbini yeniden kazanmaya çalışan bir adam olduğunu anlamıştım. Sevdikleri uzaklaştığı için korkuya kapılan ve kayıplarını hızla telafi etmeye çabalayan bir adam.

Hiçbir şey bilmiyor olsam da o acemice ama insanı duygulandıran sevgi gösterisinin babamın evliliğini kurtaran şey olduğunu biliyorum.

İtalya orijinli 40 kartlı bir iskambil oyunu olan Tutti'nin (İsp. "Tute") Artjantin ve Uruguay'da oynanan türevi. [ç.n.]

Buenos Aires'in Belgrado semtinin meskûn ("R"esidencial, İsp.) kısmına verilen ad. [ç.n.]

Buenos Aires'in Santa Fe ve Juan B. Justo bulvarlarının kesimindeki demiryolu üst geçidine ve o bölgeye verilen ad. [ç.n.]

Buenos Aires'in Palermo semtindeki gül bahçesi. [ç.n.]

İspanyol ve Arjantinli sözcüklerinin birleştirilmesiyle elde

edilen, İspanyol asıllı Arjantinli anlamında bir tanımlama. [ç.n.]

8

Jorge

"Sermaye hakkında yazacağına
kendine sermaye edinmeni tercih ederdim."
KARL MARX'IN ANNESİ

José de Sindo'nun bir komşusu bir sabah onu marangoz atölyesinin arka kısmında ölmek üzereyken bulmuş. Telefonumuzu ve adresimizi öğrenmek istemiş ama o ihtiyar piç, göğüs ağrıları ve spazmlar arasında, gururundan kalan son kırıntılarla bunu reddetmiş. Borç içinde yüzüyormuş ve Boulogne'de onu uçurumun kenarından kurtarmaya gelecek tek bir doktor bile yokmuş. Artık sevgilileri veya emrinde çalışanlar da yokmuş; sadece alacaklılarla düşmanları varmış ve genç komşusundan başka ona yardım eli uzatacak biri kalmamış.

Marangozun acı içinde kıvrandığını görüp endişelenen genç adam, Sindo'nun bir seferinde kızının sınırları çok da net olmayan Eski Palermo'da, Emilio Ravignani Sokağı'nda oturduğunu söylediğini hatırlamış. Trene binip Palermo'ya gelmiş, Soler Caddesi'nden bizim sokağa girip bütün evlerin zillerine basmaya başlamış. Santa Fe Bulvarı'na kırk metre kalmışken ve tüm umutları sönmek üzereyken, hane numaralarının çift olduğu kaldırıma geçip kasabımıza annemi tarif etmiş. Kasaptakiler, *"Karşıda oturan Galiçyalı kadın olsa gerek"* demişler. Annem, babasının son anlarını yaşamakta olduğunu böyle öğrendi.

1970'te artık güçlü, görmüş geçirmiş bir kadın olan annem on dakika içinde savaşa gider gibi giyindi ve ilk trene atladı. Dedemi yıllardır görmüyor, haberini bile almıyorduk; bu yüzden annemin o acil durumda hiç acele etmemesi de beklenebilirdi. Ancak Carmen kısasa kısas diye düşünecek biri değildi ve böyle kritik durumlarda, kendilerini feda edercesine yangına giden gönüllü itfaiye erlerininkine benzeyen tuhaf bir sorumluluk duygusuyla hareket ederdi.

Annem atölyeyi toz ve talaşla, işe yaramaz ve paslı marangozluk aletleriyle, testerelerle, kereste yığınlarıyla, oyma işleriyle, yarım kalmış mobilyalarla, vernik kutularıyla, örümcek ağlarıyla kaplı bir halde bulmuş. Parke zeminli bir koridorun sonunda eski bir mutfak, dar bir banyo, yemek masasının üzerinde sıradan bir örtünün serili olduğu yüksek tavanlı bir tür yemek odası, her tarafını otlar sarmış bir bahçe ve her şeyden öte, kırık dökük bir gardırobun, bir komodinin, iki kişilik bir yatağın ve son anlarını yaşayan adamın bulunduğu kasvetli bir oda varmış.

Sırtüstü, ceset gibi yatmakta olan adam, "Seni kim getirdi?" diye mırıldanmış.

Annem daha ilk bakışta José'nin durumunun çok ciddi olduğunu anlamış. Ardından emekli maaşıyla sağlık sigortasının olmadığını, her an gelip onu sokağa atabileceklerini, bölgedeki doktorların onun telefonlarına çıkmadığını ve kalp ağrıları yüzünden hareket edemediğini öğrenmiş. Koşarak tren istasyonuna geri dönmüş, Fernández Hastanesi'ne gidip bir yoğun bakım yatağı ayarlamak için tüm gücüyle pazarlığa girişmiş. Sadece boş bir yatak kalmış ama

kurum içi kurallar gereği boş kalması ve önemli vakalara ayrılması gerekiyormuş. Carmen babasının can çekişmekte olduğunda ısrar edince, bunca velveleden bunalan bölüm şefi onu derhal getirmesi şartıyla kabul etmiş. Annem bir taksiye atlayıp Boulogne'ye dönmüş, hasta adamın üstüne bir pardösü geçirmiş ve taksi şoföründen ne yapacaksa yapıp onları bir an önce hastaneye yetiştirmesini istemiş. Dedeme son anda müdahale etmeyi başaran kardiyologlar ona ağır kalp krizi teşhisi koymuşlar ve böylece postunu kurtarmışlar.

Otuz sekiz gün boyunca o hastanede kalan dedem artık bir dilenciye dönüştüğü için tüm masrafları annem karşıladı. Ona ilaç, iç çamaşırı ve pijama satın aldı, tahtalıköyü boylamasına ramak kaldığı o ilk gecelerde yanında kalıp ona baktı. Komadan çıktığında Carmen ona neden emeklilik primlerini ödemediğini sormuş. Dedem omuz silkerek, "Çalışamadığım gün kendime bir tabanca alıp kafama sıkarım diye düşünmüştüm hep" demiş.

Annem öfkeyle, "Eh, o gün gelmiş işte!" diye bağırmış.

O dönemdeki ilişkileri sevgiyle nefret arasında gidip geliyordu. José de Sindo artık dişleri sökülmüş bir aslandı ama bencil eylemleriyle övünme huyu hiç değişmemişti. Annem, babasının nasıl bu kadar utanmaz olabildiğini hâlâ soruyor. Üç ya da dört ay sonra bir gün, dedemin nekahet döneminde kullandığı bastonuyla ona istasyona kadar eşlik ettiğini ve annemin artık dayanamayıp ondan bütün hıncını çıkardığını hatırlıyorum. Marangoz azarlamalara sabırla katlanmış ve tekrar omuz silkmiş. O zaman Carmen'in dudakları titremiş, giderek kısılan bir sesle, "Bizi neden bıraktın baba?" diye

sormuş. Sonra birdenbire gözleri dolmuş ve kendini tutamamış:

"Madem böyle olacaktı, neden Küba'da kalmadın, Allah'ın belası?"

Dedem tren raylarına, sivri çatılara, ellerinde akşam gazetesiyle akşam trenini bekleyen yolculara bakmış.

"Çünkü hep canım ne istediyse onu yaptım."

"Bak, o bastonu alıp kafanda kırarım!"

"Öf be! Canıma değsin..."

José de Sindo kalp krizini atlatır atlatmaz Tanrı'ya ve Fernández'in doktorlarına küfretmeye, irmik lapasıyla balkabağı püresini tuvalete dökmeye ve kızından hastaneye gizlice tortilla ile dana şnitzel getirmesini istemeye başlamıştı. Annem onun emeklilik işlemlerini tamamladı, birikmiş kira borçlarını ödedi. Tekrar cesaretlenen dedem Marcelino'ya bir mesaj gönderip üstü kapalı bir şekilde Mino'nun eskiden yaşadığı küçük odaya taşınma isteğini dile getirdi çünkü Consuelo'nun eski Singer'iyle dikiş dikmek için bu odayı kullandığını biliyordu. Marcelino deliye döndü. "O utanmaz herif buraya ayak basamaz!" diye bağırdı. "Hemen bu gece sizin yatak odasındaki mobilyaları küçük odaya geçirin ve oranın dolu olduğunu söyleyin."

Annem çift kişilik yatağını o küçük odaya taşıdı, kız kardeşimle bana büyük odayı hazırladı ve marangoz tekrar aynı imada bulunduğunda, önceki seferde dalgınlığına geldiğini, Ravignani'daki evde kötü durumda da olsa hiç boş oda olmadığını söyledi. Odanın tavanı tenekedendi, zemini de sağlam değildi; geceleri hamamböceklerinin tıkırtıları

duyuluyor, kediler rahat vermiyordu ama o oda on yıl boyunca annemle babamın yatak odası oldu.

Ravignani'ye taşınma niyeti engellenen, İspanya'ya dönerse anneannemin onu tüfekle öldüreceğini de bilen José de Sindo'nun harap durumdaki atölyesine dönmekten başka çaresi yoktu ama annemin çamaşır yıkamak, ütü yapmak, o fare yuvasına bir nebze de olsa çekidüzen vermek için her cumartesi oraya gitmesini kabul etti.

Bazen bu fedakâr görevde anneme eşlik ediyorduk ve o perili ev gözümüze gerçek bir macera gibi görünüyordu ama geçmişte olanlar üzerine, evden kaçışının ve Francisco Franco'nun zaferinin aileyi nasıl küçük düşürdüğü üzerine sürekli Carmen'le söz düellosuna tutuşan dedemle ilişkimizi bir türlü düzeltemedik.

Güneşin batmak üzere olduğunu gördüğünde, "Tamam, yeterince yaptın" diyordu. "Hadi git, yalnız kalmak istiyorum."

İhtiyar piç bir cumartesi günü bir yandan bastonunun ucuyla parkeye hayali resimler çizerken başını yana eğip, "Marcelino sana nasıl davrandı?" diye sormuş.

Carmen ütüyü kenara bırakmış; içinden ona Marcelino'nun gizli tacizlerini, otoriterliğini, manipülasyonlarını ve aralarındaki kavgaları anlatmak geçmiş ama son anda vazgeçmiş.

"Eh işte" diye yanıt vermiş.

"Orospu çocuğunun tekiydi herhalde."

Annem aniden bir dürüstlük gösterip, "Bir gece canıma tak etti, neredeyse gelip kapını çalacaktım" diye itiraf etmiş ama ardından ütüyü alıp sessizce ütü yapmaya devam etmiş.

Dedem bir süre düşündükten sonra, "Hayat ne garip Carmen. O zaman gelseydin belki de aramızda her şey farklı olurdu" demiş.

1974 senesinin sonbaharında bir gün evde satranç taşları ve siyah bir zarla bir yandan futbol oynayıp diğer yandan spiker gibi maçı anlatırken, aşağıdan gelen zil sesinin ardından telaşlı mırıltılar ve Marcelino'nun merdivenlerdeki ayak seslerini duydum. Başımı kaldırıp ne olduğunu sordum ama Marcelino cevap vermedi. Satranç taşlarına çarparak yanımdan geçti, mutfağa girip anneme José de Sindo'nun ölü bulunduğu haberini verdi.

ABC'nin bir müşterisi cenaze evi sahibiydi; siyah bir araba ve bir kamyonetle bizi almaya geldiler; öğle saatlerinde Boulogne'ye vardık. Carmen cesedi görmemi engellemeye çalıştı ama başaramadı: Kaskatıydı, yüzü sararmıştı. Onu oyuncak bir bebek gibi kaldırıp çadır bezinden sedyeye yatırdılar ve girdiğimiz kapıdan dışarı çıkardılar. Geriye sadece yastığında bir kan lekesi, camları puslanmış kemik çerçeveli gözlükleri ve bir bardak suyun içinde duran takma dişleri kaldı.

Annem o âna kadar üzüntüden çok merak ve sorumluluk duygusu hissetmişti. Ama onu mezarına indirdiklerini, tabutunun üstüne toprak atıldığını gördüğünde aniden içinde bir boşluk hissetti ve katıla katıla ağlamaya başladı. İlerleyen haftalarda, kalan işleri tamamlamak ve bu arada o adamın gerçekte kim olduğunu da anlamaya çalışmak için birkaç kez atölyeye uğradık. Çekmecelerine bakarak mektup, fotoğraf veya herhangi bir ipucu aradık ama önceki hayatına dair

hiçbir iz yoktu. Sanki dedem, dünyanın ölmeden önce yaşadığı maceraları öğrenmesine neden olacak her şeyi yakmış gibiydi.

Anneme sadece, hâlâ kullandığı yeşil fitilli kadife kaplı, İngiliz stili gösterişli bir sandalye ve Marcelino ile Marcial ölmüş birinin giysilerini giymenin kötü şans getireceğine inandığı için sonunda birilerine hediye edeceği koyu renkli bir takım elbise kaldı.

***

Sayısız hikâyemde ve beceriksiz roman girişimimde José de Sindo'yu ve o harap marangoz atölyesini canlandırmaya çalıştım ama sanki bir hayalet, yapmaya çalıştığım iskambil kartlarından kaleyi sürekli üfleyerek deviriyormuş gibi her seferinde başarısız oldum. Cesedin ve bir bulmacanın parçaları gibi birbiriyle alakasız nesnelerle dolu boş evin o gotik görüntüsü yazar olma hayali kuran bir ergenin saplantısına dönüştü.

Bu olaylardan iki yıl önce keşfettiğim bir şey beni şaşkına çevirmişti: Hayal gücünün o olağanüstü ürünlerini basit bir defter yaprağına kaydetmek mümkündü. Ancak bu keşfin kökeni çok daha eskiye dayanıyor. Bütün göçmenler gibi annem de çocuklarının okumasını istiyor ve kitaplara neredeyse batıl bir değer atfediyordu. Dokuz yaşıma girdiğimde bana Robin Hood koleksiyonundan *Robinson Crusoe*'yu hediye etti. Dünya tarihinin bu en ünlü deniz kazazedesinin maceraları ta genç kızlık yaşlarında aklında yer etmişti. Ayrıca Serrano Sokağı'ndaki Rosedal sinemasında seyrettiği *Dracula* ve *Monte Cristo Kontu* filmlerinin ben

uyumadan önce yatağımın kenarına oturarak yeniden canlandırdığı hikâyeleri de beni dehşete düşürüp aklımı tuhaf fikirlerle doldurmuştu.

İspanya'dan döndüğümüzde bir eğitim yılını kaçırdığım için aynı okula geri dönmem mümkün olmadı. Bu yüzden annem civarda bir araştırma yaparak büyük avlulara ve o korkunç Villa Dorrego mahallesine bakan karanlık sınıflara sahip olan katı Katolik Salesyan okulu[1] León XIII'ü buldu. Carmen, María del Escalón'un tersine Tanrı'ya minnettardı; dolayısıyla bana Tanrı inancını aşılamanın iyi bir şey olduğunu düşünüyordu. Kendimi yalnız hissettiğim günlerde hâlâ o ilk ders günüyle bir karşılaştırma yapıp teselli buluyorum: Herkes birbirini tanırken ve okulun sundurmalarının altında hararetle selamlaşırken annemle ben bir köşede el ele tutuşup büyük bir Arjantin ailesi oluşturucasına aralarında kaynaşan ve bizi tümüyle görmezden gelen velilerin, öğrencilerin, öğretmenlerin ortasında kaybolmuş yabancılar gibi öylece beklemiştik. Bütün çabalarıma rağmen kendimi o Salesyan ailenin bir parçası gibi hissetmeyi başaramadım. Kendimi daha çok, şişko ve güçsüz olan, doğru dizileri seyretmeyen, gerekli oyuncak figürlerin koleksiyonunu yapamayan, sınıfta kimsenin anlamadığı, Asturias'a özgü sözler ağzından kaçtığı için diğer öğrencilerin sürekli sataştığı, "farklı" bir çocuk olarak hatırlıyorum. Bir ara durum o kadar ciddileşti ki, üçüncü sınıf öğretmenim annemle konuşup yediğim yumruklara karşılık vermem gerektiğini ima etmek zorunda kalmıştı. Annem Paraguay ve Arévalo sokaklarının arasındaki bir çıkmazda

mütevazı bir dövüş sanatları okulu olduğunu öğrendi. Bana beyaz bir kimono aldı ve judo aracılığıyla kendime güvenimi artırmak istedi.

İki yıl boyunca birkaç tutuş ve devirme hareketi öğrendim ama sarı kuşağı geçemedim. 5B sınıfından iki okul arkadaşımı yere devirdim; yedinci sınıflardan biriyle yaptığımız düellodan yüzümde çiziklerle, dizlerimde yara bereyle ayrıldım ama bu kavga asabi biri olarak tanınmamı da sağladı. Farklı bir insan sınıfına aitmiş gibi duran o gruba uyum sağlayamıyordum; aslında çocukluk arkadaşlarım da Fidel López İlkokulu'na gitmeye devam ediyordu ama okulda en iyi notları ben alıyordum ve Kralların Kralı'yla[2] aram da çok iyiydi.

Din dersleri çok etkileyici bir adamın sorumluluğundaydı. Ruhban sınıfından olmamakla birlikte İspanyol İç Savaşı sırasında ani bir kararla dine yönelmiş bir İspanyol olan Vázquez Öğretmen. Esir alındığında birkaç gün boyunca abisiyle birlikte kurşuna dizilecekler listesinde yer aldığı ve Cumhuriyetçiler teslim bayrağı çekmeden bir gün önce infaz taburunun infaz sırasını hiç beklenmedik bir yerde durdurduğu anlatılırdı. Önünden giden abisi infaz edilmişti, hemen arkasından gelen Vázquez Öğretmen ise o günlük canını kurtarmış, ertesi gün de infazlar tümüyle durdurulmuştu. Bu mucizede Tanrı'dan başka kimin parmağı olabilirdi?

Kanıt o kadar açıktı ki İsa Mesih sevgisi ruhuma nüfuz etti ve tarifsiz bir güçle ona egemen oldu. İncil'i hatmettim, Katolik bilgi yarışmalarını kazandım, ölümsüzlüğe inandım, Salesyanların erdem ve yoksulluk yeminini öğrendim.

Judonun ve şaşmaz dini inancımın koruması altında, hayatımın en mutlu günlerini geçirdim.

Her cumartesi arkadaşlarımla Las Heras ve Coronel Díaz caddelerinin kesiştiği noktada yer alan ve eskiden ıslahevi olan boş binanın avlusunda buluşup saat on iki buçuğa kadar futbol oynar, kola içer, 95 numaralı otobüsle geri döner ve kendimizi aksiyon filmlerine kaptırırdık. Annem ilk filmin başını kaçırmayayım diye yemeğimi masada hazır ederdi. Yıllar boyunca panjurları kapayıp yüreğim heyecanla atar halde İspanyolca seslendirmeli Hollywood filmlerini seyrettim.

Herkül, Samson ve Odisseus'un serüvenlerinin Custer, Geronimo, Kleopatra ve Kara Gölün Canavarı'nın serüvenlerine karıştığı harikulade bir evrendi. O çocukluk dönemi boyunca, sonu çok kötü biten ve başrolünü Balbino Amcamın düzgün vücutlu bir kopyası olan Walter Pidgeon'un ciddiyetle oynadığı, bir madenci ailesinin trajik hikâyesini anlatan *Vadim O Kadar Yeşildi ki* adlı melodramı ailecek tam on altı kez, gözyaşlarımızı engellemeye çalışarak izledik. Son kırk yılı o trajediyi tekrar yazmaya, bizim trajedimizin üstüne eklemeye çalışarak geçirdiğimi şu anda fark ediyorum ve belki bu notlar da nihayetinde bundan ibarettir. O yıllarda o cumartesi filmleri o kadar prestijli olmuyordu ama annem küçükken izleyip büyüdüğümde anladığım bir Western filmleri yönetmeni olan John Ford ile tanışmamı sağlamıştı: Yeni bir hayat kurmak için medeniyetin sınırlarına doğru yola çıkan gayretkeş ailelerin ve Galli göçmenlerin "yarı

kahramansı yarı komik" yolculukları annemi kahkahalara ve gözyaşlarına boğuyordu.

Herkesten gizli oynadığım oyunlarda bazen kahraman haydut oluyor, kafamda patlayan silahlarla ve tehlikeli numaralarla dolu filmler yaratıyor, kendi kendime veya hayalimdeki Apaçilerle, korsanlarla, Vietnamlılarla konuşarak sokakta dolaşıyordum. Hayal gücümün o muazzam girdabı beni içine çekiyor, kendimden geçiriyordu; tamamen kendi başıma, giriş, gelişme ve sonuç kısımlarıyla senaryolar planlıyordum; izlediğim filmlerden alıntıladığım karakterler, tüm sesleri ve tavırlarıyla dünyanın, arkadaşlarımın, hatta ailemin erişemeyeceği iç dünyamda yaşıyorlardı.

Annem beni Jules Verne ve Emilio Salgari'yle tanıştırarak içimdeki ateşi körüklemişti ama asıl kıvılcım evden uzakta, bir kış tatili sırasında ateşlenmişti. Fidel López'deki bir öğretmen, arkadaşlarımdan bir hikâye yazmalarını istemişti. İçlerinden biri cesur ve iyi kalpli bir şerifin hikâyesini yazıyordu, kapağına Buffalo Bill'in bir resmini kopyalamıştı. Kafamda bir şimşek çaktı, koşarak eve döndüm, merdivenleri çıkıp annemden bir defterle kurşunkalem istedim. Yanındaki tek defter kahverengi kapaklı küçük bir not defteriydi. Sisli bir bataklıktaki bir ölüm kalım mücadelesinin hikâyesini hararetle yazmaya koyuldum. Aklım başımdan gitmişti. Kafamda yarattığım görünmez dünya başarıyla gerçek dünyaya aktarılabilirdi. Bu muhteşem eyleme "edebiyat" deniyordu. Sinemayla aynı şey değildi ama o kadar çok benziyordu ki farklar önemsiz kalıyordu.

Yazmak, kasıtlı olarak aşkın bir eylemdi. O andan itibaren artık hiçbir şey aynı değildi. O zamandan beri aklıma gelen cumartesi filmlerini anneme okumak için yazıyorum. Annem, bazen hoşnutsuzlukla, anlamadan da olsa hepsini dinliyor veya kendisi okuyor ve soyu Escalón'a dayanan birinin onca satırı doldurabilmesini son derece ironik buluyor.

Yazma isteği ve seçtiğim meslek tüm yaşamıma hâkim oldu, beni kölesi yaptı; bu da, ileride görüleceği gibi, başıma ciddi sorunlar açtı ve yirmi beş yıl boyunca beni babamdan ayırdı.

***

José de Sindo'nun vefat ettiği kış Carmen bir yol ayrımına geldi ve hem Marcial'a hem de halasıyla eniştesine karşı çıkarak kasabın bitişiğindeki tırnak bakım dükkânında işe girdi. Aldığı maaş gülünç denecek kadar azdı ama annem tüm hayallerini o takma tırnaklara bağlamıştı.

Marcelino, "Neden çalışmak istiyorsun ki?" diye sordu. "Kendi evini satın almak için mi? Bu imkânsız."

"Enişte, önünde sonunda buradan gitmemiz gerekecek."

Marcelino başını sallayıp, "Asla" diye karşı çıktı. "Bu asla olmayacak" diye tekrarladı ve elindeki *La Pensa* gazetesini okumaya devam etti.

Bunun çok uzak bir ihtimal olduğunu annem de hissediyordu ama biriktirebildiği kadar para biriktirdi. Kredi isteyerek, küçük bir daire satın alıp ipotekleyerek yavaş yavaş ilerleyebileceklerinden emindi. Babam bu çılgın fikir hakkında hiçbir şey duymak istemiyordu ama Carmen bir kez daha onu borç girdabına sürükledi. İhtiyaç duydukları para on iki

milyon pesoydu ve onlarda sadece bir buçuk milyon vardı. Bu işe dişlerini sıkarak, yamalı çoraplarla, körlemesine daldılar ve Campo Salles Sokağı'ndaki küçük bir dairenin parasını yıllar yılı canlarını dişlerine takarak ödediler.

Marcelino ile Consuelo paniğe kapılmıştı. Yalnız kalma korkuları hastalık derecesindeydi ama Marcelino otoriter tavırlarından vazgeçmiyordu. Gözü sürekli nereye gittiğimizde, neler yaptığımızdaydı; belli davranışları yasaklıyor, sohbetlerimize müdahale ediyor, onu ilgilendirmeyen konulara burnunu sokuyor ve istediğini her zaman elde etmeyi başarıyordu. En büyük zaferi, Carmen'i her şeyi onlara borçlu olduğuna ve gerek annemle babamın gerek biz çocuklarının hayatlarını onun koyduğu kurallara göre idare etmesi gerektiğine inandırması olmuştu.

Bir gece yataktayken tartıştıklarını duydum. Annem, telefon faturasını ortak ödemek kaydıyla üst kata paralel bir telefon hattı çekmek istiyordu ama Marcelino, belediyenin teftiş etmeye gelebileceği gibi saçma bir gerekçeyle buna izin vermiyordu. Babam o sırada ABC'deydi; tartışmalarının tonu yükseldikçe yükseldi. Bir ara annemin eniştesinin bağırdığını duydum: *"Siz bir baltaya sap olmazsınız!"* Kan beynime çıktı; battaniyeyi üstümden atıp koşarak aşağı indim:

"Bir daha sakın anneme karşı sesini yükseltme" dedim Marcelino'ya, parmağımı sallayarak. "Sakın!"

Bunları söyleyecek gücü nereden buldum bilmiyorum. Ama Marcelino başını öne eğdi; bir daha da ona güvenmedim. İşte o an onun tutsağı olduğumuzu ve bu evden kaçmamız gerektiğini anladım.

Neyse ki karşımıza María del Escalón'un iki arkadaşı çıkıp bize yardım eli uzattılar. Adları Pepe ve Elvira'ydı, karı kocaydılar. Onları Asturiaslılar Derneği'nin bahçesinde hep kol kola dolaşırken görürdüm. Pepe, Eveready şirketinin iyi zamanlarında, Virrey Loreto Sokağı'nda sahip olduğu binanın bakımından sorumluydu. Karısı da aynı şirkette hizmetçilik yapıyordu. Emekli olmak üzereydiler ve gece temizliğini yapması için güvenilir birini arıyorlardı. Personel şefi, "Neye ihtiyacımız var, biliyor musunuz Pepe?" demişti. "Galiçyalı bir kadına." Annem dünden hazırdı ama babam lafını bile duymak istemiyordu. Bu tartışma bir gece onlarla birlikte dolaşmaya gittiğimiz loş binada da devam etti. Halı döşeli birçok odası olan, çok katlı bir ofis binasıydı ve annem bu odaları ertesi gün için tertemiz yapmak zorundaydı. Mülayim, iyimser bir adam olan Pepe tatlı diliyle Marcial'ı ikna etti ve Carmen bu ek işi piyango vurmuş gibi karşıladı. İki yıl sonra Pepe ile Elvira nihayet emekli olduklarında annem tırnak bakım işini tamamen bıraktı, şirket kafeteryasının sorumluluğunu üstlendi, böylece kendi kaderini değiştirmeyi başardı.

El Rodrigazo[3] ile birlikte Campo Salles'teki evin kalan tüm borcu da ödendi, eve para girmeye başladı ve Carmen, çalışanlarla yöneticilerin gözünde çok sevilen, vazgeçilmez biri oldu. Pepe'yle Elvira'nın çocukları olmuyordu; annemi sahip olamadıkları kızlarının yerine koydular. On beş yıl boyunca huzurlu bir emekliliğin keyfini çıkardılar ama ağrılı ve oldukça ilerlemiş bir kanser Pepe'yi gafil avladı. Kemoterapiye başladı ama çok geçmeden bunun bir işe

yaramayacağı anlaşıldı. Pepe bir gün Elvira'yı ekmek almaya yolladıktan sonra kendini astı.

Annem şimdi eğitimli insanlarla temas halindeydi ve daha önce hiç olmadığı kadar para biriktiriyordu. Pazar günleri hamuru nohut unuyla yapılan pizzadan, Cabildo Bulvarı'ndaki Çin restoranlarına ve saygın İtalyan tavernalarına terfi ettik. İlk kez deniz kenarında bir tatile çıktık. Mar del Plata ve San Clemente gibi sayfiye yerleriyle geç de olsa tanıştık; Arjanyolların kulübüne üye olup hafta sonlarını dini bir gereği yerine getirir gibi orada geçirdik.

İlk ergenlik yıllarım, Arjanyolların anavatanlarının bir parçası olarak gördüğü bu kulüpte, *fabada*[4] yiyerek, saat altıda gayda müziği dinleyerek, saat yedide *pasodoble* danslarını izleyerek geçti. Burada dayanışma da vardı, gıybet ve dedikodu da. Havuza giriyor, Galiçya böreği[5] yiyor, nehir kenarındaki sahada kalabalık –mesela on beş kişiye on beş kişi– ve hiç de eşit olmayan –on yaşında çocuklarla altmış yaşında adamlar bir arada– futbol maçları yapıyorduk. Bu maçlar o kadar uzun sürüyordu ki bazen yarıda bırakıp süt içmeye gidiyor, ardından geri dönüp maçın sonu gelmez uzatmalarında tekrar oyuna giriyorduk.

O gençlik döneminde, Los Gavilanes de España'yla,[6] topluca elma şarabı içtiğimiz Candelario[7] yortularıyla ve babamın dul bir arkadaşının bize yavaş danslar sırasında kadınları baştan çıkarmanın yolunu öğrettiği o gerçeküstü karnavallarla da tanıştık. Bu deneyimli ve şehvet düşkünü Asturiaslı, askerliğini bir torpido gemisinde yapmıştı ve çok yoksul kalınca bir tabak mercimek yemeği karşılığında Cádiz

limanındaki bütün nonoşlara kendini elletmişti. Bir yeniyetme olarak bu konu beni şaşkına çeviriyordu. "Sizin yaşınızda benim de ateşim başıma vururdu" diyordu. "Köy şenliklerine giderdim, kızları dansa kaldırırdım ama çok utanırdım. Artık takım taklavatı kamufle eden dar donlardan giyiyorlar ama benim zamanımda bol donlar giyerdik ve kalktığında çok belli olurdu. Arkadaşlarım bu yüzden beni sürekli iğneliyorlardı, kadınlar arasında da alay konusu oluyordum. Sonunda bir gün aleti bağladım. Doğru duydunuz: Bir ip alıp kasığıma bağladım. Kendime güvenle dansa kalktım ama sürtünmekten sertleşip ipin altında sıkıştı. Bütün geceyi şişkinliği geçsin diye nehirde üstüme su dökerek geçirdim."

Kadınlar konusunda en küçük deneyimim bile yoktu. Kadınlarla gerçek anlamda ilk münasebetim, Fidel López Okulu'ndan arkadaşlarımın Carranza Caddesi'ndeki bir evde düzenlediği bir "sürpriz parti" sırasında gerçekleşti. Güzel kokular sürünmüş bir halde oraya vardığımda son derece gergindim ama hemen yakınlaşıp saat altıya kadar dans ettik. Ardından olgun birer erkekmişiz gibi davranarak kızlara eşlik ettik ama Ravignani Sokak'la Santa Fe Bulvarı'nın köşesinde, üstünde sabahlık, ayaklarında terlikle duran annemle karşılaştık. Ben nereye saklanacağımı şaşırdım, annem de neremi pataklayacağını.

Carranza'daki o evin sahibi bir seferinde sevdiğim bir kızla çıkarak bana ihanet etti. Boynuzlanmanın çaresizliğiyle bir apartmanın eşiğine oturup saatlerin geçmesini bekledim. Saat beşte ayak sesleri duydum ve babamın elleri cebinde, ceketinin yakasını kaldırmış halde bardan döndüğünü

gördüm. Havanın soğuk olduğunun farkında değildim. Beni görünce karşıya geçti, omzuma dokundu, "Hadi gel" dedi. Artık kendimi tutamadığım için sırtımdan bıçaklandığımı anlattım. Sonra ona berbat bir şey söyledim: "Haklıymışsın: Arkadaştır demeyip dikkatli olmak lazımmış."

Yıllar yılı babamın vardığı hükümlerle mücadele ettim, bu hükümleri kâh kabul ederek kâh kendimi kandırıp şiddetle inkâr ederek bir boksör gibi onlara karşı kendimi eğittim. Ergenliğim boyunca babam dört ya da beş temel önermede bulunmuştu: "Fedakârlık hayattaki en önemli şeydir"; "Kendi başının çaresine bakmayı öğrenmen lazım çünkü arkadaş dediğin sana ihanet edebilir"; "Yazmak tembellerin işidir"; "Arjantinliler çalışmayı sevmez" ve canına tak ettiği bir anda söylediği, "Sen hiçbir işe yaramazsın."

Belki de anlaşmazlıklarımızın başlangıcı, kafamdakileri kaleme aldığım ve babamın bulaşıcı bir hastalık gibi uzak durmak istediği o menfur sayfalara dayanıyordu. Beni Carlos Pellegrini Yüksek Ticaret Lisesi'ne yazdırdıklarında diplomalı muhasebeci ve ardından mali müşavir olma yolunda ilk adımı atmıştım ama kurada şansıma gece okulu çıktı, böylece annemin çalıştığı, babamın da uyuduğu sabah saatlerinde kimse karışmadan casus romanları ve sonraları da aşk şiirleri yazma fırsatı buldum. Ortaokulda bayrağı taşıma onuruna sahip, sınıf birincisi bir öğrenciyken, siyasetin ve devrimci görüşlerin yuvası olan lisenin ilk yılında tam anlamıyla berbat bir öğrenciye dönüşmüştüm. 1975 yılıydı, her gün bir bomba ihbarı nedeniyle veya Plaza de Mayo'da[8] yürüyüş yapılacağı için dersler iptal ediliyordu. Devrimci Halk Ordusu'nun üyesi

olan öğrenciler yüzlerini kapüşonlarının arkasına gizleyerek bellerinde silahla eylemlere liderlik ediyordu.

Ben bu eylemlerden bir şey anlamıyordum ama hem gizli uğraşımla ilgilenmek hem de Salesyanların kafama soktuğu, bir olimpiyat yarışçısı gibi çalışmama neden olan o yüksek not alma saplantısından kurtulmak için eylemlerin neden olduğu karışıklıktan yararlandım. Eskiden sınıfın birincisi olmayı takıntı haline getirmişken artık bu umurumda değildi ama bu sefer de gerek tembellik gerek ihmalkârlık yüzünden sınıf sonuncusu oldum. Beni kurtaran şey, tüm ulusu saran kaos ortamıyla öğlenciler sınıfına geçmemi sağlayan annem oldu. Ancak mart ayında askeri diktatörlük başa geçti, okula baskınlar yapıldı, bekçilerin yerine silahlı polisler koydular, sistemi sertleştirdiler ve böylece ciddi sorunlar başladı.

İlk sene hiç ders çalışmamıştım. İkinci sene nereden başlayacağımı, nasıl çalışacağımı bile bilmediğim için epey bocaladım. Çalışmak yerine kendimi dedektif romanlarına, İspanyolca şiir kitaplarına, ucuz filmlere ve televizyon dizilerine verdim ama karnemi aldığımda annem çileden çıktı. Birlikte gemiyi rotasına sokmaya çalıştık ama İspanyolca ve tarih dışındaki tüm derslerde dökülüyordum, durumumun kurtarılacak bir tarafı yoktu. Sınav tarihleri ve durumumu düzeltmek için karşıma çıkan fırsatlar birer birer geldi geçti ve bir gün öğle saatlerinde matematik öğretmenimin hakkımda verdiği nihai kararla eve döndüm.

Üçümüz üst kattaki mutfaktaydık; Marcial kendini kaybedip bana bir tokat attı. Kolumu kaldırıp kendimi korudum; babamın bağırmalarına, kapıyı çarpıp çıkmasına katlandım. Sonra not defterimi alıp yürüyerek Botanik

Bahçesi'ne gittim. Taştan bir banka oturdum, kelimenin tam anlamıyla kederli üç-dört dize yazdım.

Babamla aylar boyunca birbirimizi görmezden geldik. Onu çok üzmüş olduğumu biliyordum. Utandığı için kötü haberi elinden geldiğince saklamaya çalıştı ama barda ve başkalarının başarısızlığından haz alanların bol olduğu o rezil Arjanyollar kulübünde durum ortaya çıkınca, sınıfta kalmış bir evladın evde bir suçluyu barındırmaya eşdeğer bir leke olduğunu düşünen hemşerilerinin gözünde küçük düştü. Marcial kendini bu saldırıdan korumak için tekrar zırhını kuşandı ve bir daha hayal kırıklığına uğramamak için beni kayıplar hanesine yazdı.

Babamın izlediği stratejinin farkındaydım ama sonunda ben de kendimi kayıplar hanesine yazdım. Belki de babam haklıydı: İnsanoğlunun sahip olduğu en yüce değer fedakârlıktı, biz Arjantinliler göçmenlerin sahip olduğu bu erdemden yoksunduk ve edebiyat bir tür tembellikti.

Carmen bizimle aynı fikirde değildi. Sınıfta kalan öğrenciler için bir okul aradı; Belgrano Bulvarı'yla Entre Ríos Caddesi'nin kesiştiği köşede, çok zeki çocukların, iflah olmaz tembellerin, ıslahevi müdavimlerinin ve holiganların gittiği, kirli, gri bir binası olan San Martín'i buldu. Okulun ilk haftası Boca futbol takımı River'ı mağlup edince beşinci sınıftakiler okulun ana kapısından içeri birtakım şüpheli kutular soktular ve teneffüste üçüncü kattan okulun orta avlusuna yirmi yumurta tavuğu[2] attılar.

Kent merkezinde yaşayan ailelerin değil kenar mahallelerin çocuklarıydılar ve ben onların düşünce tarzlarına,

kinizmlerine,[10] basit yaşamlarına uygun biriydim. Varlıklı orta sınıflardan öğrendiğimden çok daha fazlasını onlardan öğrendim. Edebiyatı, sinemayı, televizyonu... Eski arkadaşlarımı geri plana attım, sık gittiğim yerlerden elimi ayağımı çektim ve hem bedenen hem ruhen kendimi çuvallamamaya adadım.

Ancak babamın iki yıllık bu tantananın ardından tekrar çuvallamadığımı öğrenmesi hiçbir işe yaramadı. Hayal kırıklığına uğrama korkusu geçmedi, kendini savunmak için takındığı zırhı çıkarmadı ve bu endişeler birbirimizi tanıyamayacak ölçüde bizi yabancılaştırdı. Babam zamanla Asturiaslılar Derneği'nin söylevlerine ve ideolojilerine kendini kaptırdı; ben de gündüzlerimi gecelerimden ayırmaya dikkat ettim.

Gündüz hayatımda benden istenenleri yerine getiriyordum; gece hayatımda ise hayallerimin peşinde koşuyordum. Edebiyatın tembellik bir yana her zaman meşakkatli bir gizlenme biçimi olmasının nedeni de bu. Ne suçluluk duymadan yazmayı başarabildim ne de eksikliğini çekmeden yazmayı bırakabildim.

Marcial'ın veciz sözlerini sessizce kafamda tartarken, onun tam karşıtı biri olmayı istiyordum. Sartre'ı, Nietzsche'yi ve Freud'u okudum, Hıristiyanlığın şantajcı kurallarına sırtımı çevirdim, bu kurallara karşı bir isyan olarak Marksizmi ve ardından her ne pahasına olursa olsun Arjantinli olmak için Peronizmi benimsedim. Kız kardeşim mükemmel bir evlattı, bense kendime koyduğum teşhisle, ailenin günah keçisi olmanın acısını çekiyordum. Bana göre annemle babam yanlış

yola sapmış küçük burjuvalardı; bense aynı anda hem ateist hem Marksist hem Peronist hem de bohem biriydim.

Babam bu aykırılıklarımı hissetse de yüzleşmeye cesaret edemedi; annemse bunları gençlik hevesi olarak gördü. Her birine şüpheci bir gülümsemeyle baktı ama askeri yönetim altında giriştiğim iki alışılmadık işle yakından ilgilenmeyi ihmal etmedi: Önce amatör bir DJ, ardından da sorumsuz bir gazete editörü oldum. Bana ihanet etme ihtimali olan ama asla etmeyen arkadaşlarla profesyonel bir mezuniyet balosu düzenleyerek az da olsa para kazandık ve bir sürü kadınla tanışma fırsatı bulduk. Askere gidip geldikten sonra ise sansüre meydan okuyan ve neredeyse hapsi boylamamıza neden olan bir fanzin dergi kurduk.

Marcial bu saçmalıkları kasten görmezden geldi ve askerliğin beni yola sokup adam edeceğini umdu. Askerliğimi Birinci Ordu Komutanlığı'nda, General Bussi'nin emrinde yaptım. Tek öğrendiğim şey hile yapmak ve kötü alışkanlıklar oldu. Los Polvorines'deki bir buçuk aylık acemi eğitiminden döndüğümde, yetersiz beslenmiş bir halde olduğumu görmek annemi ağlatırken beni üniformalar içinde görmek babamı mutlu etti. Yanaşık düzen eğitiminden kaçmak için bir aylığına Askeri Hastane'ye yattığımda, babam bir yarbay doktora İspanyol ordusunun askerlerine gösterdiği saygı üzerine vaaz çekti, annemse o günleri, bir dünya savaşı çıkmış da beni doğrudan cepheye göndermek üzereymişler gibi acı çekerek geçirdi.

Savaş sonunda patladı ve Almurfe'dekilerin benim için ettiği dualar, yaktıkları mumlar sayesinde Puerto

Argentino'nun[11] kayalıklarında çatışmak zorunda kalmadım ama teskeremi alınca muhasebeci veya avukat değil gazeteci olacağımı duyurdum. Annem çok memnun oldu, babamınsa yine kalbi kırıldı. Ona göre gazetecilik, tembelliği mesleki bir kisve altında sunmanın bir diğer yöntemiydi. Babama meydan okuyarak yine korkunç bir başarısızlığı göze aldığımı hissediyordum.

Dört yıl sonra yılların *La Razón* gazetesinde özel polisiye yazarıydım ve her gün gazetede tefrika halinde yayımlanan bir cinayet romanı yazıyordum. Bir akşamüstü, yazdığım romanın gazetede yayımlanan altıncı bölümünün ardından masamdaki telefon çaldığında dalgın bir şekilde cevap verdim. Telefondaki babamdı; ABC'nin bar tezgâhına yaslanmış, beni arıyordu. Aramıza buzlar girmişti ama o akşamüstü beklenmedik bir soruyla o buzu kırdı: "Bugünün bölümüne ne koydun? Burada büyük bir tartışma yaşanıyor. Yarın ne olacağını sana sormam için ısrar ettiler."

Marcial, barın müşterilerini kastediyordu. *La Razón* oldukça popüler, kafelerde hep okunan bir gazeteydi. Tefrika yazarlığım süresince o kısa telefon konuşmasından daha büyük bir zafer kazandığımı hatırlamıyorum. Babam duygularını sergilemekte hep kaçamak davrandı. O andan itibaren çoğu kez sessiz kaldı ama önemli şeyler söylemesi gerektiğinde de hep tuhaf anları seçti. Böyle şeyleri hep asansöre, taksiye veya 161 numaralı otobüse binmek üzereyken ya da telefonla konuştuktan sonra tam telefonu kapatacakken söylüyordu. Aslına bakılırsa, nadiren yaptığımız ikili sohbetlerde İtalyan futbolu ve İspanyol bisikletçiler

hakkında yaptığımız yorumlar sayılmazsa, soğuk savaş yılları boyunca doğru dürüst bir ilişkimiz yokmuş gibi görünüyordu.

Silikoz hastalığı ve sigara onu ilk kez yatağa düşürdüğünde, babamın yaptığım işten en ufak bir gurur duymadığına emindim. Annem babamı acil servise yatırdı; ben de kötü alışkanlığı yüzünden onu azarladım ve ona refakat etmeye başladım. Bir gece baskıya yazı yetiştirmem gerektiği için hastaneye gidemedim ve telefonda özür diledim. Göz göze olmadığımız ve mesafe dilimi çözdüğü için düşünmeden, "Başına ne kadar çok sorun açtım, değil mi?" dedim. Babam ciddileşti:

"Sen neden bahsediyorsun?"

"Hayalindeki evlat olmadığımı biliyorum, sana da çok karın ağrısı yaşattım. Ama son zamanlarda biraz düzeliyorum, değil mi?"

O kadar derin bir sessizlik oldu ki "Ya hat kesildi ya da kalp krizi geçiriyor" diye düşündüm.

Boğuk bir sesle, "Bu saçmalığı da nereden çıkardın?" diye cevap verdiğinde sarsıldığını ve şaşırdığını fark ettim. "Hep çok iyi bir oğul oldun."

"Sana inanmıyorum baba" diyerek güldüm. "Hadi geçmiş olsun."

Ve bana yaptığı şeyi ona yaptım: Diyaloğu sürdürmeyip telefonu kapadım. Gözyaşları yazmama izin vermiyordu; kalkıp banyoya gitmek, yüzümü yıkamak zorunda kaldım.

O tuhaf diyalogdan itibaren babam bir incinmenin veya belki geçmişte kalmış bir kavganın bizi yirmi beş yıl önce birbirimizden ayırdığının bilincine vardı. Birbirlerini her

şeyden çok seven insanların en ufak bir çizikle derinden yaralanabilmesi ve küçük, önemsiz bir kistin büyük, habis bir tümöre dönüşebilmesi çok tuhaf.

Yüzyılın, soğuk savaşın sürdüğü o çeyreğinde, yazarak para kazanmak istiyorsam en uygun strateji basında çalışmaktı ama edebiyat da kendi kendimi yetiştirmemi sağlayan itici güç olmuştu. Gündüzleri tam bir işkolik, geceleriyse tam bir kitap hastasıydım. Ne babamı hayal kırıklığına uğratayım ne de kendime ihanet edeyim diye bu ikili hayata katlanıyordum. Odisseus'unkine benzeyen bu yolculuk, babama karşı hissettiğim suçluluk duygusunu ve birbiriyle uyumsuz iki uğraşın ikiye katladığı endişeleri, baskıları yüklenerek, zamana karşı sürdürdüğüm bu hazin yarışa beni mahkûm etti, belki de buna bahane oldu.

Kısa bir süre önce, çoktan emekli olan babamla sokakta karşılaşmıştık. Beni görünce kravatıma dokunmuştu. Onu ilk kez ihtiyarlamış bir halde görüyordum. "Kravatı bağlamayı ne de güzel öğrenmişsin, inanılmaz" dedi. Gerçekten şaşırmışa benziyordu. Sanki yıllarca ortalıktan kaybolmuş da şimdi kendine ait olanları talep etmek üzere sürgünden dönmüştü. Yıllarca köle gibi çalıştıktan sonra her şeyin büyük bir yanlış anlaşılmadan ibaret olduğunu düşünerek her şey güllük gülistanlıkmış gibi davranan o meteliksiz milyonerdi aynı zamanda.

Şimdi birlikte geçirecek zamanımız var ya, "Seni çok eleştirdim" diyor. "Sana fazla sert davrandım. Seni çok eleştirdim."

"Ama haklıydın baba. Tanrı'nın büyüklüğü sayesinde nihayetinde her şey yoluna girdi."

1999'da bir gece rüyama sol elindeki düğüm şeklindeki yüzüğüyle Vázquez Öğretmen girdi. Hayatın önüme çıkardığı maceralardan geçip türlü badireler atlattıktan sonra geri dönmüş, León XIII Okulu'nun şapelinde, kanlar içindeki İsa'nın yanında oturuyordum ve öğretmenimin kollarını iki yana açıp omuz silktiğini gördüm. Bütün vücudu İç Savaş'ta yediği mermilerle delik deşik olmuştu. Ardından kendimi yüzlerce hırpani ve muhtaç insanın arasından geçip bir tür felakete doğru –bu, hiç kuşkusuz sefalet anlamına geliyordu– yürürken gördüm. İnsanlar aniden sırtıma dokunuyorlardı, ben de ağır çekimle arkama dönüp bakıyordum. Marcial ise omzumu sıkıp kulağıma, "Seni uyardım Jorge. Seni uyardım ama kulak asmadın" diye fısıldıyordu.

Salesyan: 19. yüzyılda Aziz John Bosco tarafından Roma Katolik Kilisesi'ne bağlı olarak kurulan ve kendini eğitime adayarak çeşitli ülkelerde okullar açmış olan Aziz Francis de Sales Cemiyeti'ne ait kurumlara verilen ad. [ç.n.]

Hazreti İsa'yı kastediyor. [ç.n.]

El Rodrigazo: Arjantin Ekonomi Bakanı Celestino Rodrigo'nun 1975'te uygulamaya koyduğu, bu yüzden onun adıyla anılan bir dizi ekonomik reform. [ç.n.]

İspanya'nın geleneksel etli kuru fasulye yemeği. [ç.n.]

Domuz eti ve kapya biberle yapılan bir börek. [ç.n.]

Arjantin'de 1950'lerde kurulan bir müzik grubu. Bir orkestra, dansçılarla şarkıcılardan oluşan ve dönem dönem Latin Amerika'nın ünlü isimlerini bünyesinde barındıran grup, pasodoble, flamenko, karnaval müziği gibi İspanya'ya özgü

farklı türlerde müzik ve dans gösterileriyle tüm Latin Amerika'da ün kazanmıştır. [ç.n.]

(İsp.) Candelario: Hazreti Meryem Yortusu. İsa'nın ailesi tarafından tapınağa götürüldüğü gün. Katoliklerin 2 Şubatta, elma şarabı içip krep ve börekler yiyerek kutladığı bu yortu sırasında kiliselerde ertesi yılın tüm mumları (candela, İsp.) kutsandığı için bu adı almıştır. [ç.n.]

Buenos Aires'teki Mayıs Meydanı. Arjantin'in İspanya'dan bağımsızlığının önemli aşamalarından biri olan 1811 Mayıs Devrimi'ne atfen bu isim verilmiştir. [ç.n.]

Boca Juniors ve Rivers Plate, Arjantin futbolunun iki ezeli rakibidir. Zenginlerin takımı sayılan River'ın taraftarları, yoksulların takımı sayılan Boca taraftarlarını "domuzlar" diye aşağılarken, Bocalılar da Riverlıları "tavuklar" diyerek aşağılar. [ç.n.]

Yunan düşünürleri Antisthenes'le Diogenes'in oluşturdukları, insanın gerçek erdeme ve mutluluğa, bütün gereksinimlerinden sıyrılarak, hiçbir değere bağlı kalmayarak ulaşabileceğini öne süren Sokratesçi öğreti. [e.n.]

Puerto Argentino, Arjantin ordusunun İngiltere'ye bağlı olan Falkland Adaları'nın başkenti Stanley'e Falkland Savaşı sırasında, kenti işgal ettiği sürece verdiği isimdir. [ç.n.]

9

Gabi

"Hiç kimse Yahudilere Asturiaslılardan daha fazla benzeyemez."

Güneye gidip kendi ütopyasını yaşamayı hayal etmemiş tek bir düzgün insan tanımıyorum. Benim ütopyam ayna gibi bir gölden, alçak bulutlarla kaplı bir dağdan, bir ormandan, bir dağ evinden, sabahları roman, akşamları makale yazmaktan, hafta sonlarında alageyik avına çıkmaktan ve Buenos Aireslilerin o rutubetli şehirde, gürültücü bir kalabalığın ortasında yaşamalarıyla dalga geçmekten oluşuyordu.

Binlercemiz Patagonya hayalimizi gerçekleştirmek adına her şeyimizden vazgeçtik ama sonumuz çöldeki bir proleter mahallesinde, Ciudad Evita'dan[1] kopyalanmış, etrafı çitle çevrili kasvetli blok apartmanlarda yaşamak oldu. Kullanabileceğim tek telefon, evimden altı blok ötedeki umumi telefondu ve konuşabilmek için günün veya gecenin hangi saatinde olursa olsun sıraya girmek ve hattın düşmesi için dua etmek gerekiyordu. Üç yaşındaki kızımın sarı saçlarına ve karımın iki haftada bir camını kırdıkları sağı solu göçüklü külüstür arabasına imrenerek bakıyorlardı. Üst ve alt katımızdaki komşular sürekli kavga ediyorlardı, yüz elli desibel şiddetinde çalan tropik müzikten uyumak mümkün değildi, rüzgâr her şeyin üzerini ne sabunla ne suyla ne de bulaşık teliyle çıkan, inatçı ve ince bir toz tabakasıyla kaplıyordu. İşe giderken hiçbir Fuerte Apache[2] sakininin gece geçme gafletinde bulunmayacağı bir gecekondu

mahallesinden geçerek atılan taşlardan sakınmam gerekiyordu. Günde on dokuz saat çalışıyordum, yirmi kilo almıştım ve evliliğim sona ermek üzereydi.

Oysa dört yıl önce tefrika romanlar yazan, Sierra Chica Hapishanesi'nde seri katillerle röportaj yapan, hayallerini gerçekleştirmek için ailesini ve arkadaşlarını terk etmek, sınırları aşmak, bayrak indirmek, proleterleşmek, sürgünlüğe katlanmak, yalan söylemek, günah işlemek ve erken ölmek dahil her bedeli ödemeye hazır, ulusal solcu bir gençtim.

Evde bir adamın hayatın zorluklarını ivedilikle üstlenmesi, kendine ite kaka, arkasına bakmadan yol açması ve kendini çektiği acının içinde arındırması gerektiğini öğrenmiştim ve bunu da canla başla yapıyordum. Beş yıldır profesyonel gazeteciydim ve 1986'da etrafımdaki her şey berbat durumdaydı. Ulusal gazete ve dergiler iflas ediyordu, yayıncılar açlıktan ölüyordu, beni ilgilendiren kuşak darmadağın olmuştu, gerçekleri olduğu gibi dile getirmek mümkün değildi ve kent, tükenmiş, bıkkın düşmüş biçare canların hapishanesine dönüşmüştü. Karımla ben yirmi beş yaşındaydık, ütopyasız kalmış bir ülkede ve dünyada mümkün olabilecek son ütopyanın hayalini kuruyorduk: Güney. Her şeyimizi kaybetmek üzere olduğumuz aklımıza bile gelmezken kaybedecek neyimiz vardı ki? "Kaybedecek hiçbir şeyiniz yok" diyorlardı. "Bu yaşta cesaret edemezseniz bir daha asla edemezsiniz."

O yaşta elbette kendimi ölümsüz sanıyordum. Kim sanmıyordu ki? Alto Valle'de geleceği belirsiz bir sabah gazetesinde çalışan iki gözü pek editör, bu kibrimden

yararlanarak beni onlarla çalışmaya ikna etti. Aynasızlarla, cesetlerle ve katillerle uğraşabilecek güçlü kuvvetli birini arıyorlardı. Ben de Jacobo Timerman'ın batırdığı ve ardından havlu atmadan önce son bir kez su yüzüne çıkardığı amiral gemisi *La Razón*'un akşam baskısında tam da bu işlerle ilgilenmeye başladım. Jacobo'nun, Alfonsinizm[3] döneminde Perón'un nasıl devrildiği üzerine yazdırmak istediği ve kırk gün arka arkaya yayımlamayı kafaya koyduğu uzun bir özel yazı dizisi yüzünden siyaset gazeteciliğine bir köşesinden bulaşmıştım. Ancak genel yayın yönetmeni, okurları can sıkıntısından kurtarmak için her gün bir cinayetten haber çıkaracak, peşine düştüğü olayları heyecan verici bir dille yazacak, yazdığı bu haberi zamanında baskıya yetiştirecek kadar girişken ve hevesli bir polis muhabiri arıyordu. Yayın yönetmeni beni, daktilo başında iki parmaklarıyla bir sürü yalanı peş peşe dizen iki emektarın arasına oturttu ve böylece gazetenin vurucu gücünün bir parçası oldum.

Her sabah gün doğarken işe geliyor, gazeteleri ve teleksle gelen bültenleri okuyor, ardından birisinin bana verdiği imkânsız göreve gidiyordum. Bu, bir adam kaçırma olayı, bir hesaplaşma, gizemli bir cinayet veya bir tramvay kazası olabiliyordu. Günün hikâyesini getirdiğim ve saat on bir buçuktan önce yazdığım sürece hepsi hemen hemen aynı kapıya çıkıyordu. O saatte ilk baskının son treni kalkıyordu ve geç kalırsanız sizi Tanrı bile kurtaramazdı.

Başlarda kibrimi kıran birkaç başarısızlık yaşadım: Polisler yüz vermiyorlardı, rakipler acımasızdı, cesetler midemi altüst ediyordu, karmaşık görünen hikâyelerin özlü ve basit bir dille

ama aynı zamanda romansı bir baştan çıkarıcılıkla yazılması gerekiyordu. Her biri ön sayfanın kenarındaki son dakika haberleri sütununa konan, küçük pizza peçeteleri boyutunda, her satırı elli sekiz karakter uzunluğunda, yirmi satırı geçmeyen haberlerdi. Her şey işlerin hızlı bir şekilde ilerlemesini sağlayacak şekilde planlanmıştı. Bir editör bir bakışta haberin uzunluğunu anlıyordu ve çoğu kez kafamdaki hikâyeyi yazmaya devam ederken kâğıdı daktilo makinesinden çekip alıyordu. Editör haberi düzeltiyor, sayfayı altıya katlıyor, bir metal silindirin içine koyuyor, silindiri de hava basıncıyla çalışan bir boru hattına yerleştirip cızırtılı, tuhaf bir sesle alt kattaki dizgi atölyesine gönderiyordu. Ardından yazdığım ikinci sayfayı elimden kapıyor, yazarken tutarlılığımı koruyup korumadığımı veya tekrara düşüp düşmediğimi umursamadan aynı işi tekrarlıyordu. Hız bir saplantıydı, editörse vicdansız bir zaman hakemi.

Kendi polisiye olay sözlüğümü oluşturmuştum. İçinde "cani" sözcüğünün elli eş ve karşıt anlamlısı ve büyük bir etki yaratacak şekilde tekrar tekrar kullanmaya uygun fiiller vardı. Modern İspanyolcada ne meramını "patlak vermek" kadar hızlı ve net bir biçimde ifade edebilecek bir terim ne de "bir yangın patlak verdi" lafını daha iyi bir şekilde ifade edebilecek bir benzetme vardır. Böylece çok geçmeden beylik lafların, dolayısıyla mesleğin inceliklerinin ve bu arada vasatlığın ustası oldum. Suç haberleri sporunun müthiş bir atletiydim ama aynı zamanda öğrendiğini unutmayı başaramayan vasat bir gazeteci, günbegün imzasız bir şekilde yayımlanmaya mahkûm önemsiz yazılar yazarak hayat maratonunda

zekâsıyla değil kas gücüyle, anlamsızca, herhangi bir hedefi olmadan koşan bir atlet oldum.

Eksiksiz bir mutluluğun temeli çoğu kez şuursuzlukta yatar ve ben o dönemde sabahları zamanın çözülmemiş cinayetlerini araştıran, öğle sonraları geçmişin ses getirmiş vakalarını deşeleyen, geceleriyse popüler edebiyat eserleri yazan mutlu bir şuursuzdum. Uyku nedir bilmeden Giubileo, Oriel Briant, Puccio, Penjerek ve Robledo Puch[4] hakkında yazıyordum –bir ara da futbol mafyası ve paramiliter çeteler hakkında kurmaca dizi hikâyeler yazdım– ve o günün bölümünü, dizgiciler sabah beşte dizgi atölyesini açıp yedinci sayfayı dizmeye başlamadan önce ucu ucuna yetiştiriyordum.

Dünyanın bütün enerjisine ve heyecanına sahiptim, yorgunluk, korku nedir bilmiyordum; başarısız yazarlarla, bilge ve alkolik muhabirlerle, kinik dedektiflerle, manyak katillerle, şövalye yürekli hırsızlarla haşır neşir oluyordum. Daha ne istenebilirdi ki? Hiçbir şeyin değişmemesi istenebilirdi ama enflasyon söz dinlemiyordu. Basın kurumları teker teker devrilmeye başlamıştı. Öyle bir an geldi ki çok sayıda gazeteci ciddi ciddi artık gazetecilik yapamayacağımızı düşünüyordu. Çalıştığım gazete el değiştirdi ve burun üstü inişe geçti. Genel kurul toplantılarına bakıldığında bir gün maaşımızı ödemeyi kesecekleri, ardından kredi kuruluşlarının açtıkları kredileri geri isteyecekleri, gazetenin iflas edeceği, varlıklarının hortumlandığına ilişkin ihbarların yapılacağı ve sonunda da kapatılacağı görülebiliyordu. Aniden General Hornos'taki[5] kafeteryada başka bir şey konuşulmaz oldu. Rüyanın sona erdiğini, sonunda babamın uyarılarının

maalesef doğru çıktığını düşünmediğim bir gün bile geçmiyordu.

O zayıflık ânında, eski bir iş arkadaşım beni ülkenin güneyinden aradı, harika şeyler anlatıp yaptığı iş teklifine haber şefliğinin, bir evin, bir arabanın ve karım için de bir işin dahil olduğunu söyledi. Ardından, beni cezbetmek için, Neuquén eyaletinin aynı isimli başkentini New Yorkmuş gibi anlattılar ve kendi gözlerimle görmem için bir uçak bileti gönderdiler. Austral uçağından inip bir taksiye bindiğimde, radyoda bir dinleyicinin mesajını iletiyorlardı: "San Lorenzo mahallesinden Perla, Eloísa'ya köpeğinin kendisinde olduğunu ve saat dörtte emniyet şeridinde onu beklediğini söylüyor." Taksi şoförüne geri dönmesini söyleme isteği hissettim ama o kadar hızlı gidiyorduk ve dışarıdaki kavak ormanı o kadar etkileyiciydi ki sesimi çıkarmadım, kendimi kaderin ellerine bıraktım.

Ardından gazeteye ve Fotteringham Sokağı'ndaki küçük yazı işleri ofisine, Neuquénlilere, o tuhaf bilgeliklerine, hararetle özerkliği savunmalarına, petrol ve doğalgaz varlıklarından kaynaklanan refah seviyelerine, dünyayı değiştirmek için mücadele etmenin hâlâ bir anlam taşıdığını düşünen genç bir toplum inşa etmeye cesaret etmelerine baktığımda anneme dönüşmekte olduğumu fark ettim.

***

Böylece göçmen olmak ailemin ortak kaderi haline geldi: Fazla düşünmeden kabul ederek annemin kalbini kırdım. Annem o dönemde artık yepyeni biri olmuştu.

Moderndi, enerjikti, siyasi görüşlere sahipti ve bilgiliydi. Yöneticilerle ve yönetici sekreterleriyle içli dışlı olmuştu, kendine güvenini geri kazanmış ve kendini sınıf atlamaya adamıştı. Çektiği üzüntüler onu öldürmemiş, daha güçlü ve daha uyanık olmasını sağlamıştı.

Babam giderek içine kapanırken annemin dışadönük biri haline gelmesi ilginç ama bir o kadar da anlaşılır bir şey. Marcial hâlâ acı çektiği gerçeğini inkâr ediyor, annemse çektiği acıdan beslenip pençelerini çıkartıyordu. İnkâr ilahi bir şeydir: Küçük dozlarda tavsiye edilir, yüksek dozu kör eder. Kim daha mutludur? Zihni berrak olanlar mı yoksa inkârcılar mı? Annemin kanındaki inkâr seviyesi çok düşüktü, dolayısıyla aşırı gerçekçi bir bakış açısına sahipti: Sürekli tarifsiz tehlikelerle olası felaketlerin tehdidi altındaydık ve bu felaketlere karşı gözümüzü açık tutmak bir tür hukuki sorumluluğumuzdu. Asturias toplumbiliminde üç insan sınıfı vardır: Kendi bulundukları yerin etrafına duvar örenler, makul bir mesafeye siper yerleştirenler ve üzerlerine doğrultulmuş tüfeklerle açık arazide yüzleşenler. Bu sonuncular genellikle daha dayanışmacı ve kendine yeten insanlardır ama aynı zamanda en fazla acı çekenler de onlardır: Bütün mermiler onlara isabet eder ve onlara ait olmayan bir acı yoktur. Her an bir şeyleri ihmal etmişler gibi yaşar ve her an her şeyin olabileceğini düşünürler. Altına sığındığımız bin tonluk betonun kafamıza çökebileceğini, o anlarda sessiz ve görünmez bir kötülükle karşı karşıya olduğumuzu veya sokaktan karşıya geçerken ölüp istatistiklere geçeceğimizi düşünerek yaşamak annemin tarihe olan bakışını, dolayısıyla benimkini de değiştirmişti.

Öte yandan, gazetecilik okulunda, yine bir Austriaslı ailenin çocuğu olan ama Carmen'le Marcial'ın temsilcisi olduğu iki aşırı uç arasındaki felsefi farklılıkları kapatmaya çalışacak biriyle tanıştım. Buenos Aires'te çok Arjanyol vardır ama Asturiaslılar, aralarında gizemli bir bağ olan görünmez bir tarikat gibidir. González "tatlı su" denizcisi, bense piyade eriydim; askere alındıktan sonra jilet gibi üniformalarla akşam okulundaki derslere giriyorduk. Çok geçmeden aile geleneğimizin ortak olduğunu ve yeni bir saplantıyı paylaştığımızı keşfettik: Alternatif bir dergi yayımlayarak ordudan intikam almak ve "işine tutkuyla bağlı" gazeteciler olmak.

Diktatörlüğün hüküm sürdüğü ortamda küçük maceralar yaşayarak yakın arkadaş olduk, ilk makalelerimizi birlikte yazdık, zorluklara katlandık, sokakları arşınlayıp birlikte çalışabilmek için fırsat kolladık ve sonunda aynı gün aynı hevesle *La Razón*'un dokuzuncu katına vardık. Ama daha öncesinde görüşemediğimiz dokuz aylık bir dönem vardı. Ben bu dönemde Malvinas[6] üzerine, sonunda çöpe atacağım bir roman yazmıştım, Gonzáles ise tüm ruhunu, bedenini Bodeo semtinde işlettikleri toptancı deposunda çalışmaya ve ölümcül hastalığa yakalanmış babasına bakmaya adamıştı. Tekrar bir araya geldiğimizde babasının ölümü onu çok değiştirmişti.

Babası Antonio, Luarca'ya komşu bir köy olan San Martín de Oscos'dan gelen bir çiftçiydi. Günlerini tükettiği toptancı deposu ise México Sokağı'ndaydı ve Asturiaslıların koruyucu azizinin adını taşıyordu: San Pelayo. Doktorlar birkaç test yaptıktan sonra González'e, Antonio'nun hiçbir iyileşme

umudunun olmadığını itiraf etmişler, gerçeği ona söylemenin de bir faydasının olmayacağını anlatmışlar. Bu yüzden González babasına hiçbir şeyi açık etmeden zorlu tedavi sürecinde ona eşlik etmiş ve herkes uyurken o uyanık kalmış. Tüm bu süre boyunca öleceğini bile bile yaşlı toptancıyla birlikte yaşamış, kendini içinde bulduğu o korkunç ve çaresiz durumun ortasında babasının incir çekirdeğini doldurmayacak şeyler için nasıl sinirlendiğine tanık olmuş. Babasının son nefesini satılan mallarla, müşterilerle, tedarikçilerle, vitrinle ilgili önemsiz meselelere sinirlenerek tüketmesine inanamayan González, bu tezata öfkeleniyormuş. Ama hepimizin hayatımızda her gün aynı şeyi yaptığımızı da fark etmiş.

González böylece o an için bir önemi varmış gibi dursa da aslında çocuksu sorunlarla ilgilenmeyi reddedip gerçekten önem taşıyan ama ertelediğimiz şeylere odaklanan biri oldu. Ne kadar uğraşırsa uğraşsın artık işteki dramatik formaliteleri ciddiye alamıyor ama aile içindeki en ufak bir sorun veya hastalık belirtisinde içi parçalanıyordu. Sanki üzerine anlık sorunlardan etkilenmemesini sağlayan bir zırh geçirip kulaklarını da tıkamıştı; mesleki konularda asla kibre kapılmıyor, başarı veya zenginlik vaadeden şeylerin cazibesine kulak asmıyor ama hayati önem taşıdığına emin olduğu konularda üzerindeki zırhı çıkarıyor ve tanıdığım herkesten daha hassas davranıyordu.

Hayat, tam da değiştirebileceğimiz şeylerle, kendi hakkımızda kabullenmek zorunda olduğumuz şeylerle ama aynı zamanda önemli ve önemsiz şeyler arasında titizlikle

yapmak zorunda olduğumuz ayrımla ilgili bir şey. González'in bu tür günlük seçimleri doğru yapabilmekteki ve göçmenliğimizin getirdiği sıkıntılara rağmen mutlu olmaktaki becerisi beni hep etkilemiştir. Kader bir gün bizi, hayatımızı doldurduğumuz yanlış anlamaların ve acınası saçmalıkların filmini aylar boyunca ıstırap çekerek ön sıradan izlemek zorunda bıraktığında, çok daha yüksek bir idrak düzeyine erişiyoruz.

González'in bu yaklaşımı, fedakârlık övgüsünü ve göçmenlerin mutsuzluklarını mazur göstermek için her zaman sığındığı limanlar olan paranın ve maddi başarıların yüceltilmesini boşa çıkarıyordu. Onun bu yaklaşımı benim de düşünme şeklimi değiştirdi, aşırı gerçekçiliğimi ve miras aldığım diğer sorunlu inançlarımı gözden geçirmemi sağladı.

Bu elektroşok tedavisi onu tüketim kültürüyle ve Arjantin lümpenlerinin *gataflorismo*[7] nevrozuyla savaşan, dünya nimetlerinden elini çekmiş bir gerillaya dönüştürmüştü. González'in tüm giysileri ölmüş akrabalarından miras kalmıştı ve ilk kez yeni ayakkabı alması gerektiğinde, Constitución semtindeki bir mağazaya giderken ona eşlik etmek zorunda kaldım. İki saat boyunca satıcıyı delirttikten sonra mokasenlerin modelinin, renginin, fiyatının veya modanın umurunda olmadığını, sadece iyice "kapalı" olmasını istediğini ifade etti. Çileden çıkmak üzere olan satıcı, "Kapalı mı?" diye sordu. González lakayt bir ifadeyle, "Depoyu yıkarken ayaklarım ıslanmasın diye kapalı olmaları lazım" diye açıkladı. Bu küçük yararcılık dersinden on yıl sonra artık tanınmış bir gazeteci olmuştu, Arjantin'in en büyük mafya liderinin

suçlarını açığa çıkarmıştı, tehditler ve olağanüstü rüşvet teklifleri almıştı, şehirde bazı arkadaşların muazzam bir saçmalık olarak gördüğü papağan yeşili, külüstür bir Renault 4'le dolaşıyordu ama ben onun bunu her şeyin fuzuli olduğunun, hiçbir şeyin kalıcı veya ciddi olmadığının, paranın tuvalet eğitiminden daha önemsiz olduğunun altını çizmek için yaptığını biliyordum. Bu arada, fedakârlığa körü körüne inanmanın riskli bir sahtekârlık, suçluluk duygusunun bir şantaj, gururun faydasız bir zaman kaybı ve "şüphelenmek" sözcüğünün insan aklının ürettiği en büyük fiillerden biri olduğunu düşündüğünü de.

Tanıdığım başarılı göçmenler asla şüpheye düşmüyorlardı. Altın yüzükler ve elmas taşlı saatler takıyor, uyluk kemiği boyutunda Küba puroları içiyor, doğum günlerinde çocuklarına 4x4 cipler hediye ediyor, sahip oldukları restoranlardan ve otellerden, düşmanlarını yenerek fethettikleri önemli kalelermiş gibi böbürlenerek söz ediyorlardı.

González hayatın sırrının çok azla yetinmek için çok güçlü olmakta yattığına inanıyordu. Öte yandan, yıllardır tartıştığımız konulardan biri, kesinliğinden emin olduğumuz tek şey üzerineydi. Onu sinir etmek için, "Kesinliğinden emin olduğumuz tek şey ölüm; o halde aklımızı bu nihai ve korkulan gerçekten uzaklaştırmak için şöhret ve para gibi uğraş gerektiren, küstahça oyunlar icat etmemizde ne gibi bir kötülük var, González?" diye soruyordum.

Annemin oynadığı oyunun adı sınıf atlamaktı –diğerleri kadar iyi bir oyundur ve nihayetinde göçmen oyunlarının en

klasiğidir. Babamı Palermo civarında beş kez taşınmaya zorladı ve şeytanı bilek dövüşünde yenme çabasını küçümsediği için onu azarladı.

Gerçekte her şey Campo Salles'deki evi satıp Ravignani'deki eski evden elli metre ötede bir daire satın aldığımızda başladı. Marcelino hoşnutsuz bir tavırla daireyi görmeye geldi, henüz boş olan yemek odasının ortasında durdu, yumruklarını beline dayayıp yarım ağızla, "Doğrusu, başarabileceğinizi asla düşünmemiştim" dedi. Aynı gece eşiyle arkadaşlarını, Almurfe'deki akraba ve komşularını telefonla arayıp saatlerce konuştular, keyifsiz bir şekilde adaletsizliği anlattılar. *"Yalnız kaldık"* diyerek herkesi kendilerine acındırdılar. Carmen artık Marcelino Calzón'un gücünün ve elinin ulaşamayacağı bir uzaklıktaydı; aradaki elli adımlık mesafe Marcelino'ya elli sokak, elli kilometre, elli asırlık tecrit ve yalnızlık gibi görünüyordu.

O ilk taşınma gerçekleştiğinde on yedi yaşımdaydım ve henüz askerlik deneyimini yaşamadığım gibi bir tıp öğrencisine de âşık olmamıştım, gizemli Bay González'le tanışmamıştım, Plaza de Mayo'da üstüme gaz bombası atılmamıştı, tutkulu bir gazeteciye ve ardından tesadüfen polis muhabirine dönüşmemiştim, henüz kesilmiş kavak ağaçları cennetine göç etmem için iş teklifi de almamıştım.

O müthiş ânın, lise tatili sırasında, Callao ve Sarmiento sokaklarının köşesindeki bir terzide çalışırken gerçekleştiğini ve ben eve geldiğimde kamyonun çoktan gitmiş olduğunu hatırlıyorum. Annem kolilerin arasında bir oraya bir buraya

koşturuyor ve etrafına ışıl ışıl bir mutluluk yayıyordu. Medeniyete taşınmış ve cennetin yedinci katına yükselmiştik.

Kısa süre sonra annemin halasıyla enişte tahmin edilebileceği gibi evlerinin kendilerine büyük geldiğini söylemeye başladılar: Evi rekor denebilecek bir sürede Galiçyalı bir çifte satıp hemen yanımızda balkonu sokağa bakan üç odalı bir daire satın aldılar. Marcelino bodrum katında, tavan arasında, Mino'nun odasında ve terasta birikmiş hatıralarımızı boşaltıp hepsini bir eskiciye hediye etti.

İki yıl sonra da doktorlar Marcelino'ya prostat kanseri teşhisi koydular.

Annem Eveready şirketinden izin aldı, onu hastaneye yatırdı ve yedi ay boyunca baktı. Sonlara doğru acıdan inlerken Hıristiyanların Yardımcısı Meryem Ana'nın[8] sadık müridi bir Salesyan olan kız kardeşim bize masum masum sordu: "O kadar ağrısı varsa, Tanrı işlediği bir günahın cezasını ödetiyor olmasın?"

Ne eşinin ne de kendisinin kaderinden haberdar olan Consuelo o sırada bu inlemelerden ve sorulardan uzakta, Alzheimer hastalığının koridorlarında yolunu kaybediyordu. Altı seneden uzun bir süre öncesinde peş peşe bir şeyleri unutmaya başlayınca İspanyol Hastanesi'nin nöroloğuna görünmüştü. Doktor yaptığı testlerin ardından ailemize durumu dürüstçe anlatmıştı: Halanın beynine giden kan akışı yavaşlamıştı ve ilaç kullanması gerekiyordu.

İlaçlar ilk başta biraz etki gösterdi ama sonra zihin berraklığı batan bir güneş gibi soldu. Marcelino ölüm

döşeğindeyken can çekişmeye başladığında Consuelo'nun muhakeme yeteneği zayıflamıştı, aklı gidip geliyordu. Bilincini yitiriyor, yaptıklarını hatırlamıyordu, gündüz oldu sanıp gecenin bir yarısı kalkıyor, kahvaltıyı hazırlıyor, altına kaçırıyor ve kocasını kardeşi sanıyordu.

O zor dönemde en büyük saplantısı evden kaçmaktı. Bir akşamüstü mahallenin hemşiresi Puente Pacífico'da onunla karşılaşmış. Consuelo kaldırımda, yanından geçip giden kalabalığın ortasında duruyormuş.

"Consuelo, nereye gidiyorsun?" diye sormuş.

Consuelo onu tanımadan gözlerini kırpıştırıp, "Bilmem, kardeşimi arıyorum" demiş.

Hemşire de koluna girip onu Ravignani'ye geri getirmiş. Annem o gün Consuelo'nun hepten kaybolabileceğini, sonunun bir tımarhaneye kapatılmak, sokaklarda dilenmek veya evinden uzakta, bir binanın eşiğinde soğuktan ölmek olabileceğini fark etti.

Bunun üzerine annem son derece dikkatli olmaya karar verdi. Bir komşu kadından sabahları halasına eşlik etmesini ve hastaneden dönene kadar onu eve kilitlemesini istedi. Carmen hastaneden dönünce akşam yemeğine kadar onunla vakit geçiriyor, onu yatırıyor ve kapısını kilitleyip çıkıyordu. Ardından bitkin halde bizim eve varıyor, çamaşırları yıkayıp ütülüyor, yemeği hazırlıyor ve yorgunluktan baygın düşüp bir önceki kadar acımasız olacak yeni bir gün başlayana dek uyuyordu. Bir yandan enişteşinin kanser ağrılarıyla ve bunayan halasının saçmalamalarıyla uğraşıp diğer yandan işini kaybetmekten korkan annem, aylar süren bu rutinin

sonucunda kendini Arévalo Caddesi'ndeki demiryolu geçidini dalgın dalgın geçerken bulmuştu. Bize aktarıldığına göre, o hain trenin annemi Belgrano semtinin ortasında ikiye biçmesine ramak kalmış.

Bir akşamüstü annemin Marcelino'nun doktorlarıyla işi uzamış. O sırada Consuelo balkonun korkuluklarının üzerine tırmanmış; kafasından kendini ağacın dallarına atma fikri geçiyormuş. Annem apartmanın önüne geldiğinde bir grup insan aşağıdan Consuelo'ya atlamaktan vazgeçmesi için bağırıyormuş. Carmen eve girmiş, onu belinden tutup oturma odasındaki bir koltuğa oturtmuş.

Ağlamamaya çalışarak, "Nereye gidiyordun hala?" diye sormuş.

Halası gözü pek bir ifadeyle, "Erkek kardeşimi aramaya" diye yanıtlamış.

"Senin erkek kardeşin yok ki."

"Marcelino benim erkek kardeşim Carmen."

"Marcelino senin kocan."

Parmağını sallayarak, "Hayır" demiş. Sonra omuzlarını silkerek, "Ben evli değilim ki..." diye eklemiş.

"Evet, evlisin."

"Hiç evlenmedim."

Annem sinirlenerek, "Marcelino senin kocan!" diye patlamış. Komodine gidip halasının evlilik cüzdanını çıkarmış, fotoğraflarının olduğu sayfayı yırtarcasına açıp cüzdanı Consuelo'nun eline tutuşturmuş, "Kocan olacak orospu çocuğu işte bu!" diye bağırmış.

Consuelo kucağında cüzdanla bir süre sessiz kalmış. Ardından cam gibi olmuş gözlerini önündeki kanıttan ayırıp mendilini arayan Carmina'ya yöneltmiş.

Nihayet, "Bekârım sanıyordum" diye kabullenmiş. Bir an durakladıktan sonra tekrar anneme dönüp, "Orospu çocuğuydu demek?" diye sormuş. Annemin dudakları titremiş, gözyaşlarını silip daha önce de yaptığı gibi, başını iki yana sallamış.

Bu olaydan üç hafta sonra alt kattaki komşu annemi çaya çağırmış. Consuelo'nun gece boyunca tencereleri birbirine vurarak gürültü yaptığından, televizyonun sesini sonuna kadar açtığından, gazı açık bıraktığından şikâyet etmiş. Apartmandaki herkes adına konuşarak, "Havaya uçacağız" demiş. "Bu meseleyi çözmek zorundasın. Bu böyle devam edemez."

Annem yerin dibine geçmişti ama her şeyin daha da kötüleşeceğini, er ya da geç bir kazanın veya bir trajedinin yaşanacağını biliyordu. Derin bir nefes aldı, halasını yatırmak için bir klinik aradı ve Charlone Sokağı'nda temiz, konforlu bir yer buldu. Kliniğin müdürü halasını kandırarak getirmesini önermiş. Annem büyük bir pişmanlık hissediyor ama onu güzellikle götürmenin imkânsız olacağını da biliyormuş. Onu tekrar oturma odasına oturtup ellerini avucunun içine almış:

"Doktorun sana birkaç test yapması gerek."

"Ama ben hastaneye yatmak istemiyorum."

"İyi değilsin Consuelo. İyi olmadığının farkında mısın?"

Consuelo başını sallayarak, "Evet, farkındayım" demiş ve bir süre daha başını sallamaya devam etmiş. Ardından derin bir nefes alarak, "Orada iyi olacak mıyım peki?" diye sormuş.

Annem halasının çantasını hazırlamış, taksiyle kliniğe götürüp ona uzun uzun sarıldıktan sonra klinikten ayrılmış. Eve ağlayarak, kendini berbat hissederek döndü, bütün gece uyumadı ve sabah erken saatte Marcelino'ya haberi vermeye gitti. Marcelino bağırmaya başlayıp, "Zavallı Consuelo, bak sonumuz nasıl oldu! Sonunda bunları da mı görecektik!" demiş.

Salı günü annem halasını ilk kez ziyarete gittiğinde Consuelo tamamen iyileşmiş görünüyormuş.

"Beni buradan çıkar!" demiş. "Yapacak çok işim var. Burası bana göre değil. Ben ne hastayım ne de deli. Çok iyiyim."

Carmen bir anlığına bir mucizenin gerçekleştiğine inanacak gibi olmuş ama hemen ardından Consuelo yine "erkek kardeşinden" bahsetmeye ve tamamen tutarsız şeyler söylemeye başlamış. Kliniğin müdürü annemi odasına çağırıp güçlü olmasını, sabır göstermesini tavsiye etmiş: "Bu, iyileşme olasılığı bulunmayan bir hastalık; siz de en doğru olanı yapıyorsunuz."

Ardından bahçedeki koltuklara oturduklarında Consuelo yeğenlerini tanımamış; detaylarına girerek, yüzyılın başlarında Almurfe'de gerçekleşen önemsiz olayları hatırlayıp yüksek sesle anlatmaya koyulmuş. Ziyaret saatinin sonunda annemin yüzünü, tıpkı İspanya'dan döndüğünde yaptığı gibi okşayıp, "Krakerlerimi getir Carmina. Sadece krakerlerimi istiyorum" diye fısıldamış.

Klinikte dört öğün bol kepçe yemek veriliyordu ama Consuelo, hayatı boyunca yaptığı gibi, yemek aralarında atıştırmak için elinin altında kraker ve kurabiye olsun istiyordu. Annem ona üç kutu kraker alıp sorumlu kişiden bunları mutfak tezgâhına koymasını ve hiç eksik etmemesini istemiş.

Consuelo klinikte temizliğe ve öğle ile akşam yemeklerinin hazırlanmasına yardım ediyordu. Bir gün, sardunyalarla ve kendi içlerine kapanmış ihtiyarlarla dolu devasa binada kol kola dolaşırlarken anneme, "Gel sana kraker ikram edeyim. Mutfakta üç kutu krakerim var, biliyor musun?" demiş.

Doktorlar, annemden Consuelo'ya "erkek kardeşinin" öldüğünü söylememesini istediler. Consuelo bir süre sisler içinde, bitki gibi yaşamaya devam etti ama sonra tıpkı Teresa gibi ve Mino'nunkine benzer bir şekilde kısmi felç geçirip hastaneye yatırıldı. Bir gece yatağa bağlanmış, sonda ve tüpler takılmış halde yatarken, aniden bilinci yerine gelmiş, onu bu işkenceden kurtarması için anneme çaresiz el kol hareketlerinde bulunmuş. Annem hemşireyi ve Consuelo'yu çoktan kayıp vaka ilan etmiş olan yoğun bakım doktorunu çağırmış.

"Her şeyi çıkarmanızı istiyorum" demiş.

"Yapamayız."

"Her halükârda ölecek mi?"

"Evet."

"Hemen şimdi hepsini çıkarmanızı istiyorum."

Anneme bir evrak imzalattıktan sonra Consuelo'nun bağlarını çözüp tüpleri çıkarmışlar. Consuelo daha iyi

görünüyormuş. Hatta saçlarını tarayıp ona parfümler sıkan, yanıt beklemeden onunla konuşan ve kaşıkla sütlü çay veya ılık çorba içiren yeğeninin yardımıyla o yatakta kırk sekiz gün daha yaşadı.

***

Gün geldi, Vicente Fidel López Okulu'nun eski ve saygın kapıcıları Chacarita Mezarlığı'nda unutulmuşluğa terk edildiler. Annem o fırtınalı günleri ve matem dönemini atlattıktan sonra, Mary'yi de yanına alıp bir Iberia Havayolları uçağıyla İspanya'ya gitti ve kuyumcu bir kuzeninin özel olarak yaptığı altın nikâh yüzüğünü María del Escalón'a hediye etti. Böylece anneannem ilk kez sol elinin yüzük parmağına alyans takabilecekti çünkü Consuelo'nun gerçek erkek kardeşi bu temel nezaket kuralını yerine getirmeyi hiç düşünmemişti.

Hayatımda kız kardeşime, annemle babama en uzak olduğum dönem, edebiyatın, isyanın ve aşkın tüm zamanımı aldığı o ilk gençlik yıllarıydı. Lisede herkes gibi ara sıra gelip geçici ve yoğun aşklar yaşamıştım ve Gabi'yle tanıştığımda travmatik bir ilişkiden yeni çıkmıştım. O dönemdeki en yakın kız arkadaşımla ıstıraplı ve tutkulu bir ilişkiye girmiştim, ardından onun sıra arkadaşıyla, sonra da mahalleden hafif bir kızla çıkmış, son olarak da babasını banyoda ölü bulan ve gerçekte neyi istediğini çözebilmek için detaylı bir haritaya ihtiyaç duyduğum Caballito'lu muammalı bir kadınla ilişki yaşamıştım. Sonradan bütün kadınların birer muamma olduğunu, haritaları ve seyir kılavuzlarını incelemenin her zaman akıllıca olacağını öğrendim ama o sıralar Dostoyevski ve Hermann Hesse okumama rağmen basit bir insan

olduğumu sanıyordum ve arkadaşlarımın çevresinde ruh eşimi aramaya koyulmuştum.

Gabi doktor olmak istiyordu; güzel, sevimli ve akıllıydı. Hayattaki misyonu Arjantinliler arasında pek rastlanır bir şey değildi: Hizmet etmek. Ayrıca psikanalistlerin ve İberya'daki toplulukları inceleyen uzmanların heyecana kapılmasına neden olacak bir şekilde Carmen'le aynı gün doğmuştu ve Marcial'ın köyüne çok yakın bir yerde büyüyen Asturiaslı bir kadının kızıydı. Café Petit Colón'un çıkışında öpüştük, Manhattan kokteyli servis edilen bir mekânda birbirimize âşık olduk; ben askere gitmeden önce, askerliğimi yaparken ve sonrasında birbirimize yüzlerce aşk mektubu gönderdik. İki ay sonra bu işin sonunun evlilik olacağını anlamıştık. Üç ay sonra da babası bir karaciğer hastalığından öldü.

Bazterrica Kliniği'nde başrolünde yer aldığımız o korkunç sahneleri, o erken ölümün bir aileyi nasıl mahvettiğini, Gabi'yi evin babasına, dul kalan annesi Pacita'yı da bir lokomotife nasıl dönüştürdüğünü hatırladıkça tüylerim diken diken oluyor. Kayınvalidem o trajik göçmen arketipine hiç benzemiyordu. Annem onun zarafetini, gösterişli halini ve kendisinin asla sahip olamayacağı bir özelliğini –mutlu olmak için her zaman güzel bir bahane bulma huyunu– hemen kıskandı. Gabi sahip olduğu o paha biçilmez direnci, o katıksız neşeyi, o yıkılmaz iyimserliği annesinden miras almıştı. Bu cömert genetik miras 1980'de yaşadıkları trajedinin onları yıkma olasılığını ortadan kaldırdı ve o anlığına tehlikeli sularda yol almak için yeniden haritaya ihtiyaç duymamı engelledi.

Öte yandan annem, kendi sahip olduğu kusurların çoğunun Gabi'de de olduğunu hemen fark etti: Hatalara karşı hoşgörüsüzlük, doğal bir liderlik yeteneği, detaycı, yorulmak bilmez bir sorumluluk duygusu, pragmatizm ve cesaret. Tabii hiç tereddüt etmeden onu bağrına bastı. Gabi ilk başlarda Marcial'ın aksanlı İspanyolcasını iyi anlamıyordu ama doktor diploması alarak üniversite seçimimle babama karşı işlediğim ihaneti bir şekilde telafi edeceğini fark etti. Babam, Gabi'nin yanlış yollara sapmamı önleyeceğini anlayınca çok sevindi.

Rutin bir jinekoloji muayenesinde annemde bir rahim tümörü bulmaları aynı dönemlere rastlıyor. Endişelenecek bir şey değildi ama gözlem altında tutmak gerekiyordu. Zaman geçti, tümör büyüdü ve Güemes Sanatoryumu'nda bıçak altına yatması gerekti. Sadece yarım saatlik, küçük bir müdahale olacak demişlerdi ama ameliyat yedi saat sürdü. Marcial, Gabi ve ben karşıdaki barda oturup tırnaklarımızı yiyerek beklerken güçlüymüşüz numarası yapıyorduk ama aklımızdan en kötü ihtimaller geçiyordu. Sonra Gabi gidip cerrahla konuştu; on beş kist bulduklarını, yumurtalıklarıyla rahmini aldıklarını ve frozen biyopsisinin sonucunun pek parlak görünmediğini öğrendi.

Babam iptal olmuştu, doktorların söylediklerini duymak istemiyordu. Biyopsinin kesin sonucunu almaları iki hafta sürecekti ve yeni hedefimiz Carmen'in güç toplaması olduğu için durumu ondan gizlemeye karar verdik. Onu solgun, kaskatı bir halde getirdiler; yatağının kenarına oturup elini tuttum ve ölmesini seyretmek gibi hiç beklemediğim bir şeye kendimi hazırladım. İnsan her şeye gücünün yettiğine

inandığı bir yaştaysa, sevdiklerinin ölümü daima beklenmedik ve inanılmaz gelir.

Ama beklenenin aksine annem ölmedi, anesteziden çıktı, her şeyin yolunda gittiği masalını doğru kabul edip itirazlarımıza kulak asmadı. Babam iki hafta sonra elinde bir kâğıtla ve güzel bir haberle geldi: "Anneniz kanser değil!" Mary'le ben ihtiyatlı davranmayı bir kenara bırakıp sevinç çığlıkları atarak anneme sarıldık. Babam kendine bir bardak sodalı sek kırmızı şarap koydu, derin bir nefes alıp Gabi'nin kulağına fısıldadı: "Daha önce bu kadar ödüm bokuma karışmamıştı; kendimi hiç şu anki kadar mutlu da hissetmemiştim."

Annem vadesinin henüz dolmamış olduğunu varsaydı ve yeniden hayata dönmesini kutladığımız günlerin ardından tipik bir depresyona girdi. Eveready şirketinin doktoru onun kederli halini ameliyat sonrası depresyonuna bağlıyordu ama kız kardeşim yaranın daha derinde olduğunu düşünüyordu ve bunda yanılmıyordu.

Halasıyla eniştesi ölmüştü, aile refaha ulaşmıştı ve Tanrı gözünü iyice bir korkuttuktan sonra ona zeytin dalı uzatmıştı. Annem elli yaşındaydı ve açlığı, sürgünlüğü, köklerinden koparılmışlığı, yalnızlığı, tacizi, boyun eğişleri, borçları ve kötü talihinin diğer dertlerini o ameliyathanede bıraktığını hissediyordu. Ancak o ameliyat sırasında bir anlamda hedeflerini, günün birinde yakalayabileceğimize inanmamızı sağlamak için önümüzde sallandırdığı havuçları da çıkarıp almışlardı.

Ölme ihtimali, bir dönemin sona erdiğini söyleyen o güçlü his, elli yaş krizi, gecikmiş bir isyankârlık, hayatında ilk kez özgür olma ve sorumsuzca bir maceraya atılma hayalleri kurmasına yol açmıştı. İkinci bir fırsat yakalamıştı; yaşadığı sorunlar ve kötü zamanlar geçirmiş olması onu inançlı biri yapmış olsa da bir kitapta hayata sadece bir kez gelindiğini okumuştu ve o esrarengiz Bay González'in varsaydığı gibi, bu hediyenin değerini bilmemenin ölümcül bir günah olacağını hissediyordu.

İki kere iki dört eder: Carmen, Almurfe'ye kesin dönüş yapma olasılığını ciddi bir şekilde, uzun uzun düşündü. Bu aşamada onu asıl ilgilendiren şey ne öylesine İspanya'ya dönmek ne de kocasını ve çocuklarını yanında götürmekti. Sadece kaderinin kırıldığı yere dönmeyi ve onu bir tür yapıştırıcıyla onarmaya çalışmayı hayal ediyordu. Sırtüstü uzanıyor, bavullarını toplasa, birkaç mobilyayı yanına alsa, yol kenarındaki eve yerleşse ve hayatının geri kalanını Josefa Teyze'yle, María del Escalón'la, kırlara yayılmış ineklerle, cesur köpeklerle, demirhanenin domuzlarıyla geçirse nasıl olur diye düşünüyordu. Zaman makinesi diye bir şey olabilir miydi? Yeniden, eskiden olduğu kişiye dönüşebilir miydi? Yol ayrımının olduğu noktaya geri dönmek, başka bir yol seçmek ve sıfırdan başlamak mümkün müydü? Sonra yattığı yerde dizlerini karnına çekiyor, kendini böyle bencilce düşüncelere kaptırdığı için utanıyor ve bu düşüncelerle pazarlık etmeye çalışıyordu.

Evlilik haberim birkaç yıl boyunca dikkatini dağıttı ve aynı şeyler tekrar aklına geldiğinde, her zamanki gibi artık çok geç

kaldığını anladı. Evliliğim hem gurur hem de endişe kaynağıydı. Gabi'yle ben çok gençtik, birikimlerimiz çok sınırlıydı. Sorumlulukları şu şekilde bölüşmüştük: O mezun olmak için gece gündüz ders çalışacaktı, ben de peşin istenen altı aylık kirayı biriktirebilmek için kuruş üstüne kuruş ekleyecektim. O ilk yıllarımızda bir Alman laboratuvarında tahsilat müdürü olarak çalışıyordum ve henüz o zamanlarda bile gizli gizli roman yazıyordum. Abonelik sistemiyle çalışan bir derginin eleman aradığını haber alan González, beni derginin ekibine katılmaya davet etti. Basit bir hayal uğruna güvenli işimi terk etmek benim için büyük bir ikilemdi ama sonunda yöneticilik işinden vazgeçip gazeteciliğe tutkuyla sarıldım. Derginin ömrü üç ay oldu ve dergi kapandığında yeni evli bir çift olarak dımdızlak kaldık.

Aslında Kutsal Masumlar Günü'nde[2] Evlendirme Dairesi'ne kazasız belasız ulaşıp evlenmemiz de kolay olmamıştı. Annem bizim yokluk çekişimizde kısa süre öncesine kadar kendi yaşadığı yokluğu görüyordu. Mobilyalarının, ıvır zıvır eşyaların peşine düşmüştüm; priz kapaklarını bile alıp götürmek istiyordum. Bir gün mutfakta, kendi kendine konuşur gibi, "Buzdolabını değiştirmem lazım" dedi. Hemen atlayıp, "Bu sözünü unutma, eskisine ben talibim" dedim. Annem bize bir buzdolabı, bir şilte ile nevresim takımı hediye etti ve evliliğimiz ülkenin en büyük önceliğiymiş gibi davrandı.

Dini tören, düğün orkestrası, gelinlik ve düğün salonu olmadan evlendik zira tümü de yeni sahip olduğum inançlara ters olduğu gibi, bunları yapmaya imkânımız da yoktu. Mar

del Plata'da kısa bir balayı yaptık, birikimimizin geri kalanını her güne eşit böldük. Birkaç ay sonra Gabi hamile kaldı ve ben de akşam gazetesinde iş buldum.

Birkaç yıl boyunca başımıza gelen en iyi şey başımıza hiçbir şeyin gelmemesi oldu. Lucía doğduğunda Carmen babaanne oldu ve Palermo semtinin küçük burjuvalarından birine dönüştü. Gündemdeki olaylarla ilgileniyor, oğluna bir gazeteci olarak yürüttüğü mücadelede yoksul insanların davasını savunması gerektiğini söylüyordu. Zaman geçse de bu demagojik talepten vazgeçmedi; hatta Tanrı'nın sürekli attığı zarlarda en küçük bir adalet olsaydı, Carmen Díaz'ın mükemmel bir gazeteci olabileceğinden eminim. Bir editör olduğum yetişkinlik dönemimde, gazete için hazırlanan iki kapak arasında bir seçim yapmam gerektiğinde sık sık onu arayıp fikrini soruyordum ve yazarlarımdan makalelerini düzeltmelerini isterken, icat ettiğim o sinir bozucu cümleyi kullanıyordum: "Annem anlamıyorsa kötü yazılmış demektir."

Ülkenin güneyine taşınmayı düşündüğümüzü haber verdiğimde annem kendini sırtından bıçaklanmış gibi hissetti. Babamsa çarmıha gerilmiş İsa tavrıyla, "Ne yaptığınızı bilmiyorsunuz" dedi ve o an ne yapıyorsa onu yapmaya devam etti. Öte yandan annem bunun iyi bir iş teklifi olduğunu ve beni yaptığım işte ilerleyip kendi yolumu çizecek şekilde yetiştirdiğini biliyordu. Askerlik görevimi yerine getirdikten ve Galtieri rejimine karşı bunca mücadele verdikten sonra acıya karşı duyarsız, pervasız birine dönüşmüştüm.

González her zamanki gibi şeytanın avukatlığını yapıp aklımı başıma toplamam için çok uğraştı ama başarısız oldu.

Açık denize doğru ilerleyip en kötü dalgalarla yüzleştikten sonra tek parça halinde kıyıya çıkmaya alışkındım. Babamın bir öğle sonrası Cantabria Denizi'nde, güneşin o gümüş rengi ışıkları altında neredeyse boğulmasına neden olan krampları ben hiç yaşamamıştım. Henüz hayatın sillesini yememiştim; okyanusta kulaç üstüne kulaç atmanın, kıyının erişilmez bir mesafede olduğunu görmenin, dalgaların geri dönmeme izin vermeyeceğini, yeterli gücü toplayamayacağımı, her şeyin bir hesap hatası olduğunu hissetmenin ne demek olduğunu henüz bilmiyordum.

Büyük bir hafiflikle, iki haftalığına kaplıcaya tatile giden biri gibi, herhangi bir dram yaşamadan her şeye veda ettim ve bin iki yüz kilometre yol kat ederek bir dağ nehrinden doğup verimli, uçsuz bucaksız arazilere doğru yükselen bir omurgaya benzeyen Argentina Bulvarı'na ulaştım. O bulvar güney ütopyasına tehlikeli denecek ölçüde uyuyor. Aynı bulvarın üzerinde bir daire kiraladım ve aynı bulvarda Patagonya'nın, dünyanın arka bahçesinin arka bahçesi değil, gerçekten de bir cennet olduğunu düşündüm. Bencil Buenos Aires'in ve rüşvet düşkünü siyasetçilerin kanını emip yoksullaştırdığı, baştan çıkarılıp sonra da kendi kaderine terk edilmiş bir cennet.

Neuquén'de işlediğim bir dizi ciddi hatadan ilki, bu mesleğin hastalıklarını farkında olmadan yanımda getirmek oldu. Hemen bir cinayetin üzerine gitmeye kalktım. Zapalalı bir çiftçi çocuklarının gözü önünde karısını öldürmüştü; cesedi sabanına bağlayıp toprağı onunla sürmüş ve sonra da bir iple kendini asmıştı. Olayı anlatırken o "okuru tavlayan romansı üslubu" kullandım ve büyük bir hevesle tüyler

ürperten olayın ayrıntılarına girdim. Yazdığım haber gazetenin satışını artırdı ama ertesi gün kentin ileri gelenleri beni kınayan bir bildiri yayımladılar. Belediye başkanı ise beni bizzat arayarak Zapala'nın itibarına bu şekilde zarar vermeye nasıl cüret ettiğimi sordu.

Yedi gün sonra bir sokak çetesini ihbar ettiğimde, çetenin lideri ve insanı ürküten bir kadın olan annesi gazetenin lobisinde önümü kesip ağızlarına geleni saydırıp tehditlerde bulundular. Komşum olan bir uyuşturucu satıcısı bir gün kapımı çaldı; neredeyse ağzımı burnumu kıracaktı. Pazarda şüpheli biri karşıma çıkıp hakaretler yağdırdı. Bana bilgi veren rüşvetçi bir polis şüpheli bir şekilde ölü bulundu.

Herkes –suçlular da masumlar da, marjinaller de devlet görevlileri de– gereğinden fazla yakınımdaydı. Yazdığım şeylerin gerçek hayatta ânında, doğrudan ve kimi zaman korkunç sonuçları olmaya başlamıştı. Bir adaletsizlik yapmamak, bir fenalığa yol açmamak için titiz ve sorumlu olmayı, kendimden şüphe etmeyi ve sansasyon yaratma isteğine, aceleciliğe, olayları makyajlayarak sunma eğilimine karşı direnmeyi öğrenmem gerekiyordu. Zor yoldan öğrendiğim, gerçekleri olduğu gibi, saf halleriyle sunmayı gerektiren bu meslek etiği beni çok zorladı ama aynı zamanda beni başka bir gazeteciye ve insana da dönüştürdü. Hayatın siyah veya beyaz değil, alabildiğine gri olduğunu bizzat yaşayarak öğrendim: Büyük kahramanlar büyük alçaklıklar, büyük alçaklarsa heyecan verici kahramanlıklar yapabiliyordu. Objektifliğin boyutlarını yeniden tanımladım ve gerçeğin muğlak olmak gibi kötü bir huya sahip olduğunu anladım.

Neuquénliler de güç ve iktidar üzerine bana sağlam bir ders verdi. Küçük kasabalardaki yaşamı gözleyen bir tanık ayrıcalıklı bir yere sahipse siyasetin, adaletin, yeteneğin ve hırsın gerçekte nasıl işlediğini öğrenebiliyor. Herkesin gerçek niyetinin ve karanlık işlerin yakından ve net bir şekilde görülebildiği bu maketlerin içinde her şey daha basittir. Ardından büyük şehirlerde her şey daha karmaşık görünür ama o laboratuvardan geçenleri aldatmak mümkün değildir. Kentin karmaşıklığının altında daima güç sahiplerinin kendi iradelerini dayatıp yaptıklarının yanlarına kâr kaldığı aynı sessiz savaş yürütülür.

Yerel gazetelerin büyük çoğunluğunda da benzer bir durum söz konusudur. Gazetenin büyüklüğü önemli, zorluklarsa göz korkutucudur. Düşmekte olan bir uçaktan hasarlı bir yelkenliye atladığımı ve ülkede esen kasırgaların bizi silip süpüreceğini çabucak anlamıştım. Bu genç gazetenin batması olasılığı beni çok korkutuyordu. Bugün bile çok küçük olan bu piyasada, daha önce çalıştığım gazetenin yaşadığı bozgunun ardından Neuquén'de gazetecilik yapmaya devam etme fikri çılgınlıktan başka bir şey değildi.

Kamu reklamlarından dağıtıma kadar bütün işlere fırtına gibi giriştim. Gazeteyi kişisel vatanım olarak gördüm, iç ve dış düşmanlarıyla yorulmadan mücadele ettim, izin günlerimden feragat ettim, aynı anda haber müdürü, adli ve bölgesel haberler şefi, yazı işleri müdürü ve tashih şefi oldum. Dahası, merkeziyetçiliğe karşı yürütülen ekonomik savaşın sınıf mücadelesinin bir başka çeşidi olduğu gibi entelektüel bir mazeretle, federalist ideolojiyi benimsedim. Bu, fırsatçı bir

anlayışla yapılmış bir şeydi. Biz insanlar ihtiyaçlarımızı, âdet, moda, kültür ve din kisvesi altında en çok işimize geldiği şekilde karşılama yoluna gidiyoruz. Yeni bolerolar, önce rasgele cinsel ilişkileri sona erdiren, sonra tek eşliliği moda haline getiren, ardından burjuva aşkının yeniden dönüşüme girmesine neden olan ve son olarak da Manzanero'nun şarkılarını yeniden popüler hale getiren AIDS'ten doğuyor. Bir an geldi, kendimi bu bitmemiş devrimin hevesli bir militanı olarak buldum ama her şey korkulardan, korkular ise nihayetinde o ilk korkudan –göçmen olma, geride kendimden parçalar bırakmış olma ve yanılmadığıma dair tek somut kanıtı yitirme korkusundan– kaynaklanıyordu.

Tüm bu arzularla varsayımlar ağı dengemi bozdu ve kritik anlarda yapacak daha önemli işlerim olduğunu bahane ederek ihmal ettiğim karımdan ve kızımdan uzaklaşmama yol açtı. Arjantin Komünist Partisi'nin üyesi olan eski bir arkadaşım, bir gün eşi telefonda ondan bir şeyler isterken, "Beni para işleri için nasıl ararsın, devrim yaptığımı görmüyor musun?" deyivermiş.

Gabi o eziyetli taşınma işini tek başına üstlenmek zorunda kaldı. Argentina Bulvarı'nda kiraladığımız daireye Lucía ile birlikte yerleşti ve bir yıl boyunca sürekli ağladı. Ardından aniden kendini toparladı ancak bu sefer de ben küçük ama yakıcı dozlarda acı çekmeye başladım. O siyanürü tek yudumda içmişti, bense acı zehri uzun bir süre boyunca yudum yudum tadıyordum. Astım olmaya niyetliymişim gibi esmer tütünlü o sert sigaraları arka arkaya içtiğimi ve kilo almaktan sarışın bir hipopotama benzediğimi hatırlıyorum.

Gabi, cuma, cumartesi ve pazar günleri neşeli ama dönüp ona bakmaya bile tenezzül etmeyecek kadar yabancı ailelerin doldurduğu kent sokaklarında bebek arabasını iterken kendini bir dul gibi hissediyordu. O çalışmaya başlayana kadar her gün birbirimizi incitmekten başka bir şey yapmadık; işe girdiğinde ise bazen bile isteye, bazen de boşvermişlikten birbirimizi görmezden gelmeye koyulduk. Günümüzün göçmenleri arasında çok iyi bilinen bir sendrom bu: Çok az çift çevresinde ailesi, arkadaşları veya arabulucular olmadan bu yalnızlığı atlatabiliyor. Memleketinizden uzaktaysanız sahip olduğunuz tek kişi eşinizdir ve yüz yüze bakarak yaşamak kaçınılmazdır. Bildiğimiz onlarca evlilik ilk altı ayda sona ermişti; bizimki de bıçak sırtında ilerliyordu.

Annem evliliğimizdeki hayal kırıklıklarının ve tökezlemelerin endişeli bir tanığıydı. Havaalanına kadar Gabi'ye eşlik eden annem, yeniden içler acısı bir uykusuzluğun pençesine düşerek geceler boyunca yatağında bir o yana bir bu yana dönüp durmuştu. "Sırtında Lucía ile uçağa doğru yürüdüğünü görmek içimi parçaladı. Yemin ederim yeniden Vigo'daymışım gibi hissettim" demişti, gözyaşlarının akıttığı rimeli bir mendille silen Pacita'ya. "Hay ağzına sıçayım! Neden hep ailemizden ayrı yaşamak zorundayız ki?"

Bin iki yüz kilometre belki on dört bin kilometreyle kıyaslanamaz ama gurbetliği yine de birbirine çok benziyor. Annem Neuquén'i beğendi ama günde yirmi saat çalıştığımı ve daha büyük, daha tehlikeli konulardan kaçınmak için Gabi'yle önemsiz meseleler yüzünden didiştiğimizi görünce

dehşete kapıldı. Yine de aramıza girmemeye özen gösterdi. Girseydi bunu benim aleyhime yapacağını da biliyordum. Bunun yerine Buenos Aires'e döndü ve olaylara felsefi bir tevekkülle yaklaşan, her durumda neşesini koruyacak kadar uyumlu bir tabiata sahip olan ve aynı sağduyuyu biraz olsun ona aşılamaya çalışan eltisiyle yakın arkadaş oldu.

***

Yokluğumuz annemle Pacita'yı bir araya getirmiş, onları bağımsız ve aralarından su sızmayan bir ikiliye dönüştürmüştü. Baş başa verip gayrı resmi bir cevval kadınlar kulübü kurmuşlardı. Her ikisi de emekliydi, her ikisi de İspanyoldu, her ikisi de tutku doluydu. Her pazar Coto'nun[10] bir barında oturup yakın tarihi ve geride bıraktıklarını tartışıyorlardı. Aynı masada aralarındaki en coşkulu kişi olan Maruja Teyzem de vardı. "Teyzem" diyorum ama gerçek teyzem olmasa da sekiz yaşımda oğlu Ramón'la birlikte ilk komünyon ayinimize hazırlandığımız dönemden beri annemin koşulsuz arkadaşı olmuştu. 1969'da onlar birbirinin zıttı hayat hikâyelerini anlatmaya dalmış bir halde Guatemala Caddesi boyunca yürürlerken, Ramón'la ben apartmanların zillerine basıp yakalanmamak için koşarak kaçıyorduk. Ramón, ileride nasıl biri olacağını çoktan belli etmeye başlamıştı. İyi kalpli ve iri yarı bir çocuktu; çocukluğumun süper kahramanıydı.

Kilisedeki din derslerine beraber katıldıktan sonra birlikte judo dersleri de aldık. Judo eğitmenleri ne zaman salondan ayrılsa, Ramón duvarları yastıklı salonun kapısını içeriden kapatıp ışıkları söndürüyordu ve yirmi judo öğrencisi, "Her

şey serbest" diyerek birbirine girişiyordu. Yarım saat sonra da her tarafımız yara, bere ve eziklerle dolu bir şekilde oyunu sona erdiriyorduk. Carranza Caddesi'yle Santa Fe Bulvarı'nın köşesindeki meydanda başıma bela olan bir hergeleye karşı beni nasıl savunduğunu, onu boynundan tutup nasıl kolayca havaya kaldırdığını, soluksuz bıraktığını, ardından patates çuvalı gibi bir kenara fırlattığını hatırlıyorum. Oturduğu apartmanın kapıcısı asansörde Maruja'yı sıkıştırmaya kalktığında talihsiz adamı bir yumrukta yere serdiğini veya aynı kapıcı bir gece okul balosunda kuzenimi tavlamaya çalışıp başarısız olduğunda işin sonunun bıçakların çekilmesine kadar vardığını da hatırlıyorum. Yine bir gün, ergenlik krizinin tam ortasındayken teyzeme, "Bir gün intihar edersem hiç şaşırma" demiş. Maruja, Asturiaslıların o tipik diyalektik yaklaşımıyla, hiç gözünü kırpmadan, "Çok iyi olur oğlum. Hayatın eğlencelerinden mahrum kalmamak lazım" diye cevap vermiş.

Birçok şeyi yapmayı bıraktığımız gibi, Ramón'la görüşmeyi de bıraktık. İlerleyen sayfalarda Ramón'un kaderle ilgili tüm kesin görüşlerimizi kuşkuya düşürecek o ilk adımı ne kadar şaşırtıcı bir şekilde attığını da okuyacaksınız. Ancak burada Ramón'dan ve benden bağımsız olarak asıl vurgulamak istediğim şey, güneydeki sürgünlüğüm sırasında Almurfeli Carmen'in, Gijónlu Maruja'nın, Santanderli Ana'nın, Barselonalı Pili'nin, Taramundili Pacita'nın ve erkeklerin nihayetinde nelere önem verdiği konusunda şüpheleri olan diğer gerçek ve sonradan olma akrabalarımın üyesi olduğu o gizli kulübün doğmuş olması. Birbirlerini destekleyen bu

kadınlar, gerçek ülkeleri olan Arjantin'in yağmalanmasına ve çöküşüne karşı öfkeli bir söz mücadelesine girişmişlerdi.

Annem, o yuvarlak masada ailesindeki dağılmanın tüm acılarına göğüs germenin bir yolunu bulmuştu. Buna rağmen kız kardeşim 1989'da kendisinden birkaç yaş büyük ve Marcial'ın sanki antimaddeden yapılmış gibi görmezden geldiği bir aktörle ilişkiye girip aşk acıları çekerken annem yeniden dertlere düştü. Genç adam bir sonuç alması imkânsız göründüğü için artık babama yaranmaya çalışmaktan vazgeçmişti; tek beklentisi babamın bir gün sözlerine karşılık vermesiydi. Ondan bu kadarcık bir jest görebilmek için elinden gelen her şeyi yaptı –ta ki bir akşam babam televizyon izlerken onun yanına oturduğu âna kadar. Marcial, yirmi dakika boyunca kanaldan kanala geçtikten sonra ekranda travesti bir komedyene rastladığında nihayet bütün bir cümle kurarak, "Yapacak bir şey yok. Bu aktörlerin hepsi nonoş" demiş. Kız kardeşimin taliplisi genç adam, babamın o koyu İspanyol aksanıyla söylediği bu sözleri duyduğunda oturduğu koltuğa bataklığa saplanmış gibi gömülmüş.

Mary bu ilişki yüzünden acı çekiyor ama bir türlü ilişkiyi sona erdiremiyordu. Annem, Mary'nin durumu, bizim uzaklara göç etmemiz, gerek benim gerek kendi evliliğinin maruz kaldığı fırtınalar derken, bir gün havlu attı. Gabi bir yardımı olur mu diye bakmak için annemin yanına gitti. Carmen'in fevri bir kararla her şeyi bırakıp Asturias'a kaçmasından korkuyordu. Palermo'ya ayak basar basmaz Lucía'nın bedeni isyan etti. Cildinde kızarıklıklar belirdi, tuhaf ve açıklanamaz bir deri döküntüsü cehennemden farksız üç

gün boyunca kızıma musallat oldu. Bir hafta boyunca Gabi'nin gözüne uyku girmezken Carmen de mağdur rolünden hemşire rolüne geçiş yaptı. Böylece fırtına dindi, annem de bu vesileyle duygusal dümenini yeniden sakin sulara yönlendirmeyi başardı. Ardından Mary aktörden ayrıldı, ona uygun görülen mesleki kariyerden vazgeçti, kendi yolunu çizerek önce öğretmen sonra da okul müdürü oldu; böylece Ravignani Sokağı'nda yaşayan yaşlı ve ciddi kapıcı çiftin hayal ettiğinden çok daha ileri bir seviyeye erişti.

Annem yıllar geçtikçe ona anlattığımız yalana inandığını söylüyor. Gabi'yle ben mutlu olduğumuzu ve sonsuza kadar güneyde kalacağımızı söylerken kendimizi kandırıyorduk. Birbirimizden uzaklaştığımız, birbirimize katlandığımız ve sisler içinde ilerlemeye çalıştığımız o yıllarda, dişlerimizi sıkarak, at gözlükleri takarak mücadele etmeyi sürdürürken ne gerçek mutluluğa erişebilmiş ne de en derinlerde yatan arzularımızı su yüzüne çıkarabilmiştik.

Gazete yalpalıyordu. Kimse benden istememesine rağmen diğerlerine örnek olsun diye herkesi şaşkına çevirerek maaşımı azalttım, oturduğumuz evden çıkmaya, Arjantin Bulvarı'ndan ve fi tarihinde kendimizi henüz genç, güzel hissederken parmaklarımızla dokunduğumuz Patagonya hayalinden fersah fersah uzaktaki sefil bir mahalleye taşınmamıza karar verdim. Artık yaşlanmış ve mutsuzduk, işçi sınıfıyla ve birkaç bahtsız lümpenle paylaştığımız bir çöle gömülmüştük. Her sabah rüzgâr tepelerden iniyor ve bir keder hissi kalbimizi sıkıştırıyordu. O kritik dönemde González müstakbel eşiyle birlikte bizi ziyarete geldi. Ben altı

aydır meteliksizdim, aniden kendimi Marcial ile aynı durumda bulmuştum, saat dokuzda evden çıkıp ertesi gün bir buçukta geri dönüyor, insanı yabancılaştıran ve hiç durmak bilmeyen o çarkın içinde koşturup duruyordum.

Gece yarısından sonra, herkes yatmaya giderken González'le küçücük mutfağa kapanıyor ve doğru akıl yürütemeyecek kadar yorgun düşene dek sohbet ediyorduk. O samimi sohbetlerde González, gerçek Patagonya'da yaşamak zorunda kalmamak adına gazetedeki konforlu ofisime sığındığım ve kendimi kandırarak, gerçekleri inkâr ederek diğer her şeyin –karımın, kızımın, kitaplarımın, sağlığımın, hayatımın– etrafına bir duvar ördüğüm için beni ince ince, usturuplu bir biçimde azarlıyordu. O cumartesi bir istisna yapacağıma dair ona söz verdim ve sözümü tuttum. Sıcak bir gündü ama ben soğuktan titriyordum. Gabi arabanın direksiyonuna geçip bizi Senillosa'daki bir kampinge götürdü; bütün günü orada geçirmeyi planlamıştık. Kadınlar dolaşmaya çıkarken biz erkekler geride kalıp mangalı hazırladık ve ülkenin siyasi meselelerine kafa yorduk. Titrememi durdurmak için bir şişe kırmızı şarap açtım; iki bardak alıp kavakların gölgesinde içmeye başladık. Önce sadece susuzluğumu dindirmek için içiyordum, sonra sırf içmiş olmak için içmeye başladım. Daha önce hiç sarhoş olmamıştım ve bir daha da asla o kadar sarhoş olmadım. Aniden etrafımdaki her şey dönmeye başladı; sırtımdan boşalan soğuk ter kaslarımı işlemez hale getirdi. Ayakta duramaz halde bir örtünün üzerine yüzüstü kapaklanıp oracıkta sızdım. Sonra dördü bir arada beni buz gibi nehre soktular ve her şeye rağmen kırk sekiz saat boyunca kendimi

hasta hissettim. Bir ay sonra González'in Güney Ütopyası'ndan gönderdiği kartpostallar elime ulaştı. Zarfı açtığımda beti benzi solmuş, karaya vurmuş bir balina veya polis dergilerinde fotoğrafı yayımlanan cesetler gibi sırtüstü yere serilmiş haldeki kendi fotoğraflarımı görüp utançtan yerin dibine girdim.

Bunun üzerine Gabi değişmem gerektiği uyarısında bulundu ve bir bahçesi, çiçek açmış bir portakal ağacı ve tek gözlü bir kedisi olan eski bir eve taşındık. Biraz kafamı toplar toplamaz yazı işlerinde yönetici olarak tüm sorumluluklarımı yalvar yakar üstümden atıp üç kuruş paraya kısa makaleler yazmaya başladım. Aynı dönemde sert sigaralar içmeyi bıraktım, diyet yapmaya başladım, kızımın kalbini tekrar fethettim ve burnum daha iyi koku almaya başladı. Boşa geçen uzun ayların ardından edebiyata geri döndüm; romancıların ve mutlu insanların yaptığı gibi cevabı bariz sorular sormaya başladım. Bir gün İspanyol ve Mapuçe[11] kanı taşıyan Neuquénli bir arkadaşıma o dağ nehirlerinde neden bu kadar çok insanın boğulduğunu sordum. Suyla ilgili metaforları sevdiğimi iyi bilen arkadaşım, "Çünkü insanların ayağı yere değmiyor, telaşla kapılıyorlar, yorulup dibe batıyorlar" diye cevap verdi. "Nehirler hayat gibidir. Bazen kendini akıntıya bırakmak, sadece suyun yüzünde kalmak gerekir. İleride bir dönemeç, tutunacak bir kaya veya bir dal mutlaka olacaktır. Nehirler bilgedir, aptal olan insanlardır."

Ben herkesten daha aptaldım ve arka planda ilahi bir müzik eşliğinde ruhani bir yeniden doğuş yaşamamış olsam da, kanım tümüyle temizlenmiş, beyin hücrelerim yenilenmiş gibi

hissettiğim ve Gabi'yle, yeni tanışarak el yordamıyla yeni heyecanları, yeni zevkleri, yeni sırları keşfe çıkan iki yabancıymışız gibi, yavaş yavaş yeniden birbirimize âşık olduğumuz söylenebilir.

Şanslıydık, o andan itibaren de şansımız hep yaver gitti. Gabi hamile kaldı ve huzurlu bir hayat sürdüğümüz o aylar bizi Güney'le barıştırdı. Öte yandan, artık yüksek sesle itiraf edebildiğimize göre, şimdi de uzak kaldığımız şeyleri özlediğimizi fark ediyorduk: Eski binaları, Buenos Aires'in kendine özgü detaylarını, sonbahar mevsiminde bir kafeye oturup kapuçino içmeyi, kardeşine bir telefon açıp dertlerini anlatabilmeyi, yolun karşısına geçip tarihi bir binanın kubbesine bakakalmayı, yolları parke taşı döşeli semtleri, terasları, hatta kentin o sinir bozucu trafiğini ve kulak tırmalayan gürültülerini bile. O kadar basmakalıp şeylere özlem duyuyorduk ki buna kendimiz bile inanamıyorduk; aslına bakılırsa bu tür ucuz duygusallıklara o kadar önem de atfetmiyorduk zira çözümleri yoktu ve bizimle ilgisi olmayan şeylerdi.

Ama aslında bizimle ilgileri vardı; bunu doğumdan bir ay önce, bir arkadaşımın düğünü için Buenos Aires'e gittiğimde açıkça gördüm. González de davetliydi; düzgün bir şekilde giyinmişti ama danslara ve düğünün tantanasına iştirak etmemeye çalışıyordu. Karşılıklı içkilerimizi içerken, "Çalıştığım yerde sana göre bir iş var desem, ne dersin?" diye sordu. González artık *La Razón*'da çalışmıyordu, gazete nihayet kapanmıştı. Ben Cipoletti kasabasındaki depolar için tanıtıcı reklam metinleri yazarken, o şimdi bir aktüalite

dergisinin yazı işleri müdürüydü. O gece söylediklerini ertesi gün anneme anlattığımda o da aynı soruyu sordu. "Geri dönmemiz söz konusu değil anne" dedim. "Gabi'nin işi çok iyi, yine her şeyi bırakıp nereye gidiyorsam peşimden gelmesini isteyemem."

Annem kararlı bir ifadeyle, "Ona sormadan yap o zaman" dedi ve konuyu değiştirdi.

Neuquén'de ailece üçümüz plastik bir havuza girmiştik. Lucía bir yandan plastik çay fincanlarını doldurup boşaltır, diğer yandan o peltek diliyle yetişkinleri taklit ettiği diyaloglar mırıldanırken, karıma gittiğim düğünden, verdikleri şölenden, González ile sohbetimizden ve bana üstü kapalı olarak teklif ettiği şeyden bahsettim. Gabi bana sarılıp, "Depolar hakkında yazmaya devam edemezsin. Dönmemiz gerek" dedi.

On iki saat boyunca karşılıklı kariyerlerimizden, çocuklarımızdan ve büyükannelerinden, ayrıca bir anaokul öğretmeni olan, uzunca bir süredir Neuquén'de yaşayıp buralı bir adama âşık olan, sonsuza kadar burada yaşamaya istekli olan ve nihayetinde gerçekten de bunu yapan kız kardeşi Andrea'dan bahsettik. Andrea ile Gabi birbirlerine çok benzeyen iki kardeş oldukları halde biri Neuquén'e tam bir uyum gösterirken, diğerinin kültürel yabancılık çekmesi göçmenliğin bir şans işi olduğunu, herkesin Güney Ütopyası'nı gerçekleştirme ihtimalinin bulunduğunu ama aynı zamanda bunun için boş yere uğraşıp sonunda hayal kırıklığına uğrama ihtimalinin de olduğunu kanıtlıyordu.

O gece bir şey içimi dürttüğünde Gabi beni Carmen'i telefonla aramaya teşvik etti. Anneme temkinli bir şekilde,

"Hafta sonu gelebilir misin?" diye sordum. "Yol paranı biz öderiz. Bu kararı sadece seninle verebilirim anne. Beni duyuyor musun?"

Carmen aynı temkinli tavırla, "Seni duyuyorum" dedi. "Gabi bu çılgınlığa ne diyor?"

Gabi telefonu elimden kapıp, "Bu bir çılgınlık değil Carmen. Bu hafta sonu gelebilir misin?" dedi.

Annem içindeki coşkuyu bastırmak için bir sakinleştirici aldı. Almurfeli o köylü gibi Carmen de sonrasında hayal kırıklığına uğramamak için büyük umutlar beslemek istemiyordu ama hemen bavulunu hazırladı. Cumartesi günü evimize gelmiş, önümüzdeki fırsatları tedbirli ve soğukkanlı bir şekilde ölçüp biçiyordu. Annemle babam Consuelo ve Marcelino'dan miras kalan daireyi satmış, Humboldt Sokağı'nda üç metreye üç metrelik bir oda satın almıştı. Bütün kartlarını masaya açarak, "Mendil kadar bir yer, içinde de kiracı var ama siz cesaret ederseniz orayı boşaltmalarını isterim, bu sırada siz de Pacita'yla veya benimle oturursunuz" deyiverdi. Bizim için kapının henüz kapanmadığını, henüz dünyanın öbür ucuna sıkışıp kalmadığımızı, eskiden sıkıldığımız veya sadece görmezden geldiğimiz şeyleri şimdi özlediğimizi ve son beş yılı sineye çekmek, güvenecek bir dalımız olmadan yeniden taşınmak ve her şeye sıfırdan başlamak için yeterince cesaret sahibi olduğumuzu anladığı için bunları söylüyordu.

González, teklifini ciddiye aldığımı öğrenince yutkundu ve dürüst davrandı: Düzenli ve sağlam bir iş vaadedemezdi, sadece dışarıdan katkıda bulunan veya başkasının yerini geçici

olarak dolduran yazarlara yer vardı. Başladığımız yere dönmüştük. Ben bir gazeteyi yönetmekten geliyordum ama umurumda değildi, incilerim dökülmezdi ya. Bunun üzerine González içini çekip ne dediğinin tümüyle bilincinde olduğunu gösteren bir tavırla, "Ya önümüzdeki hafta başla ya da hiç gelme" dedi.

İşe başlayacağım gün, Gabi'nin doğum yapacağı günden sadece yirmi gün öncesine denk geliyordu. Bu da o eziyetli taşınma işini tek başına organize etmesi, üstelik doğuma da tek başına girmesi anlamına geliyordu. Bu düşünce beni afallattı; ne yapacağımı şaşırmış bir halde aldığımız tüm kararları iptal etmek istedim ama karım yüzümü ellerinin arasına alıp, "Kolay olmayacak ama bunu yine de yapacağız" dedi. Otobüs terminalinde vedalaştık. Son anda arkama döndüm ve onu koca göbekli haliyle, etrafına ışık saçar gibi dururken gördüm. Yanında kız kardeşi ve neler olup bittiğini anlamadan el sallayıp gülümseyen Lucía vardı. O kısacık anda Gabi'nin doğumhanede ölebileceğini, tekrar yaşanması mümkün olmayan altmış aylık süre boyunca inşa ettiğimiz az sayıda şeyi öyle birdenbire terk etmekte olduğumuzu, ütopyanın bir beton kütlesi gibi üstümüze düştüğünü, bir trambolinden bir bardak suya atladığımızı ve her şeyin yine kötü gidebileceğini düşündüm.

Colorado Nehri'ni geçene kadar durmadan ağladım, sonra yüzümü karanlık cama yaslayarak uyuyakaldım. Palermo'ya vardığımda ruhumun boşaldığını, vücudumun darmadağın olduğunu hissediyordum. Neuquén beni bir erkek olmaya hazırlamıştı ama annemin evinde tekrar çocuğa dönüştüm.

Patagonya'da bin bir tehlike ve aksilik yaşamıştım, beni ölümle tehdit etmişlerdi, Viento Sıradağları üzerinde uçmuştum, Taquimilán köyünün ışıklar saçan hayaletlerini görmüştüm, devlerle, cücelerle, virtüözlerle ve fahişelerle tanışmıştım ve gazeteciliğin deniz piyadeleri birliğinden geliyordum. Buenos Aires'te yapacağım hiçbir fedakârlık, hiçbir gazetecilik veya insanlık macerası bana zahmetli, dramatik veya imkânsız gelmiyordu. Kumda oynamaya alışık olanın çim sahada uçacağını biliyordum. Yolu gösteren González'di ama bana yolu açan o mistik güney deneyimi oldu.

Gabi, çelik gibi güçlü yumurtalıklarıyla Martín'i tek başına doğurdu. Martín, uzun kolları ve bacakları olan, kahverengi gözlü bir ufaklıktı. O şubat gecesi, tam dergiyi baskıya göndermek üzereyken annem arayıp haberi verdi. Her şey yolunda gitmişti, bebek üç kilonun üzerindeydi ve Gabi çok iyiydi. Çok duygulanan González sesini alçaltarak, "Bunu kutlamamız lazım" dedi. Sabahın dördünde Corrientes Bulvarı'nın karşısına geçtik, cam kenarında bir masaya oturduk ve arkadaşım müsrifliğiyle beni şaşırtarak kolunu kaldırdı: "Garson, şampanya!" Cüsseli ve bitişik kaşlı bir Valencialı olan garson henüz tezgâha ulaşmamıştı ki yine, "Garson!" diye seslendi. "Şampanyanın fiyatı ne?" Valencialı bir rakam söyledi. González bana bakıp gülümsedi: "Bira da aynı kapıya çıkar, değil mi?"

Martín'le Jorge Newbery Havaalanı'nda tanıştım. Yüzü kâğıt kadar beyaz, gözlerinin altı ölü gibi mosmor olan karım –kahramanım– onu göğsünün üzerinde taşıyordu. Gabi bir ay sonra yanında Pacita'yla birlikte ertelemesi mümkün olmayan

iki işi yerine getirmek için yeniden Neuquén'e gitti. Evi kapatması ve Andrea'nın düğününe katılması gerekiyordu. Çinliler *bir taşınma iki yangına denktir* der. Üçü birlikte kolileri doldurup kamyona indirmek, sonra da düğün için süslenip püslenmek için köle gibi çalıştı.

Karım sekiz hafta öncesinde Buenos Aires'e geri döneceğimizi kız kardeşine nasıl söyleyeceğini bilmediği için kara kara düşünüyordu. Ancak nihayet söylediğinde, o an mutluluktan ve aşktan sarhoş halde olan Andrea omuz silkmiş ve bize yardım eli uzatmak için ilk sıraya geçmişti. Andrea bizim asla olamadığımız bir şey olmuştu: O artık bir Neuquénliydi. Gabi'yi nedimesi olarak seçip Evlendirme Dairesi'nde evlendi çünkü o da annesinin ve annemin inandığı dinden dönmüştü. Düğün şenliği, Neuquénli ve anadan doğma göçmen davetlilerin doldurduğu bir evin kameriyesinin altında yapıldı ve Gabi, pişmanlıklarını sineye çekip şerefe kadeh kaldırıldığı her seferinde diğer davetlilere eşlik etti.

Bunlar, Carmen'in hatırladığı en mutlu günler oldu. O geçiş ayları boyunca bizi Pacita'yla birlikte dönüşümlü olarak ağırladılar. Ardından Humboldt Sokağı'ndaki, ironi yapmak için "çatı katımız" adını taktığımız odaya taşındık. Portakal ağaçları olan bir evden paravanla bölünmüş tek odalı bir eve taşınmıştık ama o kadar mutluyduk ki kolumuzu oynatacak yerimizin olmaması bize Don Kişotvari bir şaka gibi geliyordu.

İnsanın memleketine dönmesi, artık bir hologram değil etten kemikten, yepyeni bir insan olduğunu kabul etmesi

anlamına geliyor. Bu, eskiden olduğumuz kişilerin basit bir fotoğrafını alıp bu fotoğraftan yola çıkarak bağlarımızı yeniden kurmak ve şimdi olduğumuz kişilerin keskin ve riskli gerçeğine doğru yavaşça ilerlemek gibi bir şey. Bu aynı zamanda, insanın hem her zaman olduğu kişi hem de tam bir yabancı olduğunu kabul etmesi anlamına geliyor.

Bir akşamüstü ellerim ceplerimde dolaşmaya çıktım ve mahallenin sokaklarında kendimi kaybettim. Ravignani Sokağı'ndaki evin önünde durdum, ağaca ve balkon demirlerine dokundum. Güneşli kaldırımda şişe kapaklarını ve taşları tekmeleyerek ilerlerken kendimi sonunda León XIII Lisesi'nin duvarının karşısında buldum. Ne yaptığımı bilmez bir halde beyaz basamakları çıkıp tamamen boş olan sessiz kiliseye girdim, en öndeki sıraya ilerleyip mihrabın sağına, koridora göre en sondaki sandalyeye oturdum. Duvarda her zamanki yerinde, her zamanki bakışlarıyla çarmıha gerilmiş olan İsa Mesih'in çivilenmiş kanlı ayaklarıyla aynı hizadaydım. Vakur bir tavırla, aldığım yaralar, atlattığım badireler için kendime gülmek istermiş gibi, "Sana söz veriyorum, bir daha dönüp dolaşıp aynı yere ulaşmayacağım" dedim. "Bir zamanlar inanmış olan bizler şimdi neye inanabiliriz?" Paraya inanılabilirdi. Hemingway paranın özgürlüğü satın aldığını söylüyordu. Machado ise hiçbir şeye inanmamanın büyük saflık olacağını söylüyordu. Federalizm, Patagonya'da işime geldiği için kucakladığım bu son dogma, içimdeki son inanç kalıntılarını da yok etmişti. Her şey kendimden ve mutlak gerçeklerden şüphe duymama yol açıyordu. Peki ama hiçbir şeye inanmıyorsak neydik biz? İnananlara duyduğum kıskançlıktan titreyerek, "O göçün çocukları olan bizler gizli

agnostikleriz, korkuya kapılmış küçük burjuvalarız, profesyonelleriz, en iyi ihtimalle dürüst paralı askerleriz, kederin vücut bulmuş haliyiz, vadesi belli bir ölümüz" diye düşündüm.

Eve döndüğümde annem, babaannem Valentina'nın öldüğünü haber verdi. Son yıllarını geçirdiği Lomas del Mirador'a neredeyse beş yıldır gitmiyordum ve onun hakkında pembe diziler izleyerek ağır ağır hayatının günbatımına doğru ilerlediği dışında hiçbir şey bilmiyordum. Suçluluk duygusunun pençesindeki Marcial'a Lomas del Mirador'a giderken eşlik ettim ve soğuk geceyi kahve içerek, Neuquén hakkındaki sorulara cevap vererek ve artık çok yaşlanmış olan Luarcalılarla ailemin ve İspanyol İç Savaşı'nın tarih öncesinden kalmış hikâyelerini anarak geçirdim. Rahip, cenaze töreninin yapıldığı şapelde bol keseden teselli dağıtırken, Valentina'nın, karıştıkları bir kavganın ardından kanlar içinde ama neşeyle babasız evlerine dönen çocukları aklıma geldi. Valentina o korkunç yıllarda çocuklarının çoğunu kendi elleriyle gömmek zorunda kalmıştı ama şimdi ben onları tüm yabanilikleriyle capcanlı bir halde, denizden gelen tuzlu esintiye karşı çayırlık bir tepeye tırmanırlarken gözlerimin önüne getiriyordum. Leş gibiydiler, üstleri başları yırtıktı ve gülümsüyorlardı: *"Dört kişiydiler, bizse sekiz. Ne biçim sopa attık, ne biçim sopa attık... Ama az da dayak yemedik."*

Ciudad Evita (Evita Kenti), 1947'de Arjantin Başkanı Juan Perón'un emriyle Buenos Aires'in kent merkezine 20 km mesafede kurulan uydu kent. Başkanın karısı Eva Perón'un adıyla anılan uydu kentin ilk yerleşimleri Eva Perón Vakfı

tarafından kurulmuştur. [ç.n.]

Buenos Aires'in Ciudadela semtinde dar gelirlilerin oturduğu, uyuşturucu kullanımının ve suç oranının yüksek olduğu bir mahalle. [ç.n.]

Arjantin'de, 1983 sonuna kadar devam eden yedi senelik askeri diktatörlük döneminin ardından gerçekleştirilen ilk demokratik seçimlerle başa geçen ve 1989'a kadar iktidarda kalan sosyal demokrat Raúl Alfonsín'in izlediği politikaya verilen ad. [ç.n.]

Cecilia Giubileo, 1985'te kaybolan ve bir daha bulunamayan Arjantinli bir doktordur. Oriel Briant, 1984'te öldürülen ve cinayeti hâlâ çözülememiş Arjantinli bir İngilizce öğretmenidir. Pucciolar, Arjantin'de 80'lerin başında dört adam kaçırma ve üç cinayetten hüküm giyen bir aile şebekesidir. Norma Penjerek, 1962'de ipucu bırakmadan ortadan kaybolan ve bir daha bulunamayan bir lise öğrencisidir. Robledo Puch, Arjantin'de Ölüm Meleği olarak tanınan bir seri katildir. 1972'de yakalanıp ömür boyu hapse mahkûm edildiğinde henüz 20 yaşındaydı. [ç.n.]

General Hornos, Buenos Aires'in kuzeydoğusunda, *La Razón* gazetesinin baskı tesislerinin bulunduğu kasabanın adıdır. [ç.n.]

Malvinas Adaları: Arjantinlilerin Falkland Adaları'na verdiği isim. [ç.n.]

Arjantin'e özgü bir terim olan gataflorismo, hiçbir şeyi beğenmeyen, her şeyi eleştiren, her durumda kapris yapan kişiler için kullanılır. Kelime anlamı "şımarık kedi" olan "La Gata Flora"dan türetilmiştir. [ç.n.]

(İsp.) María Auxiliadora: Katolik inancına göre Meryem Ana'nın tezahürlerinden biri. [ç.n.]

Her yıl 28 Aralıkta anılan Kutsal Masumlar Günü, İsa'nın doğumunu öğrenmiş olan Yahudi Kralı Herod'un, Bethlehem'de doğan, iki yaşın altındaki bütün çocukları öldürdüğü gündür. [ç.n.]

Galiçyalı bir göçmen ailenin çocuğu olan Alfredo Coto, Arjantin'de 80'li yıllardan itibaren Coto adıyla bir süpermarket zinciri ve çeşitli alışveriş merkezleri kurmuştur. [ç.n.]

Şili'de ve Arjantin'in güneyinde yaşayan yerli halk. [ç.n.]

10

Otilia

"Bu kadar acı çekip sonunda ölmek yok mu!"

MIGUEL HERNÁNDEZ

Annem korkuyla, "Çöplüğümde bir adam var" diye düşündü ve cam kapıdan geriye doğru çekildi. Hava kararıyordu ve yoldaki yabancının torbaların düğümünü açıp eliyle içlerini yokladığını fark etmişti. O saatte hava pek aydınlık değildi ama annem onun bir dilenci veya ayyaş değil temiz, tıraşlı, ayık bir adam olduğunu görebiliyordu. Düzgün giyimli, düzgün ayakkabıları olan, kır saçları özenle taranmış sıradan bir adam. Annem, "Bizden biri" diye düşündü ve istavroz çıkardı. Tüm çocukluğu boyunca başkalarının çöplerini karıştırmıştı, 40'lı yılların ziyafetlerinden artanlarla dolup taşan çöp tenekeleri karşısında şaşkına dönmüştü, şimdi de kendisini orta sınıfını yok etmekte olan bir ülkede giderek yoksullaşan bir emekli olarak görüyordu. Bir şeyler epey zaman önce hapı yutmuştu; annem bir kez daha ayaklarının altındaki zeminin çöktüğünü düşünüyordu. Efsanevi ABC Barı aniden, sessiz sedasız kapılarını kapatmıştı ama Marcial iskambil oynayarak, televizyonda futbol maçı izleyerek, açık havada yürüyüşe çıkarak, bölgesel şenliklere katılarak geçirdiği o sürekli tatil halinden çok memnundu. Para harcamıyordu, çok bir paraya ihtiyacı da yoktu; nihayet meteliksiz milyoner olma projesini hayata geçirmeyi başarmıştı. Ancak her zamankinden daha aşırı gerçekçi olan annem, Mimí'nin çektiği maddi sıkıntılara tanık olmuştu,

yaşlılara düşman olan ve onları yok etmeye çalışan bir ülkede yaşlı olmanın kırılganlığının bilincindeydi, çocuklarından sadaka istemektense ölmeyi tercih ederdi; bu yüzden Arjantin yokuşunun bu son ve en eziyetli etabı onu korkutuyordu. Yokluk çekmiş insanlar, hayatın onları tekrar aynı yola sürükleyebileceğini bir an bile akıllarından çıkaramaz.

Öte yandan Eveready şirketi onu aniden emekli edip alım gücü dibe vurunca o psikolojik korku somut ve elle tutulur bir şeye dönüştü. Annemin büyük hayalleri yoktu: Koltukların yüzünü değiştirmek, mobilyaları yenilemek, tabak çanak satın almak, bir odanın duvarlarını kâğıt kaplatmak, arada bir giysi ve ayakkabı seçebilmek, belki en iyi şarküteriden İspanyol jambonu satın almak veya fazla gösterişli olmayan bir başka lezzetin keyfini çıkarmak ona yetiyordu. Ancak yeni maddi durumu ona sağlam bir darbe indirmişti; kemerleri sıkmak, önceki birikimlerinden tırtıklamak ve o anaerkil gururu yüzünden yardım istemeyip, hatta yardım önerenleri tersleyip azla yetinmek zorunda kaldı. Coto süpermarket zincirinden alışveriş eden arkadaşlarının neredeyse tamamı aynı durumla karşı karşıyaydı ama içlerinde sadece Carmen o telaşlı, isyankâr ruha sahipti ve içlerinde sadece o vaftiz annemin yıkımına yakından tanık olmuştu.

Annem güçten düşmeye başladığını ilk olarak kemiklerinde hissetmişti. Sürekli merdiven inip çıktığı, şirketteki otuz küsur ofise kahve taşıyıp durduğu için zaten çok yorgun düştüğü ve kas ağrıları çektiği bir zamanda, şirketin Beccar'a taşınacağını ve onun hizmetine artık ihtiyaçları olmadığını kibarca bildirdiler. Bütün iş arkadaşları, müdürleri, yardımcıları

annemden çok memnundu ve onu çok seviyorlardı; bir anlamda onu dönüştürüp yeni biri yapmışlardı; sonunda da inanılmaz hediyelerle, duygu yüklü mektuplarla ona veda ettiler.

Dinlenerek geçirdiği ilk on beş gün ona çok iyi gelmişti ama ardından ev onun için bir hapishaneye dönüştü. Her sabah erkenden kalkıyor, duş yapıyor, işe gidecekmiş gibi giyinip süsleniyor, çantasını alıp Cabildo ve Santa Fe Bulvarlarında tek başına dolaşıyor, bir kafede sütlü kahve içiyor, dört saat aylaklık ettikten sonra eve dönüyordu. Annem için bir tür terapi olan bu ritüel birkaç ay sürdü ama hâlâ dalgın ve kederliydi. Avunmak için bir şey bulamıyordu ve torunlarına bakmak dışında hiçbir şey onu mutlu etmiyordu. Hâlâ kendini genç ve işe yarar biri gibi hissettiği için gazete ilanlarına bakarak iş aradı. Bir sabah garson arayan bir işçi bulma ajansına gitti. Saçlarını toplamış, başvuru formuna gerçek yaşını yazmamıştı. Dünyanın en iyi kahvesini hazırlamak ve servis etmek konusunda hiçbir fikri olmayan, sırf görünüşten ibaret yirmilik kızların arasında dikkat çekiyordu. Görüşmeyi yapan ve hayatında sıcak bir şey içmemiş gibi duran sıska kadın, "Hanımefendi, siz kırk yaşında değilsiniz" dedi. Annem, "Yaşım daha yüksek" diye itiraf etti. "Ama deneyimim de çok." Aksi suratlı sıska kadının bundan şüphesi yoktu ama bir yandan tırnaklarını törpülemeye devam ederken ona ne tür bir eleman aradıklarından, iş tanımlarından, işyeri kurallarından, işe alacakları kişinin enerjik biri olmasını istediklerinden bahsetti.

Annem beğenmedikleri enerjisini alıp oradan ayrıldı. Kurtuluş Ordusu'na katılmayı bile düşündü ama hasta bakma olasılığı nedeniyle vazgeçti çünkü başkalarına zaten yeterince bakmıştı. Bunun yerine Pacita'nın onu yogayla ve Hıristiyanlığın kutsal mekânlarıyla tanıştırmasına izin verdi, bu mekânları ziyaret ederek hacı oldu, her kuruşun hesabını yaptı, yavaş yavaş ne onu ciddiye alacaklarını ne de fırsat vereceklerini, yapılacak en iyi şeyin yaşının gerektirdiği kurallara uyup üç kuruşluk sosyal sigorta yardımıyla idare etmek olduğunu kabullendi.

Annem o trene bindi, emeklilerin eşliğinde seyahat etti ve kendini, tabağını doldurmak için üstünden atlayan veya televizyon seyrederken takma dişleriyle oynayan o yardıma muhtaç, açgözlü ihtiyarlardan daha genç hissetse de aynı koloninin bir parçası oldu. Annem bağırarak konuşan ve aynı anıyı yüz kez anlatan o kaba, bencil kalabalıktan biri gibi hissetmiyordu kendini. Hâlâ güçlü ve aklı başındaydı; tıpkı bir medyum gibi, birinin ses tonundan çektiği acıyı ve yalan söyleyip söylemediğini anlayabiliyordu. Ayrıca siyasi bir tartışmaya girdiğinde tartışmayı sonuna kadar sürdürüp karşısındakini alt etmekte üstüne yoktu.

Yaşlanmanın getirdiği hastalıklar arasında sadece María del Escalón'un ve Consuelo Díaz'ın da başına musallat olan aile laneti damar sertleşmesinden korkuyordu. Hafızasının zayıflayıp zayıflamadığını, anlık şuur kayıpları yaşayıp yaşamadığını gözleyip bu tür rahatsızlıkların ilk belirtilerini gösteriyor mu diye kendini sürekli yokladı; bir yandan da en ufak bir belirtide merhamet göstermeden veya çelişkiye

düşmeden onu bir kliniğe kapatacağımıza dair biz çocuklarına söz verdirdi. Bunu gerçekten yapacağımızdan emin olduğunda da endişelenmeyi bıraktı. Kişi gerçekten de yaşlandığını ne zaman fark eder? Marcial bunun farkına Mar del Plata'da vardı. Merkezi bir meydandan geçerken üç serserinin saldırısına uğramıştı. Biri arkadan sarılıp kollarını tutmuş, bir diğeri gırtlağına yapışmış, üçüncüsü de cebindeki cüzdanı almıştı. Babam da bunu yapmalarına izin vermişti çünkü elinden başka bir şey gelmemişti. Eskiden olsa, Galicia kruvazörünün Asturiaslı boksörü diye isim yapmış biri olarak hepsinin dişlerini ellerine verirdi ama o gece Carmen'in karşısına geçip yenilgiyi kabullendi. O akşam uğradığı yenilgiyi değil, hayatının günbatımında yaşadığı yenilgiyi kastediyorum elbette.

Altmış beş yaşından sonra annemin artık hayalini kurabileceği bir şey kalmamıştı ama hâlâ eskisi kadar dinçti. Bu çelişki canını sıkıyor, arada bir José de Sindo'dan miras aldığı o yabani öfkeyi dışa vurmasına neden oluyordu. Sürekli bela arıyor, incir çekirdeğini doldurmayacak meseleler gözlerini yaşartıyordu. Bunun üzerine Gabi anneme depresyon teşhisi koydu ve Carmen de bir psikiyatriste hikâyesini baştan sona, monolog halinde dinleme ayrıcalığını bağışladı.

Psikiyatristle hastası hemen birbirlerine ısındılar. Annem, içi tamamen boşalana kalana kadar ona içini döktü, ardından boşalan yeri özgüven duygusuyla, kimyasal ve duygusal panzehirlerle doldurmaya başladı. Bu seanslardan güçlenmiş ve çocuklar gibi şen bir halde çıktı ama aynı zamanda daha

cüretkâr ve kavgacı olmuştu. Psikiyatrist, yıllar boyu yeterince sessiz kaldığı için onu asla sessiz kalmaması gerektiğine ikna etmişti. Bunun üzerine annem suçlu-masum demeden savaşmaya başladı, bir süre babama musallat oldu ve artık dilini tutmadığı için de bazı sorunlar yaşadı. İleri yaşlarında birkaç kitap okuyan Carmen, ne yazık ki Bioy Casares'i okumamıştı: *"İnsanın kendiyle barışık olması için doğruyu söylemesi gerekir. Öte yandan yakınlarıyla barışık olmak istiyorsa yalan söylemelidir."*

***

Annem psikiyatristini ağlattığını söylediğinde ve ardından Mimí'nin üç mektubunu bana satır satır okuduğunda, Rivadavia markalı, sert kapaklı bir defter alıp onun maceralı yaşamöyküsüyle ilgili notlar tutmaya, bana çağrıştırdığı fikirleri yazmaya başladım. O dönemde bunlar belirli bir amacı olmayan, gelişigüzel karalamalardı ama merkezinde yeni milli sporumuzun bulunduğu bir mozaik oluşturduklarını da fark ediyordum. Binlerce Arjantinlinin gezegenin başka bir yerine gidebilmek için konsoloslukların kapısında kuyruğa girdiği bir dönemdi. Maruja, bir araya gelip çay içtikleri pazar günlerinden birinde Ramón'un iki karar aldığını duyurdu: Buenos Aires'teki evi kapatacak ve iş bulmak için Kanarya Adalarına gidecekti. Süper kahramanımı yıllardır görmüyordum ama geçimini sağlayabilmek için gurbete gideceği haberi beni derinden sarstı. Yaşadığımız güney macerası nedeniyle ben çoktan bu tür korkulara karşı efsunluydum, hatta Juan B. Justo Bulvarı'nın sınırları dışına çıkmayı aklıma bile getirmeyeceğime dair Robin Hood

koleksiyonum üzerine yemin etmiştim ama bir kişinin aldığı karar, herkesin emin olduğu şeyleri ciddiyetle yeniden sorgulamasına neden oluyor. Ramón'un yanılıp yanılmadığını, aynı şeyi yaparsak bunun büyük bir delilik olup olmayacağını, kalırsak da bunun açıkça intihar anlamına gelip gelmeyeceğini düşünmeye başladık. Herkes bir süre kendi kuşkularıyla yaşadı, az konuşup çok düşündü. Ama günün birinde kız kardeşimle kocası aynı şeyi düşündüklerini ima ettiklerinde Carmen endişeyle istavroz çıkardı. Lucía umursamaz bir tavırla omuz silkip, "Bunda ne var ki babaanne?" dedi. "Reşit olunca ben de Birleşik Devletler'e gideceğim. Sinema yönetmeni olmak istiyorum ve bu boktan ülke kimseye bir gelecek vaadetmiyor." Annem dişlerini çenesi çıkacak gibi gıcırdatıyordu. Biz ortamı sakinleştirmek için konuyu şakaya vurmaya başladık. Ancak annem koltuğunun kolçağına vurdu, oradaki herkesten daha uzun süre yaşadığını ve dünya tarihinin tekerrürden ibaret olduğunu söyledi. "Elli yıl önce İspanya harap haldeyken Arjantin yükselişe geçmişti!" diye bağırdı. "Şimdi işler tersine döndü ama aynı şeylerin yaşanmayacağını, yaptığım boktan hataların tekrarlanmayacağını ve bu sırada tüm ailenin mahvolmayacağını hanginiz garanti edebilir? Hanginiz yarın ne olacağını biliyor?" Bir şey demeye cesaret edemeden başımızı önümüze eğdik. Annem mutfağa gitti, kendine bir bardak "Seven" koyup "Bir bok bildiğiniz yok" dedi.

Gerçekten de çok az şey biliyorduk ve bu da beni huzursuz ediyordu. Altı yıl önce bir polisiye romanımı yayımlatmıştım ama o zamandan beri neyi denesem sonunu getiremiyordum veya içime sinmiyordu. Son zamanlarda yazdığım her şey

bana sahte ve acemice geliyordu; düşündüğüm hikâyelerin zaten daha iyi yazarlar tarafından, daha iyi şekilde yazıldığını hissediyordum. Yazdığım hiçbir satır bana hakiki ve dürüstçe yazılmış görünmüyordu; kendi kuşağımın belki de herkesten iyi temsil ettiğim postmodern tutku eksikliği, bende kim olduğumu bilmediğim ve söyleyecek sözümün olmadığı gibi ürkütücü bir duygu uyandırıyordu. Bir kez olsun "kesinliğin peşine düşerek"[1] yazmayı deneyebilirdim. Ancak sonuçta ortaya çıkan şey, yeni milenyumun şafağında nevrotik, endişeli ve depresif bir yazarın acınası otobiyografisi olurdu. Aniden psikiyatristi kıskandım ve o uzun yolculuğu tüm detaylarıyla öğrenme isteğine kapıldım. Kırk yaş krizindeki bir gazeteci için annesinin hikâyesini anlatmaya cesaret etmekten daha büyük bir meydan okuma olamayacağını düşündüm. Öte yandan, aniden bir tür günah işliyor olabileceğim hissine de kapıldım. Haftalar boyunca, çıplak gerçeği anlattığım bir metnin uzun süredir gömülü olan nefreti, acıyı, bastırılmış kıskançlıkları yeniden yüzeye çıkarmasından ve hepimizi sonsuza kadar değiştirmesinden duyduğum korkuyla mücadele ettim.

Oysa Carmen, yoksulluk ve çocuklarının göç etmesi dışında artık hiçbir şeyden korkmuyordu. Endişelendiğim şeyler, o sahte vaadedilmiş topraklara gitmeye niyetlenen aklı bir karış havadaki gafillerin yazacaklarımdan belki bir ders çıkarabilecekleri umudunun yanında ona çocukça geliyordu. Elimdeki malzemeyi kurgusal bir hikâyeye dönüştürmeyeceğime ve romanlaştırılmış vakayinamelerin gerektirdiği kriterlerden ayrılmayacağıma –diğer bir deyişle

tarihsel olgulardan ve gerçeklerden bir milimetre bile sapmayacağıma– dair kendime söz verdim. İlk gün bir iç geçirdikten sonra kırış kırış ellerini kucağına koyarak, "Evet, ne zaman istersen başlayalım" dedi. "Geçmişten kaçmak için elimden gelen her şeyi yaptım çünkü benim için geçmiş, yoksulluk demek. Ama geçmişe dönmek için de elimden geleni yapıyorum çünkü benim için geçmiş aynı zamanda Almurfe'nin çayırlıkları demek. Ne dersin, güzel bir başlangıç oldu mu?" Bu sözlerden aslında güzel bir final olurdu ama annemin söyleyeceği özlü sözler de vardığı sonuçlar da beni ilgilendirmiyordu. Beni ilgilendiren şey, olayların gerçek sırası ve gerçekte neyi gizledikleriydi. Kalemi elime alıp eski röportajcılık mesleğime geri döndüm. Bazen günbegün devam ederek bazen birkaç gün ara vererek onunla toplam elli saatlik bir söyleşi yaptım; birçok kez odasına çekilip sessizce ağladığı, bazen de kahkahadan yerlere yattığımız için ara vermek zorunda kaldık.

Körlemesine, beni nereye götürdüğünü bilmeden yazıyordum ama aynı zamanda kaçınılmaz olarak bunun otuz yıldır gizli gizli bir şeyler yazmaya çalışan vasat bir yazarın eseri olacağını da biliyordum –sanki bu sürede yazdığım ve öğrendiğim her şey bu alacakaranlık hikâyesinin sadece bir provasıydı. Bu sanki zarların sahibi olan Tanrı'nın kurnazca uygulamaya koyduğu bir plandı.

Annem birilerine zararı dokunmasın diye birkaç ismi değiştirmemi istedi. Altıncı bölüme geldiğimizde ise yazdığım tüm sayfaları alıp yatağa girdi, hepsini tek seferde okudu, mendillerini, yastığını sırılsıklam etti ve yataktan çıkıp tekrar

ayakkabılarını giymesi bir buçuk günü buldu. Taştan bir kalbi var sandığım González, ilk bölümü metroda okuyup hüzünlenmiş bir halde evine gelip beni telefonla aradığı günden beri yazdıklarımı bölüm bölüm okumaya devam ediyordu. O akşamüstü González metroda burnunu çeke çeke ilk bölümü okurken, yanında oturan kadın son derece duygulanmış bir halde ona dönmüş, okuduklarına gözünün kaydığını ve üç sayfayı gizlice okuduğunda yüreğinin kabardığını itiraf etmiş. Sonra da González'i bu epik ve gerçekdışı kadın hakkında soru bombardımanına tutmuş; artık ineceği durağa geldiklerinde, küçük de olsa bir bilgi vermesi için –yayımlanacağı tarih, yazarın adı, başkahramanın telefon numarası, artık ne mümkünse– yalvarmış.

Küçük birer mucize denebilecek bu tür olayların yaşandığı dönem, María del Escalón'un ölümünden hemen öncesine rastlıyor. Carmen durumu sakin bir şekilde karşıladı, konsolosluğa başvurdu, bankadaki son parasını çekip gönülsüzce bir seyahat planı hazırladı. Ona Ezeiza Havaalanı'na kadar eşlik edip aynı onun gibi çıkacakları yolculuğun ürkekliğini üzerlerinde taşıyan otuz-kırk Arjanyolun yanına bıraktım. Bekleme salonunda birbirlerini bakışlarından tanıyorlardı; tümü de ya İspanya'ya göçmüş Arjantinli ya da Arjantin'e göçmüş İspanyoldu; başka diyarlara kaçma yaşına gelmiş çocukları ve torunları vardı, daha önce gurbetliği yaşamışlardı ve "Latin Amerika'nın Paris'i" dağılıp çökerken, kuşkusuz bir diğer gurbetliğe gidiyorlardı.

Annem İspanya'ya vardığında birkaç gününü mecburen Valencia'da geçirmiş, Madrid'de ise dört saat boyunca onu Asturias'a götürecek otobüsü beklemiş. Valizinin üstünde oturup kilim satan Afrikalıları ve önemsiz konulardan bahseden gerçek İspanyolları seyretmiş. Onların arasında kendini bir Marslı gibi hissetmiş ve bu anlamsız son yolculuğa çıktığına pişman olmuş.

Ancak kardeşleri arasında en küçüğü ve en nüktedanı olan Otilia'yla bir araya gelince fikrini değiştirmiş. Bir dakikalığına olsun birbirlerinden ayrılmadan kol kola Oviedo'da, Almurfe'de dolaşmışlar ama annem mezarlığa giderken bu seferlik tek başına gitmesine izin vermesini istemiş. Mezarlıkta ilk önce doksan üç yaşında ölen Josefa'nın mezar nişini görmüş. Otilia, onun tarlada çalışarak, türlü sıkıntılara katlanarak geçirdiği bu doksan küsur yıl boyunca romatizma hariç bir kez bile hastalandığını görmemiş. Ancak günün birinde yataktan çıkmayınca María şaşırarak yanına gitmiş ve yattığı yerden doğrulmasını istemiş. Bir fincan süt ve biraz ekmekle ilgisini çekmeye bile çalışmış ama kız kardeşinin alçak sesle, "Bugün karnım aç değil, María" dediğini duymuş. Çağırdıkları köy doktoru kapalı kapılar ardında onu muayene ettikten sonra ikram ettikleri *Anís del Mono*'yu[2] içerken lafı fazla dolandırmadan, "Yerinden kalkmamasının veya yemek yememesinin nedeni vadesinin dolmuş olması" demiş. Gerçekten de iki hafta sonra uykuya yattı ve bir daha uyanmadı.

Anneannemin mezar nişi, kız kardeşininkinin çok yakınındaymış. Annem patikadan topladığı çiçeklerle bir

buket yapıp mezar nişinin önündeki vazoya koymuş, iki saatini annesiyle vedalaşarak, onun tavırlarını ve gürleyen sesini hatırlayarak geçirmiş: "Kızım benim, gitme!" "İndir o elini José. İndir o elini, yoksa baltayı elime alır, kafanı yararım." "Carmina, seni tanıyamıyorum! Seni tanıyamıyorum."

Annem içi tamamen huzurla dolu bir halde ağır ağır yol kenarındaki evine geri döndüğünde Otilia ona şakayla karışık, "O mezarlıkta senin de bir nişin olduğunu fark ettin mi bilmem" demiş.

Carmen gülen gözlerle zift gibi kahvesini karıştırarak kız kardeşini yine şakayla yanıtlamış:

"Bugünlerde ölürsem Belmonte'nin rahibini çağırın, beni o nişe gömün ve ancak o zaman çocuklarıma kuş seslerinin duyulduğu bu yerde, María'nın yanı başında yattığımı haber verin."

"Hadi oradan sen de... Gerçekten böyle olsun mu istersin?"

Otilia bir tür agnostikti; annemin defalarca María'nın mezarına gitmesini, mezarlığın önünden geçerlerken yüksek sesle onu selamlamasını anlamıyordu.

"Seni duyamaz ki Carmina. Orada çürümekte olduğunu anlamıyor musun?"

Annem de, "Ama ruhu yakınımızda" diye cevap veriyormuş. Ayrıca annesi için bir ayin düzenleme fikrinden kimse onu vazgeçirememiş.

María del Escalón'un Agüera rahibinin şehvet düşkünlüğünü ortaya serip Tanrı'yla arasını sonsuza dek bozduğu ve Josefa'nın beni Puerto Argentino'yu savunmak üzere askere çağırmamaları için her gün mum yaktığı şapel

restore edilmiş ama şimdi göz alıcı bir minyatüre benziyormuş. Merhumun komşuları ve arkadaşları şapelin sıralarını hemen doldurmuş ama rahip bir ayini yönetmesi gerektiğini unuttuğu için onu telefonla arayıp yarım saat gelmesini beklemek zorunda kalmışlar. Uykusunu almış ve onu bekledikleri için minnettar bir halde şapele gelen rahip, anneannemin ruhu ve "çok uzaklardan gelen hemşerileri" için dua etmiş. Ayinin sonunda da benzin parası olarak sadece bin beş yüz peseta alacağını söylemiş.

Annem tozlu sokağa çıktığında ayine katılanlar etrafını sarıp ona sarılmışlar; annem ise gözyaşları içinde böyle uzun bir vedayla annesini uğurlayabildiği için memnun olduğunu söylemiş. Ayinde Otilia da varmış ama her zamanki gibi işi şakaya vurup diğer aile üyelerinin, sosyalistlerin ve ateistlerin "bir tek şeytana inandıkları" için gelmediklerini söylemiş.

Şeytan, birkaç hafta önce, Otilia yakındaki bir köyün nalburuna girdiğinde ailemizi ziyaret edip o uzun tırnağıyla geçmişimizi eşelemişti. Nalburun karısı ona María del Escalón'un kızı ve Teresa'nın torunu olup olmadığını sorduğunda teyzem iki soruya da olumlu yanıt vermiş. Bunun üzerine kadın rahat bir tavırla ağzındaki baklayı pat diye çıkarıvermiş: *"O halde ikimiz akrabayız zira annem anneannenizin gayrimeşru kızıydı."*

Otilia da ona bir şaka yapılmış gibi, "Benim anneannemin mi?" diye sormuş.

***

Büyük anneannem, trene sarhoş binip sabah Asturias'ta ayılan istasyon görevlisi Manuel'le evlenmeden önce, kızı

María'nın yıllarca başına kakıp duracağı bir günah işlemiş. Adı sanı bilinmeyen bir oduncudan hamile kaldığında, cahil ve kızlarının gözünün yaşına bakmayacak türden insanlar olan annesiyle babası utanca kapılarak onu bir süreliğine başka bir köye göndermiş, doğurmasını bekleyip doğurduğu bebeği Oviedo'daki bir yetimhaneye bırakmaya zorlamış.

Teresa olup bitenleri kimseye anlatmamış ama birkaç kez yetim kızı görmeye çalışmış. Carmen'in anneannesi arada bir, cebinde tek kuruşu olmadan ve ailesinden yardım almadan, terk ettiği kızıyla biraz olsun vakit geçirebilmek için elli kilometre yol yürüyormuş. Bir süre sonra evli bir çift kızı evlat edindiğinde, yetimhaneden adresi almayı başarmış. Böylece María'yla Josefa'nın annesi ve Díaz ailesinin en sağduyulu kadını olan Teresa, Almurfe'de ölene ve en gizli, en skandal yaratacak sırrını yanında götürene dek kızını gizlice ziyaret etmeye devam etmiş. Yüz on yıl boyunca gizli tutulan ve Otilia'nın şimdi elleri uyuşarak, dizleri titreyerek bir nalburun karısının ağzından dinlediği sır buydu.

Kaderin cilvesi denebilecek bu tür olaylar ve köy hikâyeleri annemi büyülüyordu ve kardeşleriyle, yeğenleriyle oturduğu akşam yemekleri bu tür hikâyelerle doluydu. Yemek masasında yaptıkları sohbetlerden birinde, annemin en çok çocuğa sahip ve en küçük kardeşi olan Chelo, olgun bir baba olarak en büyük çabasının José de Sindo'ya hiçbir koşulda, hiçbir yönden benzememek olduğunu itiraf etmiş. O lanetli adamın trajik kaderinin tüm izlerini genlerinden temizlemek isteyen Chelo, Boulogne'deki marangozhaneyi, kırmızı üç tekerlekli bisikleti ve Ravignani'deki evin mutfağında yapılan

bilek güreşini hatırlıyormuş; orakla peşlerine düşen bostancıdan nasıl kaçtığını da unutmamış.

Annem yumuşak ve dingin bir sesle, "O günü gerçekten de hatırlıyor musun?" diye sormuş.

"Nasıl unuturum!"

Chelo heyecanlandığı için derin bir nefes almış ve küçük kızlarından biri olan María Teresa'yı işaret etmiş. Herkesin önünde kızının buklelerini ve alnını okşamış, ardından bakışlarını kaldırmadan, "Ona tıpkı sana benzediğini söylüyorum" demiş.

Annem, "Zavallı kızı rahat bırak!" diye onu azarlamış.

"Senin gibi azimli; kahverengi, kederli gözleri aynı seninkiler gibi."

Annem, dünyanın bir yerinde her birimize tıpatıp benzeyen birilerinin olduğunu, neyse ki Tanrı'nın onların da aynı hataları tekrarlamasına izin vermediğini ya bir yerden duymuş ya da bir yerde okumuştu.

Herkes anneme İspanya'nın en iyi zamanlarını yaşadığını ama hiçbir şeyin göründüğü kadar basit olmadığını söylüyormuş. İşlerin aynadaki bir görüntü gibi tamamen tersine döndüğünü anlatıyorlarmış. Chelo, "Biz orada kimsenin istemediği işlerde çalışacaktık" demiş. "Şimdi de onlar bizim istemediğimiz işlerde çalışmak için geliyor. Garsonlar, ayak işlerine bakanlar, bulaşıkçılar... Kaybedecek hiçbir şeyi olmayanlar için hiç yoktan iyi. Ama sadece kendi vatanını cezalandırmak ve Birinci Dünya masalını yaşamak gibi züppece bir düşünceyle gelip daha az para kazananları da görüyoruz."

Carmen, geri dönüş yolculuğuna başlamadan önce Jesús'la Mimí'nin Belmonte de Miranda'daki evini de ziyaret etmiş. İki kardeş, sanki batan bir geminin cankurtaran botuymuş gibi veya kutsal bir yerden şifalı sular getirmiş gibi kapının eşiğinde ona sarılıp bırakmak istememişler. Oturma odasına geçip göz yaşlarını silmişler ve Arjantin'le ilgili en küçük habere, en küçük detaya aç bir halde, annemi eskiden yaşadıkları şehirle, mahalleyle, günlük hayatla ilgili soru yağmuruna tutmuşlar. Her bir önemsiz detayı sevinç çığlıklarıyla karşılıyorlarmış; annem isteseymiş onları günler boyunca yoksul Palermo'nun ıvır zıvır haberleriyle eğlendirebilirmiş. Öte yandan annemin de merak ettiği şeyler olduğu için o da kendi sorularını onlara yöneltmiş. İki kardeş önce bir bakışmışlar; sonra Jesús bezgin bir tavırla yüzünü ekşiterek anneme Ingeniero Lartigue'de geçirdikleri ilk ayları anlatmaya başlamış. Kelime oyunu yapmayı ve içmeyi seven bir komşuları, "Siz ne biçim birisiniz, bunca zamandır birisi olamamışsınız" dediğinde, alınlarında bir damga taşıdıklarını, ne söylerlerse söylesinler kimsenin onlar hakkındaki düşüncesini değiştirmeyeceğini anlamışlar. Jesús, "Burada hiçbir şeye sahip olmayanlara bir hiç gözüyle bakıyorlar" demiş ve sesi çatallandığı için susmuş. Bunun üzerine Mimí, kardeşinin imdadına yetişip sözü devralmış ve Carmina'ya buz gibi havada, çaresizlikle geçirdikleri haftaların bir özetini yapmış, ardından da İspanya devleti artık onlara kol kanat gerdiği için durumlarının düzeldiğini, bu şekilde geçinip gittiklerini anlatmış. Mimí bunları anlatırken bir yandan da Arjantin'le bir dizi kıyaslama yapıp anavatanlarını yerin dibine sokuyormuş. Onları kusup atan o nankör ülkeye dair en

küçük bir bilgiyi kaçırmamak için kulaklarını haberlere vererek yaşıyorlarmış. Mimí, "Burada yediğimiz önümüzde, yemediğimiz arkamızda Carmen. Ama ben memleketimde olup kuru ekmek yemeye razıyım" demiş. Carmen, Buenos Aires'i bu kadar saplantı yaptıklarını görünce Jesús'a onlara bir daire bulup geri dönmeleri için yardımcı olmayı teklif etmiş.

Jesús, "Artık çok geç" demiş. "Çektiğimiz bu acı öldüğümüzde sona erer artık."

Annem bu sözlerden dehşete kapılıp, "Bu kadar trajik konuşma Jesús!" demiş. "Ne geçi, ne ölümü!"

Mimí annemin bileğini tutup kulak zarını delecek gibi bağırmış:

"Çocuklarının gitmesine asla izin verme Carmina. Asla!"

"Kalmaları için ne yapabilirim ki?"

"Ne gerekiyorsa" demiş vaftiz annem. "Ne gerekiyorsa."

Annem sersemlemiş ve morali bozuk bir halde evine döndüğünde Buenos Aires'i ayrıldığı zamankinden daha kötü durumda buldu. İspanya'daki iş imkânlarının gerçekte ne durumda olduğunu arkadaşlarıyla tartışmaktan artık iyice bıkmışken, Maruja bir sabah onu evine davet edip çiçeklerini gösterdi. Annem, *"Bu salon sarmaşığı ne güzel"* diye bitkinin yapraklarını okşayıp hayranlığını ifade ederken, Maruja, *"İspanya'ya taşındığımda sana hediye ederim"* deyince annem neredeyse düşüp bayılacakmış. Bu Gijónlu hanımefendi, günlerdir içini kemiren kararını can dostuna haber vermek için bir tek bu yolu bulmuştu.

Bu itirafın üzerine Carmen'le Maruja hararetli bir tartışmaya koyulmuş. Maruja kalmanın aptallık olduğunu

düşünüyor, Carmen ise gitmenin intihar olacağını ona inandırmaya çalışıyormuş. Çıkardıkları patırtıdan rahatsız olan arkadaşları, ikisinden birinin çizgiyi aşacağı, geri alınamaz bir söz söyleyerek otuz yıllık dostluğu mahvedeceği korkusuyla aralarına girmeye çalışıyormuş.

Bu uyuşmazlık, her örnekte değişkenlik gösteren bazı unsurlar olsa da, ister istemez Arjantinlilerin yaşadıkları ekonomik dehşetin ortasında nasıl birbirlerine düştüklerini ortaya koyuyordu. Her iki taraf da çocuklarının birbirine karşıt durumunu savunuyor ve bir anlamda ayrılığın yol açacağı acıyı uyuşturup hissetmemek için farkında olmadan içlerindeki öfkeyi alevlendiriyordu. Ayrıca annemin o saatten sonra kollarını kavuşturup hiçbir şey yapmadan en yakın dostunu kaybetmeyi kesinlikle kabul edilemez bir şey olarak gördüğünü de biliyorum.

Carmen hayatının başka bir evresinde olsa kendi fikrini empoze etmek için acımasız bir savaş verirdi ama o günlerde kendini güçsüz hissediyordu ve bunca ısrar karşısında Tanrı'nın onu cezalandırmasından korkuyordu. Bunu psikiyatristine de söyledi: "Güya ben hep bana söylenenleri, doğru olanı, bana adil görünen şeyleri yaptım. Ama bu işe yaramadığı gibi kimseden de bir takdir görmedim. Bu yüzden içimde büyük bir öfke var doktor. Ancak bu öfkeyi dışa vurmak başımı derde sokuyor ve suçluluk duymama neden oluyor."

Hükümet emekli maaşlarında yüzde on üçlük bir kesinti yaptığında kapıldığı öfke neredeyse onu öldürecekti. Kalması gerektiğine inanmıştı. Ama kalmak için mücadele etmesi

gerekiyordu. Cumhurbaşkanına hitaben yazdığı açık mektubu büyük gazetelere gönderdi; Millet Meclisi'ni protesto etmek için bir yürüyüşe katılmak istediğini de öğrendim. Fikrini değiştirmek için onu aradım ama başaramadım: "Başka ülkelerde bundan çok daha önemsiz meseleler iç savaşa neden olur" diye cevap verdi; bana kızmıştı. "Birilerinin bir şey yapması gerek. Yaşamaktan o kadar korkmayalım."

Davullar ve sloganlar eşliğinde gerçekleştirilen o yürüyüşe yaşlılarla, militanlarla ve meraklılarla birlikte katıldıktan sonra eve bitkin ve yüreğinde bir boşluk duygusuyla döndü. O kuşağın çocukları olan bizler yaşamaktan korkuyorduk. Dehşet içindeydik çünkü yaşam standardımız giderek düşüyordu; tüketim toplumunun acınası üyeleri, ruhu olmayan oyuncak bebeklerdik; eskiden sahip olduklarımıza, özellikle de anne babalarımızın sahip olduklarına kıyasla çok daha fazla şeyin –asla ihtiyaç duymayacağımız şeylerin– sahibiydik. Amaçsız gençlerden, hastalık hastalarından, doğuştan ödleklerden oluşan bir nesildik. Halimizi anlamak için annemin bunu bana söylemesi gerekmiyordu. O an kafasından geçenleri incecik bir sesle dile getirdiğini duydum: "Artık üzgün bile değilim, çok yorgunum. Elimde öfkeden başka bir şey kalmadı. Sadece öfke..."

Ya o gece ya da ertesi geceydi, rüyamda beni telefonla arayıp durduklarını, Gabi'nin de boğuk bir sesle, gözleri yarı kapalı telefona cevap verdiğini gördüm. Bana bir şey anlatmaya çalışıyordu ama ben mesajın sadece genel anlamını çözmek ve pijamamın üzerine kabanımı giymek dışında bir şey yapamıyordum. Bindiğim taksi su basmış sokaklardan

geçtikten sonra beni bir karakolun önünde bıraktı; bir polis memurunun peşinden karakolun koridorlarında ilerlemeye başladım. Etrafta epey gürültü patırtı vardı; insanlar gergin bir biçimde koşuşturuyordu. Annem, bir tarafı pencereli bir koridordaki banka oturup sırtını duvara yaslamıştı. Büyülenmiş gibi dalgın dalgın yağmuru seyrediyordu. Büyük bir suç işlediğini ve bu suçun altında yatan nedenleri anlıyordum ama ona sitem edecek durumda olmadığım gibi aklıma da tek bir kelime gelmiyordu. Ben de oturup yağmurun pıtırtısını dinlemeye başladım. Bir süre öylece yan yana, ağzımızı açmadan oturduk. Sonra aniden gökyüzü başımıza yıkıldı ve binlerce iblis zincirlerinden boşalmış gibi gürleyen bir şimşek beni yerimden sıçrattı.

Sonra annem elimi tuttu.

Descartes felsefesinin temelinde yer alan "şüphe içermeyen kesinliğe ulaşma tutkusu" kastediliyor. [ç.n.]

Anasonlu bir İspanyol içkisi. [ç.n.]

On bir yıl sonra

Sonsöz

I

Marcial o akşam masaya otururken, *"Eve sağ salim gelmem bir mucize"* dedi. O sabah Libertador Bulvarı'nın karşısına geçerken, kırmızı ışıkta durmayan bir uzun yol otobüsü onu neredeyse ikiye biçiyormuş. Akşamüstü Asturiaslılar Derneği'nin önünden geçerken, nereden çıktığını anlayamadığı profesyonel bir bisikletçi neredeyse üstüne çıkacakmış. Hava kararırken de bir kuru temizlemeciye girdiğinde kuru temizlemecinin yüz kiloluk Rottweiler köpeği elinden kurtulmuş. Köpek ısırıp parçalayacak bir gırtlak aradığı için babam bir sütunun arkasına saklanmak zorunda kalmış. Günün sonunda bitkin düşmüş halde tam bir pastaya yumulmak üzereyken aradığımda beni reddedemedi. Acele etmeden giyinip üç blok aşağıdaki El Rey del Vino lokantasına geldi. Katıldığımız bir okul töreninden karnımız iyice acıkmış bir halde çıkmış, telefonla alelacele bir aile yemeği ayarlamıştık. Şimdi de Carmina bağıra çağıra yemek masasına başkanlık ediyordu. Babam uzaktan el salladı, sonra gelip yanıma oturdu ve "Sana asla herhangi bir şeyi yasaklamadım, değil mi?" dedi.

Alaycı bir ifadeyle, "Yani, asla demek zor..." diye cevap verdim.

"José de Sindo ile ilgili bir şey yazmanı sana yasaklıyorum."

O gürültü ve şamatanın ortasında şaşkınlıktan dilim tutuldu. Babam *Malbec* kadehini eline alıp yüzüme bakmadan ekledi:

"O adam iyi biri değildi. O hikâyeyi eşelersen Tanrı bilir neler ortaya çıkacak. Ayrıca, o adamın karanlık hayatı kimin ilgisini çeker ki?"

O sabah, babam Palermo'da mucizevi bir şekilde postu kurtarırken, ben kalpsiz dedemi en iyi tanıyan kişi –veya en azından bir zamanlar José de Sindo'nun emrinde çalışan, hâlâ hayatta olup da bana onu anlatabilecek tek arkadaşı– olan Almurfeli komşusu Balbino Arias ile iki saat süren bir görüşme yapmıştım. Balbino'yu çocukluğumda karşılaştığım en zeki Asturiaslı olarak hatırlıyordum. Rakamlarla ve tarihle arası iyiydi. Palpa Sokağı'nda oturduğu o sessiz apartman dairesini en son ziyaret ettiğimde, oğluyla ben parke döşemenin üzerinde İkinci Dünya Savaşı'na ait oyuncak askerlerle uzun uzun oynarken Balbino'nun karısıyla Carmen oturma odasında kurabiye eşliğinde çay içip mazide kalmış Asturias akşamlarını en küçük detaylarına varana dek anmışlardı.

Otuz beş yıl sonra zili çaldığımda kapıyı o her zamanki centilmen Balbino açtı. Gençlere özgü bir havaya ve kırışıksız bir yüze sahip olan seksen yaşındaki Asturiaslı, kapının eşiğinde bana sarıldıktan sonra beni içeriye geçirdi. Sesinin yumuşaklığı ve tonu hiç değişmemişti; karısı ise eskinin görkemli bir şekilde konuşmayı bilen o muhteşem hanımefendilerinden biri olmayı sürdürüyordu. Aynı oturma odasında oturduk; kahvelerimizi içerken çocuklardan, torunlardan, akrabalardan ve değişen şeylerden konuştuk. Ayrıca annemin biyografisinden ve beni kendi dedemi – trajediyi başlatan o adamı; doksan yıl süren kötülüklerin, terk

edişlerin ve acıların ardından kendi çocuklarının bile izah edemediği o büyük gizemi– araştırmaya yönelten nedenlerden de bahsettik.

Gerçeği hiç dolandırmadan, olduğu gibi söyledim: Önemsiz birinin hikâyesini anlatmaya ve kendisi de hayaletlerden kaçarak yaşamış bir yabancının hayaletinin izini üç ülkede, 20. yüzyılın tamamını kapsayacak şekilde sürmeye değeceğine henüz ikna olmamıştım. Ancak bu, henüz sona ermemiş, belki de hiç sona ermeyecek bir oyunun ilk eliydi ve kendim başta olmak üzere hepimiz yeni, karşı konulmaz bir meraka kapılmıştık: Bu adam gerçekte kimdi; bizi neden mutsuzluğa sürüklemişti; anneannemi ve çocuklarını terk ettikten sonra hangi kadınları sevip terk etmişti; Madrid, Havana ve Buenos Aires'teki uzun gönüllü sürgünlüğü boyunca hangi şeytanlıklarda bulunmuştu? Neden ölmeden önce belgelerini, şahsi eşyalarını ve geçmişine dair diğer ipuçlarını yakmıştı? Neyin peşinde olduğunu neden en yakın arkadaşlarına bile anlatmamıştı?

Beni bu soruların cevabını aramaya yönelten kişi, Carmina'nın macerasını okuyan sinemacı Eduardo Mignogna oldu. Palermo'da bir restoranda, Patagonya usulü kuzu çevirme yiyorduk. Mignogna, bir kapıyı açtığını bilmeden, annemin biyografisinin içyapısını uzman gözüyle analiz ediyordu. Aniden bakışlarını tabağından kaldırıp, "Bu José de Sindo ne kadar kötücül bir karakter, çözülmesi ne kadar zor bir gizem!" dedi. Eve döndüğümde kitabı elime alıp ilgili paragrafı bulmak için sayfalarını taradım. Arjantin baskısının 135. sayfasında aradığımı buldum: *"Sayısız hikâyede ve*

beceriksiz roman girişiminde José de Sindo'yu ve o harap marangoz atölyesini canlandırmaya çalıştım ama bir hayalet, yapmaya çalıştığım iskambil kartlarından kaleyi sürekli üfleyerek deviriyormuş gibi, her seferinde başarısız oldum. Cesedin ve bir bulmacanın parçaları gibi birbiriyle alakasız nesnelerle dolu boş evin o gotik görüntüsü yazar olma hayali kuran bir ergenin saplantısına dönüştü."

Dedemi Boulogne'de yalnızlık ve düşkünlük içinde ölü bulduktan yirmi dokuz yıl sonra telefonu elime alıp Carmen'den bütün çekmeceleri gözden geçirmesini, Marcial'dan ise Asturiaslı arkadaş gruplarında o anlaşılması zor adamla muhatap olmuş birilerini tanıyıp tanımadıklarını sormasını istedim. Annemin elinde ondan geriye sadece el yapımı eski bir sandalye, üç solmuş fotoğraf ve evlilik ile vefat belgelerinin fotokopileri kalmıştı. Babam bana José'nin başkalarını küçümseyen, bile isteye aksi davranan, onlara tepeden bakan, bir tür soylular sınıfına ait olduğunu sanan ve İspanyolların müdavimi olduğu barlara, lokallere nadiren giden sefil bir iblis olduğunu anlattı. Ama soruşturduğunda hepsi bir ağızdan "Balbino'ya sor" demişler. Ve olup biten her şeyin ardından şimdi Balbino'nun karşısında, pencereden süzülen güneş ışınlarının aydınlattığı o sessiz oturma odasındaydım. Balbino konuşurken ne zaman duygulanıp sesi çatallansa karısı ona sarılıyordu. Soğukkanlı bir tavırla bana kitaptaki teknik hataları gösterdi, büyük dedem Gumersindo'nun kederden değil zatürreden öldüğünü, "ışık yapma fabrikasının" da birkaç ay sonra yandığını anlattı. Hararetli bir ifadeyle, *"O fabrika bütün ailenin kaderini değiştirebilirdi"* dedi. *"Herkes elektriği olsun istiyordu; Díaz'lar*

civar köylere aynı tesisatı kurma işine girseler başlarını kaşıyacak vakit bulamayabilirlerdi!"

Balbino, dedemin 1902'de doğduğunu ve sarışın, iri kıyım bir adam olan Gumersindo'dan marangozluk mesleğini miras aldığını hatırladığında kitabımın o başa çıkılmaz kronolojisi belli bir omurgaya oturdu. Dedem, María del Escalón'u hamile bıraktığı için zorla evlendirildikten sonra Küba'ya kaçıp on bir senesini orada geçirmişti. Cebinde tek kuruş parası olmadan geri döndüğünde, köydekiler yine birileriyle evlenmek zorunda kalmamak için oradan kaçıp geri döndüğü üzerine bire karşı iki vererek bahse giriyorlarmış.

"Hiç Küba'dan bahsettiğini duydun mu?"

"Hiç duymadım." Balbino omuz silkti. "Bazı konularda çok mesafeliydi. Bir seferinde bana dünyanın en iyi birasının Havana'da olduğunu söylemişti, o kadar."

María, kocasının onu terk etmesi gibi affedilmez bir hatayı anlaşılmaz bir şekilde affedip tekrar hamile kalmıştı. José Ángel Díaz Fidalgo, hiçbir iz bırakmadan ortadan kaybolduğu bu on yıl boyunca marangozluk bilgisini geliştirmiş, usta bir mobilyacı olmuş, mühendislik ve inşaat işleri hakkında da bilgi edinmişti. Mesleki bilgisi ve kafasındaki yeni fikirlerle babasıyla ağabeyi Marcelo'nun yanına gitmiş, üçü birlikte gürül gürül akan nehrin yanındaki bir marangozhanede nehre set çekip bir elektrik santrali inşa etmişler.

"Marcelo'nun çivili ayakkabılarıyla elektrik direklerine tırmanmasını hâlâ hatırlıyorum. O ayakkabıları ve büyük amcanın o kadar yüksek bir yere beceriyle tırmanmasını ağzımız açık seyrediyorduk."

Bir gün Almurfe havanın karardığı saatleri elektrik ışığıyla karşılamış. Danslı, elma şaraplı büyük bir şenlik düzenlenmiş, civar köylerden insanlar Sindo'nun mucizesini yakından görmeye gelmişler. Herkes bu tesisatın kaça patladığını soruyor, büyük dedeme abartılı övgülerde bulunuyor, kimileri içten içe haset ediyor, kimileri de ona karşı ebedi bir kin besliyormuş. Bu kadar hasetlik karşısında Sindo'ya nazar değmiş ve zatürreye yakalanıp mezarı boylamış. Kısa bir süre sonra, aile henüz matem döneminden çıkmamışken, biri gelip Díaz'lara ışık fabrikasının yanmakta olduğunu haber vermiş. O zamanlar on iki yaşında olan Balbino, Marcelo'nun peşi sıra koşturmuş ve yolun dönemecine vardıklarında yükselen dumanları görmüşler.

Balbino gözlüklerini çıkarırken, "Bütün gece boyunca yandığını ve kimsenin bir şey duymadığını bir bakışta anladım" dedi. "Oraya vardığımızda geriye külden ve dumandan başka bir şey kalmamıştı. Marcelo yolun kenarında öylece durup, 'Ah, babam, ah! Beni kimlerin eline bıraktın böyle, kimlerin eline!' diye feryat etti."

Büyük amcamın 1935'te sarf ettiği bu sözler, bu feryat, hâlâ Balbino'nun boğazının düğümlenmesine neden oluyordu. Balbino'nun karısı nedense bu sahneyi gerekçelendirme ihtiyacı hissederek şakayla karışık bir şefkatle, "Balbino, artık ihtiyarladın sen" dedi; sonra gözünü kırpmadan bana dönüp açıklamaya devam etti: "Son zamanlarda her şeye duygulanıyor." Belgrano'daki bir Galiçya restoranı olan Morriña'da önceki hafta düzenlenen akşam yemeğini kastediyordu. Bütün aile oradaymış, masayı muhteşem

mezelerle donatmışlar. Aniden bir gaydacı La Coruña dolaylarından eski bir melodiyi çalmaya başladığında Balbino, tıpkı şimdi olduğu gibi, gözlerinin yaşarmasına engel olamamış.

Konuyu değiştirmek için, "Fabrikayı kim yakmış?" diye sordum.

Balbino kendini toparlayarak, "Bilmiyorum" dedi; gözyaşları bir saniye içinde kurumuştu, gözlerini kısarak bakıyordu. "Bir şeyler konuşuluyordu ama söylentiden ibaretti. Gerçekte ne olduğu hiç öğrenilemedi."

"Nedeni kıskançlık mıydı?"

"Olabilir" dedi ve duraksadı. Bir şey söyleyecek gibi oldu ama kendini tuttu, konuyu zihninde evirip çevirdi, ardından kollarını iki yana açtı. "Her şeyin suçlusunun José de Sindo olduğuna dair söylentiler de vardı."

"José mi?"

Bunu beklemiyordum.

"Dedim ya: Söylenti."

"Söylenti" kelimesini tekrar tekrar telaffuz etti. Ancak gözlerimi üzerinden ayırmadığım için Almurfe'de duyduğu, hep doğru olabileceğini düşündüğü ama kimseye anlatmadığı şeyi nihayet dilinin altından çıkardı:

"José tam bir sigara tiryakisiydi" diye söze başladı ve tekrar gözlüklerini taktı. "Marangozhaneden çıkmadan önce yere yanan bir izmarit attığını, izmaritin ateşinin gece yerdeki talaşları tutuşturduğunu söylüyorlardı. Gerçek mi değil mi bilemem."

"Gerçekse, hakikaten alçak herifin tekiymiş. Sadece karısını ve beş çocuğunu terk etmekle kalmamış, herkesin çektiği yoksulluğun da suçlusu o. İnanamıyorum!"

"Belki de inanmaman gerek" diye atıldı Balbino. "Bak, ben onu hep sevmişimdir. Çocukken atölyesinde çalıştım, ondan çok şey öğrendim. Cömert biriydi."

Karısı, "Arkadaşlarına karşı!" diye araya girdi. "Sadece arkadaşlarına karşı."

Balbino karısının söylediğini duymamış gibi, "Ellerinde avuçlarında hiçbir şey kalmayınca, José o çöplükte bir geleceklerinin olmadığını söylemeye başladı" diye devam etti. "Bunun üzerine hayatını kazanmak için Madrid'e gitti."

"Yani tekrar kaçtı."

"Artık orası nasıl baktığına bağlı."

"Arkasında bıraktıklarını hiç düşünmeden orada üç yıl kaldı" dedim. Annemin hep söylediği şeyleri tekrarlıyordum. "Madrid'de ne yaptı?"

"Herhalde yine marangozluk yapmıştır." Omuzlarını silkti. "Ardından savaş patlak verdi ve Montaña Kışlası Kuşatması'nda Falanjistlere karşı savaştı."

Bu olaydan bariz bir şeymiş gibi bahsediyordu ama Carmen bu küçük detayı ya bilmiyordu ya da bilmek istememişti; ya sormamıştı ya da ona hiç bahsetmemişlerdi. Dedemin bir tür kahraman olduğundan Carmina'nın haberi yoktu. Ona göre babası, çocukluğunda anneannesi Teresa'nın bir gece yüzüne tükürdüğü adamdı. Teresa ona, *"Keyif pezevenginin tekisin"* demişti ve José de Sindo'nun da elinin tersiyle ona vurmasına ramak kalmıştı. Teresa, María ve

diğerleri onun Madrid'de hovardalık yapmak için savaşı bahane ettiğine inanıyorlardı. Bu durumda Balbino'nun onlara büyük bir haberi vardı: Díaz'ların en şerefsizi diye bilinen adam ahşap işçileri sendikasına üye olup sendikanın hararetli toplantılarına katılmış, darbeyi bastırmak için halka silah dağıtılmasının ateşli bir savunucusu olmuş ve 20 Temmuz 1936 günü canını ortaya koyup savaşarak General Fanjul'un komutasındaki kışlaya girmişti.

Söz konusu general Fas'ta ve Küba'da muharebeler kazanmıştı ama sivil kıyafetlerle, kimliğini gizleyerek Madrid'deki o stratejik kışlaya girdiğinde artık neredeyse bir politikacı olmuştu. Emrindeki birlikler Cumhuriyetçi hükümete isyan ettiğinde tarihi bir hata işlemişti: Adamlarını şehrin farklı noktalarına dağıtmak yerine onları kışlanın içinde tutup asilerin Burgos ve Valladolid'den göndereceği uçakları beklemişti.

Cumhuriyetçi askerler onları top ve bombardıman ateşine tutmuştu, ardından göğüs göğüse bir mücadele yaşanmıştı ve sonunda halk milisleri ölerek öldürerek, isyancı askerlerden silahlarını teslim etmelerini isteyerek kışlaya saldırmıştı. José de Sindo da onların arasındaymış. Silah sesleri durduğunda subayların karargâhına girince çoğunun canlı ele geçmemek için intihar ettiğini görmüş. Balbino'ya bu olayı anlatırken, "Bir görseydin Balbino, Sancak Odası'nda subaylar üst üste yığılmıştı; kendi tabancalarıyla beyinlerini dağıtmışlardı. Hayatımda bir daha böyle bir şeye tanık olmadım" demiş.

Fanjul, askeri isyan çıkarmak suçuyla yargılanıp aynı yılın ağustos ayında kurşuna dizilmiş. José de Sindo da farklı

muharebe meydanlarında kâh galip gelerek kâh bozguna uğrayarak savaşmaya devam etmiş. Savaşta ne gibi başarılar elde ettiğini anlatmıyormuş. Dedem bunlardan bahsetmenin karaktersizlik olduğunu düşünüyormuş. Bu yüzden duman, barut, korku ve yenilgi dolu o üç yıldan pek övünerek söz etmiyormuş. Bir akşamüstü konu açıldığında Balbino'ya anlattığına göre, arbede sırasında koşup bir duvarın arkasına saklandığında yarım bir adamla karşılaşmış. Bir el bombası adamın sırtıyla ensesini uçurmuş; tam esnerken gövdesini ikiye bölmüşler gibi, açık ve donuk gözleriyle, tüyler ürpertici bir şekilde yanında uzanıyormuş.

José, yirmi yıl sonra Villa Ballester'de kahve içerlerken Balbino'ya bir seferinde Guadalajara'daki bir köprünün inşaatıyla ilgili bazı teknik konularda itirazda bulunduğunu ama şefinin onu yirmi gün yirmi gece koyun gütmeye göndererek aşağıladığını anlatmış. Bir seferinde de bir yerlerden ele geçirdiği tavuğu, kampta yanaşık düzen talimi yaparlarken birisi alma cüreti gösterdiğinde olay çıkarmış. Bıçağını çekip, "Hay orospu çocukları, tavuğumu çalan her kimse hırsızın tekidir!" diye bağırmış. Milislerin arasından bir subay çıkıp herkesin önünde, "Ben çaldım ama onu benden önce çalan da sensin. Bir hafta hücre cezan var" demiş. Dedem bu tür saçmalıkları gülerek anlatıyor ama nasıl bombardımana tutulduklarına veya yaşadıkları sefalete hiç girmiyormuş. Bu tür önemsiz hikâyeler zifiri karanlıkta –o tuhaf kişisel geçmişinin karanlığında– birer ışık parlaması gibiymiş.

Savaş sırasında sokaklarda, Asturias'ın dağlarında, ovalarında kanlı çatışmalar yaşanmış ama sonunda faşistler üstünlüğü ele geçirmiş, kimliği bilinen Cumhuriyetçileri yakalayıp kurşuna dizmişler; "Mağribiler" elektrik fabrikasının yıkıntılarını kışla ve sığınak olarak kullanıp Almurfe'den bölgedeki hareketliliği gözlemeye başlamışlar. O binanın, sarmaşıkların istila ettiği, unutulmuşluğa ve çürümeye terk edilmiş küflü iskeletini bir seferinde filme çekmiştim. Videoda kuzenim, gençliğinde oranın bir buluşma noktası olduğunu, orada birkaç masum bira içtiğini anlatıyordu. Bu yerin hiçbir zaman bir anıta dönüştürülmeyeceği belliydi.

Balbino Arias, "Deden gittiği gibi geri döndü ve kimse ona bulaşmadı" dediğinde daldığım düşüncelerden sıyrıldım. "İdeolojik bir adam değildi. Kendi ideolojisi vardı. Ama olup bitenlerden haberdardı ve uluslararası politikadan anlıyordu. 'Kızılların' ihbar edildiği günler geçmişti. Bunun üzerine bir marangozhane kurup kendi işine baktı."

Kendi işi dediği şey, marangozluk işlerinin yanı sıra çocuk yapmak, her şeye rağmen onu affeden çalışkan karısına kötü davranmak ve genç kızların peşinde koşarak, dalga geçerek, içki içerek bir köyden diğerine dolaşmakmış. Kadınlar onun için deli divane oluyormuş. Uzun boylu, yapılı, çok yakışıklı bir adammış ve bir sanatçı olduğunu düşünüyormuş. Ahşabı heykeltıraş ustalığıyla oyuyor, ahşap işlemeli kilise mihrapları, dini figürler, her dönemden ve stilden mobilyalar üretiyormuş. Zamanla teknik çizim yapmayı, karmaşık tasarımları perspektifleriyle ve doğrama detaylarıyla çizmeyi, yorumlamayı, 17. yüzyıla ait tasarımları elde çizerek

kopyalamayı, kusursuz sanatsal çizimler yapmayı ve zanaatına her yönüyle hâkim olmayı öğrenmiş.

Ancak sahip olduğu bu meziyetler her ne kadar paha biçilmez olsa da savaş sonrasının açlık günlerinde pek para etmiyormuş. Dedem giderek genişleyen, aç bir aileye bakmak zorunda olduğu yetmezmiş gibi gönül işlerinin peşinde koşmaya devam ediyormuş; bu da o kadar kolay ve masrafsız bir iş değilmiş. La Riera'da en az iki sevgilisinin olduğu biliniyormuş; ayrıca Asturias'ın çeşitli köylerinde bazen kıskançlık veya alacak-verecek meselesi yüzünden, bazen de siyasi görüşleri yüzünden azılı düşmanlar edinmiş. Anlatıldığına göre, aniden Falanjistlere yakınlık duymaya başlayan bazı köylüler, José Ángel'in parasını peşin alıp tamamlamadığı bir işi teslim etmesini istemişler. Altı erkek kardeş olan bu köylülerden biri kaba saba bir adammış ve bir gün köyün tavernasında dilini tutamayıp ona hakaret etmiş. Bunun üzerine marangoz da ona efelenmiş, elindeki şişeyi masanın kenarına vurup kırmış ve adamı kavgaya davet etmiş. Etraftan iki-üç kişi olay büyümesin diye onu sakinleştirmeye çalışmış, hatta José de Sindo'ya ya borcunu öde ya da son duanı et diye bağırmakta olan köylüyü dışarı sürükleyip traktörüne bindirmişler.

Gumersindo'nun oğlu, yaşanan bu olaya uzunca bir süre gülüp geçmiş ama günler ilerledikçe ondan intikam alacaklarının dedikodusu köyden köye, tavernadan tavernaya, evden eve yayılmış ve nihayet herkes altı kardeşin dağdan inip gırtlağını kesmeye geleceğine kesin gözüyle bakmaya başlamış. José de bu durumu tekrar kaçıp uzaklaşmak için

mükemmel bir bahane olarak görmüş. Sevgililerini, bunun bir ölüm kalım meselesi olduğuna ve onları asla unutmayacağına ikna etmiş. Ailesini, ona kalan üç kuruşluk mirasın bir kısmını önceden vermeye ikna etmiş. María del Escalón'u, beş çocuğunu sefaletten kurtarmak için Amerika'ya gideceğine ikna etmiş. Ve son olarak arkadaşlarını ay ışığının olmadığı bir gecenin karanlığında kaçmasına yardım etmeye ikna etmiş. Sonra Vigo Limanı'ndan kalkan gemiye binmiş ve kız kardeşi Consuelo'yla artık bir Arjantinli olan ve onu gizliden gizliye küçümseyen eniştesi Marcelino Calzón'un onu beklediği Buenos Aires'te gemiden inmiş. Birkaç ay boyunca Ravignani'deki eski evde onlarla birlikte yaşamış ve ikisi Córdoba'ya tatile gittiğinde eve göz kulak olmuş. Balbino bu noktada birdenbire bir anekdotu hatırladı:

"Dediğine göre, bir seferinde hava sıcak olduğundan avlunun serin zemininde uyuyormuş. Marcelino eve geç gelip üstünden atlayarak geçmiş ve José'nin duymadığını sanarak Consuelo'ya 'Hayvan herife bak, nasıl yaşıyor' demiş. José ağzını da gözlerini de açmamış ama sonradan bana öfkeyle, 'Herifçioğlu bana nasıl davranıyor, baksana. Halbuki ben ikisinin toplamından daha asilim!' demişti."

Öte yandan "asil" kelimesini iyilikle, faziletle eşanlamlı bir şey olarak değil, soylu bir aileden geldiğini ifade etmek için kullanıyormuş. José de Sindo bir asilzade olduğu gibi tuhaf bir düşünceye sahipmiş ve kendini bir okulda kapıcılık yapan, önemsiz, sıkıcı varlıklarını Eski Palermo'da sürdüren o geri dönüştürülmüş küçük burjuvaların çok üstünde görüyormuş.

Mümkün olduğunca kısa bir süre sonra Chilavert'deki bir pansiyonun üst katındaki bir odaya taşınmış. Kuzenlerinden biri onu o odada, tepe ışığının altında masasının üzerine eğilmiş, Barselona'dan getirdiği ansiklopedilere bakarak şık mobilyaların karmaşık tasarımlarını kopyalarken gördüğünü hatırlıyor. Ardından serbest bir yaratıcılıkla bu modellerde değişiklikler yapıyor, sonra da o müthiş hayal gücünü kullanarak yeni tasarımlar ortaya çıkarıyormuş.

O zamanlar henüz yoksulmuş ve insanlardan kaçıyormuş. Hayatının sonunda yine öyle olacaktı. Aynı pansiyonda Carmina'yla yeniden karşılaşacak, María del Escalón'un onu kendisinden para koparmak için dünyanın öbür ucuna, Consuelo'nun yanına gönderdiğini düşünüp derhal orayı terk etmesini haykırarak onu yanından kovacaktı.

Ellili yılların sonunda, artık kocaman bir adam olan Pepe mukavva bir bavulla çıkagelmiş ve artık hep Arjantin'de yaşamayı istediğini söylemiş. Carmina'nın ağabeyi, José yeni doğmuşken bırakıp Küba'ya gittiği ilk çocuğuydu. Pepe, babasını ilk kez 1931'de, on bir yaşındayken tanımıştı.

José o zamanlar Boulogne'de, Asamblea Sokağı'nda açtığı atölyeyi işletiyormuş. Babasına karşı mutlak bir hayranlık besleyen Pepe onun sevgisini kazanmaya çalışmış. Ancak yaşlı adam onu şüpheyle karşılayıp bağırıp çağırmış, ona Costera Criolla'da şoför olarak bir iş bulmuş, on ay sonra da sağlık, afiyet ve şans dileyerek kapının önüne koymuş. Pepe, İspanya'ya geldiği gibi, cebinde beş parası olmadan dönmüş.

Carmen biraz buruk bir ifadeyle, Pepe'yi kastederek, "Aramızda bizim ihtiyara en çok benzeyen oydu" demişti.

Sonra da Malbec şarabından bir yudum alıp düşündüklerini yüksek sesle söylemişti: "Öte yandan Chelo her zaman ondan çok farklı biri oldu."

Chelo'ya amcasının adı verilmişti ve annem vaadedilen topraklara gönderilene kadar gölgesiymiş gibi onun peşinden ayrılmamıştı. Altmışlı yıllara girilirken, María daha önceki denemesi başarısız olmasına rağmen, onu bir kez daha denemeye zorlamış. Chelo boğazı düğümlenmiş bir halde otobüse binmiş; şoför motoru çalıştırdığında muavin gizlice ona yaklaşarak üç veda mektubu uzatmış. Bunlar, üç kız arkadaşının ona yazdığı mektuplarmış. Bu parfümlü zarfları muavine birbirlerinden habersiz bir şekilde, ayrı ayrı teslim edip Almurfe'nin jönüne ulaştırmasını istemişler. Chelocuk mektupları cebine koyup ilk durağa varana kadar ağlamış. Otobüs mola verince işemek ve yüzünü yıkamak için tuvalete gitmiş ve zarfları birer birer, burnunu çekerek açmış. Kızların üçünün mektubu da dokunaklı satırlarla doluymuş ve üçü de mektuplarına ona hediye olarak dört-beş banknot iliştirmiş. Chelo otobüse bindiğinde aniden cebinde harcayacak parası olduğunu fark etmiş, morali düzelmiş, yüzü gülmeye başlamış ve Vigo'ya vardığında üç çift antilop derisi ayakkabı satın alıp âlemlere dalmış. "Hadi, tamam, bugünlük acı çektiğin yeter" derdi hep. Bu onun sloganıydı. Buenos Aires'te de José de Sindo ile birlikte yaşamaya çalışmış ama ona katlanmak mümkün değilmiş. Babasının kafasına odunu geçirmemek için bir barda garsonluk yapmaya başlamış; bu arada, ayaklarını mahvettiği için antilop derisi ayakkabılarını da çöpe atmak zorunda kalmış. Bir kıza evlilik vaadinde bulunduğu için neredeyse Buenos Aires'e tıkılıp kalacakmış ama Carmen

yine bir gece operasyonuyla, biriktirdiği paraları gömleğinin altına saklasın diye ona bir kuşak dikmiş; Chelo da yankesiciler tarafından çalınmaması veya gümrükte el konulmaması için değerli kuşağına sarılarak hatta banyo yapmaya bile çekinerek gemiyle geri dönmüş. Vigo'da bir taksi tutup gece yarısı Asturias'a varmış, María'nın evine gitmiş, kuşağı çıkarıp masanın üzerine fırlatarak, "Al anne, bu para senin" demiş.

María del Escalón'un kocası olacak o sahtekârla yeniden karşılaşmış olan üç çocuğu da ona acı gerçeği tekrarlamışlar. María, araya giren zaman ve mesafeyle birlikte kocasına karşı büyük bir nefret duymaya başlamış; hatta nefreti, bir zamanlar ona karşı hissettiği sevgiden de büyükmüş. Ölmesini, hatta ölmekten beter olmasını dilemiş, çektiği tüm acılardan onu sorumlu tutmuş ve ona yaptıklarını hiç unutmamış.

Balbino, "Villa Ballester'de ona neden ailesini yanına çağırmadığını sordum" diye sözlerine devam ederken karısı da başıyla onayladı.

"Ne cevap verdi?"

"Ona, 'José, çocuklarını buraya getirmen lazım' dedim. 'Ben de bunun için uğraşıyorum' diye cevap verdi. 'Para kazanıyorum ama enflasyon yüzünden elimde bir şey kalmıyor' dedi. 'Onları yokluğa getiremem, Balbino. Önce onlara iyi ve rahat bir hayat sunabilmem gerekiyor.'"

Balbino'nun eşi, "Milyoner gibi yaşıyordu" diye itiraz etti. "Birinci sınıf giysilerle dolaşıyor, arkadaşlarıyla bir yere oturduğunda masanın tüm hesabını ödüyor, onlara destek

çıkıyordu. Üstelik otobüse veya trene de binmezdi: Taksilere, kiraladığı şoförlü arabalara bir servet harcıyordu. Bütün bir akşamı bir evde veya bir kulüpte geçirirken şoförü kapıda bekleterek bonkörlük yapacak kadar kazanıyordu."

Balbino alnını kaşıyarak, "Buenos Aires'in en büyük mobilyacılarıyla çalışıyor ve zenginlere mobilya yapıyordu" dedi.

"Hayatının sonunda, annem ona neden bu kadar alçakça davrandığını sorduğunda verdiği cevabı hatırlıyor musun?" diye sordum.

"Evet, hatırlıyorum."

"'Çünkü hep canım ne istediyse onu yaptım' demişti. Sonra da, 'Öf be! Canıma değsin' diye eklemişti."

José Ángel Díaz Fidalgo'nun uslanmaz bir ateist, hiç kimseye ve hiçbir şeye inanmayan bir adam olması da mümkün. Ölümden sonra hiçbir şeyin olmadığını, insanların icat ettiği yasaların, dinlerin ve görgü kurallarının onu köleleştirecek birer hileden ibaret olduğunu düşünmüş olabilir. Kendi ahlak kuralları olan, aşk şantajlarına, cennet ve cehennem baskısına boyun eğmeyen, acı çekmenin bir marifet olmadığına inanan bir adam. Canhıraş bir şekilde yaşama tutunan, kendini bir saatli bomba gibi gören, doğuştan bencil biri. Kendi istediğini yapmak dışında hiçbir şey onun için önemli değildi. Yaşlılığı için bir emeklilik planı yoktu; bir tabanca alıp şakağına sıkmayı planlıyordu.

Díaz'ların soyağacı keyif düşkünleri ve acı çekenler olarak ikiye ayrılıyordu. Bazı nüanslar söz konusu olsa da erkekler keyif ütopyasında yaşarken kadınlar acı çekme sanatını icra

ediyordu. Keyifçiler hayatın kısa olduğunu ve karmaşık hale getirilmezse yaşamaya değdiğini biliyorlardı: Daha neşeli ve kaygısızdılar. Acı çekenler ise hayatın zor olduğu, hayat yolunda ilerlemek için çaba göstermek gerektiği, Tanrı'nın ya da kaderin ileride onları ödüllendireceği görüşündeydi; daha melankolik ve dayanışmacıydılar. Erkekler tüm güçleriyle José'ye benzememeye çalışıyordu, kadınlarınsa ellerinden María'ya benzemekten başka bir şey gelmiyordu.

Öte yandan dedem, keyifçilerin felsefesini sonuna kadar benimsemişti. Ses duvarının ötesinde, günah veya öbür dünyada ödüllendirilmek diye bir şeyin olmadığı bir tür Araf katındaydı: Burada insan, hayatın çok kısa olduğunun, dolayısıyla bir şeylere bağlanmayı veya uğrunda acı çekmeyi haklı çıkaracak hiçbir nedenin olmadığının her zaman bilincindeydi. José de Sindo, mobilyalarını üretirken gösterdiği titizlikle, kendine muazzam bir kişisel özgürlük alanı oluşturmuştu. İspanyol ailesine kapıyı kapatmış, Carmina'nın vesayetini daha önce hiç görmediği halasıyla eniştesine devretmiş ve yirmi yıl boyunca kızının varlığını unutmuştu. Chelo ile Pepe'nin ona yakınlaşma çabalarını görmezden gelmiş, Díaz kardeşlerin sonuncusu olan Otilia'nın henüz küçükken ve sevgili babasıyla günün birinde tanışacağı yanılsamasını hâlâ içinde taşırken Almurfe'den gönderdiği yirmi üç mektubun hiçbirine cevap yazmamıştı.

Onu tanıyan herkesin söylediğine bakılırsa varlıklı ve müsrif bir adammış, sevgilileri de olmuş ama yetmişli yıllara doğru müşterisi, malı mülkü, arkadaşı, çalışma gücü ve parası olmayan birine dönüştüğünde en değerli aletlerini satmaya ve

kurda kuşa borçlanmaya başlamış. 1972'de ağır bir kalp krizi geçirdiğinde mahallemizdeki tüm kapıların zilini çalarak bizim eve kadar ulaşan ve anneme ihtiyarın ölmek üzere olduğunu haber veren genç komşusu olmasa, marangozhanesinin zemininde büzülmüş bir halde, tek başına ölecekti.

O âna kadar dedemi hayal meyal hatırladığım birkaç aile buluşmasında görmüştüm sadece. Bir çekmecede beni dizine oturttuğu bir-iki sararmış fotoğraf da vardı ama ne tavırlarını, ne söylediği bir sözü ne de birbirimize sarıldığımızı hatırlıyorum. Carmen onu Fernández Hastanesi'ne yatırdığında seyrek ve mesafeli bir şekilde de olsa onu görmeye başladık. İyileştiğinde ise annem çamaşırlarını yıkayıp ütülesin diye her cumartesi trenle Boulogne'ye gittik. Kız kardeşimle ben, pikapta Gigliola Cinquetti ve Los Panchos Üçlüsü'nün bir şarkısının tekrar tekrar çaldığı o uğursuz kiralık evde parmak uçlarımıza basarak dolaşırdık. Şarkının sözleri, *"Amapola, lindísima amapola, no seas tan ingrata y ámame. Amapola, amapola, cómo puedes tú tan sola"*[1] diye devam ederdi.

Dedemden o kadar korkmayan kız kardeşim arsızca ondan pikabını kendisine hediye etmesini istemişti. Zamanın eskittiği, Philips marka bir pikap setiydi. Kız kardeşimin cesaretini takdir eden José de hayır diyememişti. Bir süre sonra, annemin acı çekenlerden olduğunu bildiğinden, son bir kez ona kendini acındırıp emeklilik işlemlerini halletmesini ve Almurfe'ye geri dönmeye hazır olduğunu haber vermesini sağladı. Ancak bütün acı çekenlerin anası olan María del

Escalón bu sefer diğer yanağını çevirmeyi reddetti, hatta ona Almurfe'ye dönerse onu öldüreceği tehdidinde bulunduğu bir mektup gönderdi. Dedem, anneannemin ona rest çektiğini okuduğunda gülümseyerek, "Bunu yüzüme karşı söyleyemez" demişti ama karısının onu tek atışta öbür dünyaya göndermek için nehrin kıyısında tüfeğiyle bekleyeceğini de iyi biliyordu.

Ancak dönmesine gerek kalmadı. Gece uyurken kalbi durdu ve sessiz sedasız gömüldü. Bilindiği gibi, ondan kalanlar arasında hiçbir evrak, hiçbir kişisel eşya, hiçbir ipucu bulamadık.

Balbino apartmanın koridorunda beni geçirirken sözlerini, "Artık ben ne biliyorsam sen de biliyorsun" diye bitirdi.

Kapıda ona sarılarak, "Her şey için teşekkürler" dedim.

Olaylarla dolu o günün sonunda El Rey del Vino lokantasında otururken, babam o gün tam üç kez korkunç bir ölümden ucuz kurtulduğunu anlattıktan sonra, dedemin o karanlık ve boktan hikâyesini kurcalamamanın en iyisi olacağını söyledi. Akşam ilerledikçe masadakiler yer değiştiriyor, Carmen oturduğum yere doğru yaklaşıyordu. Tatlılarımız geldiğinde birlikte oturmuş Balbino Arias'ın kibarlığı ve José de Sindo'nun maceraları üzerine konuşmaya başlamıştık. Sonra annem kardeşlerinden bahsetmeye başladı, ben de ona babasının Cumhuriyet için savaşmış olduğunu açtım. Bu bilgi bir anlığına öfkesini yatıştırmış gibiydi.

"Hiçbirimiz onu gerçekten tanımıyorduk. Kim tanıyordu ki?" dedi ve ürpererek tatlıyı önünden itti. Ardından kendini toparlayıp bir parmağını bana doğrulttu: "Onu çok seven ve

gelip ölmekte olduğunu bize haber veren komşuyu hatırlıyor musun? Onu neden bu kadar sevdiğini biliyor musun?"

"Hiçbir fikrim yok."

"Babası Perón yanlısı bir militandı. Sendika temsilcisi gibi bir şeydi. Özgürleştirici Devrim[2] gerçekleştiğinde işini kaybetmişti. Kimse onu işe almazken José onu koruması altına almış, aç kalmamasını sağlamıştı. Deden ne yazık ki aynı şefkati bize göstermedi!"

Faşizme karşı savaşan İspanyolların büyük çoğunluğu, Perón döneminde faşizmin Arjantin versiyonunun yaşandığını düşünüyordu. Ancak José de Sindo bu sözlere kanmamıştı veya gerçekte hiçbir şey umurunda değildi. Belki de pek çok kişi gibi o da Perón'un bir devrimci olduğunu sanıyordu. Veya proleter sınıfın bir üyesine eziyet ettiklerini gördüğünde gerçek bir asil gibi davranıp onun tarafını tutmuştu. İşin doğrusu, bizim marangoz labirent gibi karmaşık bir adammış.

Annemin gözlerinin içine bakarak, "Onun nasıl biri olduğunu bulmama yardım eder misin?" diye sordum. O an masada kulağı bizde olan kimse yoktu.

"Nasıl biri olduğunu bulmak mı? Ama neden?" Soruma şaşırmamasına rağmen şaşırmış gibi yapıyordu. "O herkesten kaçan adamın biriydi. İstesek de ona ulaşamayız ki."

Sokakta öpüşüp şakalaşarak birbirimizle vedalaştıktan sonra Marcial'la Carmen'in kaldırımda yan yana, sessizce uzaklaşmalarını izledim: İkisi de suspus olmuş, kendi düşüncelerine gömülmüşlerdi.

"Gelincik, güzel gelincik, nankör olma da sev beni. Gelincik, gelincik, böyle tek başına nasıl yaşayabilirsin ki." [ç.n.]

Devlet Başkanı Juan Perón Arjantin'de ikinci başkanlık dönemini sürdürürken, Eylül 1955'te gerçekleştirilen ve Perón'un istifa edip Paraguay'a sığınmasına neden olan askeri darbeye verilen isimdir. [ç.n.]

II

Bu olayların yaşandığı günün iki yıl öncesinde, Sudamericana Yayınevi'nin efsanevi editörü Gloria Rodrigué yanında kalın bir dosyayla –psikiyatristini ağlatan kadının hikâyesiyle– Uruguay'a gitmişti. Aileme ve arkadaşlarıma adadığım, spiralli dosyalar içinde bir tılsım gibi elden ele dolaşan, samimiyetle yazılmış bir kitaptı bu. Gloria, uçuş sırasında Carmina'nın ailesiyle yaşadığı talihsizlikleri okurken gözyaşlarına engel olamamış. Sayfaları tutan elleri titriyor, kapıldığı iç sıkıntısını gizlemeye çalışıyormuş. Punta del Este'ye vardığında metni yayına hazırlamaya karar vermişti. Beni arayıp bunun annemi değil, binlerce göçmeni anlatan bir roman olacağını, şimdi de başkahramanı ikna etmek gerektiğini söyledi. Büyük karar ânı gelmişti. Carmen'le konuşup kitap yayımlanacak olursa iyisiyle kötüsüyle ailenin bütün sırlarının ortaya dökületeceğini bir kez daha hatırlattım. "Bütün bunları kaldırabileceğinden emin misin?" diye sordum. Bir çocukmuşum gibi yüzümü okşadı; beni saf olmakla suçladı.

Kitap, Arjantinli olmayan, tamamen yabancı birinin hikâyesini anlattığı için okurların ilk baskıya vereceği tepkiyi korkarak bekledik ama yirmi dört saat içinde tükendi ve bu dönüm noktasından sonra şaşırtıcı bir yayıncılık fenomeni gerçekleşti: Aile hikâyemiz kitapların Külkedisi'ne dönüşmüştü. İki ünlü yazar kitabı kent merkezindeki bir kitabevinde tanıttı. Yaptıkları konuşmanın sonunda, annemle ve İspanya'ya gittikten sonra Palermo dışında bir yerde yaşayamayacağını anlayarak geri dönen Maruja'yla tanıştılar.

Bu iki yazar, hikâyedeki karakterlerin gerçekte var olmadıklarını, kurgudan ibaret olduklarını sanmışlardı. Romanın yarattığı hologramların canlandığını, etten kemikten yapılmış insanlar olduklarını ve romandaki psikiyatristin beklenmedik bir biçimde etkinlikte boy gösterip, gözlerinde yaşlarla, utangaç bir biçimde hastasına sarıldığını görünce ağızları açık kaldı.

Beş yönetmen ve bir Hollywood prodüktörü kitabın haklarını satın almak için beni görmeye geldi ama annem istemedi –üstelik bir servet teklif etmiş olmalarına rağmen. İçlerinden biri beni davet ettiği suşi restoranında bunun epik bir hikâye olduğunu söyleyip romanı övmeye başladı ama senaryoda hikâyenin "fazla üstü kapalı bazı kısımlarının" vurgulanması gerektiğini ima etti. Örneğin annemin eniştesinin yeğenine cinsel taciz uygulaması sinemada işe yaramazdı, ona tecavüz etmesi gerekiyordu. Babam ise kayıtsız veya asabi biri olamazdı, alkolik ve şiddet uygulayan biri olmalıydı. "Şu an buradan yedi sokak ötede öğle uykusuna yatmış iki kişiden bahsediyorsun" diyerek onu uyardım. Bana 350.000 dolar teklif etti. Reddettiğimde suratının aldığı ifadeyi hiç unutmayacağım.

Sinema ve şöhret Carmina'nın umurunda bile değildi, hatta bir roman karakterine dönüştükten sonra egosunda hiçbir değişiklik olmadı ama hayatımızı başkalarının seyredeceği bir gösteriye dönüştürmek ona ahlaksız bir eylem gibi geliyordu. Etrafında koparılan yaygarayı –dergi kapaklarında yer almış, haberlere ve röportajlara konu olmuş, göç tarihi üzerine

yazılan makalelerde referans alınmıştı– umursamadan her zamanki hayatına devam etti.

Öte yandan Marcial tüm bunların etkisini hissediyordu. Yazdığım sayfaları yayımlanana kadar okumak istemedi, yayımlandığında da bir gecede okuyup bitirdi. Ertesi gün mahallede alışverişe çıkarken onunla gittiğimde, bu konuya girmekten kaçındığını fark ettim. Ellerim titriyordu, korkudan ölüyordum. Beni suçlamasından, hatta bir skandal çıkarmasından korkuyordum. Ama Carranza Caddesi'nin köşesine vardığımızda cesaretimi toplayıp kitabımı nasıl bulduğunu sordum. Yüzüme bakmadan cevap verdi: "Fena değil, bizim hikâyemiz işte. Ama beni ticaretten anlamayan biri gibi göstermişsin." Dudaklarımı ısırdım. Bu tartışılmaz gerçek, kendi hemşerilerinin önünde kendini aşağılanmış gibi hissetmesine neden olmuştu. O an ölmek istedim ama ben için için ölürken babam aniden kolumu tutup ilk kez gözlerime baktı: "Birilerinin ne dediğinin önemi yok. İsterlerse bok atsınlar. Bu olağanüstü bir roman ve arkadaşlarım için bir sürü kitap imzalamak zorunda kalacaksın." Barcia'da yaşayan bir arkadaş İspanya'da kitabın yüz kopyasını satın almış ve Valentina'yla Nicasio'nun yaşlı komşuları dünyanın öbür ucundan gelen haberleri okusun diye ev ev dolaşıp bunları dağıtmış.

Tabii bu dediğim olay, Carmen'in biyografisi nihayet anavatanda yayımlandığında gerçekleşti. Bunun üzerine, daha önce defalarca gitmekten geri durduğum Asturias'a dönmek zorunda kaldım. Bundan neden kaçınmıştım hiç bilmiyorum. Akrabalarımla buluşmamız duygusal bir depremden farksızdı;

Oviedo'daki El Corte Inglés'te[1] ise Saramago'nun[2] son ziyaretinde olduğundan daha uzun bir kuyruk vardı.

On yıllık uzun ve yorucu bir zaman diliminde İspanya'ya birçok kez gittim. Ama o ilk ziyaret, pek çok nedenden dolayı üzerimde derin bir etki bıraktı. Oviedo'da bir gazeteci romanım hakkında konuşurken ve neredeyse bütün ailem en ön sırada onu dinlerken, Chelo'nun giyinip kuşanmış, parfümler sürünmüş bir halde, çocuklarıyla birlikte salona girdiğini gördüm. Kalbim hızla atmaya başladı; sahneden iner inmez ona kayıp babamı görmüşüm gibi sarıldım. Yaşlanmıştı, yüzünde kırışıklar oluşmaya başlamıştı ama hâlâ o konuşmasını ve giyinmesini bilen, her şeye esprili bir kuşkuculukla yaklaşan, yarı ukala yakışıklıydı.

Kuzenim beni anılarımızda hem efsanevi hem de gerçek bir yere dönüşmüş olan o yol kenarındaki köye geri götürdü. Arabadan indiğimizde yaptığımız ilk şey mezarlığa gidip María del Escalón'un mezarını ziyaret etmek oldu. Ardından birlikte çayırlıkların ve derenin yanındaki eve gitdip evin mutfağında 1968'den kalma kokular ve manzaralar eşliğinde öğle yemeğimizi yedik. Son zamanlarda Díaz'ların soyağacıyla her zamankinden daha çok ilgilenir olmuştum. O soyağacının dallarına çıkıp zaman nehrinde bir yolculuk yaptığımda, açıklanamaz ölçüde bana benzeyen uzak akrabalarla karşılaştım. Aslına bakılırsa, ben onların yüz hatlarının, hareketlerinin, kusurlarının, kötü alışkanlıklarının, yeteneklerinin ve tavırlarının bir karışımıydım. Aramızdan herhangi biri soyağacımızı itinayla çizmeye kalksaydı,

sonunda kendi yüzünün imgesiyle karşılaşırdı. Tüm varlığımız atalarımızın yaşadığı maceralarla şekilleniyor.

Belmonte'de Mimí ve Jesús'la çay içtim. Annemin hikâyesini herkesten önce okumuşlardı. Buenos Aires hakkında uzun uzun sohbet ettik. Sanki Paraguay ve Arévalo sokaklarının kesiştiği köşeyi hiç terk etmemiş gibiydiler. O gece Díaz ailesi olarak akşam yemeğini o yakınlarda yerken, ailenin büyük çoğunluğu José de Sindo'yla hiç karşılaşmamış olmasına karşın, hâlâ ondan bahsetmeyi sürdürdüklerini fark ettim. Adı artık "bencil" anlamına gelen bir sıfat gibi kullanılıyordu. Yemekte lezzetli bir alabalık vardı; ben o saplantılı, şaşırtıcı göndermeye gülerken boğazıma kılçık saplandı ve beni bir dispansere götürmek zorunda kaldılar. Bütün geceyi içime bir iblisin toynağı saplanmış hissiyle ayakta geçirdim. Ertesi gün öğlen vakti nihayet hissettiğim sızının kılçığın batmasından kaynaklandığını, bunun José'yle bir ilgisinin olmadığını kabullendim.

İki gece sonra, *La Nueva España* gazetesinin konferans salonunda hayırsız evladın ibret alınacak hikâyesini, María'nın talihsizliğini, José'nin lanetini ve Carmina'nın yolculuğunu dinlemek için gelmiş dört yüz kişi vardı. Dinleyiciler arasında göç etmek zorunda kaldığı için büyük acılar çekmiş Mendozalı bir kadın, Arjantinlileri vatanlarını terk etmemeleri için ikna etmeye çalıştığımı söyleyip beni azarladı. Ona annemin teorisiyle cevap verdim: "Dünya bir kez değişti, belki tekrar değişir." Acı acı güldü. İspanya'nın krize girmeyeceğinden, Arjantin'in de kendini

toparlayamayacağından son derece emindi. Ama ileride tam da bu olmaz dediği şey gerçekleşecekti.

Ülkeye kafamda iki fikirle dönmüştüm: Mümkün olan en kısa sürede İspanya'ya geri dönmek ve José de Sindo hakkında bir roman yazmak. Beni Balbino'ya götüren ve onun pek çok şeyi açıklayan tanıklığına başvurmamı sağlayan şey bu dürtü olmuştu. Sonuçta José'nin hem affedilmez bir kalpsiz hem de bir özgürlük savaşçısı ve başkalarına yardım eden bir adam olabildiğini öğrenmiştim. Onu tanıyanların neredeyse tamamı ölmüştü ama kuzenim eskiden Boulogne'daki marangozhanesinde çalışan, şimdi Oviedo'nun dış mahallelerinden birinde emekliliğini yaşayan bir adamın bilgi verebileceğini söyledi. Büyük bir heyecanla uçağa atlayıp Ovideo'ya gittim, ardından da izini kaybettirdiği Havana'ya gitmeyi planlıyordum.

Bütün bir sabahı adamla kahve içerek, ağzından anlatmaya değer anekdotlar almaya çalışarak geçirdim. Ama herkesin bildiği şeylerin ve ona duyduğu minnettarlığın dışında bir şey söylemedi. José ona mükemmel bir patron ve iyi bir arkadaş olmuştu. Dedemin dâhi bir sanatçıymış gibi paraya pula önem vermediğini, kazandığını ânında harcadığını ama bunu dert etmeyip yeniden para kazanmaya koyulduğunu söylüyordu. Bir seferinde aldığı bir iş için iyi para ödemişler; o da paranın her kuruşunu Mar del Plata'da tek bir hafta sonunda har vurup harman savurmaya karar vermiş. Ardından Otilia Teyzem, Belmonte'de ona dedem hakkında anlattıkları, komik olduğu kadar akla ziyan bir şeyi bana aktararak hikâyenin bu kısmını tamamladı. Díaz'lar Asturias'ta açlık çekerken José

gülüp eğlenerek La Feliz sahilinde dolaşıyormuş. Yanı sıra yürümekte olan çalışanı bir ara cebinden birkaç banknot düşürdüğünü söyleyerek onu uyarmış ama dedem hiç umursamamış. Düşürdüğü parayı durup almaya, bunun için çömelmeye değer bulmamış. Almadığı için de paralar rüzgârda savrulmuş.

Bu sahne kulağa o kadar acayip, o kadar mükemmel geliyor ki doğru olsa gerek; çünkü sadece gerçek bu kadar çarpıcıdır. Ama ben hâlâ inanamıyordum. Ailem kendi içinden birini günah keçisi olarak seçmiş, onun tam bir canavar olduğunu ilan etmiş, yaşanan bütün kötülükleri sürekli onun üstüne yıkıyormuş gibi geliyordu. Bir yandan da zaman içinde çarpıtılan hatıraların ve söylentilerin arkasında bir gerçek olsa gerek diye düşünüyordum.

Orada geçirdiğim son gece Chelo beni şarap içmeye çağırdı. Benden bir iyilik isteyecekti. "José de Sindo hakkında bir şey yazma" dediğinde yerimde donakaldım. "Yazma çünkü kaçınılmaz bir şekilde bir orospu çocuğunun hikâyesini anlatmış olursun. Ben bu civardaki köylerde çalışıyorum; burada insanlar önyargılı olur. Bu yüzden bana da orospu çocuğunun oğlu diye bakarlar, anlıyor musun? Yazmayacağına dair bana söz ver." Ona söz verdim ama Buenos Aires'e de darmadağın olmuş bir halde vardım. Tuttuğum bütün notları yok ettim ve o romanı büyük bir sevdayı unutur gibi unutmaya çalıştım.

O romanı yazmaktan vazgeçmemin üzerinden çok geçmemişti ki Marcial'ı kaybettik. Babam hastalık hastasıydı ama aynı zamanda hiç ölmeyecekmiş gibi kızartmalar,

kolesterolü artıran şeyler yiyordu. Otuzlu ve kırklı yıllarda maskeyle koruyucu ekipman olmadan Asturias'ta demiryolu tüneli kazan bütün eski iş arkadaşları ondan önce silikozdan ölmüştü. Marcial ise Rosedal çevresinde günde on kilometre yürüyerek o güne kadar hayatta kalmıştı ve hâlâ kaslı bir vücuda sahipti. Ama kalbi teklemeye başladı ve annem onu Otamendi Hastanesi'ne yatırmak zorunda kaldı. Kardiyologlar göğsünü açıp üçlü bypass ameliyatı yapmaları gerektiğini söylediler. Çok ciddi bir ameliyat değildi –zayıf akciğerlerinin iflas etme ihtimali hariç. "Başka bir alternatif var mı?" diye sorduk. Yoktu.

Onu ameliyata hazırladılar; bir önceki gece yoğun bakıma uğrayıp iki saat boyunca ona eşlik etmiştim. Televizyonda maç seyretmiştik. O yatakta yatıyordu, kolunda serum vardı; ben de yanında diken üstündeydim. Defalarca onu konuşturmaya ve keyiflendirmeye çalıştım ama Marcial Fernández öleceğini anlamıştı; bu tür saçmalıklarla uğraşacak hali yoktu.

Ameliyat gerçekten de başarılı geçti ama babamı uyandıramadılar. Ciğerleri görevini yerine getiremiyordu. Onu hayatta tutan bir solunum cihazına bağlı halde otuz üç gün komada süründü. Bekleme salonunda oturan annem bir gün dayanamayıp öfkeyle bağırdı: "Hiç kendine bakmadı. Yaşarsa onu ben öldüreceğim. Yeminle öldüreceğim!"

Annem kendi başına Asilzadeler Bölüğü'ne[3] gitti ve kişi başına yirmi peso ödeyerek kan bağışlayacak askerler buldu. Babam o uzun ve ıstıraplı sürecin sonunda tanınmaz bir haldeydi; iskelete dönmüştü. Bir akşamüstü öldüğünü haber verdiklerinde gidip kimliğini doğrulamam gerekti. Gözlerimin

önüne birkaç yıl içinde kendimi aynı yerde bulacağım geldi: Oğlum gelip kimliğimi doğruluyordu; ben de sedyede sonsuz uykuma yatmıştım. O gün her şeyi değiştirmeye karar verdim. Terapiye gidecek, bilinçaltımın derinliklerine inecek, huzursuzluklarımın ardında ne olduğunu keşfedecek, evliliğimi sona erdirecek, ikinci bir hayata başlayacaktım.

Marcial'ı zamanında ABC'nin müşterisi olan ve bütün ailenin cenazesini kaldıran eski bir arkadaşının cenaze evinde son yolculuğuna hazırladık ve Asturiaslıların Chacarita'daki mezarlığına defnettik. Kurşuni bir günün sabahıydı; kulüpteki bütün arkadaşları onunla vedalaştı, cenaze evinin sahibi hüngür hüngür ağlıyordu. Annem, birbirimize sarılmış halde mezarların arasında yürürken, "Baban burada yaşadı ama aklı hep Luarca'daydı" dedi. O anda, Valentina'nın çocuklarının yenilgileri neşeyle karşıladıklarını ifade ettikleri şarkının ikinci dizesini hatırladım. Benim için hiç alışıldık olmayan bir biçimde bu şarkıyı yıllar geçtikçe unutmuş, bir yerlere not bile etmemiştim. *"Dört kişiydiler, bizse sekiz. Ne biçim sopa attık, ne biçim sopa attık... Ama az da dayak yemedik."* Babamın çakal gibi gülümseyerek söylediği ikinci dize şöyleydi: *"Ben en irileriydim ya, en sıskayı yakaladım. Elimden almazlarsa, elimden almazlarsa... gözümü oyacak."* Herkesi evlerine bıraktıktan sonra içimde o keskin ve taze matem acısıyla saatlerce yürüdüm. O andan itibaren gerek rüyalarımda gerek uyanıkken yanımdan ayrılmayacak olan o anti-kahramana karşı içimde hem üzüntü hem rahatlama hissederek hem özlem duyarak hem de nihayet ateşkes imzaladığımızı hissederek sokaklar boyunca ilerledim.

Babam artık beni asla terk etmeyecek lütufkâr bir gölgeydi.

El Corte Inglés: İspanya'nın kitap reyonu da bulunan büyük bir mağaza zinciri. [ç.n.]

José Saramago (1922-2010): 1998 Nobel Edebiyat Ödülü sahibi Portekizli yazar. [ç.n.]

(İsp.) Regimento de Patricios, Arjantin Ordusu'nun en eski, en prestijli bölüğü. [ç.n.]

III

Bu ölümü başka ölümler de izledi. Chelo'yu aniden ortaya çıkan bir kanser, Jesús'u yaşlılığın tırpanı, Maruja'yu lanet bir kemik hastalığı aldı. Ha, bir de Marcial'ın hayaleti kız kardeşimin evini ziyaret etti. Bahçedeki çardağın lambasını açıyor, yeğenim huzurla uyurken odasının duvarına yaslanarak onu seyrediyormuş; bu sırada evin köpeği de büyülenmiş bir halde ona bakıyormuş. Hiçbir zaman ruhların aramızda gezdiğine inananlardan olmamıştık; babamın Chacarita Mezarlığı'nda defnedildiği nişi, o unutulmaz adamdan geriye hiçbir şeyin kalmadığını bildiğim o soğuk ve kişiliksiz yeri de hiç ziyaret etmedim. Ancak Carmen sık sık mezarını ziyaret ediyordu ve hayaletlerin yaşayanların dünyasında keyiflerince dolaşmadığından o kadar da emin değildi. Annem ışıkların kendiliğinden yandığını, Mary'nin rüyasında babamı o duvara yaslanmış halde gördüğünü haber alır almaz hızla giyindi, bir buket çiçek alıp mezarlığa gitti. Vazodaki suyu değiştirip içine karanfilleri yerleştirdi, dua etti ve mezar taşının önüne geçip, "İhtiyar, çocukları daha fazla rahatsız etme, sakin sakin buradaki yerinde kal" dedi. O andan itibaren doğaüstü olaylar sona erdi. Babam, anneme asla karşı gelmezdi.

Marcial'ın ruhsal varlığı cenazesini izleyen günlerde kendi evine dadanmıştı. Ancak Carmen ona öyle geldiğini biliyordu. Zaman içinde bu his de yavaş yavaş yok olunca annem Marcial'ın bütün giysilerini yoksullara hediye etti. Sadece Arjantin'deki İspanyol topluluğunun bana sunduğu ve babamın yatağının başucundaki komodinin üzerine koyup

değerli bir hazineymiş gibi üzerine titrediği İspanyolluk Madalyası'nı sakladı. Annem yeniden Almurfe'ye gitti, kız kardeşi ve yeğenleriyle birkaç hafta geçirdi, bir akşamüstü köyü baştan aşağı dolaştı, köprüde durup nehre ve gökyüzüne baktı; her şeyin başladığı o yere bir daha asla dönmeyeceğini anladı. Birdenbire ortaya çıkan ama doğru bir sezgiydi bu.

Buenos Aires'e döndüğünde kocası ve yapacak bir işi olmadan günlük rutinine devam etti. Etrafında arkadaşları olmasına ve daha önce hiç yaşamadığı kişisel bir özgürlüğe kavuşmasına rağmen kendini ilk kez yapayalnız hissediyordu. Bazen acı çekenlerin siperinden keyifçilerin balkonuna geçiyor gibi görünse de ara sıra ruhsal çöküşler yaşıyordu. En kötüsüne de boşanmam neden oldu. Bu onu çok üzmüştü. Psikiyatristinin onu karanlıktan çıkarmak için yine çok uğraşması gerekti.

Sular durulduğunda José de Sindo üzerine bir kitap yazma olasılığını tekrar değerlendirdim. Beni bundan vazgeçirmeye çalışanların ikisi de –babam ve dayım– ölmüş olduğu için kendimi verdiğim sözden azat edilmiş gibi hissediyordum. Aşağı yukarı aynı dönemde Argentina adlı bir kadınla tanıştım. Havana'daki Buenos Aires Sokağı'nda doğmuş bir Kübalıydı, birçok badire atlattıktan sonra ciddi riskleri göze alarak ülkemize göç etmişti. Onun dokunaklı, zorluklarla dolu, zaman zaman trajikleşen hikâyesi bana biraz annemin dramını hatırlatıyordu. Sert kapaklı Rivadavia marka defterimi yanıma alıp Argentina'nın evini ziyaret ettiğimde, nefesimi kesen bir şey keşfettim: O, Asturiaslı bir marangozun kızıydı.

Babasıyla annesi Asturias'ın Cangas de Narcea ve Tineo nahiyelerindendi. Babasının adı Manuel'di; 1919'da, erkekleri Fas'la yapılan savaşa göndermek için askere almaya başladıklarında İspanya'dan kaçmıştı. Manuel marangozluk mesleğini Küba'da öğrenmiş, yirmi altı işçi çalıştırdığı bir atölye kurmuştu. Argentina'nın doğduğu sıralarda talaşların üstüne bir kıvılcım düşmüş ve çıkan yangın bütün marangozhaneyi yok etmişti. Her şeye sıfırdan başlamak zorunda kalmışlardı ama on bir yıl sonra aynı şey tekrarlanmıştı: Bir kısa devre her şeyi yok ettiğinde yaşlı Asturiaslı bu sefer daha büyük bir atölyenin içinde küçük bir mekân kiralamakla yetinmiş, devrim onu emekli olmaya mecbur bırakana kadar sandalye ve masa tamir ederek geçinmişti.

Üstelik Argentina, Asturiaslılar Derneği'nin sanatoryumunda çalışıyordu –bu onun girdiği ilk önemli işti. Bana anlattığı, gizliden gizliye büyük bir heyecan duyarak not ettiğim her şey bana tanıdık geliyordu. Öğrenmek için sabırsızlandığımdan, hikâyesini bölüp Manuel'in hayatta olup olmadığını sordum. Uzun yıllar önce –Argentina'nın, kocasının ve iki çocuğunun adadan ayrılmak için gerekli izni almalarından kısa bir süre önce– vefat etmiş.

"Dedem de Küba'ya göç etmiş" dedim. "On yıl boyunca Havana'daki bir marangozhanede çalışmış. Belki babanızın yanında çalışmıştır veya tanışmışlardır."

"Adı neydi?" diye sordu.

"José Ángel Díaz Fidalgo."

Uzun ve sinir bozucu bir sessizlik oldu. İstemeden gözüm bir dolabın üstünde duran Cobre'nin Merhametli Bakire Meryemi figürüne takıldı. Ama Argentina başını iki yana sallamaya başladı:

"Bilmiyorum, hatırlamıyorum. Çok küçüktüm."

"Hemşeriydiler, aynı işi yapıyorlardı" diye ısrar ettim. "Belki akraba bile olabiliriz."

Argentina hüzünle gülümsedi:

"Havana'da hayatta olup bunu doğrulayabilecek kimse kalmadı. Aradan o kadar çok zaman geçti ki. Gerçekten çok üzgünüm."

Anlattığı epik hikâyeye yeniden odaklanmakta zorlandım; kaderin karşıma çıkardığı bu tuhaf tesadüf beni adeta felç etmişti. On ay sonra kaderin bir başka sürpriziyle karşılaştık. Bir beyin tümörü Argentina'nın kocasını elinden aldı; onu da bir psikiyatriste görünmek zorunda bıraktı. Psikiyatrist yavaş yavaş depresyondan çıkmasına yardım etti. Bu Kübalı kadının hikâyesi o kadar dokunaklıydı ki psikiyatrist etkilenmemek için hissedilir bir çaba göstermişti. Freud'un Buenos Aires'te yaşayan insanların en korkunç hikâyelerini sabah akşam dinleyen binlerce öğrencisi arasında, ona da Carmina'nın ağlattığı psikiyatrist denk gelmişti. Öğrendiğimizde kulaklarımıza inanamadık. Bu hâlâ bize Tanrı'nın bir şakası gibi geliyor.

Bir gece, gazeteyi baskıya hazırlamakla meşgulken cep telefonum çaldı. Telefondaki bir kadındı:

"Carmen Díaz'ın oğlu musunuz?"

"Evet, siz kimsiniz?"

"Fernández Hastanesi'nden arıyorum. Anneniz bir kaza geçirdi."

"Ne oldu?" diyerek yerimden sıçradım. "Durumu nasıl?"

"Acilen gelmeniz gerekiyor."

On beş dakika sonra, ağzım kupkuru olmuş halde hastaneye vardım. Hastanenin koridorları doktor asistanlarıyla ve hemşirelerle dolu olmasına rağmen bana bilgi verebilecek kimse yoktu. Onu bir muayene odasında, sedyenin üstüne yatmış, her yeri yaralı bereli bir halde buldum. Beni zor tanıdı, kazayı neredeyse hiç hatırlamıyordu. Bir doktor yardımımıza geldi:

"Bir otobüs şoförü getirdi. Fren yapmış, anneniz de düşmüş. Başını çarpıp bilincini kaybetmiş."

Olay akşamüstü saat dörtte Palermo'da olmuştu. Annem diş hekimine gidiyormuş. Beş saat sonra kendine geldiğinde etrafı doktorlarla çevriliydi. Elini tuttum, kulağına eğilip beni beklemesini fısıldadım. Onu özel bir hastaneye aktarıp her türlü testten geçirmek için birkaç formaliteyi halletmem gerekiyordu. Ölümcül derecede yorgunmuş gibi sadece gözlerini kırptı. Koridora döndüğümde endişeyle bekleyen bir adamla karşılaştım. Otobüs şoförüydü, bana yaptığı manevrayı açıklamaya çalışıyordu.

"Annenizi görüp ondan özür dilemek istiyorum" dedi.

"Aklınıza bile getirmeyin" diye cevap verdim. "Şu anda kimseyi görecek halde değil. Gücünü biraz topladığında da sizin için tehlikeli olur. Ağzınızı burnunuzu kırabilecek biri."

Annemi hızlı bir biçimde diğer hastaneye aktardık. Tomografi çekip farklı testler yaptılar. Saçlarına varana kadar

her yerinin ağrıdığını söylemesine rağmen kırık olmadığı sonucuna vardılar. Üç gün sonra onu evine geri götürdük. Devasa bir morluk vücudunun büyük bölümünü kaplamıştı ve bu onu çok korkutuyordu. Farklı avukatlardan –"akbabalardan"– dava açması için onu ikna etmeye çalışan otuza yakın mektup geldi. Annem bunu da reddetti. Kendini toparlaması altı ayı buldu. İlk başta kalıcı etki olup olmadığını anlamak, ardından da hafızasının yerinde olup olmadığını kontrol ettirmek için nörologlara görünmeye başladı. En büyük korkusu, Consuelo ile María'ya yaşlılıklarında musallat olan felaketin kendi başına da gelmesiydi: Anlık bellek kayıpları yaşamak, nerede olduğunu unutmak, sislerin içinde kaybolmak istemiyordu.

Son yıllarını kendini bu mücadeleye vererek ve birer birer hastalanıp ölmeye başlayan arkadaşlarına yarenlik ederek geçiriyor. Sekseninci doğum gününü arkadaşlarının eşliğinde kutladı; hâlâ da tükenmez bir enerjiyle ve mükemmel bir içgüdüyle hayatını sürdürüyor. Her gün çeşitli gazeteleri okuyor, siyasetle ilgileniyor. İkinci vatanı bazen çileden çıkmasına neden oluyor ama ben ülkenin geleceğinden kuşkulanıp bir laf ettiğimde tüm gücüyle Arjantin'i savunuyor.

Son görüştüğümüzde, yalnızlığın onu özgürleştirdiğinden övünerek bahsetti. Nihayet canının istediğini yapabiliyordu. Gülerek, "Belki de José de Sindo'nun genleri bana da geçmiştir" dedi. "Yalnız kalmayı isteyecek ve böylece canının istediğini yapacak kadar bencilleşmişimdir." Tüm kötülüklerin babası olarak gördüğü adamdan nefret etmekten vazgeçmese de onu bir anlamda affetmiş gibi geldi bana.

Parmağını bana doğrultarak, "Bunları da yazacaksan lütfen gerçeği yaz" diye uyardı.

"Gerçek ne peki?"

"Artık tamamen mutlu olduğum. Keşke bir de ihtiyarlamamış olsaydım."

O son kışın kaldırımlarında yürürken keyifçileri ve acı çekenleri düşündüm.

Anlaşılan vakit hiçbir şey için çok geç değildi.

Papa Benedict XV tarafından Küba'nın koruyucusu ilan edilen özel bir Meryem Ana tasviri. 1926'da, Santiago de Cuba kenti yakınındaki Cobre köyünde bir mabede yerleştirilmiştir. [ç.n.]